

**TOPLUMSAL İLİŞKİLERDE DUYGUSAL
MANİPÜLASYON: “DIRTY JOHN: THE BETTY
BRODERICK STORY” DİZİSİ ÖRNEĞİ**

**2023
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ**

Fatih KAYA

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KURNAZ**

**TOPLUMSAL İLİŞKİLERDE DUYGUSAL MANİPÜLASYON: “DIRTY
JOHN: THE BETTY BRODERICK STORY” DİZİSİ ÖRNEĞİ**

Fatih KAYA

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KURNAZ**

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

**KARABÜK
Şubat 2023**

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI	3
DOĞRULUK BEYANI	4
ÖZ	5
ABSTRACT	7
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	11
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	14
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	14
1. BİRİNCİ BÖLÜM	18
1.1. Gerçek Hikaye.....	18
1.2. Dirty John: The Betty Broderick Story.....	22
2. İKİNCİ BÖLÜM.....	26
2.1. Duygusal Manipülasyon ve Duygusal Şiddet/İstismar.....	26
2.1.1. Manipülasyonun Araçları	30
2.1.2. Gaslighting.....	32
2.2. Karanlık Üçlü (Dark Triad) ve Karanlık Dörtlü (Dark Tetrad).....	36
2.2.1. Makyavelist Kişilik.....	36
2.2.2. Psikopatik Kişilik	38
2.2.3. Narsist Kişilik	39
2.2.4. Sadist Kişilik.....	41

2.3.	Borderline (Sınırdaki) Kişilik	43
2.4.	Psikolojik Dayanıklılık.....	45
2.4.1.	Risk faktörleri	47
2.4.2.	Koruyucu faktörler	48
2.5.	Öfke ve Saldırganlık.....	51
2.5.1.	Öfkeyi ve Saldırganlığı Sonlandıran İki Zıt Kutup: İntikam ve Bağışlama.....	54
3.	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:.....	61
	BULGULAR VE TARTIŞMA.....	61
3.1.	Duygular	67
3.2.	Duyguların Davranışa Etkisi	75
3.3.	Kişilik Bozuklukları İpuçları.....	119
3.3.1.	Borderline İpuçları, Duygular ve Davranışlar	122
3.3.2.	Narsistik İpuçları, Duygular ve Davranışlar	128
3.3.3.	Makyavelistik İpuçları, Duygular ve Davranışlar	133
3.3.4.	Psikopatik İpuçları, Duygular ve Davranışlar	136
3.3.5.	Sadistik İpuçları, Duygular ve Davranışlar.....	138
3.4.	Psikolojik Dayanıklılık.....	140
3.4.1.	Koruyucu Faktörler	141
3.4.2.	Risk Faktörleri	148
3.5.	Gaslighting.....	158
	TARTIŞMA VE SONUÇ	172
	KAYNAKÇA	179
	TABLolar LİSTESİ	188
	ŞEKİLLER LİSTESİ	190
	KUTULAR LİSTESİ.....	191
	EKLER	192
	EK 1. TURNITIN BENZERLİK RAPORU	192
	ÖZGEÇMİŞ.....	193

TEZ ONAY SAYFASI

Fatih KAYA tarafından hazırlanan “TOPLUMSAL İLİŞKİLERDE DUYGUSAL MANİPÜLASYON: “DIRTY JOHH: THE BETTY BRODERICK STORY” DİZİSİ ÖRNEĞİ ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KURNAZ

.....

Tez Danışmanı, Sosyoloji Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Sosyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 28/02/2023

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Doç. Dr. İbrahim YÜCEDAĞ (MAÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Kadir YILMAZ (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KURNAZ (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Müslüm KUZU

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Fatih KAYA

İmza :

ÖZ

Araştırmada ele alınan mesele 1989 yılında Betty Broderick'in, eski eşi Dan Broderick ile eşi Linda Kolkena'yı öldürmesini konu alan gerçek hayattan uyarlanmış sekiz bölümlük bir Netflix dizisi üzerinedir. Dizide evliliğin başlangıcından cinayetin işlenmesine ve Betty Broderick'in yargılanmasına kadar yaşanan olaylar aslına uygun bir şekilde canlandırılmaktadır. Bu araştırma, dizide gözlemlenen duygular ve davranışlar temelinde bireyler arasında görülen duygusal manipülasyon taktikleri ile kişilik bozuklukları ve psikolojik dayanıklılığı etkileyen faktörlere odaklanmaktadır. Özel bir duygusal manipülasyon taktiği olan gaslighting'in duygular ve davranışlar üzerindeki etkisi ele alınırken borderline, narsistik, psikopatik, sadistik ve makyavelistik kişilik bozukluklarına ait işaretler de incelenmektedir.

Bu çalışma davranışların duygular ile bağıntıyı ortaya koyarken karşılıklı olarak birbirlerini üretme şekillerini de görünür kılmayı hedeflemektedir. Tüm bunların yanı sıra tespit edilen kişilik bozukluklarının hangi davranış örüntüleri ile ortaya çıktığını göstermeyi de amaçlamaktadır. Bu bağlamda kişilik bozuklukları ile kesişen duygular, davranışlarla kesişen duygular, psikolojik dayanıklılığın risk faktörleri ve koruyucu faktörleri ile kesişen duygu ve davranışlar, frekans sıklıklarını gösterir tablolarla ortaya konulmaktadır.

Yöntemsel olarak nitel araştırma yöntemi tercih edilmektedir. Bununla, bireyler arasındaki iletişimsel verilerin ortaya konulması hedeflenmekte, elde edilen sonuçlar sayısal verilerden ziyade sözcüklerle aktarılmaktadır. Yöntemsel olarak söylem analizi tercih edilmekte ayrıca film çözümlemesi tekniğiyle dizi üzerinden gerekli analizler yapılmaktadır. Araştırmanın yöntemini oluşturan bir diğer nokta da maxqda veri analiz programı aracılığıyla kodlamaların yapılmış olmasıdır.

Araştırma, bireyin duygusal yaşantısının önemli ölçüde diğer bireylerle kurduğu iletişimden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Duygular bireyin devamlı surette görüşülen kişilerle, ebeveynler, çocuklar, iş arkadaşları gibi toplumsal gruplarla ilintili olarak inşa edilmektedir. Bununla beraber davranışlar da bu duyguların etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Bireyler olumsuz durumlarla karşılaştığında ortaya çıkan

duygularla, olumlu durumlarla karşılaştığında ortaya çıkan duygular belirli yönleriyle ayrılmaktadır. Ayrıca bu durum psikolojik dayanıklılık olarak isimlendirilen zorluklarla baş etme toleransını da etkilemektedir. Araştırma boyunca psikolojik dayanıklılığı etkileyen risk faktörleri ile koruyucu faktörler de bu etkisi göz önüne alınarak ele alınmaktadır. Bu nitelikleri göz önüne alındığında duygusal manipülasyon temelinde kişilik bozuklukları, duygular, davranışlar ve zorluklara dayanma toleransı olarak ele alınan psikolojik dayanıklılığın dizi analizi üzerinden ortaya konulması hedeflenmekte, son zamanlarda popüler hale gelen gaslighting kavramı hakkındaki literatürdeki eksikliği giderilmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Duygu, Duygusal Manipülasyon, Kişilik Bozuklukları, Narsisizm, Borderline Kişilik, Gaslighting, Psikolojik Dayanıklılık, Karanlık Dörtlü

ABSTRACT

The issue dealt with in the research is about an eight-episode Netflix series based on real life, about Betty Broderick's murder of her ex-wife Dan Broderick and his wife Linda Kolkena in 1989. The events from the beginning of the marriage to the murder and the trial of Betty Broderick are reenacted in the series. This research focuses on the emotional manipulation tactics seen between individuals on the basis of the emotions and behaviors observed in the series, and the factors affecting personality disorders and psychological resilience. While examining the effect of gaslighting, a special emotional manipulation tactic, on emotions and behaviors, signs of borderline, narcissistic, psychopathic, sadistic and machiavellian personality disorders are also examined.

While this study reveals the connection of behaviors with emotions, it also aims to make visible the way they mutually produce each other. In addition to all these, it also aims to show with which behavioral patterns the detected personality disorders occur. In this context, emotions and behaviors that cross with personality disorders, emotions that cross with behaviors, risk factors and protective factors of psychological resilience are presented with tables showing frequency frequencies.

Methodologically, qualitative research method is preferred. With this, it is aimed to reveal communicative data between individuals, and the results are conveyed in words rather than numerical data. Discourse analysis is preferred methodically, and necessary analyzes are made on the series with the film analysis technique. Another point that constitutes the method of the research is that the coding was done through the maxqda data analysis program.

The research reveals that the emotional life of the individual is significantly affected by the communication he establishes with other individuals. Emotions are constructed in relation to social groups such as the people with whom the individual is constantly interviewed, parents, children, colleagues. However, behaviors also emerge under the influence of these emotions. The emotions that arise when individuals encounter negative situations and the emotions that arise when they encounter positive

situations differ in certain aspects. In addition, this situation affects the tolerance of coping with difficulties, which is called psychological resilience. Throughout the research, risk factors and protective factors affecting psychological resilience are also discussed by taking this effect into account. Considering these qualities, it is aimed to reveal psychological resilience, which is considered as personality disorders, emotions, behaviors and tolerance to withstand difficulties on the basis of emotional manipulation, through sequence analysis, and aims to contribute to the elimination of the deficiency in the literature on the concept of gaslighting, which has become popular recently.

Keywords: Emotion, Emotional Manipulation, Personality Disorders, Narcissism, Borderline Personality, Gaslighting, Psychological Resilience, Dark Four

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Toplumsal İlişkilerde Duygusal Manipülasyon: “Dirty John: The Betty Broderick Story” Dizisi Örneği
Tezin Yazarı	Fatih KAYA
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KURNAZ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	28.02.2023
Tezin Alanı	Sosyoloji
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	193
Anahtar Kelimeler	Duygu, Duygusal Manipülasyon, Kişilik Bozuklukları, Narsisizm, Borderline Kişilik, Gaslighting, Psikolojik Dayanıklılık, Karanlık Dörtlü

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Emotional Manipulation in Social Relationships: The Example of “Dirty John: The Betty Broderick Story” Series
Author of the Thesis	Fatih KAYA
Advisor of the Thesis	Assist. Prof. Dr. Zeynep KURNAZ
Status of the Thesis	Master's Degree
Date of the Thesis	28.02.2023
Field of the Thesis	Sociology
Place of the Thesis	UNIKA/IGP
Total Page Number	193
Keywords	Emotion, Emotional Manipulation, Personality Disorders, Narcissism, Borderline Personality, Gaslighting, Psychological Resilience, Dark Four

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Duygu kavramı, çevreden edinilen dolaylı ya da doğrudan bilgileri, insanın dünyayı anlamasının, anlamlandırmasının, hissetmesinin yolunu ve yöntemini, insanın iç dünyasında meydana gelen algılamaları ve hisleri ifade etmektedir (Dictionnaire Larousse, 1993a). Bu nitelikleri göz önüne alındığında, duyguların insan davranışları üzerinde önemli derecede belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Duygular herhangi bir dış uyarandan ya da insanın içsel dünyasından gelen rahatsızlığı, memnuniyeti, mutluluğu, mahcubiyeti, öfkeyi, korkuyu, sevinci ve daha pek çok karmaşık hissiyatı içermektedir. Bu yönüyle duygular insanın kendisini ifade etmesinin, çevresiyle etkileşim ve iletişim kurmasının aracıdır. Dolayısıyla insan davranışlarının kökeni ve tetikleyicisi olarak duygular, dikkat çekici ve merak uyandırıcı bir araştırma sahası oluşturmaktadır. Ayrıca duygular bireylerin diğerleri tarafından algılanma şeklini belirlediği için kimliğin oluşturulması ve benlik inşası sürecinde de etkili olmaktadır (Kışlak & Göztepe, 2012).

Bu araştırmanın konusunu oldukça karmaşık duygusal durumlar içerisinde gelişen bir boşanma süreci ve neticesinde meydana gelen Daniel Broderick ve Linda Kolkena cinayeti oluşturmaktadır (www.esquire.com.tr, 2020).

Araştırmanın değindiği kritik noktalardan ilki, ikili ilişkilerde sıklıkla rastlanan duygusal manipülasyon, manipülasyonun uygulanmasındaki çeşitliliği etkileyen manipülasyon araçları, duygusal istismar ve duygusal manipülasyonun dikkat çekici bir versiyonu olan gaslightingdir. Manipülasyon akıldan ziyade duygulara hitap etmektedir. Muhatabını kandırarak menfaat elde etmeyi, bunu yaparken de asıl hedeflediği amaçlarını saklamayı böylelikle akıl oyunları yaparak kendisini mağdur göstermeyi içeren bir tür yanıltma, aldatma ve kışkırtma tutumudur. Araştırmanın konusu olan, Daniel Broderick'in eski eşi Betty Broderick'e boşanma süreci boyunca uyguladığı kışkırtıcı ve manipülatif tavırlar, sonuçları ve etkileri boyutuyla ortaya konulmaya muhtaç noktalar içermektedir (Al, 2017). Ayrıca gaslighting olarak ifade edilen bu manipülasyon, muhatabının kendisinden şüphe duymasını ve sonuçta gerçeklik algısının bozulmasını, saldırganca davranışlar sergilemesini tetikleyen bir manipülasyon türüdür. Bu araştırma, literatürde üzerinde yeteri kadar çalışma yapılmamış ve tam anlamıyla izah edilmemiş olan gaslighting kavramının farklı

boyutlarıyla yaşanmış bir örnek üzerinden ortaya konulmasını hedeflemekte ve alan yazında gaslighting hakkındaki eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır (Salle, 2020).

Ele alınan noktalardan bir diğeri Betty & Daniel Broderick tarafından takınılan tavırların farklı kişilik bozukluklarının bakış açılarıyla değerlendirilmesidir. Duyguları aşırı şekilde manipüle edilen bir kişinin kendisini yalnız hissetmesi sonucunda, adım adım borderline kişiliğe itildiği görülmektedir. Borderline kişiler duygusal ve romantik oldukları için terk edilme korkusunu daha yoğun bir şekilde yaşamaktadır. Bu durum Betty'nin saldırganca tavırlar takınmasına sebep olmakta, Betty adım adım kontrolden çıkmaktadır (Millon vd., 2019). Bu duruma sebep olan etken de bir başka kişilik bozukluğudur. Dan, Betty'i çeşitli şekillerde manipüle etmektedir. Dan başarılı bir avukattır ve dış görünümüne ve imajına son derece önem vermektedir. Bu başarısı evde çocuklarına bakmakla ömrü geçen Betty'e karşı küçümseyici tavırlar takınmasına sebep olmakta, bu da narsistik kişilik bozukluğu hakkında ipucu vermektedir. Aynı zamanda Betty'i mal varlığı konusunda da yalnızlaştırmaya çalışmakta, yasaları son derece iyi bildiği için, mülkleri boşanmadan önce kendi lehine olacak şekilde satışa çıkarmaktadır. Ayrıca Betty'i akıl hastanesine ve hapse attırarak çeşitli şekillerde üzerinde baskı kurmaya çalışmaktadır (Froelich, 2005).

Bu bağlamda değerlendirilen noktalardan biri de dark tetrad (karanlık dördlü) olarak isimlendirilen dört önemli kişilik bozukluğunun konuyla ilgili olarak ele alınmasıdır. Makyavelist kişilik, narsistik kişilik, psikopatik kişilik ve sadist kişilik olarak belirlenen karanlık dördlü çeşitli şekillerde Broderick'lerin boşanmasında kendilerini göstermektedir (Aytaç, 2022). Özellikle bir hedefi ele geçirmek için tüm ahlaki kaygıların bir kenara bırakılması gerektiğini, her türlü kandırmacanın ve akıl oyununun meşru olduğunu telkin eden makyavelist görüş (Ayan vd., 2013), Daniel'in mal varlığını paylaşma ve Betty'i psikolojik olarak yıpratma konusundaki uygulamalarında net bir şekilde görülmektedir (Gore, 2013a).

Bu hesaplaşma ve boşanma davası sırasında incelenen bir diğeri de psikolojik dayanıklılık kavramıdır. Kişilerin zorluklar karşısında mücadele etme motivasyonlarını ve zorluk durumlara karşı direnme becerilerini ifade eden psikolojik dayanıklılık çevresel ve bireysel özelliklerden etkilenmektedir. Psikolojik dayanıklılığı olumlu yönde etkileyen koruyucu faktörlerin ve olumsuz yönde etkileyen risk

faktörlerinin varlığı Betty Broderick özelinde derinlemesine ele alınmaktadır (Çetin vd., 2015).

Araştırmayı önemli kılan bir diğer nokta ise sekiz bölümlük bir Netflix dizisine konu olan olayların yaşanmış olmasıdır. Dolayısıyla, araştırma boyunca üzerinde düşünülen ve ileri sürülen fikirler ve savlar bu olaylar üzerine inşa edilmektedir. Dizide gerçek olayın kahramanları profesyonel oyuncular tarafından aslına uygun bir şekilde canlandırılmaktadır. Mahkeme süreci başta olmak üzere ikili ilişkilerde uygulanan manipülasyon gözler önüne serilmekte, Betty'nin içinde bulunduğu durum net bir şekilde ortaya konulmaktadır. Bu da üzerinde konuşulması ve analiz yapılması gereken akademik malzemeyi sağlamaktadır (Mitchell, 2020a).

Tüm bu noktalar göz önüne alındığında yapılacak olan bu araştırmanın kişilik bozuklukları, manipülasyon, gaslighting, duygusal istismar, öfke, intikam, bağışlama ve psikolojik dayanıklılık ekseninde bilimsel literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Literatüre ve kavramsal tartışmalara dayalı olarak yukarıda gerek diziye gerekse Broderick'lerin gerçek öykülerine ilişkin bazı ön gözlem ve çıkarımlara yer verilmiştir. Yapılan bu araştırmada ise Broderick'lerin gerçek öykülerinden hareketle çekilen *Dirty John: The Betty Broderick Story* (2020) isimli dizi serisinin 2. sezonun 8 bölümü incelenmektedir. Bu bağlamda araştırmanın ana problemi ve alt problemleri aşağıdaki gibidir:

Duygusal manipülasyonun ve istismarın, davranışların inşa edilmesi sürecinde ve duygular üzerinde nasıl bir etkisi vardır?

- a) Bir ilişkide manipülasyonun varlığını gösteren unsurlar nelerdir?
- b) Bireyin duygusal istismara uğradığını ve gaslightinge maruz kaldığını gösteren duygular, davranışlar ve ilişkilerdeki yansımalar nelerdir?
- c) Duygusal istismara uğrayan bir kişinin tavır ve davranışlarında ne tür değişimler ortaya çıkmaktadır?
- d) Duygusal istismara uğrayan bir kişinin sosyal ilişkilerinde ne tür değişimler ortaya çıkmaktadır?
- e) Duygular ve davranışlar arasında nasıl bir ilgi/ilişki vardır?

- f) Duygusal istismara uğrayan bir kişinin yaşamını devam ettirmesinde psikolojik dayanıklılığın (risk faktörlerinin ve koruyucu faktörlerin) etkileri nelerdir?
- g) İlişkilerde taraflardan birisinin narsist olduğuna ilişkin ipuçları nelerdir?
- h) Gaslighting ve öfke arasında nasıl bir ilişki vardır?
- i) Gaslighting ve narsisizm arasında nasıl ilişki vardır?

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Cinayetin işlenmesine kadar geçen süreç içerisinde bireylerin birbirlerine uyguladığı çeşitli manipülatif davranışların ne gibi sonuçlar ortaya çıkardığının, bir takım kişilik bozuklarının yansıması olarak meydana gelen davranış örüntülerinin nelere sebep olduğunun ve nelerden kaynaklandığının ortaya konulması bu araştırmayı özgün kılmaktadır. Ayrıca bireylerin çevresel ve bireysel kaynaklı tehditler karşısında psikolojik olarak direnme güçlerini etkileyen risk faktörlerinin ve koruyucu faktörlerin etkilerinin neler olduğunun ortaya konulması da araştırmaya farklı bir perspektif kazandırmaktadır. İntikam ve bağışlama durumlarının öfkeyi sonlandırması ve bireyler arasındaki anlaşmazlıkları ortadan kaldırması bakımından ne oranda etkili olduğu sosyolojik bir bakış açısıyla yorumlanması dolayısıyla önemli görülmektedir. Bununla ilintili olarak bu araştırma, yargılamalarda olumsuz durumların ortadan kaldırılmasını ve iki tarafın uzlaştırılmasını sağlayarak toplumsal adalete faydalı olan onarıcı adalet ve arabuluculuk uygulamaları üzerindeki güncel tartışmalara örnek bir olay üzerinden dahil olmayı hedeflemektedir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Her araştırma bir amaca binaen yürütülür. Merak uyandıran, sorun olarak görülen ya da ortaya konulması gereken yönleri olduğu düşünülen her alanda araştırma yapılabilir. Toplum ve insan ile ilgili bilgi elde etmek de araştırmalarla mümkün olmaktadır. Ancak her araştırmanın belirli kurallar, teknikler, yöntemler ve mantıksal yollarla yürütülmesi gerekmektedir. Toplumsal araştırmanın sağlam ve güvenilir bilgi ortaya koyabilmesi bu sistematığın doğru ayarlanmasıyla mümkün olmaktadır (Neuman, 2014). Bir araştırma temelde üç farklı yöntemle yürütülmektedir. Bu

farklılık ortaya konulan verilerin istatistiksel olmasından, sayılardan ziyade kelimelerden oluşmasından, araştırma boyunca sorulan soruların açık uçlu ya da kapalı uçlu olmasında kaynaklanmaktadır. Bu üç yöntem nitel yöntem, nicel yöntem ve karma yöntemdir. Nitel araştırma bireylerin penceresinden bakmayı, dünyayı nasıl anlamlandırdıklarını ortaya çıkarmayı ve mevcut problemin karmaşıklığını kelimelerle çözmeyi ifade etmektedir. Nitel araştırmada kullanılan üslup tümevarımsaldır ve problemin yerinde incelenmesi de nitel araştırmanın bir diğer ayırıcı özelliğidir. Nicel araştırmalar ise sayısal veriler yardımıyla analiz yapılmasını ifade etmektedir. Karma yöntem de nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin çeşitli açılardan beraber kullanılmasıyla yürütülmektedir (Creswell, 2017).

Bu araştırma için yorumlamacı paradigmanın uygun olduğu düşünülmektedir. Yorumlamacı paradigma incelenen öğelerin farklı bileşenlerine odaklanmaktadır. İncelenen olayın şartları, zamanı, kişileri, kişilerin ayırt edici özellikleri yorumlamacı paradigmanın ortaya koyacağı düşünceyi önemli bir şekilde etkilemektedir. Pozitivist aşamanın aksine yorumlamacı paradigma içerisinde incelenen olgular biriciktir ve kendine özgü koşullar içerisinde oluşmaktadır. Bu nedenle yorumlamacı paradigma içerisinde gerçeklikleri net bir şekilde ortaya koymak oldukça zordur. Bunun sebebi tek bir doğru ortaya koyma endişesinin olmamasından, olayları kendi özgünlüğü içerisinde inceleme kaygısından kaynaklanmaktadır. Yorumlamacı paradigmanın kendi tutarlılığı içerisinde doğru tezler ortaya koyma gerekliliği, Broderick'lerin evlilik ve boşanma sürecini inceleyen bu araştırma için zenginleştirici olduğu düşünülmektedir (Saban & Ersoy, 2019).

Bu araştırmanın doğasına uygun olan araştırma yöntemi ise nitel yöntemdir. Öncelikle incelenecek olan konu bireyler arasındaki davranışlar, davranışların ardındaki duygular, duyguları tetikleyen olaylar ve iletişimsel kodlardır. Bu yönüyle bu araştırma farklı açılardan bakarak bireylerin içinde bulunduğu durumları anlamayı, bireylerin beden dilleriyle ve sözel olarak oluşturdukları mesajları yorumlamayı, tavırlarının ve davranışlarının analizini yapmayı hedeflemektedir. Nitel araştırmanın hedefinin bireylerin kurduğu dünyayı anlamak, tecrübeleri ve anıları sonucunda oluşturdukları yorumları öğrenmek olduğu göz önüne alındığında bu araştırma için nitel yöntemin son derece uygun olduğu görülmektedir (Merriam, 2018).

Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması yaklaşımı benimsenmektedir. Durum alışması öncelikli olarak neden ve nasıl sorularını sorarak bir olayın iç yüzünü ve bilinmeyen yönlerini ortaya çıkarma gayesiyle yürütölmektedir. Durum çalışmasının bir diğer özelliği de güncel bir olay üzerinden yürütölen çalışmalar için uygun olmasıdır. Bu yönüyle kendine has koşullar içerisinde gelişen ve ortaya konulmaya muhtaç farklı boyutları olan çalışmalar durum çalışması yaklaşımıyla daha etkili bir şekilde irdelenebilmektedir. Tüm bu özellikleri dikkate alındığında Broderick'lerin hikâyesinin tekli durum çalışması olarak ele alınması meselenin doğru anlaşılması açısından elzemdir (Akar, 2019).

Diğer taraftan verilerin analiz edilmesi de yöntemsel çerçeve içerisinde son derece önemlidir. Bu anlamda sekiz bölümlük Netflix dizisi, üzerinde analiz yapılacak gerekli veriyi sağlamaktadır. Bu verilerin analiz edilmesi de söylem analizi yöntemiyle gerçekleştirilmektedir. Söylem, bireylerin fikirlerini ifade ederken kullandıkları tüm sözlü ve yazılı iletişim ögelerini, sembolleri, eylemleri, olguları, mesajları, hareketleri, davranışları ifade etmektedir. Ayrıca sadece iletinin içeriğini değil yöntemini, iletişimde mesaj verenin ve mesajı alanın statüsünü, kime söylenildiğini, nasıl söylenildiğini, ne amaçlandığını da ihtiva etmekte bu çerçevede geniş bir dilsel pratik olarak değerlendirilmektedir (elik & Ekşi, 2008).

Araştırma yönteminin bir başka yönünü de film özömlemesi tekniği oluşturmaktadır. Sinema ve televizyon, sosyal hayatı işleyen ve gündelik yaşantıyı yorumlayarak aktaran, bu yolla toplumsal olanı yeniden inşa eden bir araç olarak işlev görmektedir. Gündelik pratiklerin yorumlanarak beyaz perdeye aktarılması, aktörlerin sıradan insanların yaşantılarına ait olan sembolleri aslına uygun olarak canlandırılması sosyal bilimsel uğraşının detaylı bir şekilde ele alması gereken bir alanı teşkil etmektedir (Yücedağ, 2018). Bir diğer yönüyle sinema ve televizyon gibi medya araçlarının temel işlevinin iletişim olması göz önüne alındığında, bu kitle iletişim araçları görüntölü ve sesli aktarım yapma yoluyla toplumu biçimlendirmekte aynı zamanda toplumun ürettiğinden de beslenmektedirler (Monaco, 2002).

Film özömlemesi tekniğinin önemli özelliklerinden biri tek ve kesin bir doğrunun olmayışıdır. Sinemada aktarılan herhangi bir olay, verilen herhangi bir mesaj büyük oranda izleyicinin yorumlamasına bağlı olmaktadır. Bu da bireysel olarak kavrayışta, algılamada, değerlendirmede ve kişisel tecrübelerde farklılık olmasından

kaynaklanmaktadır. Bu sebeple film çözümlemesi yaparken mümkün olduğunca esnek olabilmek, farklı anlambilimsel ihtimallere açık olmak önem arz etmektedir (Ryan & Lenos, 2012).

Araştırmanın veri analizi için Maxqda veri analiz programı kullanılmaktadır. Maxqda, nitel verilerin doğru bir şekilde işlenmesini, verilerin birbirinden ayrıştırılmasını, veriler arasındaki ilginin ve ilişkinin gerçekçi bir şekilde ortaya konulmasını kolaylaştırmakta dolayısıyla araştırmanın daha sağlıklı bir biçimde sonuca ulaşmasını sağlamaktadır (Kervankıran vd., 2021). Bu araştırmaya konu olan sekiz bölümlük Netflix dizisinin her bir bölümü dakika dakika incelenmiş, belirlenen kodlar kategorize edilerek gösterilen sahnelere işlenmiştir. Bu şekilde tümevarımsal bir yol tercih edilmiş, kodların kategorize edilmesiyle kod kitabı oluşturulmuş ve araştırmanın bütünsel bir çerçevede sürdürülmesi kolaylaşmıştır. Elde edilen veriler kod-alt kod bölümler modeli ile kod matris tablosu şeklinde bir araya getirilmiş ve bu veriler ışığında analizler yapılmıştır.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

Bu bölümde Betty Broderick'in boşanma sürecinde işlediği Daniel Broderick ve Linda Kolkena cinayetine ilişkin gerçek hikâye ile sekiz bölümlük Netflix dizisi olan *Dirty John: Betty Broderick Story* hakkında açıklayıcı bilgiler yer almaktadır.

1.1. Gerçek Hikaye

5 Kasım 1989 günü Amerika Birleşik Devletleri'nde ülke gündemini uzun süre meşgul edecek olan ve pek çok tartışmayı beraberinde getirecek olan bir cinayetle hafızalara kazındı. Elisabeth Anne "Betty" Broderick, eski eşi Daniel Thomas Broderick'i ve ikinci eşi Linda Kolkena'yı sabah 5.30 civarında evlerinde uyumaktalarken Smith & Wesson marka tabancayla vurarak öldürdü (*Elisabeth Anne "Betty" BRODERICK*, t.y.). Bu cinayeti incelenmeye değer kılan durum ise çiftin boşanma sürecinin başlamasından cinayet işlenene kadar geçen süreç içerisinde karşılıklı olarak uyguladıkları duygusal ve davranışsal taktikler ve bu taktiklerin sürece etkisidir. Öyle ki süreç boyunca gerek arkadaş çevresi, gerek çocukları gerekse de Daniel Broderick ve Linda Kolkena, Betty'nin süreğen hale gelen öfkesi karşısında tahammül edilmesi zor durumlarla ve olaylarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Diğer taraftan Betty kendi mağduriyetini öfke ve saldırganlıkla ifade etmekte, çeşitli yöntemlerle Dan'e ve Linda'ya ağır itham ve davranışlarda bulunmaktadır. Bu durum tüm bireylerin çatışmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Betty Broderick sosyal açıdan orta hatta üst sınıf sayılabilecek bir aileden gelmektedir. Katolik bir ailenin 6 çocuğundan üçüncüsüdür ve babası da New York'un başarılı müteahhitlerindendir (Wallace, 1990). Eğitimini Riverdale, New York'ta bulunan katolik kadın koleji Mount Saint Vincent'ta tamamladı (murderpedia.org, 2021). Eastchester, New York'ta büyüyen Betty, Dan ile tanıştığı sıralarda New York'un Bronxville banliyösünde yaşamaktaydı (Wallace, 1990). Dan ise Betty gibi Katolik bir aileden geliyordu. Babası deniz subayı ve keresteci olarak tüm çocuklarını gayet sıkı bir disiplinle yetiştirmiş bir kişiydi (Wallace, 1990).

Betty ile Daniel 1965 yılında üniversiteler arasında oynanan bir futbol maçından sonra verilen partide ilk defa karşılaşmışlardır. Daniel o sırada üniversitede

tıp eğitimine devam etmektedir. Bir kağıdın üzerine “Daniel T. Broderick III. MDA” yazarak kendisini Betty’e tanıtır. MDA’nın ne anlama geldiğini soran Betty, “neredeyse tıp doktoru” cevabını alır (Blanco, 1997). Daniel bu kısa tanışmadan sonra Betty ile iletişimini telgraflar ve mektuplar yoluyla da devam ettirir ve Betty’nin ilgisini bu şekilde kazanmış olur (Wallace, 1990). Dan ve Betty evlenmeden önce dört yıl boyunca flört etmişlerdir (Stevens, 2020). Çift, Dan’ın Cornell Üniversitesindeki Tıp eğitimi devam etmekteyken 12 Nisan 1969 yılında Eastchester’da bulunan Immaculate Conception Kilisesi’nde hayatlarını birleştirirler. Karayiplerde balayına gittikleri sırada Betty ilk çocukları Kim’e hamile kalır (Blanco, 1997). Betty, çalıştığı yerde hamileliğini aylarca gizler çünkü evliliğin ilk yılları maddi açıdan son derece zor geçmektedir ve çalışmak zorundadır (DeWyze, 1989). Doğumdan sonra Betty, kendi çocuğunun yanında başka ailelerin çocuklarına da bakar ve bu şekilde para kazanmaya devam eder. Tüm bunlar olurken Dan de tıp eğitimini tamamlamıştır (DeWyze, 1989).

Daniel her ne kadar tıp okulunu bitirmiş olsa da doktor olarak çalışmak istememiştir. Doktorluk mesleğinin yanında hukuk eğitimi almak üzere Harvard Hukuk Okulu’na başvuruda bulunmuştur. Tüm bunlar ailenin geçimini Betty’nin üzerine yıkmıştır. Betty, eşinin çalışmak yerine ikinci bir okula kayıt yaptırmasına karşı çıkmasa da tam bir destekle de Dan’ın yanında olmamıştır. Sonuç olarak genç çift ve çocukları Boston’a taşınmak zorunda kalmışlardır. Betty, Dan’ın gündüzleri çalışıp geceleri okuluna devam etmesini tercih etmesine rağmen Dan hukuk okuluna tam zamanlı kayıt yaptırmıştır. Betty verdiği çeşitli demeçlerinde evliliklerinin ilk yedi yılında çamaşır ve kurutma makinesi alamadıklarını ve geceleri geç vakitlere kadar çalışmayı sürdürdüğünü de ifade etmiştir (DeWyze, 1989).

Daniel 1973 yılında Harvard Hukuk Okulu’ndaki eğitimini tamamlamıştır. Bu mezuniyet sonrası Broderick ailesi San Diego’nun La Jolla bölgesine taşınırlar. Daniel, Los Angeles’da bir hukuk firmasında staj yaptıktan sonra San Diego’nun en saygın hukuk firması Gray, Cary, Ames & Frye’da tıbbi uygulama hatası avukatı unvanıyla işe girmiştir (DeWyze, 1989). Zamanla Dan işinde uzmanlaşmış ve yaklaşık bir milyon dolarlık bir dava kazandıktan sonra maddi olarak refah düzeyleri hızlı bir şekilde yükselmiştir (Blanco, 1997). Betty bu firmadaki avukatların eşleriyle ve çocuklarıyla da sosyal bir arkadaş çevresi edinmeye başlamıştır. Bir röportajında bu dönemin hayatlarının en önemli dönüm noktası olduğunu dile getirmiştir (DeWyze,

1989). Daniel kazandığı parayla okul kredilerini öderken Betty de çalışmaya devam etmiştir. Üçüncü çocuğunu dünyaya getirdiği 1976 yılında geceleri Kearny Mesa'da bulunan Black Angus restoranında kasiyer ve hostes olarak çalışmaya devam etmiştir (DeWyze, 1989). Bu süreçte Daniel da yolsuzluk yapan doktorlarla ve hukuksuz işlemler yapan ilaç firmalarıyla önemli davalar sürdürmüş, bu davalardan da yılda 1 milyon doların üzerinde gelir elde etmiş ve kendisinden son derece çekinilen uzman bir avukat olarak ün salmıştır (Stevens, 2020). Dan 1978 yılında kendi hukuk bürosunu kurmak üzere Gray, Cary, Ames & Frye'dan ayrılmıştır (sandiegoreader.com, 1989).

1970'li yılların sonuna doğru evlilikleri çeşitli sorunlarla karşılaşmaya başlamıştır. Betty, Dan'ın ailesiyle ilgilenmediğinden ve sürekli olarak iş arkadaşlarıyla vakit geçirdiğinden şikâyet etmeye başlamış, kendisini dört çocuğuyla yalnız hissettiğini ifade etmiştir (Blanco, 1997). Betty'nin duygusal durumu bu haldeyken Dan kurduğu hukuk firmasına 1983 yılında eski bir havayolu firması görevlisi olan Linda Kolkena'yı asistanı olarak işe almıştır ve 3 yıl boyunca da gizli bir şekilde aşk yaşamaya başlamıştır (Blanco, 1997). Betty bu birliktelikten şüphelenmiş ve Dan'a bu durumu bildirmiştir. Ancak Betty'nin öfkelerini sıklıkla şiddetle ve çevreye zarar verme yoluyla ifade etmiştir. Duvarları spreyle boyamak, aynaları ve avizeleri kırmak, müzik setlerini kırmak Betty'nin öfkelerini kontrolsüz bir şekilde dışavurma şekillerinden bazıları olmuştur (DeWyze, 1989). Betty, Dan'ın 39. Yaş gününde ofisine sürpriz bir ziyaret gerçekleştirmiş ancak ofiste karşılaştığı şeyler bir partiden arta kalan içecek kutuları ve yiyecek artıkları olmuştur. Resepsiyona eşinin nerede olduğunu sorduğunda Linda ile gün boyu dışarıda oldukları cevabını almıştır. Bu duruma son derece öfkelenen Betty eve giderek Dan'ın pahalı kıyafetlerini çocuklarının gözleri önünde bahçede ateşe vermiştir (Wallace, 1990).

Aile içerisindeki tüm bu olumsuz gelişmelerden sonra Temmuz 1986'da Dan ve avukatı boşanmayı kesinleştirmek için mahkemeye başvurmuşlardır (Wallace, 1990). Bu durum Betty'nin daha da kontrolsüz davranmasına sebep olmuştur. Sürekli olarak telefonda bırakılan müstehcen içerikli mesajlar, mala zarar verme ve hakaretler devam etmiştir. Sonu gelmeyen saldırılardan birisi de Betty'nin Chevrolet marka arabasıyla Dan'ın evine çarpması olmuştur. Bu olaydan sonra Betty, Dan'ın talebi üzerine bir süre hapis yatmıştır (Bovsun, 2010). Dan, Betty'nin tüm bu tutum ve davranışlarına karşılık hukuk bilgisini de son derece sert bir şekilde kullanarak,

mahkeme kararıyla çeşitli yaptırımlar uygulatmış ve uzaklaştırma kararları aldırmıştır. Kullanılan her müstehcen kelime için 100 dolar, mülke izinsiz her adım için 250 dolar, eve izinsiz her giriş için 500 dolar ve çocukları Dan'ın izni olmaksızın her alışında 1000 dolar olmak üzere çeşitli yaptırımlarla Betty'i durdurmaya çalışmıştır (Wallace, 1990).

Boşanma Dan'ın dava açmasının üzerinden dört yıl geçtikten sonra 1989 yılında sonuçlanmıştır. Birçok tahmine göre Dan, bu süreyi bilerek uzatmıştır. Neticede o bir avukattır ve hukuku iyi bilmektedir. Betty'nin izni ve onayı olmadan evleri satmanın bir yolunu da bulmuştur (Froelich, 2005). Dava sürecinin uzaması "Epstein Yasaları" olarak bilinen California yasalarından dolayıdır. Dan'ın boşanma süresince Betty'nin mal varlığını önemli ölçüde azaltmasında bu yasalar etkili olmuştur. Epstein kredileri boşanma neticelenene kadar geçen süreyi kapsayan bir California yasasını ifade etmektedir (Gore, 2013b). Bu yasa; destekleyici eş olan Dan'e, bağımlı eş olan Betty'den biriken topluluk borçlarının yarısını talep etme hakkı tanımaktadır (Blanco, 1997).

Boşanmadan sonra Dan Betty'e 650.000 dolar değerinde bir ev satın almıştır ve ayda 16.000 dolar nafaka ödemeyi kabul etmiştir (www.esquire.com.tr, 2020). Ayrıca çocukların velayeti de Dan'e verilmiştir. Tüm bunlara rağmen Betty'nin öfkesi bir türlü dinmemiştir. Dan ve Linda evlenmeden yaklaşık bir ay kadar önce Betty yalnız bir kadın olduğunu ve güvenlik endişesi taşıdığını iddia ederek Smith & Wesson tabancası satın almıştır. Silahı çoğunlukla yanında taşımış ve Dan'i de sıklıkla tehdit etmeye devam etmiştir (Blanco, 1997). Bu arada da atış dersleri almayı sürdürmüştür. Nihayet 5 Kasım 1989 günü doğum gününden 2 gün sonra sabah 05.30 civarında Dan ve Linda uyumaktayken eve gizlice girmiştir. Önce bir kurşun kafasına ve bir kurşun da göğsüne sıkarak Linda Kolkena'yı öldürmüştür. Daha sonra bir kurşun da Dan'ın göğsüne ateş etmiştir (Bovsun, 2010). Karanlıkta eski eşinin yataktan düştüğünü işitmiş ancak herhangi bir yerle iletişim kurmasını önlemek kastıyla duvardan telefon kablosunu sökmüştür. Daha sonra da olay mahallini terk etmiştir (Stevens, 2020).

Uzun ve tartışmalı bir yargılamadan sonra 1992 yılında bir San Diego yargıcı, Betty Broderick'i 32 yıl hapis cezasına çarptırmıştır (DeWyze, 1998). İddia makamı Betty Broderick'i 200.000 dolar nafaka almasına rağmen kocasını eleştiren ve öldüren dengesiz bir narsist olarak resmetmiştir. Daha önce şartlı tahliye talepleri reddedilen

Betty Broderick'in hukuki durumunun 2032 yılında şartlı tahliye için uygun olması beklenmektedir (Mitchell, 2020b).

1.2. Dirty John: The Betty Broderick Story

Betty Broderick'in eski eşiyle olan olaylı boşanması ve sonucunda da onu ve ikinci eşini tabancayla vurarak öldürmesi çeşitli dönemlerde sinema filmlerine ve dizilere uyarlanmış hatta bu konu üzerine çeşitli kitaplar da kaleme alınmıştır. 1992 yılında iki bölümlük bir televizyon filmine uyarlanan Betty Broderick cinayeti, *A Woman Scorned: The Betty Broderick Story* adıyla CBS ağ televizyonunda yayınlanmıştır. Betty Broderick rolüyle Meredith Baxter, Emmy Ödülüne aday gösterilmiştir (Blanco, 1997). Meredith Baxter atletik bir vücuda sahip olması yönüyle dikkat çekmesine karşın Betty Broderick gerçek hayatta biraz kilolu ve görünümüne dikkat etmeyen bir kişi olarak bilinmektedir (Froelich, 2005).

Betty cinayetten sonra pek çok derginin ve gazetenin röportaj teklifini kabul etmiştir ve hakkında da üç adet kitap yazılmıştır. Bunlar; Bella Stumbo tarafından kaleme alınan *Until The Twelfth of Never: The Deadly Divorce of Dan and Betty Broderick*, gazeteci ve yazar olan Loretta Schwartz-Nobel tarafından yazılan *Forsaking All Others: The Real Betty Broderick Story* ve Bryna Taubman tarafından yazılan *Hell Hath No Fury*'dir (Blanco, 1997). Bu yazarlardan Bryna Taubman, yazdığı kitabı cezaevinde olan Betty'e göndermiştir (DeWyze, 1993). Daha sonra Betty'e kendisi hakkında yazılan kitaplar ve filmler hakkında ne düşündüğü sorulduğunda "*Bununla ilgili kitapları okuyamıyorum ve iki filmi de izlemedim*" şeklinde bir yanıt alınmıştır (DeWyze, 1993).

Betty'nin hikâyesi toplamda televizyon için çekilen iki filme, bir belgesele, birkaç makaleye ve kitaba konu olmuştur (Littlefield, 2017). Cinayet, son olarak 2018 yılında yayınlanmaya başlayan *Dirty John: Betty Broderick Story* isimli diziye konu olmuştur. Bu dizinin başrollerini Dan karakteriyle Christian Slater ve Betty karakteriyle Amanda Peet canlandırmıştır (Stevens, 2020).

Tablo 1: Dirty john: betty broderick story dizisinde karakterleri canlandıran oyuncularını gösterir tablo

<i>Karakter</i>	<i>Oyuncu</i>
Betty Broderick	Amanda Peet
Genç Betty Broderick	Tiera Skovbye
Dan Broderick	Christian Slater
Genç Dan Broderick	Chris Mason
Linda Kolkena	Rachel Keller

Netflix'te yayınlanan sekiz bölümlük bu dizide Dan'ın Betty'e uyguladığı duygusal manipülasyona güçlü bir şekilde dikkat çekilmektedir (Salle, 2020). Tablo 2'de bütün hikâyenin anlatıldığı sekiz bölümlük dizinin bölüm başlıkları, yönetmen bilgileri, yazarları ve yayınlama tarihleri detaylı bir biçimde yer almaktadır.

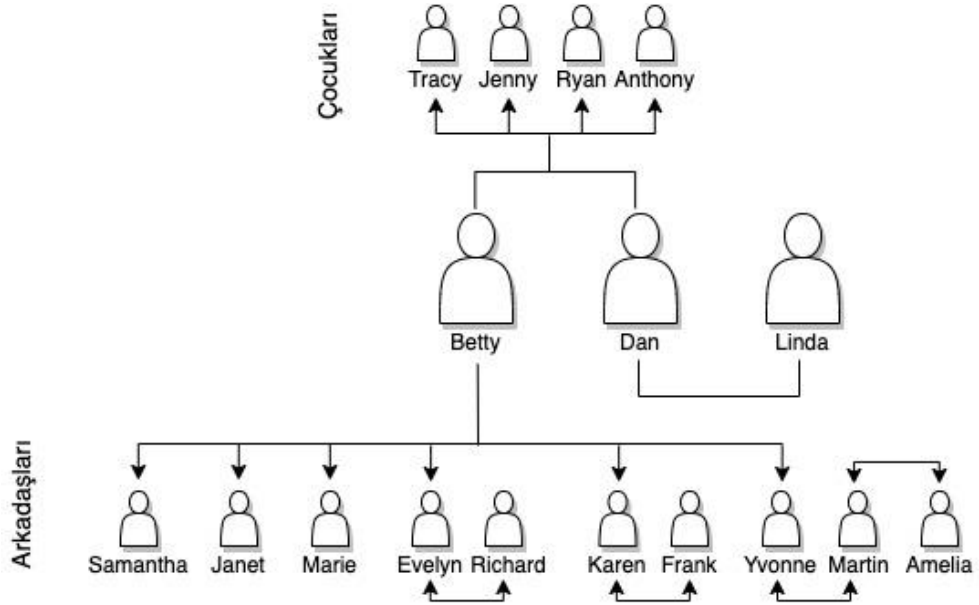
Tablo 2: Dirty john: betty broderick story dizisinin bölüm başlıklarını, yazarı ve yönetmeni ile yayınlama tarihini gösterir tablo

	Bölüm Başlığı	Yöneten	Yazan	Yayınlama Tarihi
1	No Fault	Maggie Kiley	Alexandra Cunningham	31/05/2020
2	The Turtle and the Alligator	Meera Menon	Stacy A. Littlejohn	02/06/2020
3	Marriage Encounter	Kat Candler	Juliet Lashinsky-Revene	09/06/2020
4	More to It Than Fun	Maggie Kiley	Alexandra Cunningham & Katherine B. McKenna	16/06/2020
5	Scream Therapy	Maggie Kiley	Aaron Carew	23/06/2020
6	The Twelfth of Never	Shannon Kohli	Kevin J. Hynes	30/06/2020

7	The Shillelagh	Alexandra Cunningham	Lex Edness	07/07/2020
8	Perception is Reality	Maggie Kiley	Alexandra Cunningham	14/072020

Ayrıca dizide çocukların isimleri gerçek hayattakinden farklı bir şekilde verilmektedir: Tracy, Jennifer, Ryan ve Anthony. Dizide üzerinde özellikle durulan bir diğer konu da Dan ve Betty arasında geçen velayet savaşı ve Betty'nin boşanma sürecinde telefona bıraktığı hakaret içeren ifadelerdir (Mitchell, 2020a).

Şekil 1: Dirty john: betty broderick story dizisinin karakterlerini ve karakterlerin birbiri ile ilişkisini gösterir şema

Betty Broderick davasından sonra sinemada da eşinden acı bir şekilde ayrılan ya da psikolojik ve fiziksel şiddete maruz kalan kadınların öfkesi dramatize edilerek seyirciye sunulmaya başlamıştır. Hollywood film sektöründe ise erkek şiddetine uğrayan intikamcı kadınlar sahneye konulmuştur. Callie Khouri tarafından senaryosu yazılan ve Ridley Scott tarafından yönetilen *Thelma & Louise*, Joseph Ruben tarafından yönetilen ve baş rolleri Julia Roberts, Patrick Bergin ve Kevin Anderson tarafından canlandırılan *Sleeping With The Enemy* filmleri bunlardan bazılarıdır

(Wallace, 2009). Buna benzer şekilde 2002 yılında gösterime sunulan *Enough* isimli psikolojik-gerilim kategorisindeki filmde başrolde oynayan Jennifer Lopez, şiddet uygulayan bir kocadan kaçan genç bir anneyi canlandırmıştır. Filmin pazarlama sloganları da adeta Betty Broderick cinayetine gönderme yaparçasına “Kendini savunma cinayet değildir”, “Herkesin bir sınırı vardır” şeklinde belirlenmiştir (Wallace, 2009). Charlize Theron da 2003 yılında *Monster* filminde bir seri katili sempatik bir şekilde tasvir ettiği rolüyle en iyi kadın oyuncu kategorisinde Akademi Ödülü kazanmıştır (Wallace, 2009). Tüm bu sinemada dramatize edilen karakterler ve filmlere gösterilen toplumsal teveccüh, psikolojik ve fiziksel şiddet mağduru kadınların suiistimal edilmiş duygularının Betty Broderick davasıyla daha yüksek bir sesle dile getirilmesi olarak okunabilir.

2. İKİNCİ BÖLÜM

Bu bölümde öncelikle duygusal manipülasyon kavramı ve özel bir manipülasyon türü olan gaslighting ele alınmaktadır. Literatürde yapılan açıklamalar ve tanımlamalar doğrultusunda kavramlar anlaşılır bir şekilde açıklanmaktadır. Diğer taraftan bireylerin normal dışı davranışlar sergilemesine sebebiyet veren makyavelist, psikopatik, narsistik, sadist ve borderline kişilik bozuklukları da duygusal manipülasyonla ilintili olacak şekilde sunulmaktadır. Son olarak bireyin ruh sağlığı üzerinde doğrudan etkili olan psikolojik dayanıklılık kavramı, psikolojik dayanıklılığı etkileyen koruyucu faktörler ve risk faktörleri, öfke ve saldırganlık kavramları ile bağışlama ve intikam kavramları genel bir çerçeve halinde değerlendirilmektedir.

2.1. Duygusal Manipülasyon ve Duygusal Şiddet/İstismar

Manipülasyonu tanımlamak için öncelikle meydana geldiği durum ve şartları tarif etmek gerekmektedir. Kişiler arası ilişkilerde daha çok duygusal olarak yakınlık hissedilen ve aralarında belirli bir samimiyetin olduğu kişiler manipülasyona uğramaktadır. Elbette yabancı kişilere de çeşitli şekillerde uygulanan manipülasyon türleri vardır ancak duygusal olarak bağ kurulmuş insanlar üzerinde tahakküm kurmak ve bu insanları etkilemek her zaman için tanışık olunmayan insanlara oranla daha kolay olacaktır. Manipülasyonun öncelikli hedefi entrikalarla ve çeşitli zihinsel tuzaklarla bir iktidar alanı oluşturmaktır (Chapaux-Morelli & Couderc, 2020). Bu gibi durumlarda kişiler arası ilişkilerde birbirine sevgi ve saygı yoluyla bağlılığın azaldığı ve dayanışmanın ortadan kalktığı söylenebilir. Dolayısıyla kişiler, pozitif söylem ve eylem içinde olmadıkları kişilere karşı iletişim kanallarını asgari düzeye indirmekte ve partnerlerine karşı üstünlük sağlama amacına dönük eylemler içerisinde bulunmaktadır (Chapaux-Morelli & Couderc, 2020). Manipülasyon fiziksel baskı ve zorlama kullanmadan duygusal ve davranışsal yollarla mesaj gönderme ve bu şekilde üstünlük kurma amacıyla uygulanmaktadır. Bu iktidar alanı bir defa oluştuktan sonra bireyler manipülasyona karşı koyma güçlerini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalabilmektedirler. Çünkü manipüle edilen kişiler sürekli suçlu çıkarılma ve kötü hissettirilme sebebiyle öz saygılarını yitirmeye başladıkları için kendi davranışlarına ve hislerine karşı güvensiz ve şüpheli hale gelmektedirler. Bu durum manipüle eden

kişilerle yaşadıkları ilişkiler karşısındaki teşhis ve tespit yeteneklerini köreltmektedir. Dolayısıyla olumsuzluklar karşısında rıza gösteren, söylenen herhangi bir cümlede ya da herhangi bir davranışta sağlıklı sorgulama gücünü yitirmiş, manipüle eden kişinin doğruluğunu denetleme cesaretini kaybetmiş bir kişilik meydana gelmektedir (Hiwell, 2022).

Manipülasyon uygulayan kişiler çeşitli bağlamlar kullanırlar. Sürekli olarak çatışmanın olduğu toksik ilişkiler ya da sürekli olarak barışın olduğu sahte bir huzur ortamının olduğu ilişkiler kişilerin kolaylıkla ve açıkça manipülasyon uygulamalarına imkân veren şartları sağlamaktadırlar. Çatışma, bir konuda anlaşmazlık olduğu zaman ortaya çıkmaktadır. Yeterli düzeydeki ve çözüme kavuşturulmuş bir çatışma ikili ilişkilerin devamı açısından faydalı olabilir ancak sürekli haklı çıkmaya ve muhatabının da yanlışlarını yüzüne vurmaya dönük, peşinden kin ve öfke getiren bir çatışma ikili ilişkilerde manipülasyonun başlaması için ideal ortamı oluşturur. Böyle bir ilişkide karşıdaki kişinin düşünceleri ne kadar haklı da olsa mutlak kötü olarak damgalanır, sürekli olarak çevredeki insanları şahit göstermek yoluyla yanlışlığı vurgulanır, muhatabın özgüveni yok edilerek üste çıkılır ve neticede kendi fikirlerinin üstünlüğü karşı tarafa kabul ettirilmiş olur (Chapaux-Morelli & Couderc, 2020). Sonuç itibarıyla dışarıdan bakan bir kişi için gayet normal sayılabilecek bir harekette bile kusur arama gözüyle ya da imalı bir davranış bulma kastıyla bakılır hale gelir. Empati ortadan kalkar ve sorunlar üzerinde sebep sonuç çerçevesinde makul bir konuşma ya da iletişim sağlanamaz hale gelir. İletişim olmadan sorunlar tam anlamıyla çözüme kavuşturulamayacağı için sürekli olarak öfkenin ve manipülasyonun olduğu bu ilişkiler iki taraf için de yıpratıcı olmaktadır. Böylesine sürtüşmeli yürüten ilişkilerde iki taraf da gurur yapmakta karşısındaki kişinin haklılığını tam anlamıyla kabul edilemez olarak görmektedirler (Chapaux-Morelli & Couderc, 2020). Çatışmanın olduğu manipülasyon sürekli olarak sözlü tacizin olduğu bir ilişki türüdür. Bu manipülasyon türünü tarif etmek için kullanılan: psikolojik istismar, psikolojik kötü muamele, duygusal kötü muamele, mental işkence, psikolojik hırpalama gibi çeşitli tanımlamalar da mevcuttur. Psikolojik istismar, manipülasyonun zihinsel yönünü ortaya koymaktadır. Psikolojik istismara maruz kalmış bireylerde kırılğan ve korkmuş bir ruh hali meydana gelir, hayal güçleri sınırlandırılır ve bu şekilde özgür düşünme yetenekleri engellenmiş olunur (Duman, 2018). Psikolojik kötü muamelede

de bireylerin kendilerini istenmeyen kişiler olarak algılamalarına sebep olan bir alt mesaj vardır. Değer verilmediğini hissettirmeye dönük, yer yer aşağılayıcı ve hor güren davranış kalıplarının sürekli tekrar edilmesi yoluyla psikolojik kötü muamele uygulanmaktadır (Duman, 2018). Mental işkencede ise bireylerin kendilerini kötü hissetmelerine ve acı duymalarına yönelik gerçekleştirilen tavırlar vardır. Bireye karşı güvensizliğin dışa vurumu, kıskançlık, yalan söyleme gibi negatif içerikli duygular kişilerin mental işkence çekmesine yönelik oluşturulan manipülasyon araçlarıdır. Bu noktada belirtilmesi gereken husus tüm bu tanımlamaların aslında aynı şeyi anlattığıdır. Literatüre farklı kavramların kazandırılması ya da farklı tanımlamaların yapılması elde edilecek verim açısından fazladan bir fayda sağlamamaktadır dolayısıyla üzerinde bu kadar durulması yeterli görülmüştür (Duman, 2018).

Çatışmanın hakim olduğu bu manipülasyon türünden farklı bir diğer manipülasyon bağlamı, sürekli olarak huzur ve barış sağlamaya dönük bir tavır içerisinde bulunma amacıyla oluşturulan sahte huzur manipülasyonudur. Nasıl ki sürekli çatışma tam bir manipülasyon meydana getiriyorsa sürekli barış ve huzur ortamı oluşturmaya çalışmak da manipülasyona zemin hazırlamaktadır. Kişiler arası ilişkiler farklı fikirlerin bir arada olmasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla kişiler bir konuda farklı düşündüklerini belirtmek istedikleri zaman bu barış ortamını bozan kişi olarak görülme riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bir noktaya kadar fikir ayrılıkları ya da farklı bakış açıları gizlenebilir ancak bu durum eninde sonunda ortaya çıkacaktır çünkü her ne kadar bastırılmaya çalışılsa da bu durum kişiyi içten içe rahatsız edecektir. Netice itibarıyla de kendi fikrini beyan eden kişi partneri tarafından çatışmacı, aykırı, huzur bozan olarak görülecek bu noktada manipülasyon başlayacaktır. Kişiler huzur ve barış ortamı oluşturma kastıyla birbirlerinin düşünceleri üzerinde tahakküm kurma yarışı içerisinde olacaklardır. Böyle bir ilişkide muhtemel problemler en kısa ve tartışmasız bir şekilde ortadan kaldırılmalıdır. Ancak arka planda hep bir huzursuzluk ve gizil bir çatışma söz konusudur. Sorunlar üzerinde konuşulamaz, konuşulsa bile ittifakla karar verilmelidir, fikir ayrılıkları kabul edilemez, her şey bilinen ve müşterek yollarla yapılmalıdır, yeniliklere ve bilinmeyen herhangi bir şeye kesinlikle girilmemelidir çünkü tüm bunlar karşılıklı tartışmayı gerektirebilir. Sürekli barış ve huzur sağlamaya dönük bu tercihler arkasında ciddi bir iletişim problemi barındırmaktadır. Manipülasyon değişim isteyen kişiye uygulanır.

Değişim ya da farklı bir düşünce tarzına sahip olmak öngörülebilirliği ortadan kaldırır. Aslında amaçlanan hiçbir şey de elde edilmemiş olur. Tüm bunlar çatışmadan kaçınılmak kastiyla yapılmasına karşın tam anlamıyla bir çatışma ortamı oluşturmuş olur (Chapaux-Morelli & Couderc, 2020). Baskın olan ve manipülatif davranan kişilerin karakteristik özellikleri, zihin dünyaları ve manipüle ettikleri partnerlerinin karakterleri manipülasyonun şiddetini ve şeklini belirleyen önemli bir noktadır. Sürekli kendi dediğinin olmasını isteyen, kendi benliğini ön plana çıkarmaya meyilli, genellikle başka insanların görüşlerine değer vermeyen, narsistik ve anti sosyal davranış bozukluğunu işaret eden tavırlar içerisinde olan kişiler manipülasyon yapma konusunda daha profesyoneldir. Buna karşılık başkaları tarafından onaylanma ve desteklenme ihtiyacı olan, öz güveni eksik, sindirilmeye ve korkutulmaya karşı koyma gücü olmayan, kendi başına karar alma konusunda tereddüt yaşayan, baskılanmış ve engellenmiş kişiler ise manipüle edilmeye son derece müsaittirler. Sahte huzur ortamını sürdürme eğiliminde olan ve bunu dikte eden manipülatör partnerini sindirme böylece onu çatışmadan kaçındırarak kendi iktidarını ve karar verme meşruluğunu devam ettirme yönünde hareket etmektedir (Yılmaz, 2018).

Manipülasyonun başka bir boyutu da kişilerin birbirleriyle kurdukları iletişimin sonucunda bir tarafın diğer taraf üzerindeki gizil hakimiyet kurduğu “sözde saygılı” çift bağlamında gözlenmektedir. Bu ilişkide taraflar birbirleriyle iletişim kurmaktadırlar. Ortada direkt olarak manipülasyon meydana getirecek herhangi bir çatışma ya da suni bir barış ortamı yoktur. Ancak taraflardan birinin sürekli umursamazlığı ve herhangi bir olumsuzluk karşısında rest çekmesi diğer tarafın itaatıyla ve kabullenmesiyle sonuçlanmaktadır. Değişime karşı direnç gösteren taraf partnerinden gelen mesajlara “*beni bu şekilde kabul et, değişmek istemiyorum, ben buyum, elimden gelen bu*” şeklinde dönütler vermekte böylelikle çaresiz bıraktığı partnerine boyun eğdirmektedir. Manipülasyonun bu boyutunda manipüle edilen kişiler herhangi bir ısrarcılıkta ya da ilişkiyi bitirme yönünde tercihte bulunurlarsa nankör olarak nitelendirileceklerdir (Chapaux-Morelli & Couderc, 2020).

Son olarak manipülasyonun ortaya çıktığı durum bağımlı kılma yoluyla gerçekleşmektedir. Bu yolla uygulanan manipülasyon, partnerin her türlü ihtiyacını karşılayarak ve onu bir şekilde kendine bağımlı yaparak gerçekleşmektedir. Yardımseverlik gibi görünen bu durum gizliden gizliye karşısında bulunan kişiyi kendi

isteklerini yapmaya mecbur kılmakta kullanılmaktadır. Bu şekilde partnerine karşı kendisini yeri doldurulamayacak bir kimse olarak göstermekte, vazgeçilmez olduğu mesajını vermektedir. Herkesin kendi ihtiyaçları olduğu böyle bir ilişkide göz ardı edilmekte ve kurulan tahakküm yoluyla ilişkiyi tek bir taraf yönlendirmektedir. Beklenti bu manipülasyon türünün anahtar kelimesidir. Sürekli bir beklentinin olduğu bu ilişkide ihtiyaçların karşılanmadığını gören taraf öfke duyabilmektedir. Bu durum da ilişkide dengesizliklere sebep olmakta, duyguların fazlasıyla istismar edildiği bir ortam meydana getirmektedir (Chapaux-Morelli & Couderc, 2020). Bağımlı kılmanın uygulandığı duygusal manipülasyon türünde bireyler ellerindeki gücü kullanabilmek adına partnerlerini çeşitli şekillerde mahrum bırakmaktadırlar. Sevgi, güven , saygı gibi bir ilişkiyi ayakta tutan manevi direnç noktalarının bir anda kesintiye uğratılması veya bunun sinyalinin verilmesi ya da maddi desteğin kesilmesi duygusal manipülatörlerin gücü kontrol etmek adına kullandıkları manipülasyon yöntemlerindedir (Hiwell, 2022).

2.1.1. Manipülasyonun Araçları

Manipülasyonun hangi sıklıkla ve hangi şiddetle uygulandığı son derece önemli bir noktadır. Bir ilişkide manipülasyonun uygulanabilmesi bireylerin karşılıklı duygularıyla ilgilidir ve uygulanma yöntemini belirleyen de budur. Manipülasyon çok çeşitli şekillerde uygulanmaktadır: direkt olarak tehdit ve şantaj yoluyla, sürekli şikayette bulunma yöntemiyle, suçluluk duygusu meydana getirerek, yalan söyleyerek, övgüler ve iltifatlar düzerek, partneri bağımlı kılarak ya da değersizleştirerek manipülasyon uygulanabilmektedir (Chapaux-Morelli & Couderc, 2020). Ayrıca bireyin öz saygısını yıkmaya dönük gerçekleştirilen alaya alma, hakaret etme, suçlama, yargılama, utandırma, emir verme, küfretme, öfkelenme, lakap takma, tehdit etme gibi davranışlar da manipülasyonun uygulandığına işaret eden önemli göstergelerdendir (Hiwell, 2022).

Tüm bu manipülasyon araçlarını açıklamakta fayda vardır. Tehdit ve şantaj yoluyla uygulanan manipülasyon kişilerin partnerlerinin isteklerine ket vurması yönüyle kendini göstermektedir. Kişi partnerinden farklı bir faaliyet içerisine girmek istediği zaman bu durumun engellenmesi için ileri sürülen bahaneler genellikle gizli

bir tehdit ve şantaj unsuru barındırmaktadır. Örneğin kıskançlıktan dolayı kız arkadaşının arkadaşlarıyla bir partiye katılmasını hazmedemeyen bir erkek böyle bir durumda kendisinin de o ortamda bulunmasını talep edecek ve talebi karşılık bulmadığında da partinin olduğu güne daha önemli gibi görünen ve kız arkadaşını engelleyen bir bahane koyacaktır. Bu durumda iki seçenek arasında kalan kadının partiden tarafa tercihte bulunması manipülasyonun yani suçlu çıkarmanın gerekçesi olarak kullanılabilir. Şantaj ve tehdit her zaman açık ve seçik bir şekilde uygulanmayabilir (Chapaux-Morelli & Couderc, 2020)

Sürekli şikayette bulunma da bir tür manipülasyon aygıtıdır. Partnerinin ya da değer verdiği kişilerin sürekli ihmal edildiğiyle ilgili şikayetler duyan bir kimse de kolaylıkla baskı altına alınacaktır. Bu şekilde vicdan azabına itilen bir kimsenin yönlendirilmesi, tahakküm altına alınması, istekler karşısında daha verici bir noktaya gelmesi, itaatkar bir ruh hali içerisine girmesi daha kolay olacaktır (Chapaux-Morelli & Couderc, 2020). Çünkü bu durumdan kurtulmak isteyecektir. Böylece manipülasyon, amacına uygun bir şekilde gerçekleşmiş olacaktır. Bu manipülasyon aracının önemli bir göstergesi de duygu sömürsüdür. Duygusal manipülatörler, acındırmak suretiyle karşısındaki insanın kötü hissetmesine neden olmakta bu yolla da amaçlanan herhangi bir şey elde edilmeye çalışılmaktadır. Duygu sömürsüyle yapılan manipülasyonların genellikle fark edilmesi ve uzaklaştırılması zordur çünkü iyi niyetin gösterilmesini zorunlu kılmakta ve manipüle edilen kişiler de kendilerini iyi hissetmek adına olayın iç yüzünü teşhis edememektedirler (Hiwell, 2022).

Bir diğer manipülasyon aygıtı da övgüler ve iltifatlar ya da iyilikler yoluyla uygulanmaktadır. Bu manipülasyon türü kısa süreli menfaat amaçlıdır. Bir istekte bulunulacağı zaman ikna edilene kadar partnerinin gönlünü hoş ederek gerçekleştirilmektedir. Örneğin bir kişinin arkadaşından borç isteyeceği zaman belirli bir süre öncesinde yemek ikram etmesi, gönlünü alıcı sözler söylemesi ya da o kişinin mizacına uygun tavır ve davranışlar içerisine girmesi bu manipülasyon türünün aygıtları olarak göze çarpmaktadır (Chapaux-Morelli & Couderc, 2020).

Son olarak aracılık etme ve istila yoluyla uygulanan bir manipülasyon aygıtına değinilecektir. Bu manipülasyonda partnerin adına söz alma, iyiliğini gözetme kastıyla onun adına karar verme sık sık karşılaşılan bir durumdur. Örneğin ebeveynlerin yaşını almış olsa da çocukları adına karar vermeleri ve onlara söz hakkı tanımamaları, yaşlı

ya da engelli insanların tercihte bulunma haklarına engel olunması bu manipülasyonun sıklıkla yaşandığı noktalar. Başkası adına söze dalma, başkası adına karar alma, manipüle edilen kişinin iradesini yok sayma ve kendi kararlarını uygulama alanı oluşturma aracılık aygıtının kullanılmasıyla mümkün hale gelmektedir (Chapaux-Morelli & Couderc, 2020). Bu duygusal manipülasyon aracının uygulandığı durumda manipüle edilen taraf kendi kararlarını kendisi veremediği için benlik algısı zarar görecektir, kendine olan inancı azalacak, umutsuz bir ruh hali bireyin zihin dünyasında hakim olmaya başlayacak ve sonuçta çeşitli depresif ve psikolojik rahatsızlıklar meydana gelebilecektir (Yılmaz, 2018).

Manipülasyonun uygulanmasında bu aygıtların yoğunluğu kişilerin karakteriyle yakından ilişkilidir. Genellikle narsistik karakterdeki insanlar manipülasyonu yoğun bir şekilde kullanmaktadırlar. Bu kişiler her ortamda ve her yerde kendi benliklerini merkeze aldıkları için ittifakta ya da görüş birliğinde bulunmaları kolay olmamaktadır. Kendi fikir ve dünya görüşlerini kabul ettirebilmeleri manipülasyonu ne derece ustalıklı uygulamalarıyla ilgilidir. Sosyal ve duygusal zekâları yüksek olan bireyler iletişim ve etkileşim içinde oldukları insanların duygusal dünyalarını analiz etme konusunda isabetli tespitler yapabilmektedirler. Bu da duruma ve kişilere göre hangi davranış kalıplarını kullanmaları gerektiğini etkilemekte, neticede duygusal istismar ve manipülasyon yapmaları daha kolay olmaktadır (Aydemir, 2021).

2.1.2. Gaslighting

Gaslighting kavramı 1938 yılında İngiliz yazar Patrick Hamilton tarafından ortaya atılmıştır. Hamilton'un yazdığı bir oyunda kendi davranışlarından ve anılarından şüphe eden bir kişiye uygulanan psikolojik istismar türünü ifade etmek için kullanılmıştır (Sayın, 2022). İlk olarak 1940 yılında Thorold Dickinson tarafından yönetilen psikolojik bir filmde işlenmiş, 1944 yılında da Amerikalı George Cukor tarafından Gaslighting adıyla bu film ikinci defa çekilmiştir. Gaslighting kavramı 1970 yılında psikanalitik literatüründe sanrılama duygu durumunu ifade etmek için kavramsallaştırılmıştır (Sayın, 2022). Gaslighting uygulandığı insanın kendisinden, anılarından, hafızasından, karakterinden, algılama biçiminden, kararlarından hatta ahlakından şüphe etmesine sebep olmaktadır. Temelinde şüphe duymak vardır.

Kendisinden ya da fikirlerinden emin olmayan, belirsizlik ve bilinç bulanıklığı içinde olan bir insanın zamanla sinir hastalığı, anksiyete bozukluğu, depresyon gibi ruhsal bunalımlarla karşı karşıya kalacağı ihtimali göz önüne alındığında gaslighting'in doğru bir şekilde ele alınması daha da önem kazanmaktadır (Sayın, 2022).

Gaslighting kavramı, kişiler arası ilişkilerde uygulanan bir duygusal manipülasyon türünü ifade etmektedir. Manipülasyon nefret, kırgınlık, öfke, hırs gibi duygular çerçevesinde yöneldiği kişinin davranışını etkileme amacı güder ve tehdit temelli meydana gelir. Ancak gaslighting sadece davranışı değil aynı zamanda yöneldiği kişinin karakterini de baskılama ve değiştirme amacı güder (Fett, 2016). Gaslighting'i duygusal manipülasyondan farklı kılan bir diğer özelliği olumsuz duygular ardına gizlenmemiş olmasıdır. Sevgi, şefkat, merhamet gibi olumlu duygular da kendi içinde bir gaslighting barındırıyor olabilir. Bu gaslighting türünden, *Gaslight Effect* isimli kitapta Glamor Gaslighting olarak bahsedilmektedir. Kavram, cazibe gaslighting'i olarak Türkçeleştirilmiştir (Fett, 2016). Bu durumda gaslighting yapan kişi kurbanına normalin üstünde bir ilgi ve alaka göstermektedir ancak hiçbir zaman gerçek anlamda onun ihtiyaçlarına cevap vermemektedir. Hatta yardım istediğinde ya da bir şekilde ilgi görmek istediğinde bu istekler karşısında kendisini muhatabına özür dilerken bile bulabilmektedir. Aslında manipülasyon tam da burada başlamaktadır. Gaslighting uygulayan kişi kendisine bir anda kurban rolü vermekte ve mağduriyet maskesinin ardına gizlenmektedir. Böyle bir durumda da manipüle olan kişinin duygusal durumu da onaylanmaktan uzaklaşmış, suçluluk psikolojisi içerisinde, borçlanmış ve üzülmüş bir hal almaktadır (Fett, 2016). Halihazırda böyle bir vakada gaslighting'e maruz kalmak sadece manipüle eden kişinin yetenekleriyle ilgili değildir. Karşısında bulunan insanı mutlu etmeye çalışan bir ruh hali, onaylanma ihtiyacı ve haklılığın verdiği tatminkâr ruh haline duyulan ihtiraslı istek durumları insanların kolaylıkla manipüle edilmesine sebep olan özelliklerdendir. Bu karaktere sahip olan insanlar genellikle kişiler arası ilişkilerde karşısında bulunan insanı üzmemeye çalışan, nezaketli ve empati içeren bir üslup içerisinde olabilirler. Bu özellikler konu gaslighting olunca zaaf gibi bir işlev görmektedir; çünkü bu insanlar önemseyen bir ruh halinde oldukları için herhangi bir eleştiri ya da kişiliğe yöneltmiş olumsuz bir söylem karşısında ruhsal olarak etkilenme potansiyeline daha çok sahip olmaktadır.

Özetle bu özellikler insanların duygusal olarak istismar edilebilmelerine sebep olmaktadır (Fett, 2016).

Gaslighting'in bir diğer boyutu da toplumsal bağlılıkla ilgilidir. İnsan toplum halinde yaşama ve ihtiyaçlarını da bu kolektif yapının içerisinde giderme ihtiyacı güder. İnsanın toplum içerisinde kendisini ait hissettiği ve bu ihtiyaçlarını giderdiği küçük gruplar vardır. Bunlar bireyin içinde yetiştiği ailesi, siyasi bir parti, dinî bir cemaat, arkadaş grupları ya da bir spor kulübünün taraftar grubu olabilir. Bu yapılar içerisinde insanın benliğine dönük herhangi bir manevi saldırı, dışlama, duygusal manipülasyon veya gaslighting bireyi şiddetli bir utanç ve korku çemberinin içine atabilir (Fett, 2016). Bu duygular içerisinde kalan bir insanın kendisini ifade edebilme kabiliyeti düşeceği için hal ve hareketlerinde bozulmalar, şiddet eğiliminde artışlar, tavırlarında kontrolsüzlükler ve dengesizlikler, eylemlerinde çevreye dönük saldırganlıklar gözlemlenmesi ihtimali artacaktır. Çünkü bu utanç ve korkunun sebebi olan gaslightinge maruz kalan bir insanın kendisini kelimelerle ifade ettiğinde anlaşılamayacağını bilmesinin vermiş olduğu çaresizlik duygusu, kişiyi beden diliyle kendini ifade etme boyutuna taşımaktadır.

Amerikalı şarkıcı Britney Spears'ın ailesiyle, erkek arkadaşlarıyla ve yakın çevresinde bulunan insanlarla yaşadıkları bu duruma örnek verilebilir. Britney Spears profesyonel müzik kariyeri boyunca pek çok defa cinsiyetçi dile maruz kalmıştır. Özellikle gazetecilere verdiği demeçlerde kendisinin bakire olduğunu vurgulaması ve evlenmediği sürece de bekâretini koruyacağını söylemesi konusunda baskı altına alınmıştır (Saktanber, 2021). Bu baskılanma yoluyla kendi bedeni üzerinde bile tasarrufta bulunma hakkına sahip olamamıştır. Justin Timberlake ile olan ilişkisi bittikten sonra Timberlake kendisi hakkında sürtük ifadesini kullanmıştır (Saktanber, 2021). Justin Timberlake başarı merdivenlerini tırmanırken toplumsal öfke Britney'in üstüne yönelmiştir. Bu durumdan bunalan Britney bir gece yarısı saçlarını kazımış ve elinde şemsiye ile kendisini haber yapmaya gelen gazetecilere saldırmıştır (Saktanber, 2021).

Gaslighting yöneldiği insanları çeşitli şekillerde suçlu çıkarma ya da kabahatli gösterme hedefiyle uygulanır. Bu durum Britney Spears örneğinde daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bazen sessiz bir kışkırtma bazen de sözlü ifadelerle kişileri bunaltmakta, bu bireyler de öfke patlamalarına sebep olma eğilimi taşımaktadır.

Britney çok defa babası tarafından da gaslightinge maruz kalmıştır. Babası James Spears vesayet davaları açmış, Britney Spears'ın kazancından özgür bir şekilde harcamasına engel olmuştur (Saktanber, 2021). 2021 yılının şubat ayında yayınlanan Framing Britney Spears adlı belgeselde yaşadıklarını anlatmış; çocuklarını görmesinin engellendiğini, doktorunun lityum hapı almaya zorladığını hatta rahmine takılan özel bir cihazla çocuk sahibi olmasının bile engellendiğini ifade etmiştir (Saktanber, 2021). Tüm bunlar gaslighting'e maruz kalan bir insanın hukuki olarak da baskı altına alındıktan sonra nasıl ciddi bir istismara maruz kaldığını gözler önüne sermektedir. Gaslighting insanın mal varlığı hatta bedenî varlığı üzerinde bile söz sahibi olmasını engelleyici bir istismar türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gaslighting üzerine yapılan çalışmalarda odaklanılan ve değinilmesi gereken bir diğer nokta da cinsiyettir. Cinsiyet konusunda kadınların erkeklere oranla daha fazla gaslightinge maruz kaldığı ve erkeklerin gaslighting uygulama sıklıklarının kadınlardan daha fazla olduğu düşünülmektedir (Abramson, 2014). Kişiler arasındaki cinsiyet, ırk, sosyal statü gibi farklılıklar bireylerin birbirleri üzerinde istismar edebileceği alanlar oluşturabilmektedir. Özellikle aile içerisinde erkek ve kadın arasındaki güç ve iktidar farkı erkeğin manipülasyon yapması noktasında kadınların aleyhine olacak şekilde gelişebilmektedir. Bu sebeplerden ötürü karşıt cinsler arasında duygusal manipülasyon ve istismarın daha sık görülmesi olasıdır. Kristin Anderson ve Deb Umberson tarafından yürütülen araştırmalarda görüşme yapılan erkeklerin partnerlerine yönelik algılarının oldukça negatif olduğu ve onları bazı aşağılayıcı ithamlarla damgaladıkları ortaya konulmuştur. Ayrıca kadınlarla erkekler arasındaki anlaşmazlıkların kamu kurumları karşısında çoğunlukla kadınların aleyhine olacak şekilde karara bağlandığına dikkat çekilmiştir. Bunun sebebi erkeklerin bu kurumlar ile olan iletişimlerinde sırasında kadın partnerlerini çoğunlukla delilikle suçlamaları, mantıksız olmakla itham etmeleri ve "çılgın" olarak tanımlamaları dolayısıyla. Bu yollarla kadınlar üzerindeki psikolojik istismar yoğunlaştırılmakta ve kadınların öz saygıları hedef haline getirilmektedir (Sweet, 2019).

Kadın erkek ilişkilerinde gaslightingin uygulanması çeşitli aşamalarda gerçekleşmektedir. İlk aşama evliliklerde güvenin zedelenmesi ve sadakatin ortadan kalktığına dair inkârdır. Bu aşamada partnerlerin birbirlerine olan kuşkuları olmakla beraber alenen ilişkiyi zedeleyecek somut bir durum yoktur. Bu durum şüpheye karşı

yürütülen inkârı meydana getirmektedir. Sonuçta şüphe zamanla bireylerin kendilerine yönelik düşüncelerini etkilemekte bu durum hezeyanlara neden olmaktadır. Netice itibariyle kişiler “acaba sorun bende mi, deliriyor muyum, paranoyak mı oldum” şeklinde çeşitli duygusal zorlularla karşılaşabilmektedirler. Bu durumu oluşturan ana etken de partnerlerden birinin açık bir şekilde şüpheyi ortadan kaldırmamasıdır. Sorunu net bir şekilde ortaya koyamamak ve ispatlayamamak bireyler üzerinde kuşkunun yoğunlaşmasına sebep olmakta ve benlik algılarına zarar vermektedir (Gass & Nichols, 1988).

Gaslightingın yoğunlaştığı bir diğer aşama da yas aşamasıdır. Şüphenin gerçeğe dönüştüğü bu aşamada ilişkinin sona ermesiyle bireyler üzerinde bir keder ve üzüntü durumu hakim olmaktadır. Bu da tüm süreç boyunca eleştirilen ve suçlanan partneri umutsuzluğun, öfkenin ve kafa karışıklığının yoğunlaştığı bir ruh haline sokmaktadır. Bu noktada erkeğin içinde bulunduğu aldatma durumunu meşru göstermeye ve eşini damgalamaya yönelik tutumları da önemlidir. Öncelikle yeterli ilgiyi görmediği için eşini suçlaması, yaptığı davranışın erkeklerin çoğu tarafından yapıldığını söyleyerek normalleştirme söylemleri ya da eşinin olayı abarttığını ve deli olduğunu söylemesi gaslightingın erkek partnerler tarafından uygulanma biçimini göstermektedir (Gass & Nichols, 1988). Bu noktada kadınların da erkek partnerleri üzerinde çeşitli utandırma davranışları (shaming) uygulamaları, cinsel yetersizlikle, gerekli ilgiyi göstermemekle, yalnız bırakmakla, anlayışsız olmakla suçlamaları gaslightingın iki cins arasında uygulanmasında kendisini göstermektedir.

2.2. Karanlık Üçlü (Dark Triad) ve Karanlık Dörtlü (Dark Tetrad)

Karanlık üçlü kavramı birbirinden farklı üç tür kişilik bozukluğunu tarif etmek için ortaya konulmuştur ve ilk defa Delroy L. Paulhus ile Kevin M. Williams tarafından kullanılmıştır.

2.2.1. Makyavelist Kişilik

Karanlık üçlünün ilk sacayağını *makyavelist kişilik* oluşturmaktadır. Makyaveli'nin dönemin İtalya devlet başkanına sunduğu *Hükümdar* adlı eserde ortaya

koyduğu prensiplerde bir kişinin gücü nasıl ele geçireceği ve onu koruyacağı tarihsel olaylar örnek verilerek aktarılmıştır (Toplu Yaşlıoğlu & Atılgan, 2018). Richard Christie ve Florance L. Geis bu kavramı 1970 yılında bilimsel literatüre kazandırmışlardır. Bireylerin uğruna rakip olduğu, mücadele ettiği, yarıştığı, çekiştiği hedeflere ulaşmada kullanılan bir yöntemi ifade etmektedir (Öztürk, 2019). Esasında kişiler arası ilişkilerin de merkezinde güç ve iktidar vardır ve eserde ortaya konulan mantığın bu yönüyle ele alınmasında herhangi bir mahsur yoktur. Makyavelli'nin ortaya koyduğu fikirlerin ana felsefesi şu şekildedir: bir kişi ahlaklı olsa bile karşısındaki kişinin zalimliği ve acımasızlığı onu da etkileyecek ve bu şekilde ahlaki değerler bir kenara bırakılarak amaçlanan hedeflere ulaşmak için her türlü kurnazlık, ahlaksızlık, akıl oyunu ve hile meşru görülecektir. Makyavelizmde amaçlanan herhangi bir şeyde insanın önüne çıkanlarla mücadele etmesinde kullanacağı yöntemde etik değerler ve ahlaki normlar gözetilmez (Toplu Yaşlıoğlu & Atılgan, 2018). Bu noktada verilebilecek bir örnek eşlerin birbirlerini cinsel haz ve zevkler uğruna aldatmalarını ve sadakatsiz tavırlarını makyavelist manipölasyonlarla gizlemeye ya da bastırmaya dönük tutumlarıdır. Neticede hayatını birleştiren iki insanın birbirlerine güvenmeleri beklenir ancak cinsel dürtüler bu durumun kimi zaman ihlal edilmesine sebep olabilir. Böyle bir durumda da amaca ulaşma yolunda her şeyin saf dışı bırakılması göze çarpmaktadır (Chloe Waddell vd., 2020).

Makyavelist kişiliğın haritası ortaya çıkarılmaya çalışıldığında bu kişiliğın temelde üç inanç üzerine kurulduğu dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki insan doğasına yöneliktir. Makyavelist pencereden bakan kişiler insanın güvenilmez ve her an kötölük yapabilecek potansiyelde olduğuna inanırlar. İnsanlara karşı şüphecilik, güvensizlik, negatif düşünceler ve olumsuz bakış açısı hakimdir. İkincisi ise kötü olarak işaretlenen insanı alt etmek, elle tutulur bir başarı ve kazanç sağlamak için tek etkili yolun manipölasyon olduğuna olan inançtır. Direkt olarak niyetin belli edilmesinin ve dürüst bir yaklaşımın etkili olmayacağı bir ön kabul olarak görüldüğünden herhangi bir manipölatif tavır takınılmasında mahsur yoktur. Son olarak makyavelizmi ayakta tutan inanç ise maksimum faydanın elde edilmesi uğruna taviz verilmeyecek bir ilkenin olmamasıdır. İnsanların prensipleri, kuralları, inançları, sınırları ve kısıtlayıcı her türlü fikirleri bir nevi engelleyici zaaf olarak kabul edilir. Öncelik menfaatten yana olmalıdır ve engeller bu menfaatlerin önünden kaldırılması gereken fazlalıklardır. Makyavelist

kişiler kötü olarak işaretledikleri insanları menfaatleriyle aralarında bir engel olarak görürler ve menfaate ulaşmak uğruna manipülatif davranmaktan çekinmezler. Makyavelizmin tek ilkesi amaçlar uğruna ilkesiz olmaktır (Toplu Yaşlıoğlu & Atılğan, 2018).

2.2.2. Psikopatik Kişilik

Karanlık üçlünün ikinci sacayağını *psikopati* oluşturmaktadır. Psikopati, bireylerin davranışlarındaki şiddet ve saldırganlık oranının yüksek olmasını, mental açıdan empatiden yoksun olunmasını, umursamazlığı ve duygusal hassasiyetten uzak olmayı ifade etmektedir. Ayrıca korku düzeylerinin daha düşük olduğu, tehlikelere karşı koymada daha cesur ve cüretkâr oldukları da ortaya konulmuştur. Psikopatik kişilik ikili ilişkilerinde ise kibirli, yanıltıcı, kandırmaya müsait, manipüle etmeye elverişli bir ruh halindedir. Psikopati pek çok parametreye göre değişim gösterebilmektedir. Özellikle ergenlik ve genç yetişkinlik dönemi yaş kriteri açısından önemli görülmekte, genetik özellikler, çevresel faktörler, cinsiyet gibi zihin dünyasını etkileyebilecek süreçler ve faktörler bireylerin psikopatik ruhlu olmalarına etki edebilmektedir. Çocukluk dönemlerinde ebeveynlerinden yeterli ilgiyi görmeyen, baskı, hakaret, dışlama, fiziksel şiddet gibi olumsuzluklara maruz kalan, akran şiddetine uğrayan bireylerin psikopatiye daha elverişli oldukları ortaya konulmuştur. Ayrıca nörolojik çalışmalar psikopatinin gelişmesinde beynin amigdala ve kortikal bölgelerinin yeterli kapasitede çalışmamasının bir sonucu olan acıma duygusunun azalması dolayısıyla da psikopatik davranışların ortaya çıkabileceğini göstermiştir (De Brito vd., 2021). Bu bireylerin gündelik hayatlarında iyi ilişkiler kurabilmeleri, girişken tutumları sıradan görünmelerini sağlamakta bu da yanıltıcı olabilmektedir; ancak zamanla davranışlarındaki değişimler gözlemlenebilir olabilmektedir. Psikopat ruhlu bireylerin belirgin ve ayırt edici özelliklerinden birisi dışlayıcı davranışlarıdır. 2009 yılında ortaya konulan *Triarchic Model* olarak bilinen bir kavramsallaştırma çalışmasında psikopatinin üç temel bulgusu ortaya konulmuştur. Bunlar; kontrolün ortadan kaldırılması ve tamamen kontrolsüz davranışların geliştirilmesi, üst düzey cesaret ve son olarak adildir. Bazen bu ruhsal bozukluğa sahip kişilerin mesleklerinde başarılı olduklarına da rastlanmaktadır. Literatürdeki çalışmalarda başarılı pek çok doktor, asker, bilim insanının “psikopat” olduğu ortaya konulmuştur. Bu durumda bu

kişilerin şiddetten ziyade içgüdüsel bir şekilde kendi benliklerini kabul ettirdikleri ve çevrelerini de bu yolla baskıladıkları sonucuna ulaşılabilir (Öztürk, 2019).

2.2.3. Narsistik Kişilik

Karanlık üçlünün son parçasını *narsisizm* oluşturmaktadır. Narsisizmde karşılaşılan ve onu temellendiren en önemli nokta benlik algısıdır. Bu psikolojik bozukluğu bireylerin kendilerine bakış açılarındaki mükemmeliyet algısı, kusursuzluk hissiyatı, eksikliklerden uzak olmanın ve her türlü güzelliğe sahip olmanın vermiş olduğu gurur oluşturmaktadır. Narsistik bireyler kendilerine son derece önemli kişiler olarak bakılmasını isterler. Bu da onların çevrelerindeki kişilere ve gelişmelere karşı kayıtsız kalmalarına, umursamaz tavırlar takınmalarına sebep olur. Çünkü bu kişilerin bakış açılarına göre etraflarındaki hiçbir şey kendileri kadar önem taşımaz, her şeyin en fazlası, en güzeli bu kişilerde olmalıdır ve öyledir de. Zekâ, güzellik, ihtimam, güç, söz söyleme hakkı, emir verme yetkisi bu kişilerin mantığına göre en çok onlara yakışır. Bu durum onların çeşitli noktalarda talepkâr olmalarına sebep olmaktadır. Etraflarındaki insanların kendilerine karşı son derece saygılı olmalarını, övgü dolu sözler söylemelerini beklerler. Bu durum Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki kendini tamamlama aşamasının da üstünde bir duruma denk gelmektedir. Kendilerince bu kadar güzel haslete sahip olduktan sonra muhatap olacakları kişilerin de kendilerinin seviyesinde olmalarını beklerler ve çevrelerindeki insanlara bu oranda tepeden bakma, küçümseme, içten içe aşağılama eğiliminde olurlar. Muhatap oldukları kişilerin kendilerine gıpta ile baktıklarına dair de sanrıları vardır ya da bu beklenti içerisindedirler. Takdir edilmeyi, beğenildiklerinin belli edilmesini, kendilerine duyulan saygının gösterilmesini tutkulu bir şekilde beklerler (Millon vd., 2019).

Narsistik kişinin şuur altında esasında aşağılık kompleksi yatmaktadır. Derinlerde bir yere gömdükleri asıllarıyla yüzleşmekten kaçınırlar. Öz değer duyguları ve kendilerine güvenleri sürekli dalgalı ve zayıf olduğundan dışarıdan gelecek destek ve onaylar onlar için son derece önemlidir. Narsisizmi bir skalaya oturtmak gerekirse bu skalanın bir ucunda aşırı narsisizmin diğer ucunda da sağlıklı narsisizmin olduğu söylenebilir. Aşırı narsistik bireyler kesinlikle eleştiri kabul etmeyen, yanlışlanabilir olmayı kaldıramayan karakterdedirler; çünkü tüm bunlarla baş

edecek duygusal donanıma sahip değillerdir. Aslında yoğun bir küçük düşürülme kokusu da yaşarlar. Bu da onların bir savunma mekanizması olarak daha depresif ve agresif davranmalarına sebep olmaktadır. Saldırıya maruz kaldıklarında kendi benliklerindeki eksikliklerin, şüphelerin, belirsizliklerin, travmaların ortaya çıkacağı endişesiyle sürekli olarak büyük görünme maskesinin ardına saklanırlar. Kendilerini güvende hissettikleri duvarları egoizmin taşlarıyla örürler. Burada bir dev aynası vardır kimse onları küçük düşüremez. Kendilerini güvende hissettikleri bu alanda sürekli güçlü görünmek, yargılayıcı ve yadırgayıcı davranmak, gerekirse ezmekten kaçınmamak gerekmektedir. Sağlıklı narsisizmde ise bireyler yine onaylanma ve desteklenme ihtiyacı hissederler ancak bu kişiler için eleştiriler yıkıcı mahiyette olmaz. Kendilerine daha eleştirel gözle bakmayı öğrenmiş, nefret, inat, kaygı gibi duygulardan bir yere kadar sıyrılmayı başarmışlardır. Ama ne var ki başkalarına bağımlı olma durumu burada da belirgin bir şekilde devam etmektedir (Wardetzki, 2018).

Narsistlerin değerlendirme kabiliyetleri ve algıları büyük oranda isabetlidir. Çevrelerine dair bir fikir yürütme yaptıkları zaman makul çıkarımlar yapabilirler ancak durum kendilerini değerlendirmek olduğu zaman birdenbire mükemmelleşen bir analizle karşı karşıya kalınabilir. Her narsist bu yönüyle bir ayrımcıdır aslında. Övünme, böbürlenme, egolarını tatmin etme hayatlarındaki en önemli gayedir ve bunun uğruna etraflarında oluşturdukları manevi yıkımları, kaybettikleri dostlarını, kırdıkları insanları umursamazlar. Hep bir rekabet ve üste çıkma yarışı içerisinde olurlar. Kendilerine potansiyel rakip olarak gördükleri kişileri eleyemedikleri sürece huzursuzlukları devam eder. Dikkatli bir incelemede el üstünde tutuldukları, ilgi odağı oldukları, her şeyin merkezine kendilerini koydukları görülebilir ancak bu durum biraz aldatıcıdır. Narsistler iyi bir manipülatördür bu da onların yönetme konusundaki yeteneklerinden gelir. Sürekli bir hükmetme hezeyanı yaşarlar, çevrelerinde olan biten her şeyden haberleri olması gerekiyormuş izlenimi verirler. Bir süre sonra çevrelerindeki kişilerle altta yatan kibirli insanı tanıştırlar (Manne, 2020).

Narsistik kişilik çeşitli şekillerde kendisini hissettirebilmektedir. *İlkesiz narsist* olarak tanımlanan narsisizm türü her türlü suç teşkil edebilecek eylemi işlemekten çekinmeyen, insanları menfaatleri uğruna kullanmaktan geri durmayan, çoğunlukla bencil ve kindar tutumlar sergileyen kişileri tanımlamaktadır. Bu insanlara ıslah

evlerinde, hapishanelerde, uyuşturucu rehabilitasyon merkezlerinde, çocuk hapishanelerinde sıklıkla rastlanabilir. Son derece kurnaz, girift planlar yapmakta usta, oyun ve komplo kurmakta ve bu yollarla insanların üzerinde güç ve iktidar elde etmekte kabiliyetlidirler. İkinci olarak *şehvetli narsist* olarak anılan duygusal yönden zayıf insanları sömürme konusunda *başarılı narsist* türü gelmektedir. Bu kişilerde ise cinsel yönden oldukça başarılı ilişkiler elde etme yeteneği vardır ancak hiçbir zaman uzun soluklu bir ilişki içerisinde olamazlar. Genellikle sadakatsiz olmakta, bağlanma konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Bu kişilerin bir önemli özelliği de dış görünüşlerine normalin üzerinde özen göstermeleridir. Son olarak ele alınacak narsist türü *elitist narsist*dir. Bu kişiler hayatta belirli amaçlar ve hedefler belirlerler. Bu hedefler onları sıradan insanlardan ayıran ve onlara toplumsal alanda güç, itibar, iktidar, ayrıcalık tanıyan hedeflerdir. Genellikle toplumda başarılı asker, bürokrat, doktor, pilot gibi kendi jargonları olan mesleklerde bu tip narsisizm yoğun olarak gözlemlenmiştir. Elitist narsistleri motive eden şey sıradanlıktan kurtulma ve özel hissedilmenin verdiği hazdır. Kendilerini ulaşılmaz olarak konumlandırma eğiliminde olurlar. Toplumun basit ve vasıfsız bir bireyi olmak bu kişilik türü için en uzak durulması gereken şeydir. Tarihteki Churchill, Napolyon gibi karakterler elitist narsisizmin kendisini gösterdiği kişilerdir (Millon vd., 2019).

2.2.4. Sadist Kişilik

Karanlık üçlüye ek olarak literatüre kazandırılan *karanlık dörtlü* kavramı da karanlık üçlüye *sadizmin* eklenmesiyle oluşmuştur. Sadizm kavramı başkalarının duyduğu acıdan zevk alan anlamında ilk kez Kraft Ebing tarafından 1886 yılında kullanılmıştır (Öztürk, 2019). Sadizmde ortaya çıkan durum biraz daha farklıdır. Bu farklılık hükmetme isteğinin yoğunluğundan ve manipülatif davranışların dozundan kaynaklanmaktadır. Sadizmde direkt olarak zarar verme amacıyla hareket edilir ve bu zarar vermeden duyulan haz sadizmi ayakta tutar. Zalimlik, fiziksel ve duygusal şiddet yani muhatabına ızdırap çektiren her türlü olumsuz davranış sadist bireylerin zevk almalarına sebep olur. Amaçlanan şey aracın kendisine dönüşür (Pfattheicher vd., 2017). *Dark Tetradı* oluşturan diğer psikolojik olumsuzluklarda amaçlanan şey elde edilirken kullanılan araçlar, sadizmde direkt olarak amacın kendisine dönüşmüş durumdadır. Örneğin çalışanlarına projeyi yetiştirmeleri için sert bir ses tonuyla

konuşan ve bağırarak bir patron duygusal istismarda bulunmaktadır çünkü amaçladığı şey işletmesinin kârını arttırmaktır. Bunun için de çalışanlarının üzerindeki hâkimiyetini, onlara duygusal baskı altında olduklarını hissettirerek kurmaktadır. Burada pragmatik bir amaca dönük eylemden bahsedilebilir. Ancak aynı patronun sadist olduğu düşünülürse proje çalışmasında daha pasif kalan bireyleri topluluk içinde sözlü olarak taciz etmesi, hasta bir çalışanına izin vermemesi ve o halde çalıştırması daha spesifik bir takıntı halindedir. Çünkü bu kişi zor durumda bulunan bir kişi üzerinde kurduğu iktidarın gücüyle olabilecek en negatif tavır içerisine girmiştir. Bu da sadist kişiliğin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Sadizmde sadece insana değil hayvanlara zarar vermek de haz verici bir etki meydana getirebilir ya da sosyal platformlarda insanlara hakaret etmek, bedensel bütünlüğü yok etmeye dönük olarak programlanan bilgisayar oyunlarında vakit geçirmek de sadizmin bir boyutu olarak düşünülebilir. Çünkü zarardan haz almanın olduğu her yerde sadizmden bahsedilebilir. Sadizmin içinde gizil bir cezalandırma güdüsü vardır. Bu yolla muhatabı üzerindeki etkisini meşru olarak görmekte, haklılığına kendisini inandırmaktadır (Pfattheicher vd., 2017). Sadist bireylerde güç kullanma tercihi muhatabına çektireceği acıyla doğru orantılıdır. Bu kişiler güç kullanarak kendilerini tatmin ederler. Sadece fiziksel güç değil, psikolojik şiddet, sanal şiddet, sözlü taciz ve muhatabının maddi bütünlüğüne zarar verecek ve manevi saygınlığını zedeleyecek tüm girişimler sadist bireylerin zevk aldığı haz duyduğu durumlardır (Öztürk, 2019). Sadizm ile ilgili olarak ortaya konulması gereken son nokta da bireyin sadizmi kendisine yöneltmesi ve bundan zevk alması anlamına gelen *mazoşizmdir*. Freud'a göre mazoşist davranışlar sadist davranışların temelini oluşturmaktadır. Elde edilen zevk, acıdan değil acının ortaya çıkardığı uyarılmadan kaynaklanmaktadır. Mazoşist zevkin başkalarına tattırılmasıyla sadizm meydana gelir ve sonuçta acı çektirilen kişinin içinde bulunduğu durumu içselleştiren sadist birey bundan haz almaya başlar. Özellikle kadın erkek arasındaki cinsel birlikteliklerde erkeğin baskınlığı ve kadını elde etmesinin vermiş olduğu tatmin duygusu erkeğin tabiatındaki saldırganlığı ortaya çıkarmaktadır. Bu da Kraft Ebing tarafından sadizm ve mazoşizm arasındaki ilişkiyi somut bir şekilde göstermesi dolayısıyla önemli görülmüştür (Güdücü, 2016).

2.3. Borderline (Sınırdan) Kişilik

Borderline Kişilik Bozukluğu bireylerin çeşitli korkularının sonucu olarak ortaya çıkan ve bu korkunun meydana getirdiği bir dizi tepkisel davranışları içeren kişilik bozukluğunu ifade etmektedir. Korkunun kaynağını terk edilme, değersizleştirilme, önemsenmeme, umursanmama endişesi oluşturmaktadır. Bu endişeyi yenmek için elinden geleni yapan bireyler genellikle karşılarında bulunan kişileri gözünde büyütme ya da aşırı değersizleştirmektedirler. Bağlılıkları, bakış açıları, sevgileri, nefretleri, korkuları ve güvenleri çok hızlı değişmekte bu durum borderline kişilik bozukluğu olan bireylerin öngörülemez ve tahmin edilemez bir duygusal dünyada yaşamalarına, davranışlarında hem çevrelerine hem de kendilerine zarar verebilecek noktaya gelmelerine sebep olmaktadır (Kutlu, 2018).

Amerikan Psikiyatri Derneği (APA), borderline kişilik bozukluğu teşhisinin konulabilmesi için çeşitli kriterler ortaya koymuştur. Bu kriterler bireylerin alacakları psikolojik ya da ilaç destekli tedavi yönteminin belirlenmesinde etkili olmakta, sorunların daha odaklı bir şekilde ortadan kaldırılmasına yardımcı olmaktadır (Guilé vd., 2018). Bu kriterler şu şekildedir:

1. Terk edilmeye karşı duyulan endişe
2. Kişiler arası ilişkilerde dengesizlik ve kararsızlık
3. Kimlik bunalımı
4. Dürtüsellik
5. İntihar girişimi, kendine zarar vermeye dönük davranışlar
6. Duygusal istikrarsızlık
7. Kronik boşluk hissi
8. Yerli yersiz gelen yoğun öfke
9. Stres kaynaklı paranoyaklık

Tüm bu psikolojik bozukluk içeren durumların en az beş tanesinin bir kişide bulunması o kişinin borderline kişilik bozukluğuna sahip olduğu yönünde güçlü işaretler vermektedir. Bireylerin çevreleriyle olan ilişkileri, duygusal dünyaları, genetik özellikleri, çocukluk ve ergenlik döneminde karşılaştıkları travma ve psikolojik zorluklar borderline kişilik bozukluğuna itilmelerine sebep olabilmektedir (Guilé vd., 2018).

Borderline kişilik bozukluğunun en yoğun görüldüğü dönem genç yetişkinlik olarak tespit edilmiştir. Bireylerin bu dönemde bedenlerine dönük algıları belirginleşmekte ayrıca bu dönemde bireyler kendisini özel hissetmeye başlamakta, reddedilmeye karşı daha hassas olmakta, duygusal olarak bağlanmaya meyilli olmaktadır. Önemsendiğini ve umursandığını hissetmek istemektedirler aksi takdirde hayatı manâsız bulmaya başlamakta ve sonu intiharla neticelenen bir dizi kendine zarar verme davranışı sergilemektedirler. Ayrıca kendi zihin dünyalarında sağlıklı bir şekilde yorumlayamadıkları için olayları büyütebilmekte, kendilerini zarar gören masum ve iyi bir insan imgesiyle bütünleştirebilmekte ve neticede yoğun bir öfke nöbeti geçirebilmektedirler. Ayrıca bu kişiler kumar ve bahis gibi maddi kayıpla sonuçlanacak ya da uyuşturucu ve madde bağımlılığı, yoğun cinsel ilişki ve aşırı yemek yeme gibi bedensel dürtüleri açığa çıkaracak çeşitli takıntılara da sahip olmaktadır (Gunderson, 2011).

Borderline kişilik bozukluğu olan bireylerde duygular arası geçiş de çok süratli olmaktadır. Bu durum aniden öfkelenmelerine, bazen sebepsiz bir utanç duymalarına bazen de üzüntülü ve depresif olmalarına sebep olmaktadır. Gün içindeki değişken duygu durumları dolayısıyla kendilerine karşı bakış açılarında bozulma, yabancılaşma ve kimlik bunalımı meydana gelmekte bunun sonucunda zihin dünyalarında gerçekleri çarpıtmaya ve yanlış yorumlamaya başlamaktadırlar. Neticede paranoyalara ve halüsinasyonlara teslim olan, yaşanmamış sahte anılar üreten borderline kişilik bozukluğuna sahip kişiler bunun bir yansıması olarak çok çabuk düşmanlaştırılmış ya da yoğun bir sevgi bağı kurulmuş ikili ilişkiler kurmaktadır. Buhanlı duyguların ardından gelen yalnız kalma korkusu dolayısıyla sürekli olarak kendilerini etraflarındaki insanlara gösterme, dikkat çekme ve ilgi odağı haline getirmeye çalışmaktadırlar. Bu amaçla sık sık telefon etme, sarılma, tokalaşma gibi bir dizi iletişim ve etkileşim kurma yoluna başvurmaktadırlar. Bu kişilerin davranışlarını kontrol altına almak için öncelikle terapi almaları ve psikolojik destekle olumsuz davranışlarından arınmaları önerilmektedir. Yapılan çalışmalarda ilaç tedavisinin zannedildiği kadar etkili olmadığı tespit edilmiştir. İntihar etmeye meyilli hastalarda ve davranışlarında şiddet oranı yüksek olan kişilerde öncelikli hedef bireylerin hayatını tehlikeye atacak sebeplerden arınmalarını sağlamak, duygu durum düzenleme ve yönetme kabiliyetini kazandırmaktır (Lieb vd., 2004).

2.4. Psikolojik Dayanıklılık

İnsan sosyal yapısı gereği toplumsal alanda sürekli varlık göstermek zorunda olan bir canlıdır. Bu yönüyle diğer insanlarla iletişim kurmakta, iyi ya da kötü seyreden ilişkiler içerisinde olmakta ve bu ilişkiler içerisinde dünya görüşüne göre kendisine biçtiği rolü icra etmektedir. Toplum ne yazık ki sürekli ilerleme ve olumlu yönde değişim gösterme yönünde seyretmez. Gelişmeler ve değişimler inişli çıkışlı ve dalgalıdır, her zaman için sorun çıkma ve olumsuz bir durum meydana gelme ihtimali vardır. Bu durum insan ilişkileri için de geçerlidir ancak insan ilişkilerinin yolunda olması kişilerin duygusal durumlarıyla da büyük oranda paraleldir. Negatif durumlar ise bireyler için beraberinde zorluklar, çatışmalar, stres, baskı, üzüntü ve korku getirmekte ve her bireyin bunlarla mücadele etme şekli de değişim göstermektedir.

Amerikan Psikiyatri Derneği psikolojik dayanıklılığı “zorlu koşullar altında psikolojik olarak sağlıklı kalma durumu” şeklinde tanımlamaktadır (Çaylak, 2021). Psikolojik dayanıklılık kavramı karşılaşılan zorluklarla mücadele etme yeteneğindeki toleransı ve duygusal kuvveti ifade eden bir kavramdır. Bu kavramın alan yazındaki ilk kullanımı 1960-1970 yıllarındaki gelişimsel patoloji çalışmalarına dayanmaktadır (Demirtaş, 2021). Psikolojik dayanıklılık ifadesinin kullanımıyla farklı tanımlamalar, yorumlamalar, kriterler ve bakış açıları ortaya konulmuştur. William Neil Adger psikolojik dayanıklılığı *sosyal dayanıklılık* ve *ekolojik dayanıklılık* olarak ikiye ayırmıştır. Sosyal dayanıklılık bireyin maruz kaldığı negatif içerikli olayları ifade ederken ekolojik dayanıklılık ise birey duygusal olarak zor durumdayken dengede kalmasını ifade etmektedir. Luthar ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada da psikolojik dayanıklılığın meydana gelebilmesi için gerekli olan kriterlerden ilki bireyin zor koşullara, sorunlara, tehditlere, stres ve baskı oluşturan negatif uyaranlara maruz kalması, ikincisi ise bu olumsuzlukları yapıcı ve olumlu bir şekilde ele almasıdır. Psikolojik dayanıklılık, zamanla ve *zor şartlarla* elde edilir. Dolayısıyla bir insan özellikle gençliğinde ve erken yetişkinlik döneminde ne kadar deneyim kazanır ve zorluklarla mücadele etmeyi ne oranda öğrenirse o oranda psikolojik dayanıklılık elde edecektir. Zorlukların beraberinde getirdiği görünmeyen ancak *zorlayıcı mekanizmaları* da vardır. Bunlar stres, o anki duygusal durum, çevresel faktörler olabilir. Tüm bunlara karşı yürütülen mücadele bireyi daha dayanıklı hale getirecektir.

Ayrıca psikolojik dayanıklılığın insanı hayatta tutmasının yanı sıra kişisel gelişime de katkı sağladığı ve kendine *güveni arttırıcı bir etkisinin* olduğu söylenebilir (Ernas, 2017).

Psikolojik dayanıklılığın ortaya çıkması pek çok değişkene bağlıdır. Bireylerin yetiştiği çevre, ailenin çocuğu yetiştirme tarzı, sosyal dışlanma ya da kabul edilme seviyesi, kişilik özellikleri bu değişkenlerin bazılarıdır. Bunlardan belki de en önemlisi kişilik özellikleridir. Çünkü kişilik özellikleri her insanın şahsına münhasır olmasını sağlamakta dolayısıyla aynı durum karşısında farklı tepkiler ve dönütler vermelerine sebep olmaktadır. Dünyadaki hiçbir insan -genetik olarak tıpatıp aynı olan tek yumurta ikizleri dahi- başka bir insanla aynı düşüncede, davranışta ya da hissiyatta olmayabilir. Bu durum son derece normal olmasıyla beraber toplumsal araştırmalar için hem bir zenginlik ve özgünlük hem de araştırma zorluğu meydana getirmektedir. Kişilik psikolojisinin araştırma alanına giren bu konuyla ilgili çeşitli veriler ortaya konulmuş, kişilik ile psikolojik dayanıklılık arasında ne tür bir bağ olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır (Polatçı & Tınaz, 2021).

Psikolojik dayanıklılığı ölçmek için ortaya konulan psikolojik modellerde, dayanıklılığı arttırıcı bazı noktalar belirtilmiştir. Psikolojik dayanıklılık öncelikle bir uyum meselesidir, adaptasyon gerektirir, gerektiğinde geleneklerden vazgeçmeyi ve yeniliklere açık olmayı ister. Bu durum ilk tepkiler için oldukça önemlidir. Alternatif çözüm yollarına yönelme konusunda esnek olan bireyler sorunlarla başa çıkma konusunda daha başarılı olacaklardır. Ayrıca bireylerin başarmaya dönük motivasyonlarının yüksek olması, önsezi ve ileriye dönük isabetli tahminler yapabilme kabiliyetine sahip olmaları psikolojik dayanıklılık için gerekli kişisel özellikler olarak yorumlanmaktadır. Dışa dönük olmak, özsaygı ve disipline sahip olmak, duygusal olarak pozitif olmak, negatif duyguların etkisinden kurtulma yönünde yapılan kişisel telkinler psikolojik olarak dayanıklılığı arttırmaktadır. Psikolojik dayanıklılığın cinsiyete göre de değişim gösterdiği tespit edilmiş, kadınların psikolojik olarak daha dayanıklı oldukları ortaya konulmuştur. Cinsiyet noktasındaki farklılık ele alındığında kadınların erkeklere göre uyum sağlamada daha iyi olduğu erkeklerin ise kadınlara göre duygusal açıdan daha dengeli oldukları tespit edilmiştir (Polatçı & Tınaz, 2021).

2.4.1. Risk faktörleri

Risk faktörleri kişilerin psikolojik dayanıklılığını düşürecek olan bazı dışsal ve içsel sebepleri ifade etmektedir. Herhangi bir unsurun risk faktörü olarak değerlendirilebilmesi için mevcut olumsuz durumun devam etmesinde bir etkisinin olması gerekmektedir. Bir durumun herkes için risk faktörü olduğunu söylemek ve genel geçer risk faktörleri ortaya koymak son derece zordur. Bunun nedeni bazı kişiler için risk faktörü olan bir durumun başka kişiler için riskli bir durum teşkil etmemesidir. Örneğin babasız büyüyen bir çocukla babasının desteğini alarak büyüyen bir çocuk tamamen aynı psikolojik dayanıklılığa sahip olabilir. Çünkü bazı durumlarda ve bazı çevrelerde babasız büyüyen çocuğun etrafındaki insanlar babasızlığın olumsuz etkisini ortadan kaldırabilir ve böylelikle aile risk faktörü olmaktan çıkabilir. Bu şekilde çeşitli koruyucu faktörler risk faktörlerinin etkisini ortadan kaldırabilir. Dolayısıyla risk faktörlerinin belirli bir düzeye kadar kişiye özel olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Altundağ, 2020).

Kişisel faktörler olarak cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi; dışsal faktörler olarak ise çevre, aile, coğrafi konum, kültürel özellikler bireylerin psikolojik dayanıklılıkları üzerinde etkisi bulunan risk faktörleridir. Bireysel olarak öz yeterliliğe sahip bireyler psikolojik olarak dayanıklı olmaktadır. Dolayısıyla bireydeki öz yeterlilik eksikliği bir risk faktörü olarak sayılabilir. Ayrıca ailenin bir dayanak noktası olmaktan çıkması ve toplumsal çevreden gelen desteğin yetersizliği diğer risk faktörleri arasındadır. Ruhsal anlamda bozukluk ve hastalık meydana getirecek olan, yaşam standardını ve kalitesini düşürecek olan her türlü etken risk faktörü olarak değerlendirilmektedir. Ailenin ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olması ve genetik olarak güçlü olması çocuğun bilişsel gelişimini olumlu etkileyeceği için psikolojik dayanıklılığı artırıcı bir faktör olarak ele alınabilir. Bunun tam tersi ise birey için risk oluşturan bir etki meydana getirebilir. Olumsuz yaşam ortamında ise örneğin yoksul ve bakımsız bir ortamda yetişen, ebeveynlerinde madde ve alkol bağımlılığı olan bireylerin psikolojik olarak güçlü olmaları beklenemez. Böyle bir durumda aile risk faktörü oluşturmaktadır. Ayrıca ebeveynlerin ölümü, boşanmaları ya da ayrılmaları bireyler üzerinde travmatik etki oluşturabileceği için son derece kritiktir. Ergenlik ve yetişkinlik döneminde ise akranlar ve arkadaş çevresi risk faktörü olarak ailenin yerini almaktadır (Çaylak, 2021).

Yoksulluk da psikolojik dayanıklılık üzerinde etkili olan bir faktördür. Öncelikle yoksulluk beraberinde sağlıksız ortamları, yetersiz beslenmeyi getirir. Bu durum bireylerin ruh haline de sirayet edeceği için düşünebilme kapasitesini ve derinlemesine analiz etme yeteneğini de olumsuz etkiler. Ayrıca yoksul bireyler maddi olarak iyi durumda olan bireylere kıyasla yeterli ve üst düzey eğitim almakta zorlanacaklardır. Bu durum kişisel gelişimlerini olumsuz etkileyecek bir dizi problemi beraberinde getirebilir. Örneğin kalabalık sınıflarda, yeterli eğitim materyaline ulaşmadan, özel olarak ilgilenilmeden, işlenen konuları anlayıp anlamadıkları umursanmadan alacakları eğitim, sosyal hayatlarında başarılı olmalarına ve zihinsel anlamda güçlü olmalarına engel olacaktır. Yoksulluğun getirdiği bir diğer risk faktörü ise bireylerin suç oranı yüksek çevrelerde yaşama durumlarıdır. Bu durum toplumla bütünleşmelerine engel olacak, sosyal anlamda bir yabancılaşmanın içine girmelerine sebep olacak, benlik algılarını zedeleyecek, bireylerin psikolojik dayanıklılığı arttırmamasından ziyade kendilerine olan güvenlerinin tamamen ortadan kalkmasına sebep olacaktır (Müderrişoğlu, 2010).

Risk faktörleri ele alınırken ve incelenirken gözden kaçırılmaması gereken bir nokta da psikolojik sağlamlığa etki edecek tehlikelerin gerçekçi ve bireyler üzerinde etkili olduğundan emin olunmasıdır. Bu durum, sahada yapılan gözlemlerin ve elde edilen verilerin sağlam ve doğru olması açısından önem arz etmektedir. Yapılan çalışmalarda risk faktörlerinin fazla olduğu durumlarda bireylerin psikolojik sağlamlık açısından aynı oranda risk altında oldukları ortaya konulmuştur. Bu anlamda terör, savaş, nükleer saldırı, toplumsal kaos gibi insanları derinden etkileyecek risk faktörlerinin varlığı bireylerin ailevi sorunlarıyla, ilgisiz bir ortamda yetişmeleriyle, sosyoekonomik yetersizliklerle, madde bağımlılığıyla, suçla ve yetersiz eğitimle birleştiğinde ciddi anlamda sarsıcı etkiler ortaya çıkartmaktadır (Kararımak, 2006).

2.4.2. Koruyucu faktörler

Psikolojik dayanıklılık konusunda ele alınan bir diğer etken de koruyucu faktörlerdir. Aynı zorluklar ve tehditler karşısında bazı insanlar diğerlerine göre daha dayanıklı ve bilişsel anlamda daha mukavemetlidirler. Bunun sebebi psikolojik dayanıklılığı risk faktörleri kadar etkileyen koruyucu faktörlerin varlığıdır. Koruyucu

faktörler zorlukların ve tehditlerin yıkıcı etkisini azaltan ya da ortadan kaldıran, bireylerin daha sağlam durmalarını sağlayan, olumsuzluklarla daha kolay mücadele edebilmelerine ve zorlu durumların üstesinden gelmelerine yardım eden bir takım faktörlerdir (Altundağ, 2020). Koruyucu faktörler bireylerin sahip olduğu teknik donanımla, entelektüel birikimle, iyi ilişkiler kurabilme becerisiyle, zekâsıyla ve aklıyla, kendisine olan güveni ve saygısıyla, bilgi birikimiyle ölçülmektedir. Ayrıca duygusal anlamda ve sosyoekonomik olarak güçlü olunması, her anlamda destekleyici bir aileye sahip olunması, toplumsal aidiyet duygusunu pekiştiren sosyal desteğin varlığı ve çevresel faktörlerin birey üzerindeki etkisi de koruyucu faktörler olarak görülmektedir. Alan yazındaki çalışmalarda koruyucu faktörler bireyin sahip olduğu özellikler yani *içsel etkenler* ve dışarıdan gelen destekler yani *dışsal etkenler* olarak iki yönlü ele alınmaktadır (Kararımak, 2006).

İçsel etkenler bireylerin kendilerine yükledikleri anlamlarda gizlidir. Bu noktada ele alınacak olan ilk kavram *benlik saygısıdır*. Bir insanın psikolojik olarak sağlıklı olması yani yeterli değerlendirme ve anlamlandırma kapasitesine sahip olması benlik saygısının varlığıyla mümkün olmaktadır. Benlik saygısı yüksek olan bireyler daha girişken olmakta, utangaçlığı belirli bir düzeye kadar bastırmayı başarmaktadırlar. Bu anlamda stresle ve zorlu koşullarla mücadele ederken sosyal destek almak konusunda da daha açık olmaktadır. Benlik saygısı bireylerin kendilerinden emin olmalarını, sorunları ve tehditleri her yönüyle iyi okumalarını, çözüm üretme konusunda inisiyatif alabilme cesaretini, farklı yöntemler geliştirme ve uygulama konusundaki kararlılıklarını ifade etmektedir. Diğer bir içsel etken olarak değerlendirilen durum da *olumlu duygulara sahip olmaktır*. Olumlu duygulara sahip olmak yeni durumlara uyum sağlamayı kolaylaştırmakta, kişiyi zorluklarla mücadele etme noktasında motive etmektedir. Olumlu duygular aynı zamanda bireylerin farklı fikirler ve davranış kalıpları uygulamalarını kolaylaştırmakta, daha esnek ve refleksif tepkiler verebilmelerini sağlamaktadır. Olumlu duyguların varlığı karamsarlığı, üzüntüyü, umutsuzluğu ortadan kaldıracağı için daha berrak düşünme ve isabetli karar alma mekanizmasını olumlu yönde etkilemektedir. Bu anlamda psikolojik sağlamlığın olmazsa olmazı olarak görülmektedir (Kararımak & Çetinkaya, 2011).

İçsel etken olarak ele alınan kavramlardan bir diğeri de *denetim odağının varlığıdır*. Denetim odağına sahip olmak tehdit olarak algılanan durumlar karşısındaki

yeterliliği ve denetimi hesaplamadaki başarı olarak görülmektedir. Denetim faktörü içsel denetim ve dışsal denetim olarak ele alınmaktadır. İçsel denetimi güçlü olan bireyler, kendi yeteneklerine ve karakterlerine güvenmektedirler ve kontrolün kendilerinde olduğuna dair bir inanca sahip olmaktadır. Dışsal denetimi yüksek olan bireylerin ise kendi hayatlarında kontrol edemedikleri etkenlerin olduğuna dair bir inanç geliştirdikleri tespit edilmiştir (Kararımak & Çetinkaya, 2011). Psikolojik sağlamlığa sahip bireylerin daha ümitvar, mutlu, iyimser, sosyal anlamda yeterli ve mizah anlayışı yüksek kişiler oldukları görülmüştür. Ayrıca fiziksel olarak güçlü, yeme ve uyku ihtiyaçları bakımından daha düzenli alışkanlıklara sahip oldukları da gözlenmiştir. Tüm bunlar da psikolojik dayanıklılığı arttırıcı bireysel özellikler olarak görülebilir (Gizir, 2007).

Koruyucu faktörlerin bireyden bağımsız olan boyutları da vardır. Bunlar çevresel faktörler ve ailevi faktörlerdir. *Aile*, bireylerin içinde doğduğu ve geliştiği toplumsal kurumu ifade etmektedir. Bireylerin gerçekçi ideallerle ve olumlu destekle yetiştiği bir aile psikolojik sağlamlık açısından son derece önemlidir. Bir ailede ebeveynlerin birbirleriyle ve çocuklarıyla iyi iletişim kurması, çocukların iletişim kurma ve kendini ifade edebilme yeteneğini olumlu yönde etkileyecektir. Bu durum çocukların tehditler karşısında tepkilerini ortaya koyabilmelerini sağlayacak, reaksiyon ve geri dönüt vermede daha aktif olmalarına sebep olacaktır. Ayrıca çocuğun gözetilip korunması, ihtiyaçlarının giderilmesi, tehditlere karşı güvenliğinin sağlanması ve gerçekçi beklentilerle yetiştirilmesi sosyal hayatta daha başarılı ve aktif bireyler olmaları noktasında önemli destek sağlayacaktır. Bu durum sağlam psikolojiye sahip bireyler yetişmesi noktasında ailenin koruyucu bir faktör olarak önemini ortaya koymaktadır. Ailenin dışında bireylerin *arkadaş çevreleriyle ve toplumsal kurumlarla kurdukları ilişkiler* de psikolojik sağlamlığı etkilemektedir. Akranlarıyla iyi geçinen ve arkadaşlarının desteğini alan, sanatsal, sportif ve kültürel aktivitelerle ilgilenen, mesleki eğitim veren kurumlarda başarılı olan bireylerin psikolojik anlamda daha sağlam oldukları tespit edilmiştir. Tüm bunlar çevresel faktörlerin etkisini göstermektedir (Gizir, 2007).

Çevresel faktörler konusunda bireylerin örnek aldıkları rol modeller de belirleyici olmaktadır. Özellikle ergenlik döneminde kimlik inşası sürecinde olan bireyler kendilerine has davranış kalıpları meydana getirirken özendikleri ve

beğendikleri kişilerin karakterlerini taklit etme ya da kopyalama yönünde bir irade kullanacaklardır. Bu durum yetişilen çevrenin pozitif davranış kalıpları barındırması, sosyo-ekonomik ve entelektüel birikimin olması noktasında bireylerin gelişimlerini olumlu etkileyecektir çünkü rol modeller tüm bunlara sahip kişiler olacaktır ancak suçun, fakirliğin, işsizliğin, madde kullanımının, fiziksel şiddetin, cinsel istismarın olduğu bir ortamda bireylerin gelişimleri ve psikolojik dayanıklılıkları bu durumdan olumsuz etkilenecektir. Sonuç olarak toplumsal destek verme konusunda ve koruma noktasında olumsuz çevresel faktörlerin olduğu yerde yetişen bireyler tehditlere karşı koyma gücünü kendisinde bulamayacak bilakis kendileri içinde yetiştikleri çevrenin üreticisi haline gelecek ve bir tehdit halini alacaklardır (Öz & Yılmaz, 2009).

2.5. Öfke ve Saldırganlık

Öfke duygusu insanların gündelik hayatta kendilerini ifade etme şekillerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Öfke duygusunu ortaya çıkartan ana unsur *engellenmedir*. İnsanların amaçladıkları, istedikleri, elde etmeyi arzuladıkları maddi veya manevi herhangi bir hedeften mahrum bırakılmaları ve engellenmeleri öfke duygusunu ortaya çıkartmaktadır. Öfke çok basit sinirlenme tutumlarından ve anlık kırgınlıklardan saldırganlık ve düşmanlığa kadar farklı seviye ve dozlarda kendisini hissettirebilmektedir (Sepetçi, 2019). Öfkeye olumsuz anlamlar yüklenmesinin temel sebebi, öfkenin bir sonucu olarak ortaya çıkan saldırganlık ve düşmanlık gibi olumsuz durumların meydana getirdiği tahribat ve yıkıcı etkidir (Selvi, 2020). Bu durum öfkenin temelde iki yönlü olarak ele alınmasını ve incelenmesini gerekli kılmıştır. İlk olarak öfkenin anlık ve geçici bir biçimde meydana geldiği kısa süreli sinirlenme durumudur ki, bu haliyle bir nevi savunma mekanizması olarak ele alınabilir. Haksızlıklara, özel alanın ihlal edilmesine, tehditlerin ortadan kaldırılmasına ya da olumsuz bir durumdan dolayı oluşan memnuniyetsizliğin gösterilmesine dönük olarak gerçekleşen ifade ediş biçimidir. Öfkenin ele alınmasında ikinci yön ise, bir ruh hali olarak bireylerin kişiliğinin bir parçası olması ve süreğen hale gelmesi durumudur. Bu durumda öfkenin kişiler arası ilişkileri zedeleyici, iletişimi ve etkileşimi zorlaştırıcı bir sonuç meydana getirmesi kaçınılmaz olacaktır (Kaya, 2021).

Öfke davranışsal yollarla, fiziksel müdahalelerle ya da sözel olarak çeşitli şekillerde dışa vurulmaktadır. Direkt olarak vurma, tekmeleme, tokat atma, tükürme ya da incitici çeşitli davranışlar sergileme öfkenin fiziksel şeklini göstermektedir. Bu durum bir yönü ile öfke duygusunun saldırganlık görünümünün bir yansımasıdır. Sözel olarak küfürlü konuşma, hakaret etme, aşağılama, dalga geçme, suçlama, tehdit etme, yargılayıcı konuşma, hata arama gibi karşısındaki kişinin onuruna ve haysiyetine yönelik olumsuz tutumlar da öfkenin bir başka gösterilme şeklidir. Ayrıca öfkenin bastırılması bireylerde içe kapanıklık, iş birliğine karşı direnç, kaçınma ve soyutlanma durumları da meydana getirebilmektedir. Bu durum öfkenin daha pasif şekli olarak düşünülebilir (Soykan, 2003).

Öfke durumu saldırganlığı besleyen duygu olsa da saldırganlık daha farklı bir durum olarak ele alınmaktadır. Saldırganlık kasten, sonuçlarını bilerek ve isteyerek, zarar verme amaçlanarak yapılan davranışlar ve tutumlar olarak tanımlanmaktadır. Saldırganlık niyette gizlidir. Örneğin eğlenmek amacıyla havai fişek fırlatan bir grup gencin, balkondan bu eğlenceyi izleyen bir kişiyi yanlışlıkla yaralamaları doğrudan hedef alarak zarar verme amacı gütmeyeceği için saldırganlık olarak görülmez; çünkü kasıtlı bir zarar verme durumu yoktur. Buna karşın sokakta yürürken kendisine ters baktığını iddia ederek yanından geçen kişiye bıçak çeken bir insanın zarar vermese dahi saldırganca bir tutum sergilediğini söylemek de yerinde bir tespit olacaktır (Aronson vd., 2012). Acı çektirmenin olduğu her yerde saldırganlığın olduğunu düşünmek yanıltıcı olacaktır. Saldırganlığı inceleyen sosyal psikologlar öncelikle niyetlere ve amaçlara odaklanmışlardır. Burada verilebilecek güzel bir örnek, askeri eğitimler sırasında uygulanan son derece zorlu koşullar ve ağır sportif faaliyetlerdir. Amaç eğitim alan askerlere eziyet etmek değil bedensel olarak güçlenmelerini sağlamaktır. Bu durumda eğitim verenlerin saldırganca tavır takındıklarını söylemek doğru olmayacaktır. Durumu somutlaştıran başka bir örnek de doktorların hastalarına aşı yapmaları ya da ameliyat ederken bedenlerinde kesikler oluşturmalarıdır. Tüm bunlar fiziksel olarak acı vericidir ancak burada amaç hastalığın ortadan kaldırılmasıdır. Dolayısıyla saldırganlık, acı vermekten niyet yönüyle ayrılmaktadır (McGraw-Hill Education, 2017).

Saldırganlıkla ilgili olarak ele alınması gereken noktalardan biri de saldırgan davranışın kökenine ilişkin yürütülen tartışmalar ve ortaya konulan görüşlerdir. Genel

olarak kabul görmüş bu görüşlerden ilki *Freudyen Teori*'dir. Saldırganlığın doğuştan getirilen bir davranış türü olduğunu savunan bu teoriye göre herhangi bir uyarana olmasa dahi saldırganlık tıpkı acıkma, susama gibi canlıyı içten etkileyen fizyolojik bir gereksinim gibidir. Freud, ortaya koyduğu psikanalitik yaklaşımda iki temel dürtüden bahsetmektedir. Bunlardan ilki yapıcı bir rol üstelenen *libido* ve bunun negatifi olarak saldırganlık güdüsü yani *thanatostur*. Doğal yaşamda hayvanların cinsel dürtüleri için rakiplerini ortadan kaldırmaya ya da mağlup etmeye dönük mücadeleleri libidonun yani kendi neslini devam ettirmenin ve genlerini bir sonraki kuşağa aktarmanın gerçekleşmesine dönüktür. Bu noktada canlıları motive eden ve harekete geçiren libido olsa da neticede ortaya çıkan saldırgan davranıştır. Libido ve thanatos doğal yaşamda birbirini üreten iki enerji gibidir. Aynı şekilde yiyeceğe ulaşma, yavrularını koruma gibi çeşitli avantaj sağlamaya dönük durumlar da saldırganlıkla elde edilebilmektedir. Freud'un saldırganlık tanımı, içgüdü kavramına dayanmaktadır (Freedman vd., 1993).

Saldırganlığın kökenine ilişkin savlar ortaya koyan bir diğer yaklaşım da *etolojik kuram*dır. Etoloji, bir türdeki ortak davranış kalıplarının ortaya konulmasına dönük perspektifi ifade etmektedir. Etologlar, Freud'un ortaya koyduğu içgüdü kavramına karşı çıkmamakla birlikte saldırganlığın çevresel koşullarla ve uyarılarla da gelişebileceğini ya da ortadan kalkabileceğini belirtmişlerdir. Örneğin hayvanların saldırgan tutumları, sürdürmeye dönük değildir. Bu yaklaşım, hayvanların elde etmeyi amaçladıkları şeyi ele geçirdikten sonra nerede duracaklarına karar vermelerini sağlayan birtakım işaretlerin olduğunu savunmaktadır. Hayvanların bu durumu düzenleyen mekanizmalar içinde hareket ettiklerini ortaya koymuşlardır. Ayrıca hayvanların saldırganlık karşısında verdikleri teslim olma ya da yenilgiyi kabul etme davranışlarının, saldırganlığın ortadan kalkmasına sebep olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin maymunlar üzerinde yaptıkları araştırmada maymunların çeşitli taviz ve teslim olma davranışlarında bulduklarını gözlemlemişlerdir. Bir maymun, grup içerisinde baskın konumda ise besin değeri yüksek yiyeceği elde edecektir. Eğer kendisinden daha zayıf bir maymun bunu yapmaya kalkarsa saldırganca davranacaktır. Muhtemelen diğer maymun yiyeceği bırakacaktır ve kaçacaktır; bu durumda ise baskın konumdaki maymun saldırganlığı sonlandıracaktır. Etnolojinin önemli temsilcilerinden Konrad Lorez bu düşüncelerini insanlar için de genellemiştir. İnsan saldırganca davranma eğilimindedir ve çevresel uyarılar bu durumu etkileyebilmektedir; ancak

insandaki saldırganlık eğiliminin daha az belirgin olduğunu da eklemiştir (Hogg & Vaughan, 2014).

Saldırganlığın kökenine ilişkin açıklama getiren ve alan yazında geniş kabul gören bir kuram da *sosyal öğrenme yaklaşımıdır*. Bu yaklaşım saldırganca davranışın doğuştan olduğunu savunan görüşle taban tabana zıttır. Bu görüşe göre saldırganlık neredeyse tamamen çevresel kaynaklıdır. Saldırgan davranış kalıbının benimsenmesi ve devam ettirilmesi, bu davranışları uygulamalı olarak gösteren taşıyıcıların yani rol modellerin etkisiyle olmaktadır. Sosyal öğrenme davranışı, bu rol modellerin saldırganlık sonucunda elde ettikleri ödüllerin veyahut aldıkları cezaların diğerleri için örnek teşkil ettiğini dolayısıyla saldırganlığın benimsenmesinde ya da sonuçların öngörülmesinde etkili olduğunu savunmaktadır. Sosyal öğrenme yaklaşımı gözleme dayanmaktadır. Gözlemlenen ve sonuçları bilinen davranışlar rol modellerin etkisiyle benimsenebilmekte dolayısıyla saldırganlık bu şekilde kendisini devam ettirebilmektedir (McGraw-Hill Education, 2017).

Saldırganlıkla ilişkili olarak üzerinde durulması gereken son kuram *engellenme-saldırganlık kuramıdır*. Bu kuram bir canlının hedeflediği herhangi bir amaçtan, doyuma giden herhangi bir yoldan bir şekilde alıkonulduğunda saldırganlığın ortaya çıkacağını belirtmiştir (Aronson vd., 2012). Engellenmenin neticesinde çeşitli tepkisel davranışlar meydana gelmektedir. Bunlar saldırganlığın ortaya çıkacağına dair işaretler veren ipuçları olarak düşünülebilir. Bireylerin geçmişten getirdiği çeşitli kodlar, bedensel hareketler, söylemlerindeki ani değişimler saldırganlığın işareti olarak görülmektedir. Ayrıca çevrede saldırganlığı uyaran davranışların olması da engellenme saldırganlık kuramına göre bireyleri agresif ve öfkeli davranmaya itmektedir (McGraw-Hill Education, 2017).

2.5.1. Öfkeyi ve Saldırganlığı Sonlandıran İki Zıt Kutup: İntikam ve Bağışlama

Öfkelenme duygu durumunun nasıl başladığına ve bireylerin davranışlarında nasıl etkiler meydana getirdiğine yukarıdaki bölümlerde değinilmişti. Üzerinde durulması gereken diğer bir nokta da öfke duygusunu sonlandıran durumların neler olduğudur. Öfke temel olarak iki şekilde sonlanmaktadır: ya bireyleri zarar verme

yönünde güdüleyerek yöneldiği kişiye öfkenin yıkıcı bir şekilde boşaltılması ya da öfkelenilen bireylerin affedilmesi yoluyla barışçıl bir şekilde son bulması. Öncelikle öfkenin yıkıcı bir şekilde boşaltılmasıyla ilgili olarak intikam kavramı ele alınmalıdır. **İntikam**, öfkeyi meydana getiren kişileri cezalandırma isteği, yapılan kötülüğün bir şekilde acısını çıkarma arzusu, yaşanan olumsuzluğun aynısını ya da bir benzerini karşıdaki kişiye yaşatma isteğidir, yani öç alma isteğidir (Dictionnaire Larousse, 1993b). İntikam, affetmenin tam olarak zıddı gibi görünse de yeri geldiğinde adalet kavramının tam tecelli etmesi için gerekli ve önemli görülmüştür. İntikam kötü olanın yaptığı eylemler karşısında cezasız kalmadığını bilmenin verdiği vicdani tatmini ve duygusal rahatlamayı sağlamaktadır. Buna karşın intikamın her zaman makul ve geçerli olduğunu söylemek de doğru olmayabilir. Kabahatli kişinin işlediği suçun teşhisi ve doğruluğu konusunda yanlıgıların olabileceğini hesaba katmak gerekir ve intikamın habis bir hırsla beslenmiş cezalandırma isteğinden arındırılmış olması yani orantılı olması gerekir. Bu noktada intikamın teolojik metinlerdeki bahsine değinmek yerindedir. *Eski Ahit*’te adalet ile bağdaştırılan intikam kavramı için “*göze göz, dişe diş, ele el, ayağa ayak*” prensibi ortaya konulmuş ve intikam duygusunun sınırlandırılması yapılmıştır. Yine *Kuran- Kerim*’de ise “*Kısasta sizin için hayat vardır*” ifadesi geçmekte, adaletin ve suçlunun intikam ekseninde cezalandırılmasının sınırlandırılması yapılmakta, intikamın orantılı olması gerektiği ortaya konulmaktadır. İntikam fiili yönü itibariyle zarar verenin aynı zararlarla karşılaşması yönündeki isteği ifade etse de bir cezalandırma değildir. İntikam, kötü olanın ortadan kaldırılmasına, dünyaya nizam verilmesine, eşitliğin sağlanmasına ve olumsuz fiili yapanın yanına kâr kalmamasına dönük duygusal bir taleptir. Hukuk felsefesinde de ciddi bir tartışma konusu olan intikam kavramı cezanın caydırıcı olduğunu öne süren *fydacı teorisyenlerle*, cezanın eşitliği sağlama görevi olduğunu söyleyen *cezalandırıcı teorisyenler* arasında farklı şekillerde ele alınmaktadır. Bu noktada intikam kavramı cezalandırma ile daha yakın gibi görünmektedir (Solomon, 2016). İntikam konusunda çeşitli kriterler koyan Salman Akhtar yeterince iyi bir intikamın tek seferlik olduğunu, eylemden ziyade fanteziye odaklandığını, kendine zarar vermenin ve mazoşist tavırların olabileceğini ve toplumsal açıdan üretken olacağını söylemiştir. Sosyal açıdan üretkenlik, intikamın meşruluğuna dönük bir nevi propaganda ve algı yönetimi olarak düşünülebilir. Ayrıca intikam mağdur bireylerin kendilerine de zarar verme

tehlikesini barındırmaktadır. İntikam bireylerde incinme duygusunu tatmin etmediğinde öfkenin kronik hale gelmesine, duygusal anlamda mutsuzluğa ve hınç duygusuna da sebep olabilmektedir (Akhtar, 2020).

İntikamın çeşitli teorik yaklaşımlar açısından ele alınması, doğru anlaşılması ve farklı şekillerde nasıl değerlendirildiğinin görülmesi açısından faydalı olacaktır. Freud öfkenin eylemlerle ya da sözel olarak boşaltılması gerektiğini söylemiştir. Bu bağlamda intikam bireylerin rahatlama ve sağlığını sağlayacak, uyaranlara karşı biriken öfkenin boşaltılmasına yardımcı olacaktır. Freud intikam almanın yanında yaşananlar üzerine konuşmanın da bireyler üzerinde rahatlatıcı bir etkisi olduğunu öne sürmüştür. İntikam ile ilgili görüşlerini belirten diğer bir psikanalist Donald Winnicott'tur. Winnicott intikam kavramını direkt olarak kullanmamış bunun yerine "*antisosyal eğilim*" kavramını tercih etmiştir. Bu kavram başkalarına zarar verme, hırsızlık gibi davranışların çocuklukta çeşitli mahrumiyetlerden kaynaklandığını bunun da zamanla bireyleri çevresel istikrar ve güven aramaya yönelttiğini iddia etmiştir. İntikam üzerine görüşlerini ortaya koyan bir diğer psikanalist ise Karen Horney'dir. Horney rahatsız olunan durumların neticesinde ortaya çıkan öfkenin boşaltılmasının öfkeyi yatıştırıcı olduğunu ancak sürekli olarak intikam almaya başlayan ve bir yaşam şekline dönüşen bu öfke boşaltımlarının nevrotik bir karaktere sebep olacağını öne sürmüştür. Horney üç tür intikamcılık tanımlaması yapmıştır. Dürüst bir şekilde gösterilen ve haklı olmaya dayanan açık intikamcılık, başkalarının adalet duygusuna saygısını suiistimal eden, gizli sürdürülen ve kendisini saklayan kapalı intikamcılık ve son olarak karşısındaki kişinin tüm benliğini yok sayarak yürütülen, görmezden gelen, sevgi göstermeyen ve kendisini geri çekerek soyutlayan kişilerin gösterdiği kopuk intikamcılık. Horney aynı zamanda intikamın çeşitli faydalı yönlerinin olduğunu ifade etmiştir. Bireylerin duygusal olarak toparlamalarını kolaylaştıran, kendilerine saygılarını yeniden tesis etmelerini sağlayan ve kendilerine zarar vermelerini önleyen bir etkisi olduğunu söylemiştir. İntikam kavramını farklı bir bakış açısıyla ele alan başka bir psikanalist ise Heinz Kohut'tur. Kohut intikamcılığın yoğun olduğu durumu narsistik hiddetle bağdaştırmıştır. Narsistik bireylerin kendilerine yönelen olumsuzlukları onarma, yanlışlıkları düzeltme arzusunun intikam ile yeniden ve saldırgan bir şekilde ortaya çıkacağını ve intikamın bu kişilerde benliğin inşa edilmesinin bir şekli olduğunu ifade etmiştir (Akhtar, 2020).

İntikamdan farklı olarak öfkeyi sonlandıran diğer bir durum da bağışlamaktır. **Bağışlamak** kelime olarak bir kişiyi, kabahati, kusur sayılan herhangi bir eylemi davranışı ya da haksızlığı hoşgörüyü karşılamak ve mazur görmek, affetmek anlamına gelmektedir (Dictionnaire Larousse, 1993c). Bağışlamak gerçek anlamda kin tutmaktan vazgeçmektir. Haklılık barındıran öfkenin, kızgınlığın, hınç duygusunun, cezalandırma isteğinin sonlandırılmasıdır. Bağışlamak denildiği zaman öfke uyandıran herhangi bir sebebin unutulduğu ya da yok sayıldığı anlaşılmalıdır. Bağışlamak çoğunlukla erdem olarak kabul edilmiştir ve samimi bir şekilde öfkeden vazgeçmeyi ifade etmektedir. Bağışlama ile ilişkili ve yakın anlamlı olan bir kavram da merhamet duygusudur. Merhamet zor durumda olan, acı çeken canlılara ve durumlara karşı duyulan acıma duygusudur ve bağışlamadan en temel farkı hata barındırmamasıdır. Bağışlama, merhamete göre daha zor bir duygudur çünkü ortada bir mağduriyet vardır ve bu durum bile isteye yapılmıştır. Bağışlamayı oluşturan etkenler öfke duyulmaya elverişlidir ancak merhametin kökeninde masumiyet vardır. Bağışlama ve mazur görme de küçük farklarla birbirinden ayrılmaktadır. Bağışlamanın olması için bariz bir şekilde kötülükten bahsetmek gerekir ancak mazur görmek biraz da istem dışı yapılan ve kasti olmayan kabahatler için geçerlidir. Bu durumda ortaya çıkan ve tartışılan bir kavram da irade kavramıdır. Suç işleyen ve öfke uyandıran kaynak iradedir. Bilerek ve isteyerek yapılan yani özgürlüğün ve seçme hakkının olduğu kötülükler ancak affetme ve bağışlama erdemiyle karşılanabilir. Yolda yürürken hızlı koşan bir kişinin ayağından fırlayan çamurun bir başkasının elbisesini kirletmesi ve ardından özür dilemesi mazur görülebilecek bir durumdur; ancak omuz atılması ve bunun üzerine alaylı bir bakış atılması içerisinde kötücül bir his barındırır dolayısıyla burada mazur görme değil affetme ve bağışlama durumu söz konusu olabilir. Bağışlama kötü olan karşısında iyi olanı tercih etmektir. Kötülük için geçerli olan irade bağışlamak için de geçerli hale gelmiştir. Kötülük içerisinde mutsuzluk da barındırabilir dolayısıyla bir erdemden beklenen hazzı sağlamayacaktır. Bağışlamak ise kötülüğü seçme ihtimaline direnmenin adıdır (Sponville, 2019). Bağışlama kavramının zıddı öç almaktır (intikam) ancak cezalandırmak değildir. Cezalandırmak ile bağışlamak birbiriyle çakışmayan ve birbirinin zıddı olmayan kavramlardır. İkisinin ortak tarafı bir sonlandırma aracı olmalarıdır ve belirsizce sürüp giden süreci ortadan kaldırır. Bağışlamak, hınçla cezalandırmaktan vazgeçmektir. Bir hata meydana geldiği zaman ebette tekrarının

olması istenmez ve uyarılma kastıyla ceza verilebilir. Bu durum olumsuzlukları yok etmek için kullanılır ancak intikam daha sert ve acımasızca uygulanması yönüyle orantılı bir cezalandırmadan farklılaşır (Derrida, 2020).

İntikam alma ve bağışlama adalet kavramıyla ilişkili durumlardır. Dolayısıyla modern hukuk, adaletin oluşması için her ikisini de sağlamaya yönelik çeşitli tedbirler ve müeyyideler ortaya koymuştur. Bu anlamda uygulanması açısından antik dönemlere kadar uzanan *onarıcı adalet* kavramı önem arz etmektedir. Onarıcı adalet uygulamaları *Anglo-Sakson* hukukunun bir parçasıdır. Öncelikli olarak Amerika, İngiltere, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda gibi batılı ve batı kültüründen etkilenmiş ülkelerde uygulanmaya başlanmıştır (Tokdemir, 2017). Farklı isimlerde “toplumsal adalet”, “toplum temelli adalet”, “iyileştirici adalet” gibi isimlerle anılsa da temelinde mağdurun zararının tazmin edilmesini ve failin topluma kazandırılmasını içermektedir. Onarıcı adalet özellikle 1970’li yıllardan itibaren resmi olarak uygulanmasına karşın çok daha eski dönemlerde toplumsal barışın sağlanması açısından başvurulan bir yöntemdir. Tarafları uzlaştırmaya ve sorunları barışçıl bir şekilde çözmeye yönelik olan bu uygulamanın tam tersi ise *cezalandırıcı adalet* kavramıdır. Onarıcı adalet uygulamalarında suçlar mağdurlara ve topluma karşı işlenmiş sayılır. Cezalandırıcı adalet uygulamalarında ise zarara uğratılanın devlet yani iktidar olduğu kabul edilmektedir. Onarıcı adaletin amacı tarafları yüzleştirme yöntemini kullanarak meydana gelmiş olan olumsuz durumu ortadan kaldırmak, bunu da tarafların gönüllü katılımıyla gerçekleştirmektir. Tarafların diyalog ve sağlıklı bir iletişim içerisinde oldukları, barışmaya ve sorunu çözmeye odaklandıkları onarıcı adalet uygulaması geniş bir toplumsal katılımı ve sivil iradenin varlığıyla gerçekleşmektedir. Cezalandırıcı adalet uygulamasının temelinde ise direkt olarak caydırma amacı bulunmakta, toplumsal katılımdan ziyade resmî kurumlar ve profesyoneller süreci yönetmekte, devlet toplumdan daha çok sürece dahil olmakta, odak noktasını sorunların onarılmasından ziyade ihtilaflar ve ayrılıklar oluşturmaktadır. Onarıcı adaletin merkezinde mağdur vardır. Yüzleşmenin getirdiği empati duygusuyla fail ile mağdur arasında diyalog sağlanmakta, cezalandırıcı adalet uygulamasının aksine mağdur yargılamanın kenarına itilmemektedir (Baytaç, 2013).

Onarıcı adalet temelde üç farklı şekilde ele alınmaktadır ve bu farklılık yöntemsel çeşitliliği ifade etmektedir. Bunlardan ilki *arabuluculuktur*. Mahkeme

dışında bireylerin arasındaki anlaşmazlıkların belirli maddi bedeller karşısında çözüme ulaşmasını ifade eden arabuluculuk yetkili bulunan bir arabulucu gözetiminde gerçekleştirilmektedir. İkinci olarak ise *zararı tazmin* bireyler arasındaki onarıcı adalet yöntemlerindedir. Zararı tazmin mahkeme kararıyla gerçekleşmektedir ve maddi ödemeler cebren yerine getirilir. Son olarak *onarıcı adalet görüşmeleri* olarak adlandırılan yöntemde ise bireylerin aileleriyle ya da arkadaş gruplarıyla katıldığı ve herkesin görüşünü belirttiği çoklu katılımlı toplantılar yapılmakta ve sorunlar bu yolla çözülmektedir (Tokdemir, 2017). Bu üç yöntemden üzerinde durulacak olan Türk Hukuk sisteminde de sıklıkla başvuru arabuluculuktur. Arabuluculuk taraflar arasındaki anlaşmazlıkları ortadan kaldırarak uzlaştırmayı, sorunları kuvvete başvurmadan, barışçı yollarla çözüme kavuşturmayı ifade etmektedir (Dictionnaire Larousse, 1993d). Birleşmiş Milletler'e göre ise "üçüncü bir tarafın iki ya da daha çok tarafa, kendi rızalarıyla, bir çatışmayı önlemek, yönetmek ya da çözmek için karşılıklı kabul edilebilir mutabakatlar geliştirmelerine yardım ederek yardımcı olduğu süreç" olarak tanımlanmıştır. Arabuluculukta herhangi bir hukuki yetki söz konusu değildir. Tamamen gönüllü katılımı gerçekleştirilen arabuluculuk görüşmelerinde amaç sorunların karşılıklı memnuniyetle çözülmesidir. Arabulucular gerçek kişiler olabildiği gibi devletler, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler gibi tüzel kişilikler de olabilmektedir. Arabuluculuk üzerinde sürdürülen tartışmalardan biri de arabulucuların taraflı mı yoksa tarafsız kimseler mi olmaları gerektiği üzerinedir. Tarafsız olunmasını savunan kişiler, tarafsızlığın yürütülen müzakerelerde daha etkili, verim alınması açısından faydalı olacağını belirtmişlerdir. Taraflı olsun ya da olmasın çatışmaların ortadan kaldırılması noktasında üçüncü kişilerin varlığı sorunların çözümünde etkili olmakta, tarafların barışçıl yollarla ve adil bir biçimde rızaları alınmaktadır. Bu noktada arabuluculuk faillerin mağdurlarla yüzleşmesine olanak tanırken aynı zamanda ceza infaz sisteminde ve hukuki süreçlerde doğacak yükü azaltmakta; mağdurların ise mahkeme sürecinde kenara itilmelerini engellemekte ve zararlarının giderilmesi noktasında ciddi faydalar sağlamaktadır (Şahin, 2021).

Onarıcı adalet kavramının, meydana gelen öfke ve kızgınlık gibi nahoş duyguları ortadan kaldırıcı ya da yumuşatıcı etkisi olduğu için bağışlama duygusunu tesis edici bir işlevi olduğu söylenebilir. Bu yönüyle intikam alınmasının ya da tarafların fiili ve duygusal olarak zarar görmesinin önü alınmış olmaktadır.

Çatışmaların, kızgınlıkların, öfkenin ya da rahatsızlıkların tamamen ortadan kalktığı bir sosyal hayat oluşturmak oldukça zordur. Bu yüzden öncelikli odaklanması gereken nokta bu duyguların insan doğasının bir parçası olduğunu kabul etmektir. Onarıcı adalet uygulamalarının affetme, hoşgörü, bağışlama gibi nispeten olumlu durumları arttıracığı, çatışmaları en aza indireceği göz önünde bulundurulmalı ve onarıcı adalet uygulamaları sağlıklı ve sistemli bir şekilde yaygınlaştırılmalıdır. Bu tez çalışmasında onarıcı adaletten bahsedilmesinin önemi ise, böyle bir uygulama olmaksızın tarafların gelebileceği noktadan kaçınabilmenin imkânlarını tartışabilmektir.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE TARTIŞMA

Duygu olarak ifade edilen kavramın 20. yüzyılda yaklaşık olarak 90 tanımı yapılmıştır (Plutchik, 2001a). Duygu kavramı algılama, his, bir şeyi içgüdüsel ve dolaysız biçimde algılama şeklinde tanımlanmaktadır (Dictionnaire Larousse, 1993a). Bu tanımlamadan duygunun direkt olarak tecrübe edildiği ve ruhsal olarak yorumlama gücüne doğrudan bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Duyguyu ele alan araştırmacılar duygunun dört temel parçası olduğunu ifade etmişlerdir. Öncelikle duyguyu meydana getiren öncül olay, ikinci olarak bu öncülün oluşturduğu duygusal deneyim -mutluluk, üzüntü, sevinç, kızgınlık-, üçüncü olarak duygunun bedende meydana getirdiği fizyolojik tepkiler -kalp atışındaki değişim, göz bebeklerinin büyümesi, nefesin hızlanması gibi- ve son olarak tepkisel davranışlar -kaçmak, saldırmak, ses çıkarmak gibi- duygunun baştan sona meydana gelişini oluşturan bileşenlerdir. Duygunun bu oluşum aşamaları araştırmanın verileri doğrultusunda ve çeşitli kuramların ışığında detaylı bir şekilde ele alınmaktadır (Kısacık, 2020).

Bu araştırmanın sonuç ve tartışma bölümü, araştırma boyunca toplanan verilerin Robert Plutchik'in ortaya koymuş olduğu duygu kuramı doğrultusunda işlenmesiyle ve Robert Solomon'un duygu sınıflandırmasıyla oluşturulmuştur. Robert Plutchik duyguları çeşitli yönleriyle ele almış, duyguların kaynağı, gelişim evreleri, duyguların birbirleriyle olan bağlantıları, davranışlar ile duygular arasındaki neden sonuç ilişkisi ve duyguların canlıların yaşamları üzerindeki işlevleri üzerine kapsamlı değerlendirmeler yapmıştır. Araştırma sürecinde verilerin kodlanması da Robert Plutchik'in ve Robert Solomon'un duygu teorisine uygun şekilde yapılmıştır. Araştırmanın kapsamının ve içeriğinin doğru anlaşılması için öncelikli olarak Plutchik'in duygular üzerine ortaya koymuş olduğu düşüncelerin açıklaması yapılmıştır.

Plutchik duyguları biyolojik kökenli olarak ele almaktadır. Doğada duyguların sadece insanlara değil aynı zamanda hayvanlara özgü de olduğunu belirtmektedir. Duyguların belirli türler içerisinde çeşitli şekillerde görüldüğü ve her canlının baskın duyguları olabileceği üzerine çıkarımlar yapmaktadır. Bu tezini köpekler ve şempanzeler üzerinde yapılan deney ve gözlemlerle desteklemiştir. Örneğin köpekler

üzerinde yaygın olan duygunun kıskançlık ve şempanzeler üzerinde yaygın olan duygunun daha çok öfke olduğunu belirtmiştir. Bu durum canlıların yaşam şartlarıyla da bağlantılıdır. Maymunlar ve şempanzeler grup halinde yaşayan canlılar olduğundan ve grup içerisinde hiyerarşi olduğundan öfkenin grup yönetimi açısından işlevsel olduğu sonucu çıkarılabilir. Köpekler de evcil ve sevgiye hızlı bir şekilde karşılık veren canlılar olduğundan bu canlıların yaratılışı yani doğaları sevginin sürekliliğini ve en çoğunu almaya yöneliktir (Plutchik, 1980). Benzer şekilde kediler, aslanlar, babunlar ve filler üzerinde yapılan gözlemlerde de aşk, sevgi, kıskançlık, korku ve kaygı davranışları gözlemlenmiştir (Plutchik, 2001a). Bu noktada Plutchik'in tespitlerinin duygunun işlevsel olması açısından tutarlı olduğu anlaşılmaktadır. İnsanlar için de duyguların, kendilerini mevcut duruma uyarlamaları ve tepkilerini ifade edebilmeleri açısından itici güç olarak işlev gördüğü tespiti yapılabilir (Plutchik, 1980).

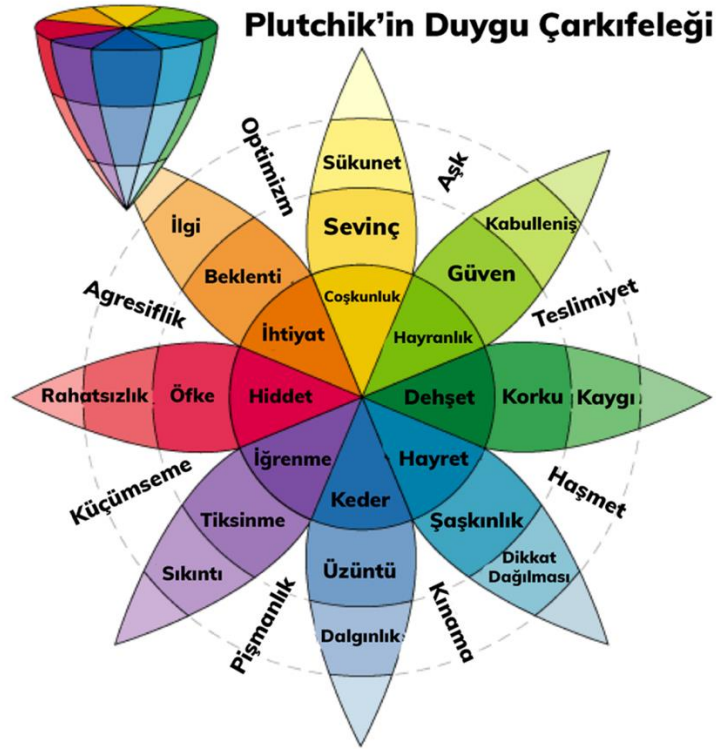
Plutchik'in duygu teorisi, doğadaki canlıların içgüdüsel olarak nesillerini devam ettirme ve hayatta kalma amacıyla olduğu önermesini içermektedir. Duygunun kaynağının bu amaçları yerine getirme motivasyonu olduğunu belirtmiştir. Bu noktada duyguları, (i) koruma tepkileri, (ii) yok etme tepkileri ve (iii) üreme tepkileri olmak üzere üç kategoride sınıflandırmıştır. Koruma tepkileri dışarıdan gelecek olan saldırılara karşı gösterilecek olan davranışları ifade etmektedir. Bunlar: ölü taklidi yapma, saklanma, kaçma, kamufle olma şeklindeki akılcı yöntemler olarak sıralanabilir ve canlının yaşamını devam ettirmesi amacını taşır. Yok etme tepkileri ise pençeleme, ısırma, saldırma şeklinde görülen gerek yiyecek bulması gerekse de yavrularını, kendisini ve kolonisini koruması amacına dönüktür. Üreme tepkisi ise neslini sürdürmeye yönelik olarak çiftleşme davranışıdır. Tüm bu davranışlar öncül olarak öfke, sevgi, korku, kıskançlık, çaresizlik, kaygı gibi canlıyı harekete geçirici duygulardan beslenmektedir. Neticede neslini devam ettirme davranışında dahi bir nebze kaygı ve kıskançlık duygusu vardır (Plutchik, 1980).

Plutchik duyguların net bir şekilde birbirinden ayıramayacağını ve çoğu zaman da aynı anda farklı duyguların hissedileceğini ifade etmiştir. Bu durum duyguların birbiri ile olan bağlantısını ortaya koyma açısından önemlidir (Plutchik, 2001a). Plutchik'e göre sekiz temel duygu -üzüntü, şaşkınlık, korku, güven, sevinç, beklenti, tikslenme, öfke-varıdır ve diğer tüm duygular bu temel duyguların çeşitli

kombinasyonuyla meydana gelmektedir. Plutchik ortaya koyduğu bu tezini duygu çemberi olarak ifade ettiği bir şemayla göstermektedir. Örneğin aşk duygusu, sevinç ve güven duygusunun bir arada yaşanmasıyla; küçümseme duygusu öfke ve tikslenme duygusunun bir arada yaşanmasıyla; agresiflik duygusu da beklenti ve öfke duygusunun bir arada yaşanmasıyla oluşmaktadır. Elbette meydana gelen ikincil duygular da farklı şekillerde kendi aralarında ve temel duygularla harmanlanmakta ve farklı duyguları ve duygu durumlarını meydana getirmektedirler. Ayrıca bu çemberde zıt duygular olarak ifade edilen bir sınıflandırma daha yapılmaktadır, birbirinin ucunda bulunan duygular zıt duygular olarak yorumlanmaktadır. Örneğin sevinç duygusunun zıttı üzüntü, tikslenme duygusunun zıttı da güven duygusu olarak ifade edilmektedir. (Koçak, 2021).

Şekil 2: Robert plutchik'in “duygu çemberi”

(Kaynak: 6seconds.org)

Duyguların ne kadar karmaşık ve kompleks bir yapıda olduğu ve birbirlerinden homojen bir şekilde ayrılmalarının mümkün olmadığı görülmektedir. Bu da duygusal durumun tarif edilmesini zorlaştırmaktadır. Plutchik duyguların insanın iç dünyasında

oluşturduğu etkiyi açıklarken, somutlaştırılmış bir şekilde ve metaforik olarak ifade edildiğini belirtmiştir. Örneğin üzülen bir insanın büyük ihtimalle bir olaydan dolayı canı sıkılmıştır. Bu kişinin içinde bulunduğu durumu anlatırken “kalbim kırıldı” şeklinde ifade etmesi bir duygu durumun somutlaştırılmış şeklidir. Kalbi kırık bir insanın içinde bulunabileceği duygular üzüntü, pişmanlık, hayal kırıklığı, umutsuzluk, utanç gibi duygular olabilir. Aynı şekilde “boğazıma yumru oturdu”, “canım sıkıldı”, “yüreğim ağzıma geldi”, “ödüm koptu” gibi ifadelerde duyguların kompleks yapısını anlatan benzetmelerden yardım alındığını söylemiştir. Tüm bu ifadeler duyguların karmaşıklığını ve tarif edilebilirliğinin zorluğunu göstermektedir (Plutchik, 2001b). Aynı zamanda duyguların bu şekilde kültüre ve dile bağlı olarak da somutlaştırılarak ifade edilmesi duygular üzerine bir analiz yapabilmeyi de zorlaştırmaktadır. Duyguların analizinin yapılabilmesi araştırmacının aynı zamanda iyi bir sosyolojik arka plana sahip olmasını da gerektirmektedir.

Aşağıdaki tabloda Plutchik (1980, s. 26), duyguların sosyal yaşam içinde ortaya çıkan biçimi ile davranışa yansımaları, sosyal işlevselliği, bireyin karakterine etkisi ve ben savunma dilindeki değişimleri göstermektedir.

Tablo 3: Plutchik’in duyguların gelişimi ile bireyin öznel yorumlaması arasındaki bağlantıyı gösterdiği tablo

Duygular ve Türevleri					
Öznel Dil	Davranış Dili	İşlevsel Dil	Karakter Dili	Tanılayıcı Dil	Ben Savunma Dili
Korku	Kaçış	Korunma / Önlem	Ürkek / Sakınan	Pasif	Bilinç Altına İtme
Öfke	Saldırı	Yıkım	Agrasif	Agresif	Yerinden Etme
Neşe / Sevinç	Flört /	Taklit	Sosyal	Manik	Reaksiyon
Üzüntü	Ağlama	Yeniden Entegrasyon	Hüzünlü	Depresif	Yüceltme
Güven/ Onaylama	Bakma / Çeki Düzen Verme	Birleşme	Makbul / Uysal	İsterik	Ret
İğrenme	Kusma	Ret	Aşağılayıcı	Paronoid	Yansıtma

Umut / Beklenti	Plan	Keşif	Meraklı	Obsesif- Kompulsif	Düşünselleştirme
-----------------	------	-------	---------	-----------------------	------------------

Aşağıdaki tabloda Plutchik (1980, s. 16) bir duygunun gelişmesinde rol oynayan olayların karmaşık, muhtemel dizisini özetlemektedir.

Tablo 4: Plutchik'in duyguların gelişimini ve davranışa dönüşüm sürecini gösterir tablo

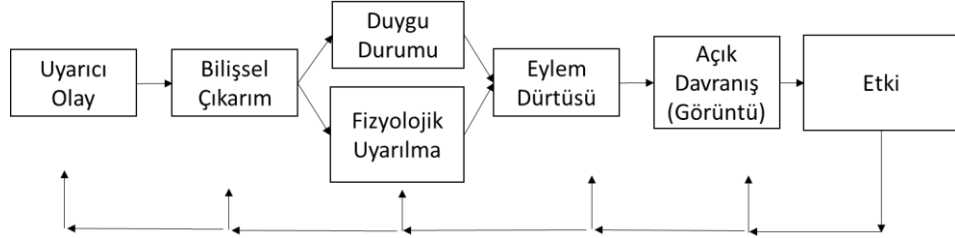
Bir Duygunun Gelişmesinde Rol Oynayan Olayların Karmaşık, Muhtemel Dizisi				
Uyarıcı Olay	Bilişsel Çıkarım	His/Duygu	Davranış	Etki
Tehdit	“Tehlike”	Korku, Dehşet	Koşmak, Uzaklaşmak	Korunma
Engel	“Düşman”	Öfke, Hiddet	Acıtmak, Vurmak	Yıkım
Potansiyel Eş/Arkadaş	“Sahip”	Sevinç, Zevk	Kur Yapma, Birleşme	Yeniden Üretim
Değerli Bir Kişinin Kaybı	“İzolasyon”	Üzüntü, Keder	Yardım İçin Ağlama	Yeniden Uyarlanma
Grup Üyesi	“Arkadaş”	Kabul, Güven	Hazırlama, Paylaşım	Üyeliğe Kabul
Ürkütücü Nesne	“Zehir”	İğrenme, Nefret	Kusma, Uzaklaştırma	Red
Yeni Bölge	“Orada Ne Var”	Beklenti, Umut	İnceleme, Planlama	Keşif
Ani Acayip Nesne	“Bu Nedir”	Şaşkınlık	Durdurma, Alarm	Oryantasyon)

Plutchik'e (2001, s. 347) göre duygudaki geri bildirim döngüleri, duysal bilginin nasıl değerlendirildiğini ve eyleme veya birey ve tetikleyici olay arasındaki ilişkiyi normalleştiren başka bir sonuca nasıl çevrildiğini gösterir. Örneğin, korku olarak algılanan iç durum “tehlike” olarak algılanan bir tehditten kaynaklanabilir; korku, kaçma dürtüsünü tetikler ve sonunda tehdidin azaltılmasıyla sonuçlanır. Yahut annesini kaybeden bir çocukta üzüntü olması durumunda da benzer bir homeostatik*

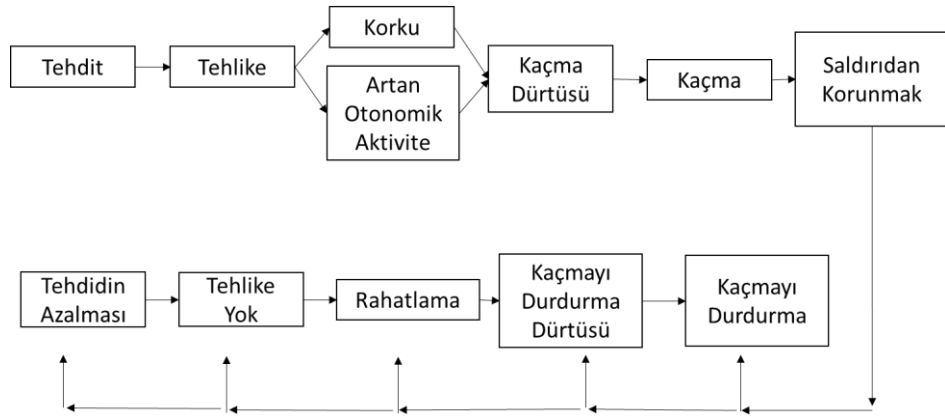
* Homeostatik davranış: Canlının iç ortamındaki tüm süreçler (örn., beden ısısı, su-tuz dengesi, asit-baz dengesi, kan şekeri düzeyi) açısından sağlanan denge durumu. Bu denge, iç ve dış ortamdaki değişikliklerin duyu organları ve reseptörler aracılığıyla izlenmesini ve bedensel süreçlerin gerekli şekilde ayarlanmasını içerir (Karakas, 2017).

süreç seti görülebilir. Aşağıda yer alan Şekil 3, Şekil 4 ve Şekil 5'te buna ilişkin diyagramlar yer almaktadır.

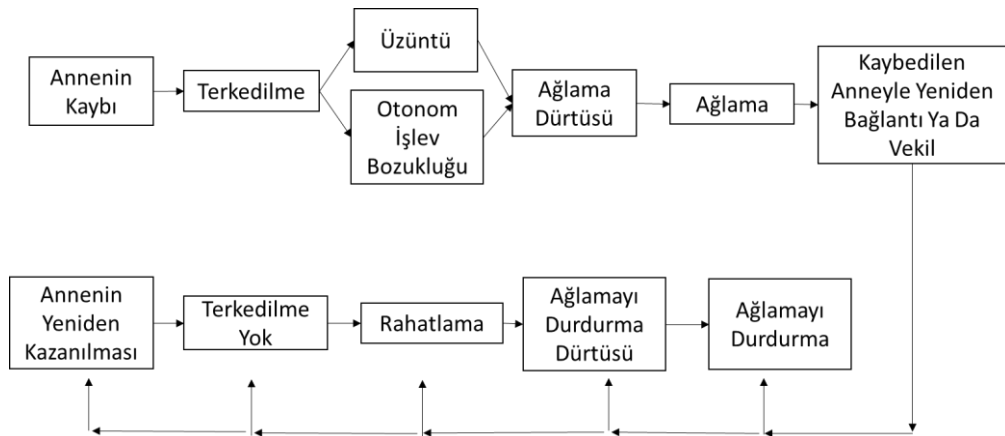
Şekil 3: Plutchik'in bir duygunun gelişimi ile ilgili olaylar dizisini gösterir modeli

Şekil 4: Plutchik'in korku duygusunun gelişimi ile ilgili olaylar dizisini gösterir modeli

Şekil 5: Plutchik'in üzüntü duygusunun gelişimi ile ilgili olaylar dizisini gösterir modeli

Bir diğerk duygu sınıflandırması yapan akademisyen ise Robert Solomon'dur. Solomon, Duygulara Sadakat isimli kitabında çeşitli özelliklerine göre duygu tasnifi yapmaktadır. Bu araştırmada Plutchik'in sınıflandırmasına dahil edilemeyen duygular Solomon'un nahoş duygular olarak kategorize ettiği sınıflandırmaya dahil edilmektedir. Nahoş duygular olarak bahsedilen duygular bireyin çevresine karşı olumsuz davranışlar sergilemesine sebep olan, içerisinde saldırganlık ve yıkım barındıran duygulardır. Solomon bu duyguların haset, garez, kıskançlık, hınç ve intikam olduğunu ifade etmektedir. Solomon haset duygusunu bir başkasının elde ettiği başarıdan ve kazanımdan duyulan rahatsızlık olarak tanımlamaktadır. Bir kimse herhangi bir yetenek sahibi olmamasına ya da kazanımı sağlayacak donanıma sahip olmamasına rağmen bir başkasının elde ettiği şeyden rahatsızlık duyuyorsa bu durum haset olarak tanımlanmaktadır. Garez ise haset duygusunun daha bencil ve tehlikeli bir versiyonu olarak ele alınmaktadır. Garez bir kimsenin elde edemediği bir şeyin hiç kimse tarafından da elde edilememesini çok kuvvetli bir şekilde isteme durumudur. Bu yönüyle bir kimseyi adeta gözü dönmüşçesine saldırtabilmektedir. Solomon garez duygusunu tanımlarken tarihte Napolyon'un Rusya'yı işgali sırasında, sırf Napolyon'un eline geçmesin diye Rusların Moskova'yı ateşe vermelerinden bahsetmektedir (Solomon, 2016)

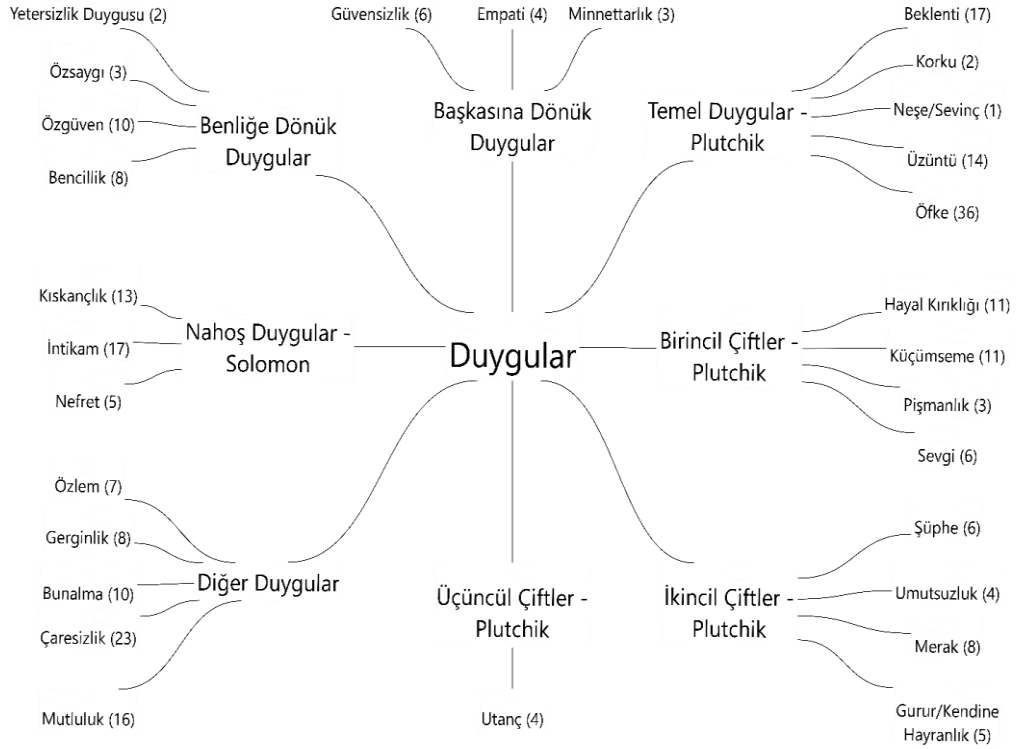
Aşağıda yer alan bölümlerde Plutchik'in duygu teorisi bağlamında dizinin analizi yer almaktadır. Bulgular gösterilirken duyguların türevleri, bireylerin davranışları, duygulara neden olan olaylar ya da bireylerin ben savunma dilleri gibi unsurlar analize konu edilmiştir. Plutchik'in önerdiği diyagram ve tablolar analizde rehber olarak kabul edilmiştir. Buna göre duyguların insan davranışına etkileri gaslighting, duygusal manipülasyon, psikolojik dayanıklılık ve duygu durum bozuklukları bağlamında incelenmiştir.

3.1. Duygular

Araştırma boyunca duygular, dizideki yoğunluklarına göre kodlanmıştır. Ayrıca bu kodlamalar literatürde yer alan Robert Plutchik'in ve Robert C.Solomon'un tasnifine göre sınıflandırıldıktan sonra bu kategorilerde yer almayan duygular, benliğe

dönük, başkalarına dönük ve diğer duygular olarak ayrıştırılmıştır. Ayrıca duygular genel bir şema olarak Şekil 6’da gösterilmektedir.

Şekil 6: Dirty john: betty broderick story dizisinde geçen duyguların sınıflandırılmasına ilişkin kod modeli

Bütün duyguların dizi karakterleri arasındaki yaşanma sıklığı da Tablo 5’te detaylı bir şekilde gösterilmektedir. Öncelikle temel duygular ele alınmaktadır. Plutchik’in temel duygular olarak bahsettiği üzüntü, korku, neşe/sevinç, beklenti ve öfke duyguları dizi boyunca yoğun bir şekilde görülmektedir. Temel duygular içerisinde en yoğun yaşanan duygunun öfke duygusu olduğu, daha sonra sırasıyla en yoğun yaşanan duyguların beklenti, üzüntü, korku ve neşe/sevinç olduğu görülmektedir. Öfke, üzüntü ve beklenti duygularını Betty’nin daha yoğun yaşadığı ancak korku ve neşe/sevinç duygularını nispeten daha az yaşadığı dikkat çekmektedir. Beklenti duygusu, Betty’de kendisinin maddi ve manevi olarak destek almayı istemesi ve eşinin yeniden kendisine döneceğini düşünmesi şeklinde görülmektedir. Öfke duygusu ise yoğun bir şekilde Dan’e karşı hissedilmektedir. Linda’nın ise öfke ve

beklenti duygusu içerisinde olduğu ancak öfke duygusunu Betty kadar yoğun yaşamadığı görülmektedir. Linda’da görülen beklenti duygusu da Dan ile evlenme yönünde olurken ayrıca Betty’e karşı da şüpheyle karışık bir şekilde hissedildiği gözlemlenmektedir. Dan de temel duygulardan beklenti duygusu içerisinde. Dan’ın beklenti duygusunun Betty’nin boşanma sürecinde isteyeceği nafaka üzerine olduğu saptanmaktadır.

Birincil çiftler olarak gruplandırılan duygular, temel duyguların birbiriyle kombinasyonu ve daha az yoğunlukta hissedilmesi sonucu oluşan duygulardır. Dizide en yoğun geçen birincil çift duygular küçümseme ve hayal kırıklığı duygularıdır. Bu duyguları takiben sevgi duygusu ve pişmanlık duygusu gelmektedir. Birincil çift duygular içerisinde Betty’nin en yoğun yaşadığı duygu hayal kırıklığı duygusu olmuştur. Buna karşın Betty sevgi duygusunu da dikkate değer şekilde yaşamaktadır. Sevgi duygusunun çocuklarıyla beraber olduğu (Birinci Bölüm 23:36-24:00), arkadaşlarıyla iletişim kurduğu (Üçüncü Bölüm 17:35-17:47) ve eşiyle ilişkilerinin iyi olduğu sahnelerde (İkinci Bölüm 36:36-37:22) yoğunlaştığı, değinilmesi gereken bir nokta olarak göze çarpmaktadır. Betty ayrıca küçümseme ve pişmanlık duygularını da daha az yoğunlukta yaşamaktadır. Dan’ın birincil çift duygular arasında en yoğun yaşadığı duygunun küçümseme duygusu olduğu görülmektedir. Küçümseme duygusunun mesleki bilgisini kullandığı (Yedinci Bölüm 03:30-03:50) ve yaşantısındaki refah seviyesinin gösterildiği sahnelerde (Yedinci Bölüm 20:54- 21:08) yoğunlaşması da belirtilmesi gereken bir noktadır. Ayrıca Dan Betty’nin mahkeme süreciyle ilgili bazı sorumluluklarını yerine getirmemesi karşısında kısmen de olsa hayal kırıklığı duygusunu yaşamaktadır. Linda’nın birincil çift duygular içerisinde yaşadığı duygu ise sevgi duygusu olarak görülmektedir ve sevgi duygusunu Dan’e karşı hissetmektedir.

İkincil çiftler olarak tasnif edilenler ise merak, şüphe, gurur/kendine hayranlık ve umutsuzluk duygularıdır. Ayrıca en yoğun gözlemlenen duygu merak duygusu olarak göze çarpmaktadır. Merak, şüphe ve umutsuzluk duygularını en yoğun hisseden karakter Betty’dir. Bu duyguları daha çok Dan ile Linda’nın ilişkisini öğrendikten sonra yaşadığını belirtmek gerekir. Betty ayrıca gurur/kendine hayranlık duygusunu da belirli oranda yaşamaktadır. Özellikle kendisinin Dan’dan sonra ruhsal olarak ayakta kaldığını ve her şeyin yolunda olduğunu göstermek adına benliğine dönük olumlu

sözler söylemesi (Birinci Bölüm 30:24-30:32) gurur/kendine hayranlık duygusu adına ipuçları vermektedir. Ancak gurur/kendine hayranlık duygusunu daha yoğun yaşayan Dan karakteridir. Sahneler incelediğinde bu duyguyu yoğun yaşama sebebinin hukuk alanında edindiği tecrübeler ve bilgi birikimi (İkinci Bölüm 32:22-33:00), meslektaşlarından aldığı övgü dolu sözler (Üçüncü Bölüm 05:15-05:46) ve Betty ile boşanma sürecinde uyguladığı hukuki taktikler olduğu (Birinci Bölüm 11:39-12:07) görülmektedir. Linda ise ikincil duygulardan merak ve şüphe duygusunu daha sık yaşamaktadır. Bu duyguları yaşamasının sebebinin de Betty ile yaşadığı ikili sürtüşmeler olduğu dikkat çekmektedir (Yedinci Bölüm 12:01-13:21).

Üçüncül çift duygulardan ise dizide gözlemlenen tek duygu utanç duygusudur. Betty'nin utanç duygusunu, eşiyile olan problemlerini unutmak adına arkadaşıyla gece kulübüne gittiği anda hissetmektedir (Birinci Bölüm 33:03-33:27). Ayrıca öfkelerini küfür ve hakaret ederek dışa vurduğu bir anda çocuklarının bu duruma şahit olduğu bir sahnede (Birinci Bölüm 40:10-41:11) ve eşine öfkelenip elbiselerini yaktığı sahnenin sonunda (Dördüncü Bölüm 20:09-20:33) pişmanlık duyması utanç duygusunu beraberinde getirmiştir. Dan'ın ise eşiyile gittiği lüks restoranda eşinin geçmişte yaşadıkları zorluklardan bahis açması üzerine (Üçüncü Bölüm 10:16-11:28 utanç duygusu yaşadığı görülmektedir. Dan ile Betty'nin yaşadığı utanç duygusu, duyguyu yönettikleri noktalara göre farklılık göstermektedir. Betty daha çok utanç duygusunu kendisine yöneltirken yani yaptıklarından utanırken Dan utanç duygusunu Betty'den dolayı hissetmektedir.

Plutchik'in sınıflandırmasının dışında kalan bazı duygular da Robert Solomon'un sınıflandırmasına göre kodlanmıştır. Solomon'un sınıflandırmasında nahoş duygular olarak bahsettiği intikam, kıskançlık ve nefret duyguları karakterler arasında sıklıkla gözlemlenen duygulardır. Nahoş duygular içerisinde Betty'nin en yoğun hissettiği duyguların intikam ve kıskançlık duygusu olduğu dikkat çekmektedir. Kıskançlık duygusunun Dan ile Linda arasındaki ilişkiden oluştuğu net bir şekilde ortadadır. İntikam duygusu ise yoğun olarak Dan'e yöneltilmektedir. Betty'nin nefret duygusunu da hissettiği görülmektedir ancak intikam ve kıskançlık kadar yoğun değildir. Dan'de gözlemlenen duygu ise intikam duygusudur. Özellikle mahkeme boyunca takındığı tavırlar ve polisle ilgili konularda Dan'in ciddi baskı kurması (Beşinci Bölüm 08:19-09:17) intikam duygusu adına kayda değer işaretler

barındırmaktadır. Linda'da da intikam duygusu belirli oranda kendisini hissettirmektedir. Örneğin düğünle ilgili gazete kupürünün üzerine küfür içerikli mesaj yazıp Betty'e göndermesi (Altıncı Bölüm 02:55-03:10) ve Betty'e ait tabak setini ısrarla göndermek istememesi hatta kırmakla tehdit etmesi (Altıncı Bölüm 41:41-42:47) intikam alma adına yapılmış bir hareket olarak değerlendirilmektedir

Bu noktaya kadar anlatılan literatür sınıflandırmalarının dışında bu araştırmaya özgü olarak tasnif edilen üç tür duygu kategorisi daha vardır. Bunlar benliğe dönük duygular, başkasına dönük duygular ve bu başlıklar altında sınıflandırılmayan diğer duygular olarak ayrılmaktadır.

Benliğe dönük duygular bencillik, özgüven, özsaygı ve yetersizlik duygusu olmak üzere dört duygudan oluşmaktadır. En yoğun yaşanan duygu özgüven duygusudur. Daha sonra sırasıyla bencillik, özsaygı ve yetersizlik duygusu gelmektedir. Bencillik ve özgüven duygusunu en yoğun yaşayan karakter Dan olmuştur. Bencillik duygusu Dan'ın mal paylaşımı sırasında Betty'e herhangi bir hak vermemek adına takındığı davranışlarda (Altıncı Bölüm 27:49-28:38) gözlemlenmektedir. Ayrıca boşanma sırasında tüm çocukların velayetini almayı ısrarla istemesi ve Betty'i çocuklardan uzak tutması (Beşinci Bölüm 29:58-30:30) bencillik duygusunun dışavurumu olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan özsaygı duygusu da Dan karakterinde yoğun olarak görülmektedir. Bu durum Dan'ın davranış ve tavırlarındaki kararlılıktan kaynaklanmaktadır. Betty'nin benliğe dönük olarak hissettiği duygular ise özsaygı, özgüven ve yetersizlik duygusudur. Özgüven duygusunun meydana geldiği sahnelerde arkadaşlarla olmanın verdiği güçlülük duygusunun ve kendi imkânlarıyla hayatı idame ettirmeye başlamanın özgüven duygusunu meydana getirdiği gözlemlenmiştir (Birinci Bölüm 24:41-25:56). Bununla beraber özsaygı duygusunun, Betty'nin cezaevinde olduğu bir sahnede (Sekizinci Bölüm 07:35-07:56) kendisiyle aynı durumda olan insanlarla mektuplaşırken yoğun olarak hissedildiği görülmektedir. Bu da bireyin kendisini bir başkasıyla özdeşleştirmesinin ve kendi durumundaki insanların varlığını bilmesinin, içinde bulunduğu durumu kabullenmesine aynı zamanda özsaygı duygusunun ortaya çıkmasına etki ettiği anlamına gelmektedir. Betty'nin yaşadığı yetersizlik duygusu ise kendisini maddi yönden Dan ile kıyasladığı sahnelerde (Altıncı Bölüm 33:25-34:48) görülmektedir. Dan kadar eğitilmiş ve kalifiye olmamasının kendi hayat kalitesi

üzerinde etkili olduğunu düşünmesi, yetersizlik duygusu ve benlik algısı hakkında işaretler vermektedir.

Başkasına dönük duygular olarak sınıflandırılan duygular ise empati, güvensizlik ve minnettarlık duygularıdır. Bu duygular içerisinde en sık yaşanan duygunun güvensizlik duygusu olduğu görülmektedir. Güvensizlik duygusunu en yoğun yaşayan Betty karakteridir. Güvensizlik duygusunu yaşamasına neden olan etkenler yıllarca yaşadığı evi terk etmiş olmasıdır (Birinci Bölüm 04:55-05:12). Bu durum onu konfor alanından çıkmaya zorlamaktadır. Ayrıca Dan'e karşı da yoğun bir güvensizlik duymaktadır. Özellikle Dan'ın yeni bir sekreterle çalışmaya başladığını söylemesi üzerine ısrarcı sorular sorması ve onu işe almaması konusunu sürekli gündeme getirmesi (Üçüncü Bölüm 35:47-36:39), güvensizlik duygusunun varlığı hakkında güçlü deliller olarak yorumlanmaktadır. Dan karakteri de Betty'nin davranışlarını ön görememe noktasında güvensizlik duygusu yaşamaktadır. Minnettarlık duygusunu ise her karakter yaklaşık olarak aynı seviyede hissetmektedir ancak bu duyguyu yönelttikleri sebepler farklılık göstermektedir. Betty karakteri arkadaşlarının desteği noktasında (Beşinci Bölüm 20:27-20:46) minnettarlık duygusu hissetmektedir Ayrıca geçmişe dönük olarak da Dan'e sürekli hatırlatmalarda bulunmakta ve geçmiş yaşantılarına minnet duymaları gerektiğini vurgulamaktadır (Dördüncü Bölüm 12:20-13:11). Linda karakteri ise minnettarlık duygusunu Dan karakterine yöneltmektedir. Dan'ın, Linda'nın mesleki gelişiminde yardım etmesi (Dördüncü Bölüm 06:18-06:38) ve daha sonra onunla evlenmesi Linda karakterinde minnet duygusu meydana getirmiştir. Empati duygusunu tek yaşayan karakter ise Betty'dir. Boşanma sürecindeki arkadaşının duygusal durumunu gözlemlemesi sonucunda arkadaşına bir dizi destekte bulunma çabası Betty'nin empati duygusunu yoğun olarak yaşadığını göstermektedir (Üçüncü Bölüm 16:39-17:26).

Tablo 5: Dirty john: betty broderick story dizisinde geçen duyguların ana karakterlere göre tasnifini gösterir kod matris tablosu

Kod Sistemi	Karakterler	Betty	Dan	Linda
▼ Duygular				
▼ Üçüncül Çiftler - Plutchik				
Utanç		■	■	
▼ İkincil Çiftler - Plutchik				
Gurur/Kendine Hayranlık		■	■	
Merak		■		■
Şüphe		■		■
Umutsuzluk		■		
▼ Temel Duygular				
Üzüntü		■		
Beklenti		■	■	■
Korku		■		
Neşe/Sevinç		■		
Öfke		■		■
▼ Birincil Çiftler - Plutchik				
Hayal Kırıklığı		■	■	
Küçümseme		■	■	
Pişmanlık		■		
Sevgi		■		■
▼ Nahoş Duygular - Solomon				
Intikam		■	■	■
Kıskançlık		■		
Nefret		■		
▼ Benliğe Dönük Duygular				
Bencillik			■	
Özgüven		■	■	
Özsaygı		■		
Yetersizlik Duygusu		■		
▼ Başkasına Dönük Duygular				
Empati		■		
Güvensizlik		■	■	
Minnettarlık		■	■	■
▼ Diğer Duygular				
Acı Çekme		■		
Bunalma		■		
Çaresizlik		■		
Gerginlik		■	■	■
Mutluluk		■	■	■
Özlem		■		
Umut		■		

Dizi boyunca gözlemlenen duyguların tasnif edildiği son grup ise diğer duygular olarak kodlanan duygulardır. Bu duygular dizideki yoğunluklarına göre çaresizlik, mutluluk, bunalma, acı çekme, gerginlik, özlem ve umut duygularıdır. Çaresizlik, bunalma ve acı çekme duygularını en yoğun yaşayan karakter Betty'dir. Özellikle evliliklerinin ilk yıllarında eşinin desteğini yeteri kadar hissedemediği ve akşama kadar çocukların bakımıyla ilgilenmek zorunda kaldığı zamanlarda (İkinci Bölüm 24:54-26:02) yoğun hissettiği duygu çaresizlik olarak görülmektedir. Ayrıca boşanma sürecinde yaşadığı zorluklar, yeterli maddi güvenceye sahip olmaması, avukat bulamaması ve kanunları Dan kadar iyi bilmemesi Betty'nin kendisini bunalmış ve çaresiz hissetmesine neden olan etkenler olarak görülmektedir (Dördüncü Bölüm 06:09-06:48). Duygusal olarak acı çekmesini tetikleyen diğer bir durum ise çocuklardan ayrı kalmasıdır (Beşinci Bölüm 26:25-27:19). Gerginlik duygusunu yaşayan karakter de genellikle Betty olmuştur. Özellikle Dan'ın çocuklara, anneleri hakkında söylediği Betty'nin ruhsal problemleri olduğu iddiası üzerine (Birinci Bölüm 39:25-40:09) ciddi bir gerginlik yaşamıştır. Mutluluk duygusu Dan ve Linda arasında geçen sahnelerde (Dördüncü Bölüm 34:43-34:56) görülmektedir. Betty için ise mutluluk duygusunun olduğu sahneler çocuklarıyla vakit geçirdiği (Birinci Bölüm 23:36-24:00), arkadaşlarıyla beraber olduğu (Dördüncü Bölüm 16:24-16:49) ve eşiyle eski günler hakkında konuştukları sahnelerde (Birinci Bölüm 36:37-38:13) görülmektedir. Son olarak özlem ve umut duygusu içerisinde olan tek karakter yine Betty'dir. Özlem duygusu Betty'de genellikle geçmişe duyulan özlem olarak görülmektedir (Birinci Bölüm 09:51-10:31). Ayrıca çocuklardan ayrı kalmak da özlem duygusunu açığa çıkarmaktadır. Umut duygusu ise Dan ile eski günlerdeki gibi olma isteğinden kaynaklanmaktadır (Birinci Bölüm 32:27-32:52 / Birinci Bölüm 38:48-38:57). Dolayısıyla umut duygusu biraz da özlem duygusuyla paralel bir şekilde işlenmektedir. Arkadaşının boşanmadan önce çift terapistine gitmeleri üzerine konuşurken umut verici bir gelişme olarak söz etmesi (Üçüncü Bölüm 05:53-06:22) Betty karakterinin umut duygusunu içten bir şekilde yaşadığını göstermektedir. Tüm bu bahsedilen duygular Şekil 6'da frekanslarına ve gruplarına ayrılarak detaylı bir şekilde gösterilmektedir.

3.2. Duyguların Davranışa Etkisi

Bu bölümde ele alınan mesele, duyguların davranışlarla nasıl bir ilişkisi olduğu üzerinedir. Davranışların meydana gelmesi duygusal bir arka plan barındırdığı gibi davranışlar da duyguların inşası sürecinde oldukça etkili olmaktadır. Esasında duygularla davranışlar birbirini inşa ederken aynı zamanda iç içe geçmiş durumdadırlar. Bu iç içe olma durumu, dizide gözlemlenen davranışlar ile karakterlerin duygusal durumları üzerinde yapılan detaylı inceleme ve analizlerle net bir şekilde ortaya konulmaktadır.

Tablo 4'te gösterildiği gibi Plutchik'in yaklaşımına göre her duygu, öncesinde yaşanan ve zincirleme bir şekilde ilerleyen öncüllere sahiptir. Duygular önce uyarıcı bir olayla ya da durumla başlar. Bu uyarıcı olayın canlı üzerindeki ilk etkisi bilişsel çıkarımdır. Bilişsel çıkarım duyguya sebep olan aktörün tanımlanmasını ve etiketlenmesini ifade eder. Bu aşamadan sonra duygu hissedilir ve aktör bu duygusal durumun getirdiği davranışa yönelir. Davranışın sonucunda meydana gelen etki, tüm bu duygusal sürecin inşası sonucunda oluşan kazanım ve deneyimi ifade etmektedir. Bu bağlamda duyguların sosyolojik olarak ele alınması mümkün olmaktadır. Duygular davranışlara etki eden bir özellik ve öneme sahiptir. İncelenen dizide de sosyolojik olarak duyguların davranışlara etkisi ya da davranışların duyguları ortaya çıkarma biçimi bu başlık altında ele alınmaktadır.

Duygular ve davranışlar arasındaki ilişki her duygu kategorisi için ayrı ayrı incelenmektedir. Öncelikle ele alınan, temel duygular ile davranışlar arasındaki ilişkidir. Temel duygular arasında en yoğun yaşanan duygu *öfke* duygusudur. Araştırmada öfke duygusunun öncül ve ardıl davranışlarının farklı olduğu ortaya konulmaktadır. Öfke duygusu ile en yoğun ilişkili davranışın suçlama davranışı olduğu görülmektedir. Suçlama öfkenin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Betty karakteri hissettiği öfke duygusu sonucunda özellikle içinde bulunduğu durumun sorumlusu olarak gördüğü anlarda (Dördüncü Bölüm 36:44-37:08) Dan'e suçlamalarda bulunmaktadır; Linda'yı ise çocuklarıyla olan ilişkilerden sorumlu tutmakta ve çocuklarının çeşitli zorluklarla karşılaşmasının sebebi olarak suçlamaktadır (Yedinci Bölüm 32:18-32:42). Suçlama kadar yoğun olmamakla beraber öfke duygusunun sonucunda meydana gelen ardıl davranışlar saldırganlık, protesto etme, küfretme, inatlaşma ve kendini savunma davranışlarıdır. Özellikle uzlaşmacı davranışlardan

ziyade inatçı tavırlar sergilemesi öfke duygusunun bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin eve arabayla çarpması (Birinci Bölüm 10:37-10:46) sonucu mahkeme tarafından eve yaklaşması yasaklanmasına rağmen evin önünde oturma eylemi yapması (Birinci Bölüm 08:16-08:35) inatçı ve protestocu davranışlar olarak yorumlanmaktadır. Öfke duygusunun meydana geldiği bir sahnede (Üçüncü Bölüm 16:39-17:34) Betty arkadaşına olan bağlılığını göstermek adına arkadaşının eski eşinin düğününe katılmayı reddetmektedir. Kutu 1’de bu olayda öfke duygusunun açık eylemi olarak protesto davranışı ve ardıl eylemleri detaylı bir şekilde gösterilmektedir

Protesto etme davranışı aynı zamanda eşyalara zarar verme (Beşinci Bölüm 11:22-11:32), telefon konuşmalarında sürekli hakaret içerikli mesajlar bırakma (Beşinci Bölüm 11:33-13:15), arkadaş ortamında sürekli bahis açıp küfretme (Yedinci Bölüm 29:42-30:33) olarak tekrar etmektedir. Tüm bu davranışlar Betty’nin sosyal ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir. Arkadaşlarıyla bir araya gelişlerinde Linda’ya duyduğu öfkenin sonucunda sürekli olarak küfür ve hakaret içerikli konuşmalar yapması arkadaşlarının Betty’den yavaş yavaş uzaklaşmasına sebep olmaktadır (Beşinci Bölüm 25:49-26:23). Linda’nın öfke duygusu ise Betty’nin özel alanını işgal etmesinden kaynaklanmakta ve beraberinde yine suçlama davranışını getirmektedir (Yedinci Bölüm 09:17-09:47).

Kutu 1: Dirty john: betty broderick story dizisinde öfke ve korku duygularının gelişim sürecine ilişkin analizi gösterir kutu (üçüncü bölüm 16:34-17:48)

• Uyarıcı olay	: Martin’in Yvonna’dan boşanması ve sevgilisi ile evlenmesi	
• Bilişsel çıkarım	: Arkadaşını kaybetme tehlikesi Sadakatsizlik – bağlılık yitimi	→ Düşüne katılırsa Bety Yvonna’ya sadakatsiz olacak Dan düşüne gittiği için Dan Yvonnaya sadakatsiz Martin Yvonnaya sadakatsiz
• Duygu	: Öfke + Korku	
• Eylem dürtüsü	: Düşüne katılmayı reddetme	
• Açık eylem	: Düşüne katılmama – protesto	
• Etki	: Arkadaşına destek – duygusal rahatlama	
• Ardıl eylem	: Arkadaşını arama ve düşüne katılmadığını söyleme	
• Ardıl Duygu	: Rahatlama ve Güvende hissetme	

Temel duygulardan bir diğeri olan **beklenti** duygusunun en yoğun davranışı ise kendini sorgulatma olarak görülmektedir. Kendini sorgulatma davranışı, beklenen ve ulaşılmak istenen şey her ne ise onu elde etme sürecini hızlandırmak adına sahneye

konulmaktadır. Linda karakterinin Dan ile beraber olduğu süreçte evlilik beklentisi içinde olması ve sıklıkla Dan'e karşı kendini sorgulatma davranışında bulunması (Dördüncü Bölüm 25:11-26:05), duygu ve davranış arasındaki ilişkiyi somut olarak göstermesi açısından önemlidir.

Beklenti duygusuyla ortaya çıkan diğer davranışlar da inatlaşma, tehdit, tutarsızlıkla suçlama, utandırma, ağlama, alaya alma, küfretme ve kendini savunmadır. Betty karakteri beklenti duygusunu dışa vururken inatlaşma davranışını göstermektedir. Bu noktada inat etme ve üste çıkma gibi davranışların, isteği kabul ettirme amacıyla uygulandığı yorumu yapılabilir. Bir diğer deyişle inatlaşma davranışı ardında gizli bir beklenti duygusu barındırmaktadır. Betty ile Dan arasında geçen bir diyalogda (Birinci Bölüm 29:18-29:44) Betty'nin hem avukat harcamaları konusunda Dan ile tartışması ve parasızlıktan yakınması hem de onunla inatlaşması beklenti duygusunun inatlaşma ile ilişkisini açık bir şekilde göstermektedir. Tehdit davranışının ise beklenti ile son derece açık bir ilişkisi vardır. İsteklerin zorla yerine getirilmesini istemek esasında beklenti duygusunun dışavurumudur. Betty karakterinin Linda'yı işten çıkarması konusunda Dan'i uyarması, aksi takdirde evi terk etmesini istemesi beklenti ile tehdit arasındaki ilişkiyi daha görünür kılmaktadır (Üçüncü Bölüm 36:53-37:02). Beklenti duygusuyla ortaya çıkan bir diğer davranış da tutarsızlıkla suçlamadır. Bu davranış bireyin kendisini karşı tarafa yeterince iyi anlatamadığı, ters giden durumlara anlam veremediği, değişen durumlardan sorumlu olmadığını izah edemediği ve uzun süre anlaştığı insanlarla çelişmeye başladığı zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Tutarsızlıkla suçlama davranışının beklenti duygusuyla ilgisi, diğer insanların bireyi anlamamaları ve sorumlu tutmaları sonucu bir haykırış şeklinde ortaya çıkmasıdır. Ayrıca tutarsızlıkla suçlama beraberinde kendini savunma davranışını da getirebilmektedir. Bu savunma anında küfür ve hakaret içerikli sözler kullanma durumu da beklenti duygusunun gücü hakkında ipucu vermektedir. Betty karakterinin bu duyguyu dışavurumu ve davranışları, eskiden Dan ve çocuklarıyla gayet iyi bir şekilde anlaşmasına ve herhangi bir değişim göstermemesine rağmen birdenbire "kötü" olarak damgalanmasına itiraz ettiği sahnede (Beşinci Bölüm 36:10-36:54) net bir şekilde görülmektedir. Bu davranışlar arasında beklenti duygusuyla ilişkili çıkan en beklenmedik davranış ise alaya almadır. Betty karakterinin mahkemede yapacağı savunmayı avukatıyla görüştüğü bir sırada gayet iyimser tavırlar göstermesi ve olumlu

bir karar çıkacağına dair beklenti içine girmesi; yani kendi lehinde bir kararı “çantada keklik” görmesi (Sekizinci Bölüm 09:53-10:15) o esnada ciddiyetten uzak alaycı davranışlar göstermesine sebep olmaktadır. Bu noktada iyimser bir beklentinin bireyleri ciddi olmaktan bir miktar uzaklaştırdığı çıkarımı yapılabilir. Esasında gerçekle bağı kopan beklentinin beraberinde bir boş vermişlik hali getirdiği yorumu da yapılabilir. Son olarak beklenti duygusunun sonucunda ortaya çıkan bir diğer davranış da ağlama davranışıdır. Beklenti ne kadar yüksek olursa gerçekleşmemesi halinde yaşanan hayal kırıklığı da o oranda yüksek olmaktadır. Bu durum da kısa sürede ağlama davranışına dönüşebilmektedir. Betty'nin mahkeme sürecinde destek almak için ailesini yanına çağırdığı bir sahnede (Altıncı Bölüm 37:47-38:23) annesi tarafından reddedilmesi büyük bir hayal kırıklığı yaşatmış ve ağlama davranışı olarak tezahür etmiştir. Beklenti duygusuyla beraber ortaya çıkan davranışların genellikle karşı tarafı ikna etmeye yönelik olarak ortaya çıktığı görülmüştür. Tehdit, suçlama, inatlaşma gibi davranışların, bireyin diğer insanlarla olan iletişim ve etkileşiminde uğradığı haksızlığı ortadan kaldırmaya dönük olarak ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

Tablo 6: Dirty john: betty broderick story dizisinde tespit edilen temel duyguların davranışlarla ilişkisini gösterir kod matris tablosu

Kod Sistemi	Temel Duygular	Öfke	Beklenti	Üzüntü	Korku	Neşe/Sevinç
☐ Davranışlar						
☐ Ağlama		■	■	■		
☐ Alaya Alma			■			
☐ Ayrımcılık						
☐ Baskı Altına Alma		■		■		
☐ Başa Kakma						
☐ Çıldıрма / Çılgınlık Söylemi		■			■	
☐ Dans Etme						
☐ Değersiz Hissettirme					■	
☐ Derin Nefes Alma		■				
☐ Destek ve Yardım da Bulunma						
☐ Engelleme / Engellenme		■		■		
☐ Görmezden Gelme						
☐ Hakaret Etme		■				
☐ Hesap Sorma		■				
☐ İletişim den Kaçınma		■		■		
☐ İnatlaşma		■	■			
☐ İnkâr Etme						
☐ İtiraf		■		■		
☐ Kendini Savunma		■	■	■		
☐ Kendini Sorgulatma		■	■			
☐ Kışkırtma/Tahrik		■				
☐ Küfür Etme		■	■			
☐ Övgüler/İltifatlar						
☐ Öz Eleştiri Yapma						
☐ Özür Dileme						
☐ Özverili Davranış						
☐ Protesto Etme		■		■		
☐ Sabotaj						
☐ Saldırganlık		■		■		
☐ Suçlama		■	■			
☐ Şantaj		■				
☐ Şüpheye Düşürme						
☐ Tebessüm/Gülme		■				■
☐ Tehdit		■	■			
☐ Tutarsızlıkla Suçlama		■	■			
☐ Utandırma			■			
☐ Uzaklaşma						
☐ Uzaklaştırma						

Temel duygular içerisinde davranışlarla ilişkisi ele alınan bir diğer duygu **üzüntüdür**. Üzüntü duygusunun en yoğun sebep olduğu davranış ağlama davranışı olmuştur. Ruhsal olarak üzüntü ve hüznün içerisinde olan bir kimsenin ağlayarak kendisini ifade etmesi hem rahatlama ihtiyacından hem de meramını anlatma isteğinden kaynaklanmaktadır. Üzüntü duygusu yalnızlık, dışlanma, çıkmazda kalma gibi çeşitli uyarıcı olaylar sebebiyle oluşabilmektedir. Betty karakterinin ailesinden ayrı kalması, yeteri kadar destek alamaması ve ailesi tarafında ayıplanması (Birinci Bölüm 15:55-16:39) üzüntü duygusunu oluşturan öncül olay olmuştur. Bu öncül olay

ağlama davranışını meydana getirmektedir. Bu noktada tepkisel olarak ağlama davranışının oluşması, üzüntü duygusunun varlığını göstermekte çıkarımı yapılabilir. Ağlama davranışının bir diğer işlevi de rahatlamadır denilebilir. Betty karakterinin avukatıyla dertleştiği bir sahnede (Beşinci Bölüm 26:25-27:19) ağlamaya başlaması duygusal boşalma olarak değerlendirilmiş olup üzüntü duygusunun tasfiyesi olarak yorumlanmaktadır.

Temel duygular bölümünde davranışlarla ilgisi ele alınan bir diğer duygu da **korkudur**. Korku duygusunun çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunma davranışıyla ve değersiz hissettirme davranışıyla bağlantılı olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunma davranışıyla kastedilen nokta bireyin sürekli olarak “sen çılgınsın, delirmişsin, psikoloğa görünmen gerekiyor” şeklinde sözlere maruz kalmasıdır. Bu durum bireye, rahat davranma özgürlüğünün elinden alınacağını ve bazı haklarından mahrum kalacağını düşündürmekte neticede birey korku ve endişe duyguları hissetmektedir. Betty karakteri eline aldığı mahkeme tebligatından sonra (Beşinci Bölüm 06:09-06:48), kendisinin deli olmakla suçlanmasının çocuklarını görmesini engelleyeceğini düşünmektedir. Dolayısıyla insanlara sürekli olarak psikolojik rahatsızlığı varmış muamelesi yapmak, belirli bir noktadan sonra kaygılı davranmalarına ve bağlı olarak çeşitli korkular geliştirmelerine sebep olmaktadır. Toplumda sürekli olarak yeniden üretilen bu davranış kalıplarının, duyguların daha yoğun ve kontrolsüz dışa vurulmasına sebep olduğunu belirtmek gerekir. Korku duygusuna sebep olan bir diğer davranış kalıbı da değersiz hissettirmedir. Yine yukarıda bahsedilen sahnede (Beşinci Bölüm 06:09-06:48) Betty, psikolojik rahatsızlığı olan ebeveynlerin çocuklarına yaptıkları eziyetlerden bahsetmekte ve kendisinin aynı konuma getirilmesinden rahatsızlık duymaktadır. Bu noktada kendisini değersiz hissetmekte ve korku duygusuna kapılmaktadır. Korku duygusu genel olarak manevi değerlerin ve çocukların kaybedilmesi üzerinden kendisini hissettirmektedir.

Temel duygular bölümünde ele alınan son duygu **neşe/sevinç** duygusudur. Neşe sevinç duygusuyla bağlantılı olan tek davranışın tebessüm/gülme davranışı olduğu gözlemlenmektedir. Betty karakterinin boşanmayla ilgili meseleleri avukatıyla görüştüğü bir sahnede (Birinci Bölüm 01:13-01:18) neşeli tavırları, davranışlarına tebessüm ve gülme şeklinde yansımaktadır. Bu anlamda bireyin keyifli olduğu anlarda

yüz ifadelerinin ve tavırlarının gülümseme ve neşeye karmaşık halde olacağını söylemek yerinde bir tespittir.

Temel duyguların ardından ele alınan duygular, Plutchik'in sınıflandırmasında birincil çiftler olarak bahsettiği duygulardır. Birincil çift duygular ve bu duyguların keşiştiği davranışlar Tablo 7'de detaylı bir şekilde gösterilmektedir. Birincil çiftler içerisinde davranışlarla en fazla bağlantısı olan duygu **hayal kırıklığıdır**. Hayal kırıklığı duygusunun en fazla ortaya çıkardığı davranış ise ağlama davranışdır. Bununla bağlantılı olarak engellenme de hayal kırıklığının en temel davranışlarından birisi olarak görülmektedir. Özellikle bireyin beklenti içerisine girdiği durumlarda engellenmesi ve ulaşmayı hedeflediği amaçlarından mahrum bırakılması hayal kırıklığı duygusunu meydana getirmektedir. Betty karakterinin çocukları görme umuduyla gittiği bir sırada Dan'ın çocukları arabayla götürdüğünü görmesi (Beşinci Bölüm 29:57-30:16), Betty'nin ciddi şekilde hayal kırıklığı yaşamasına neticede engellenmesine ve ağlama davranışında bulunmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte Betty karakterinin hayal kırıklığına uğradığı durumlardan bir diğeri de değersiz hissettirme davranışına maruz kalmasıdır. Kendisinin sürekli olarak sıkıştırılması ve üzerinde baskı kurulması kendisini değersiz hissetmesine neden olmaktadır. Çocuklardan uzak tutulmaya çalışıldığını anladığı bir sahnede (Beşinci Bölüm 06:09-06:48) bu duygu ve davranış ilişkisi net bir şekilde görülmektedir. Hayal kırıklığıyla ortaya çıkan diğer davranışlar da şu şekildedir: Çıldırma/çılgınlık söylemi, hakaret etme, iletişimden kaçınma, inatlaşma, kendini sorgulatma, küfretme, protesto etme, sabotaj, suçlama ve uzaklaşmadır.

Küfretme ve hakaret etme davranışları da hayal kırıklığının sonucunda ortaya çıkmaktadır. Özellikle bireyin kendisini yalnız ve dışlanmış hissettiği durumlarda etrafında kimsenin olmadığını görmesi ya da kendisinin yeteri kadar ilgi odağı olmadığını hissetmesi hayal kırıklığı duygusunu oluşturabilmektedir. Çocuklardan birinin mezuniyet balosunda (Altıncı Bölüm 06:56-07:27) Linda'nın, kızıyla sanki öz anneleri gibi yakınlaşmaya başladığını görmesi ve kendisinin yeteri kadar önemsenmediğini düşünmesi Betty'nin duygusal durumunda hayal kırıklığına sebep olmaktadır. Bu düşüncelerin sonucunda Betty, Linda için hakaret içerikli cümleler kurmakta ve onu istemediğini, oraya ait olmadığını belirtmektedir. Küfretme davranışında da ciddi oranda hayal kırıklığı duygusunun etkili olduğu görülmektedir.

Dan'ın doğum gününde Betty'nin ofise hediyelerle gittiği bir sahnede (Dördüncü Bölüm 17:08-17:54) Dan'ın Linda ile dışarı çıktığını düşünmesi hayal kırıklığı duygusunun yoğun hissedildiği bir an olarak yorumlanmaktadır. Bu noktadan sonra Betty eve giderek elbiseleri ateşe vermekte (Dördüncü Bölüm 18:57-19:22) ve Dan'e küfür içerikli sözler sarf etmektedir. Bu şekilde özel eşyalara zarar vermesi aynı zamanda protesto davranışının da hayal kırıklığıyla ortaya çıktığını düşündürmektedir.

Hayal kırıklığı duygusunu tek yaşayan Betty değildir. Dan de mahkeme sürecinde Betty'nin avukat bulamaması sonucunda hayal kırıklığı yaşamakta ancak bu durum davranışlarına sabotaj olarak yansımaktadır. Dan mahkeme sürecinin sürüncemede olmasını ve Betty'nin hukuktan yeteri kadar anlamamasını kendi lehine kullanmaya çalışmaktadır. Bu durum hayal kırıklığıyla beraber sabotaj davranışının oluşabileceğini de göstermektedir. Aynı sahnede (Birinci Bölüm 30:00-30:06) Dan'de görülen bir diğer durum da iletişimden kaçınma ve uzaklaşma davranışdır. Yol gösterici ve sorunları ortadan kaldıracı bir adım atmaktansa iletişim kanallarını kapatmak, hayal kırıklığının bir sonucu olarak gözlemlenmektedir. Bu durum bireylerin muhataplarından yeteri kadar sağlıklı geri dönüş alamadıklarında köprüleri atma eğiliminde olduklarını ve sorumluluk almaktan kaçındıklarını göstermektedir.

Hayal kırıklığıyla ilgili olarak ortaya çıkan davranış kalıplarından biri de suçlamadır. Suçlama davranışı bireyin mağdur edildiğini anladığı ve ayrımcılığa maruz kaldığını düşündüğü anlarda hayal kırıklığıyla beraber meydana gelmektedir. Betty'nin nezarethaneden çıktıktan sonra gazeteciyle yaptığı röportaj sahnesinde (Altıncı Bölüm 05:59-06:05) hayal kırıklığının neticesinde Dan için suçlayıcı sözler söylemesi bu tespiti ispat etmektedir.

Birincil çiftler içerisinde davranışlarla ilgisi ele alınan bir diğer duygu **küçümsemedir**. Küçümseme duygusuyla en fazla bağlantılı olarak meydana gelen davranış ise değersiz hissettirmedir. Değersiz hissettirme davranışı bir kimsenin başka kimseler tarafından beğenilmeyen özelliklerinin sıklıkla o kişiye hissettirilerek yüzüne vurulması ya da rahatsızlığın beden diliyle, jest ve mimiklerle gösterilmesidir. Bu durum beraberinde küçümseme duygusunu getirmektedir.

Tablo 7: Dirty john: betty broderick story dizisinde plutchik'in birincil çift olarak tasnif ettiği duyguların davranışlarla ilişkisini gösterir kod matris tablosu

Kod Sistemi	Birincil Çiftler - Plutchik	Hayal Kırıklığı	Küçümseme	Pişmanlık	Sevgi
Davranışlar					
Ağlama		■		■	
Alaya Alma					
Ayrımcılık					
Baskı Altına Alma					
Başa Kakma			■		
Çıldırma / Çılgınlık Söylemi		■	■		
Dans Etme					
Değersiz Hissettirme		■	■		
Derin Nefes Alma			■		
Destek ve Yardımda Bulunma					■
Engelleme / Engellenme		■			
Görmezden Gelme					
Hakaret Etme		■			
Hesap Sorma					
İletişimden Kaçınma		■			
İnatlaşma		■			
İnkâr Etme			■		
İtiraf					
Kendini Savunma					
Kendini Sorgulatma		■	■		
Kışkırtma/Tahrik					
Küfür Etme		■			
Övgüler/İltifatlar					
Öz Eleştiri Yapma					
Özür Dileme				■	
Özverili Davranış					
Protesto Etme		■			
Sabotaj		■			
Saldırganlık					
Suçlama		■	■		
Şantaj					
Şüpheye Düşürme					
Tebessüm/Gülme			■		■
Tehdit					
Tutarsızlıkla Suçlama					
Utandırma					
Uzaklaşma		■			
Uzaklaştırma					

Küçümseme duygusunu yoğun olarak yaşayan Dan karakteridir. Özellikle ailenin geçimi konusunda aldığı sorumluluk ve mesleki kariyerindeki başarısı Dan'ın Betty'i küçümsemesine sebep olmaktadır. Bu durum sıklıkla değersiz hissettirme davranışında bulunmasına neden olmaktadır. Betty'nin mesleki kariyerinin olmaması ve Dan'ın sosyal olarak üst seviyede olması, Dan'ın değersiz hissettirme davranışında bulunmasını ve küçümseme duygusunu sıklaştırmaktadır. Dan sahip olduğu kazanımları ve Betty'nin eksikliklerini adeta bir koz gibi kullanmaktadır. Örneğin Betty Dan'den Linda'yı işten çıkarmasını istediği akşamın ertesinde işten çıkarıp çıkarmadığını sormaktadır (Dördüncü Bölüm 07:54-08:47), eğer işten çıkarmazsa eve

bir daha gelmemesini söylemektedir. Dan ise evin kendisinin olduğunu ve gitmesi gerekenin Betty olduğunu söylemektedir. Bu durumda Dan'ın Betty'i küçümsemesi ve değersiz hissettirmesi açık bir şekilde görülmektedir. Ayrıca Dan mahkemedeki ifadelerinde Betty'nin geçmişteki fedakarlıklarını inkâr etmekte hatta dil ucuyla aşağılamaktadır (Altıncı Bölüm 23:49-24:45). Bu davranış kalıpları küçümseme duygusunun dışı vurumu olarak gözlemlenmektedir.

Küçümseme duygusuyla ilişkili olan bir diğer davranış kendini sorgulatma davranışıdır. Bu davranış, geçmişe dönük olarak yapılan değerlendirmelerde bireyin bir zamanlar sergilediği tutum ve davranışların ne amaçla yapıldığını sorgulatır. Hatta bireyin şüpheyeye düşürülmesine, geçmişin zannettiğinden farklı olduğuna inandırılmasına, niyet sorgulaması yapılmasına dayanmaktadır. Bu yönüyle bireyin yaptığı iyiliklerin perdelenmesi, pozitif yönlerinin bulanıklaşması sağlanmakta neticede birey küçümşenerek kendilik algısına zarar verilmektedir. Dan'e mahkemede geçmiş yaşantılarıyla ilgili olarak sorulan sorulara Dan, Betty'nin geçmişte kendisiyle beraber olmasının aslında Betty'nin kendi geleceğine yaptığı yatırımı olarak cevap vermesi (Altıncı Bölüm 24:58-25:49), gizli bir kendini sorgulatma ve küçümseme anlamı barındırmaktadır. Ayrıca bu noktada inkâr etme davranışı da yoğun olarak hissedilmektedir. Dan geçmişte beraber yaşanan hayatın tüm iyi yönlerini kendi üzerine alırken Betty'nin fedakarlıklarını inkâr etmektedir. Bu durum küçümseme duygusunun etkisiyle olmaktadır.

Küçümsemeye ilgili olarak meydana gelen diğer davranışlar: Başa kakma, çıldırma çılgınlık söyleminde bulunma, derin nefes alma, suçlama ve tebessüm/gülme davranışlarıdır. Başa kakma ve çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunma bir savunma mekanizması olarak ortaya çıkmaktadır. Yukarıda bahsi geçen Betty'nin Dan'i eve gelmemesi için uyardığı sahnede (Dördüncü Bölüm 07:54-08:47), Dan Betty'e düşünceleri sebebiyle psikolojik destek almasını söylemektedir. Betty şüphelerinde haksız değildir ancak Dan köşeye sıkıştığı anda çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunmakta ve Betty'e sunduğu hayat kalitesini başa kakarak kendisini savunmaktadır. Bu yönüyle küçümseme duygusu başa kakma duygusunu beraberinde getirmektedir. Küçümseme duygunun ortaya çıkardığı bir diğer davranış da suçlamadır. Suçlama, arka planında ön yargı da barındırabilmektedir bu durum da suçlamayı kolaylaştırmaktadır. Neticede güven duyulmayan, önceden hakkında olumsuz fikirler

edinilmiş kimseler daha kolay suçlanmaktadır. Suçlama davranışıyla küçümseme duygusunu beraber yaşayan karakter de Betty'dir. Bu duygu ve davranışları Linda'ya yöneltmektedir. Kızıyla sohbet ettiği bir sahnede (Yedinci Bölüm 32:18-32:41) Linda'nın herhangi bir olumsuz tavrı olmasa da konuşulan meselede Linda'yı kolaylıkla suçlu ilan etmekte ve küçümsemektedir.

Küçümsemenin etkisiyle oluşan son davranışlar da derin nefes alma ve tebessüm/gülmedir. Dan karakterinin derin bir şekilde tek nefes alıp vermesi (Üçüncü Bölüm 20:54-21:23) bıkkınlık ve küçümseme işareti olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca etrafındaki tüm olay ve durumlardan şov olarak bahsetmesi bu durumu daha da net hale getirmektedir. Tebessüm/gülme davranışı da küçümseme duygusunun işareti olabilmektedir. Dan'ın özellikle ofisinde yaptığı iş görüşmelerinde kendisinden bahsederken takındığı tavırlar beraberinde gülme davranışı getirmekte (Üçüncü Bölüm 09:29-09:48) bu durum küçümseme duygusuyla iç içe sergilenmektedir. Ayrıca Dan Betty'den bahsettiği sahnelerden birinde de (Yedinci Bölüm 20:45-20:47) nafaka konusunda konuşurken küçümsemeyle beraber kinayeli gülme davranışında bulunmaktadır.

Birincil çiftler içerisinde ele alınan duygulardan bir diğeri de **pişmanlıktır**. Pişmanlık duygusu ağlama ve özür dileme davranışlarını açığa çıkarmaktadır. Bireyin tercihlerinden dolayı içerisinde bulunduğu durumdan hoşnutsuz olması ve geri dönüş yolları araması pişmanlığı ifade etmektedir. Bu yönüyle ağlama davranışı pişmanlığın daha bireysel bir dışavurumu olarak görülmektedir. Özür dileme davranışı da pişmanlığın bir göstergesidir. Ağlama davranışına göre daha az tepkisel olmakla beraber pişmanlık duygusunun bireyler arasındaki ilişkisinde ortaya çıkmaktadır. Bazı durumlarda pişmanlık duygusunun yoğunluğuyla orantılı olarak ağlama davranışı ve özür dileme davranışı beraber görülebilmektedir. Pişmanlık duygusunu yaşayan tek karakter Betty'dir. Ağlama davranışı elbiselerin yakılmasından sonra Dan'ın eve gelmesiyle ve içinde bulunduğu durumu Betty'e izah etmesiyle pişmanlık duygusunun bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Dördüncü Bölüm 20:09-20:33). Özür dileme davranışı ise Dan ile gittiği bir restoranda geçmiş yaşantılarındaki yoksulluklarından bahsetmesi sonucunda Dan'ın tepki vermesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu noktada Betty Dan'i memnun etmek adına özür dileme davranışında bulunmaktadır ancak bu esnada

Dan ise geçmişteki yoksulluğuna ilişkin utanç duygusunu yaşamaktadır (Üçüncü Bölüm 10:28-11:28).

İkincil çift duygular içerisinde davranışlarla ilgisi ele alınan son duygu **sevgi** duygusudur. Sevgi duygusunun ilişkili olduğu davranışlar destek ve yardımda bulunma ve tebessüm/gülme olarak kaydedilmektedir. Destek ve yardımda bulunma davranışı bireyin bir başkasının yararına olacak maddi ve manevi gücüyle varlığını hissettirmesidir. Bu durum da genellikle sevgi bağıyla bağlı olan insanlarda görülmektedir. Betty karakteri sevgi duygusunu Dan'e yöneltmekte ve mesleğine henüz başladığı dönemdeki endişelerini, varlığıyla gidermeye çalışmaktadır. Bu durum beraberinde fedakârlık duygusunu da getirmektedir. Dan'in ofisteki harcamalarından dolayı tedirgin olduğu sahnede (İkinci Bölüm 36:36-37:16) Betty'nin kendine güvenen tavırları ve teskin edici sözleri sevgi duygusu ile destek ve yardımda bulunma davranışlarını göstermektedir. Diğer yandan sevgi duygusu yüzdeki ifadelere de sirayet etmektedir. Tebessüm/gülme davranışı da sevgi duygusuyla ortaya çıkmaktadır. Betty'nin çocuklarıyla olduğu sahnelerde (Birinci Bölüm 23:36-24:00) sevgi duygusu yoğun olarak gözlemlenmektedir. Bu durum bakışlarına ve davranışlarına tebessüm/gülme olarak yansımaktadır.

Bu noktadan sonra ele alınan duygular ikincil çiftler olarak sınıflandırılan duygulardır. İkincil çiftler ile davranışlar arasındaki bağlantı ve yoğunluk Tablo 8'de gösterilmektedir. Üzerinde durulan ilk duygu **gurur/kendine hayranlık** duygusudur. Bu duyguyla bağlantılı olan davranışlar baskı altına alma ve engelleme/engellenme davranışlarıdır. Gurur/kendine hayranlık duygusu bireyin kişisel olarak egolu olmasını, elde ettiği başarılarından dolayı benliğine karşı duyduğu coşkun sevgisini ifade etmektedir. Bu duygu bireyin kendisini diğerleriyle karşılaştırmasına ve aradaki farkın yeteneklerinden kaynaklandığına kendini inandırmasına neden olmaktadır. Başka bir açıdan bakıldığında ise, bu duygunun bireyin diğerlerine üstten bakmasına neden olduğu görülmektedir. Hatta birey diğerlerine karşı kendi konumunu ve mevkiini kullanmakta tereddüt etmemektedir. Bu durum baskı altına alma davranışı olarak tezahür etmektedir. Gurur/kendine hayranlık duygusunu en yoğun yaşanan karakter Dan olmuştur. Bu duygunun verdiği cesaretle Betty üzerinde baskı kurmaya başlamaktadır. Betty'nin eve arabayla çarptığı sahnenin sonunda (Birinci Bölüm 11:39-12:07) olay yerine gelen polislere kendisini tanıtmaya şekli ve Betty'nin hastaneye götürülmesini

istememesi duygu davranış ilişkisinin somut bir şekilde göstermesi açısından dikkat çekmektedir. Diğer yandan aynı sahnede (Birinci Bölüm 11:39-12:07) çocuklar ile Betty'nin arasına girmesi ve kanun yoluyla uzaklaştırma çabaları engelleme/engellenme davranışı hakkında ipucu vermektedir. Tüm bu davranışlar Dan'in kendi benliğine duyduğu hayranlığın bir sonucu olarak görülmektedir.

Tablo 8: Dirty john: betty broderick story dizisinde plutchik'in ikincil çift olarak tasnif ettiği duyguların davranışlarla ilişkisini gösterir kod matris tablosu

Kod Sistemi	İkincil Çiftler - Plutchik	Gurur/Kendine Hayranlık	Merak	Şüphe	Umutsuzluk
● Davranışlar					
● Ağlama					
● Alaya Alma					
● Ayrımcılık					
● Baskı Altına Alma		■			
● Başa Kakma					
● Çıldıırma / Çılgınlık Söylemi					
● Dans Etme					
● Değersiz Hissettirme					
● Derin Nefes Alma					
● Destek ve Yardımda Bulunma					
● Engelleme / Engellenme		■			
● Görmeyden Gelme					
● Hakaret Etme			■		
● Hesap Sorma					
● İletişimden Kaçınma					
● İnatlaşma					
● İnkâr Etme					
● İtiraf					
● Kendini Savunma					
● Kendini Sorgulama					
● Kışkırtma/Tahrîk					
● Küfür Etme				■	
● Övgüler/İltifatlar					
● Öz Eleştiri Yapma					
● Özur Dileme					
● Övzerili Davranış					
● Protesto Etme					
● Sabotaj					
● Saldırganlık					
● Suçlama					
● Şantaj					
● Şüpheye Düşürme					
● Tebessüm/Gülme					■
● Tehdit					
● Tutarsızlıkla Suçlama					
● Utandırma					
● Uzaklaşma					
● Uzaklaştırma					

İkincil çiftler içerisinde ele alınan bir diğer duygu da **merak** duygusudur. Merak duygusu bireyin bilme isteğinin şiddetli olmasını ifade etmektedir. Etrafında gerçekleşen olaylardan, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinden, bir kimsenin duygu, düşünce ve davranışlarından haberdar olma isteği merak duygusunun sonucunda

gerçekleşmektedir. Merak duygusunun sürekli olarak tatmin edilememesi bireyi huzursuz hale getirebilmektedir. Çünkü insanlarla iletişimin bir yönünü de değerlerin, inançların, duyguların, bilgilerin, fikirlerin ve zamanın paylaşılması oluşturmaktadır. Sosyal çevresi tarafından yalıtılmış bireylerde bu paylaşım frekansı daha zayıf olmaktadır. Bu durum insanların ötekileştirilmelerine ve çevrelerine karşı daha agresif olmalarına sebep olabilmektedir. Bu da davranışlara hakaret etme olarak yansıyabilmektedir. Betty karakterinin Linda'nın durumunu sürekli düşünmesi ve bir sonraki hamlesi için merak içinde olması sıklıkla gözlemlenmektedir. Öfke duygusunun etkisiyle hakaret ve küfür içerikli sözler söyleyebilmektedir. Arkadaşlarının gündelik mevzulardan bahsetti bir konuşma esnasında konuyu direkt olarak Linya'ya bağlaması (Altıncı Bölüm 04:10-04:33) bu durumun somut bir örneğidir.

İkincil çiftlerde davranışlarla ilgisi değerlendirilen bir diğer duygu **şüphe** duygusudur. Şüphe duygusu bireyin herhangi bir konuda tahminde bulunduğu, yaşantısından ve daha önceki edimlerinden yola çıkarak öngöründe bulunduğu durumları ifade etmektedir. Bu tahmin durumu bireyin çıkarım yapmasını ifade etmektedir ancak bu çıkarım diğer duygular tarafından etkilenmektedir. Öfke ve intikam duygularının şüphe duygusuyla birleşmesi negatif yönlü şüpheyi meydana getirirken sevgi ve bağışlama duygularıyla şüphe duygusunun bir araya gelmesi müspet manada zan ve tahminde bulunma olarak ortaya çıkmaktadır. Dizide şüphe duygusunu hissedilen karakter Betty'dir. Arkadaşıyla restoranda yemek yediği bir sahnede (Beşinci Bölüm 02:06-02:54) Dan'ın Linda ile tatile gitmesini değerlendirmektedir. Bu konuşma esnasında Dan'ın ve Linda'nın çocuklarının yanında samimi olacaklarından şüphelenmekte, çocuklarına bu durumu nasıl izah edeceğini arkadaşıyla istişare etmektedir. Bu konuşma esnasında sorumlu olarak gördüğü Linda'ya karşı şüphelerini ifade ederken küfür içeren sözler sarf etmektedir.

İkincil çiftler içerisinde ele alınan son duygu da **umutsuzluktur**. Umutsuzluk duygusunun ortaya çıkardığı davranış ise tebessüm/gülme olarak tespit edilmektedir. İnsanların artık bir beklenti içerisinde olmadığı ve geri dönüşün mümkün olmadığını kabullendiği anlarda acı bir tebessüm sunmaları, umutsuzluk duygusunun işareti olarak yorumlanmaktadır. Betty'nin polisler tarafından tutuklanırken Dan ile göz göze geldiği sahnede (Birinci Bölüm 12:17-12:26) üzerindeki baskıdan yılmış olmanın ve umutsuz

olmanın verdiği hissiyatla tebessüm ederek bakması bu ilişkiyi doğrulamaktadır. Betty, Dan ile telefonda konuştuğu başka bir sahnede ise (Birinci Bölüm 14:30-14:48) boşanma şartlarını tartışırken geri dönüşe dair umudunun kalmamasını tebessüm ederek göstermektedir. Tüm bunlar umutsuzluk duygusu ile tebessüm/gülme davranışı arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Üçüncül çiftler içerisinde bu araştırmada sınıflandırılan tek duygu **utanç** duygusudur. Bu duygunun ilişkili olduğu davranışlar ise ağlama ve utandırma davranışları olarak tespit edilmektedir. Duygu davranış ilişkisi Tablo 9’da gösterilmektedir.

Utanç duygusu bireyin içerisinde bulunduğu durumdan uzaklaşmak istemesini ve kendisinin ya da bir başkasının yaptıklarından dolayı çevresine karşı derin bir mahcubiyet duymasını içermektedir. Bu mahcubiyet duygusu şiddetli olduğunda bireyi öfkeliendirebilmekte, çevresine çeşitli tepkiler vermesine sebep olabilmektedir. Utanç duygusu bir başkasının yaptıklarından kaynaklandığı zaman birey utandırma davranışını yansıtabilmektedir. Bu durum genellikle Dan’ın davranışlarında görülmektedir. Betty ile gittiği restoranda yemek yedikleri sırada (Üçüncü Bölüm 10:57-11:02) Betty’nin ifadelerinden rahatsız olmakta ve utanç duymaktadır. Buna tepki olarak da utandırma davranışında bulunmaktadır. Bu durumun ego ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Dan’ın ortamdaki kalitesine zarar vereceğini düşündüğü davranışlardan dolayı böyle bir yaklaşım sergilediği çıkarımı yapılmaktadır. Esasında bu durum egosuna yapılan bir saldırıyı bertaraf etme gayretinin bir şeklidir. Diğer yandan ağlama davranışı da utanç duygusunun sonucunda görülmektedir. Bu durumda farklı olan nokta utanç duygusunun kendisinden kaynaklanmasıdır. Birey kendi yaptıklarından dolayı utanç duyduğunda reaksiyon olarak ağlama davranışında bulunabilmektedir. Bu durumun somut örneği Betty’nin takım elbiseleri yaktığı sahnenin sonunda pişman olması ve Dan’dan özür dilemesidir (Dördüncü Bölüm 20:09-20:33). Betty utanç duygusunu yaptıklarından dolayı hissetmekte ve ağlama davranışını bu duyguyla paralel bir şekilde ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 9: Dirty john: betty broderick story dizisinde plutchik'in üçüncül çift olarak tasnif ettiği duyguların davranışlarla ilişkisini gösterir kod matris tablosu

Kod Sistemi	Üçüncül Çiftler - Plutchik	Utancı
☞ Davranışlar		
☞ Ağlama		■
☞ Alaya Alma		
☞ Ayrımcılık		
☞ Baskı Altına Alma		
☞ Başa Kakma		
☞ Çıldırma / Çılgınlık Söylemi		
☞ Dans Etme		
☞ Değersiz Hissettirme		
☞ Derin Nefes Alma		
☞ Destek ve Yardım da Bulunma		
☞ Engelleme / Engellenme		
☞ Görmezden Gelme		
☞ Hakaret Etme		
☞ Hesap Sorma		
☞ İletişim den Kaçınma		
☞ İnatlaşma		
☞ İnkâr Etme		
☞ İtiraf		
☞ Kendini Savunma		
☞ Kendini Sorgulatma		
☞ Kıskırtma/Tahrîk		
☞ Küfür Etme		
☞ Övgüler/İltifatlar		
☞ Öz Eleştiri Yapma		
☞ Özür Dileme		
☞ Özverili Davranış		
☞ Protesto Etme		
☞ Sabotaj		
☞ Saldırganlık		
☞ Suçlama		
☞ Şantaj		
☞ Şüpheye Düşürme		
☞ Tebessüm/Gülme		
☞ Tehdit		
☞ Tutarsızlıkla Suçlama		
☞ Utandırma		■
☞ Uzaklaşma		
☞ Uzaklaştırma		

Bu noktadan sonra ele alınan duygular Solomon'un nafoş duygular olarak tasnif ettiği intikam, kıskançlık ve nefret duygularıdır. Bu duyguların davranışlarla ilgisi ise Plutchik'in Şekil 3'te gösterdiği diyagram modeliyle desteklenmekte böylece

duygular ile davranışlar arasındaki bağlantı daha belirgin ve net bir hale getirilmektedir.

İntikam duygusuyla en yoğun bağlantılı olan engelleme/engellenme, inatlaşma, küfretme ve protesto etme davranışlarıdır. Engelleme/engellenme ve baskı altına alma davranışlarının intikam duygusuyla sergilenmesi ve birleştirilmesi önceden meydana gelen ve hoşnutsuz olunan durumu acımasızca ortadan kaldırma isteği olarak gözlemlenmektedir. Bu durum bir miktar orantısız güç kullanma yönünde de uygulanmaktadır. Dan karakterinin Betty'nin yapmış olduğu çeşitli protesto ve sabotaj eylemlerine karşı yargı gücünü kullanarak ağır yaptırımlar yoluyla durdurma girişimleri (Beşinci Bölüm 08:19-09:17 / Beşinci Bölüm 13:16-14:07) bu durumu gözler önüne sermektedir. Bu noktada Dan ayrıca intikam duygusunu uzaklaştırma davranışıyla aynı anda göstermektedir. Ayrıca Dan Betty'nin yaptığı saldırı davranışlarını onun aleyhine kullanacağına dair mesajlar vermekte, bu durum intikam ve şantaj arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İnatlaşma davranışında da çeşitli yönleriyle intikam duygusu bulunmaktadır. Daha çok işlerin yokuşa sürülerek bir başkasının işini zorlaştırma, arka plandaki intikam duygusundan kaynaklanmaktadır. Betty karakteri intikam duygusunu inatlaşma ve kışkırtma/tahrik davranışlarıyla göstermektedir. Mal paylaşımıyla ilgili olarak avukatlar gözetiminde yapılacak olan toplantıya binanın önüne gelmesine rağmen katılmamakta direnen Betty (Birinci Bölüm 04:12-04:33) bunu intikam alma hırsıyla yapmaktadır. Burada vermek isteği mesaj, boşanma sürecinin sadece Dan'in kontrolünde gerçekleşecek bir olay olmadığıdır. Ayrıca hakaret etme, küfretme, saldırganlık, ve sabotaj davranışları da intikam duygusuyla bağlantılı olarak gerçekleşmektedir. Yine saldırganlık ve protesto etme davranışları da intikam duygusundan kaynaklanmaktadır. Kendi öfkesini ve hıncını dindirme amacıyla hareket eden birey kişisel eşyalara zarar vermeye, çevresine bağırma, hakaret ve küfretmeye ve çeşitli protesto etme davranışları göstermeye başlamaktadır. Betty'nin, Dan'in doğum günü için ofise gittiği ve hayal kırıklığı yaşadığı sahnenin sonunda eve dönüp arkadaşına bağırması ve ardından eşyaları ateşe vermesi (Dördüncü Bölüm 18:21-18:50) intikam duygusunun saldırganlık ve protesto etme davranışlarıyla birleşmesinin somut bir örneği olarak yorumlanmaktadır. Sahnenin sonunda ağlaması ise intikam duygusunun tatmin edilmesinin sonunda gelen

pişmanlık duygusunun bir sonucu olarak gerçekleşmektedir. Bu duygu ve davranış ilişkisi Kutu 2’de Plutchik’in bakış açısıyla gösterilmektedir.

Kutu 2: Dirty john: betty broderick story dizisinde intikam duygusu ile öfke ve kıskançlık duygularının betty karakterinin davranışları üzerinden analizini gösterir kutu (dördüncü bölüm 18:21-18:50)

• Uyarıcı olay	: Dan’ın Linda ile doğum gününü kutlamak için ofisten ayrılması	
• Bilişsel çıkarım	: Aldatılma düşüncesi Sadakatsizlik – bağlılık yitimi	→ Dan, Linda ile beraber olduğu için Betty’e sadakatsiz
• Duygu	: Öfke + İntikam + kıskançlık	
• Eylem dürtüsü	: Öfke boşaltımı, katarsis	
• Açık eylem	: Eve giderek elbiseleri yakma, arkadaşına bağırma - protesto, saldırı	
• Etki	: Zarar verme, öç alma - duygusal rahatlama	
• Ardıl eylem	: Verilen hasarı seyretme, bekleme, izleme, ağlama, küfretme	
• Ardıl Duygu	: Kızgınlık, hınç	

İntikam duygusuyla yapılan bir diğer davranış da değersiz hissettirme, kendini sorgulatma ve kışkırtma/tahrik davranışlarıdır. Bu yollarla muhatabın saygınlığı zedelenmeye, benlik algısında bozukluklar meydana getirilmeye, bireyin kendisine olan sevgisi de ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Bireyin manevi dünyası, intikam duygusuyla değersiz hissettirme ve kendini sorgulatma davranışlarının ortak etkisiyle saldırıya maruz bırakılmaktadır. Bu duygu ve davranış etkisi Dan’ın mahkeme salonunda Betty ile ayrılık sürecinin aslında onunla evlendiği gün başladığını söylediği sahnede (Altıncı Bölüm 21:38-22:07) açıkça görülmektedir. İnsanların bu yolla intikam almaları duygusal saldırı boyutunun zararları konusunda önemli deliller sunmaktadır.

İntikam duygusuyla yapılan diğer davranışlar suçlama ve tehdit davranışlarıdır. Suçlama davranışının intikam duygusuyla yapılması bireyin bir kimseye kinlenmesinin neticesinde, gördüğü tüm aksaklıklardan ve olumsuz durumlardan o kimseyi sorumlu tutma eğilimi olarak gözlemlenmektedir. Betty’nin toplumsal terapi merkezinde tanıştığı arkadaşıyla konuştuğu bir sahnede (Altıncı Bölüm 12-17- 12:48) kendi başına ve çocuklarının başına gelen tüm olayların sorumlusu olarak Dan’i göstermesi ve mahkemede hesabını soracağını ima etmesi intikam ve suçlama duygularının tezahürü olarak görülmektedir. Son olarak tehdit davranışı da intikam duygusunun neticesinde

meydana gelmektedir. Bireyin kendisine yapılanların bedelini ödetme isteği bu durumu belirli zamanlarda istemeden ima etmesiyle ya da açıkça bu isteğini belirtmesiyle mümkün olmaktadır. Tehdit, intikam duygusunun varlığı hakkında güçlü bir işaret olarak görölmektedir. Betty'nin terapistiyle konuğuğu bir sahnede (Beşinci Bölüm 25:27-25:45) Dan'i öldüreceğini söylemesi intikam duygusunun varlığını net bir şekilde göstermektedir.

Nahoş duygular içerisinde davranışlarla ilgisi ele alınan bir diğer duygu **kıskançlıktır**. Kıskançlık duygusu yoğun olarak saldırganlık, suçlama, tehdit, protesto etme, küfretme, inatlaşma, davranışlarıyla beraber açığa çıkmaktadır. Kıskançlık, kimi zaman bireyin kendisine ait olduğunu düşündüğu hakların, duyguların, maddi ve manevi bütün değerlerin başkaları tarafından sahiplenildiğini düşündüğünde ortaya çıkmaktadır. Bu duygunun etkisiyle birey içinde biriktirdiği öfkeyi kıskançlıkla harmanlayarak saldırganlık davranışına dönüştürmektedir. Betty karakteri Linda'ya beslediği kıskançlığın sonucunda sürekli olarak arabalara ve evlere fiziksel hasarlar vermekte, telefona kaydettiği mesajlarda küfür ve hakaret yağdırmakta, öldürmekle tehdit etmektedir (Beşinci Bölüm 11:04-13:15). Bu durum kıskançlık duygusunun öfke duygusuyla son derece paralel ilerlediğini ve ortaya çıkan davranışların yöneldiği kişinin maddi ve manevi bütünlüğünü ortadan kaldırmaya, o kişinin hakimiyet alanını daraltmaya yönelik olduğunu göstermektedir.

Kıskançlık duygusunun etkisiyle Betty bireysel kontrolünü de kaybetmektedir. Arkadaşlarının uyarılarına, çocuklarının isteklerine ve mahkeme kararlarına rağmen şiddet içerikli davranışlarını bir türlü durduramamaktadır. Kıskançlık duygusu, kontrol edilmediği sürece gittikçe derinleşen bir duygu olarak kendisini göstermektedir. Kıskançlık duygusuyla beklenmedik şekilde ilgili çıkan davranış ise tebessüm/gülme davranışı olmaktadır. Umutsuzluk duygusunda da aynı şekilde tebessüm gülme davranışı olduğundan ikincil çiftler bölümünde bahsedilmektedir. Beklenenin aksine tebessüm/gülme davranışı sadece mutluluk anlarında ortaya çıkmamaktadır. Bireyin rahatsızlığını belli etmek istediği, korkutmak istediği, çaresizliğini gösterdiği anlarda da gülme davranışında bulunduğunu söylemek isabetli olmaktadır.

Tablo 10: Dirty john: betty broderick story dizisinde solomon'un nafoş duygular olarak tasnif ettiği duyguların davranışlarla ilişkisini gösterir kod matris tablosu

Kod Sistemi	Nahoş Duygular - Solomon	İntikam	Kıskançlık	Nefret
☑ Davranışlar				
☑ Ağlama		■		
☑ Alaya Alma				
☑ Ayrımcılık				
☑ Baskı Altına Alma		■		
☑ Başa Kakma				
☑ Çıldırma / Çılgınlık Söylemi		■		
☑ Dans Etme				
☑ Değersiz Hissettirme		■		
☑ Derin Nefes Alma		■		
☑ Destek ve Yardım da Bulunma				
☑ Engelleme / Engellenme		■	■	
☑ Görmezden Gelme				
☑ Hakaret Etme		■	■	■
☑ Hesap Sorma		■	■	
☑ İletişimden Kaçınma			■	
☑ İnatlaşma		■	■	■
☑ İnkâr Etme				
☑ İtiraf		■		■
☑ Kendini Savunma		■		
☑ Kendini Sorgulatma		■	■	
☑ Kışkırtma/Tahrik		■		
☑ Küfür Etme		■	■	■
☑ Övgüler/İltifatlar				
☑ Öz Eleştiri Yapma				
☑ Özur Dileme				
☑ Özverili Davranış				
☑ Protesto Etme		■	■	■
☑ Sabotaj		■	■	
☑ Saldırganlık		■	■	■
☑ Suçlama		■	■	
☑ şantaj		■		
☑ şüpheye Düşürme				
☑ Tebessüm/Gülme			■	■
☑ Tehdit		■	■	
☑ Tutarsızlıkla Suçlama				
☑ Utandırma				
☑ Uzaklaşma				
☑ Uzaklaştırma		■		

Kıskançlığın bir diğer belirtisi de bireyin iletişim kanallarını kapatmasıyla kendini göstermektedir. Özellikle beklenmedik olayların yaşanması bireyi kısa süreli şoka sokmakta ve bu durum kendisini reaksiyon vermeye hazır hissedene kadar sürmektedir. Betty kıskançlığın bir sonucu olarak iletişimi kesmektedir. Dan ile bir otelin restoran bölümünde yemek yedikleri bir sahnede (Dördüncü Bölüm 15:03-

15:31) uzun süre tek başına oturan Betty, Dan’i merak edip yukarı çıktığında telefonda olduğunu görmektedir. Dan de Betty’nin geldiği fark ettiğinde durumu izah etmeyi denemekte ancak Betty hiçbir tepki vermeden olay yerinden uzaklaşmaktadır. Ayrıca engelleme/engellenme ve kendini sorgulatma davranışları da kıskançlık duygusunun açığa çıktığı anlarda sergilenmektedir. Betty çocuklarını Dan’in evinin önüne bıraktıktan sonra Dan ile yüzleşme yaparken kendisinin çocuk bakıcısı olmadığını söylemektedir. Aynı sahnede (Dördüncü Bölüm 36:44-37:08) kendilerinin bu durumda olmalarının sebebi olarak Dan’i göstermekte ve ailesini Linda’ya tercih ettiğini belirtmektedir. Bu durum kendini sorgulatma davranışı olarak yorumlanmaktadır. Birey kendisine ait olan herhangi bir şey ile artık etkileşim kuramadığını fark ettiğinde bu durum engellendiğini hissetmesine neden olmaktadır. Dan Betty ile çocuklar arasında bir bariyer gibi Betty’i engellerken de kıskançlık duygusunu tahrik edici bir şekilde davranmaktadır. Betty’nin kıskançlıkla ilgili verdiği tüm tepkiler, duygular ile bahsedilen davranışlar arasındaki ilişkiyi onaylamaktadır.

Nahoş duygular sınıflandırmasında davranışlar üzerindeki etkisi ele alınan son duygu **nefret** duygusudur. Nefret duygusunun hakaret etme, küfretme, inatlaşma, itiraf, saldırganlık ve protesto etme davranışlarıyla bağlantılı olduğu gözlemlenmektedir. Nefret, bireyin olumsuz durumlara maruz kalmasının sebebi olarak gördüğü herhangi bir şeye karşı duyduğu rahatsızlık, bir miktar öfke, kızgınlık ve huzursuz olma durumu barındıran duygudur. Pek çok uyaran nefret duygusunun oluşmasına sebep olabilmektedir. Betty karakteri, nefret duygusunu oldukça sık yaşamaktadır. Bu duyguyu yönelttiği kişi ise genellikle Linda’dır. Betty Linda’nın, ailesini yok ettiğini, çocuklarından uzak kalmasına sebep olduğunu ve sahip olduğu hayatı elinden aldığını düşünmektedir. Bu düşünceler nefret duygusunu körüklemektedir. Bu düşüncelerin ve duygunun etkisiyle sürekli bir sataşma ihtiyacı hissetmektedir. Bu anlamda telefon mesajlarında özellikle Linda’ya yönelttiği hakaretler, arkadaşlarıyla beraber olduğu zamanlarda kullandığı cümleler nefret duygusunun varlığını doğrulamaktadır. Ayrıca nefret duygusu bireyi harekete geçirici bir özellik de barındırmaktadır. Nefret duygusunun etkisiyle harekete geçen bireyler saldırma, zarar verme eğiliminde olmaktadır. Özellikle Linda’ya beslediği nefret, bu davranışlarında Betty’nin motivasyon kaynağı olmaktadır. Bu durumu bir arkadaşının mahkemede verdiği ifadede (Sekizinci Bölüm 20:50-21:11) gözlemlenmek mümkündür.

Nefret duygusunun etkisiyle inatlaşma davranışında da artış gözlemlenmektedir. Betty karakteri bu davranışı Dan'e yöneltmektedir. Özellikle telesekreter kayıtlarında sürekli olarak Dan'e hitap etmekte ve Linda'ile olan ilişkisini çeşitli ithamlarla hedef almaktadır (Beşinci Bölüm 11:07-11:15). Tüm engellemelere rağmen bu davranışlardaki inatçı tutumu nefret duygusunun sonucunda meydana gelmektedir.

Nefret duygusuyla ortaya çıkan bir diğer davranış da protesto etmedir. Bu davranış köşeye sıkışmış olmanın ve içinde bulunulan durumdan bir çıkış yolu aramanın nefret duygusunda birleşmesinden doğmaktadır. Betty herhangi bir şekilde sesini duyurabilme şansının kalmadığını anladığında nefret duygusunu ön plana çıkarmakta ve kişileri kendi bildiği yöntemlerle protesto etmektedir. Arkadaşlarıyla restoranda bulunduğu bir sahnede (Beşinci Bölüm 09:18-11:01) maddi imkânsızlıklar içinde bırakılmasını ve özgürlüğünün elinden alınmasını protesto etmesi için geçerli sebep olarak görmesi ve yaptıklarını itiraf etmesi, nefret duygusu ile davranışlar arasındaki ilişkiyi görünür hale getirmektedir.

Bu noktadan sonra davranışlarla ilgisi irdelenen duygular benliğe dönük duygular olarak tasnif edilenlerdir. Bu duygular bireyin ruhsal dünyasında kendisini nasıl gördüğüyle, iç dünyasında kendisine karşı beslediği çeşitli hislerle ilgilidir. Bu duyguların bir diğer yönü, bireyin başkaları karşısında kendisine dönük konumlandırmalarını ve kendisiyle olan iç hesaplaşmalarını da ifade etmesidir. Ayrıca bireyin benliğine yönelik aşırı iyimser ve abartılı tutumlar içerisine girmesi diğer insanlara karşı çeşitli şekillerde hırslı ve düşmanca tavırlar takınmalarına da sebep olabilmektedir. Benliğe dönük duygular ile davranışlar arasındaki ilişki Tablo 11'de gösterilmektedir.

Bu çerçevede ele alınan ilk duygu **bencillik** duygusudur. Bencillik özetle kişinin kendisini diğer bireylerden kendi lehine olacak şekilde kayırmasıdır. Bu durum esasında bir karşılaştırma barındırmakta ve bazen diğer insanlara karşı haksız olabilecek uygulamalara yol açmaktadır. Bu çıkarımları doğrulayan veriler araştırma sonuçları tarafından ortaya konulmaktadır. Bencillik duygusunun ayrımcılık, baskı altına alma, değersiz hissettirme, engelleme/engellenme, inatlaşma, görmezden gelme, iletişimden kaçınma, inkâr etme, kendini sorgulatma, protesto etme, sabotaj, uzaklaşma ve uzaklaştırma davranışlarıyla ilişkili olduğu tespit edilmektedir.

Bencillik duygusunun en yoğun ilişkili çıktığı davranışlar ayrımcılık ve değersiz hissettirme davranışlarıdır. Bu davranışları bencillik duygusuyla beraber sergileyen karakter ise Dan'dır. Kanunen Betty haklı olmasına rağmen Betty'nin çocukları görmesine engel olarak (Beşinci Bölüm 30:16-30:25) değersiz hissettirme davranışını yoğun bir şekilde sergilemektedir. Benzer şekilde Betty'nin saldırıları sonrasında Linda ile yaptığı sohbette (Beşinci Bölüm 03:58-04:42) Betty'nin davranışlarının ilgi çekmek için ve çocukça olduğunu belirterek, Betty'i değersiz gördüğü izlenimini vermektedir. Ayrıca bu saldırılardan korunmak adına Dan ve Linda'nın taşınma kararı almaları, çocukların ve kendisinin Betty'den uzaklaşma davranışı olarak yorumlanmaktadır.

Bencillik duygusunun bir diğer yönünü de sabotaj davranışı oluşturmaktadır. Sabotaj, imkânını bulduğu anda elindeki fırsatları değerlendirme isteği, karşı tarafın duygu ve düşüncelerini önemsiz görmenin ve kendi çıkarına göre hareket etmenin sonucu olarak oluşmaktadır. Bu durum bireyin bencilce davranmasına, ayrıca engelleme davranışını sıklıkla sergilemesine sebep olmaktadır. Dan'ın çocuklar konusunda Betty'e karşı bencil olması, davranışlarının belirli oranda sabotaj ve engelleme içermesine sebep olmaktadır.

Bencillik duygusuyla beraber sergilenen bir diğer davranış inkâr etmedir. İnkâr etme, bireyin doğruluğunu bildiği ancak bu doğruluğun kendi faydasına olmadığını düşündüğü zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Bu durum, bir nevi gerçek olanı çarpıtma şeklinde oluşmaktadır. Elbette tüm inkâr etme davranışları bencillik ile açıklanamaz. Birey haklı olduğu halde haksızlığa maruz kaldığı anlarda kendini savunma mekanizması olarak inkâr etme davranışında bulunabilir. Ancak bu meselede inkâr edilen, müşterek geçmiş yaşantılar yani gerçeğin kendisi olduğu için bencillik davranışıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Dan, inkâr etme davranışını bencillik duygusuyla göstermektedir. Betty'nin geçmişte yapmış olduğu fedakârca davranışları inkâr ederek (Altıncı Bölüm 23:49-25:49) tüm başarıları kendi üzerine almakta bu durum bencillik duygusunun göstergesi olarak yorumlanmaktadır.

Bencillik duygusunun Betty'nin davranışlarındaki dışa vurumu ise inatlaşma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Çocuklar konusunda oldukça sevgi dolu olmasına rağmen bu konuda sorumluluk almamaktadır. Ayrıca Dan'ın çocuklar konusunda sorumsuz olmasının ona rahat davranma özgürlüğü sağladığını düşünmesi inatlaşma davranışını

meydana getirmektedir. Bencillik duygusuyla protesto etme davranışı da kimi zaman ortak bir zeminde oluşmaktadır. Bireyin sıkıntılarına sebep olan şeyleri protesto ederken etrafındaki insanları kendi problemleri ile daraltması, bir yönüyle bencillik ve düşüncesizlik olarak görülmektedir. Betty takıntılı bir şekilde sürekli olarak kendi hayatındaki olaylarla arkadaşlarını sıkboğaz etmekte, yer yer ağzını bozmaktadır. Bu durum, karşısındaki insanlara karşı anlayışsız davranmasına sebep olmaktadır. Bahsedilen duygu davranış ilişkisi tanıkların mahkemede verdikleri ifadeler doğrultusunda Kutu 3’te gösterilmektedir.

Kutu 3: Dirty john: betty broderick story dizisinde mahkeme tanıklarının betty’nin takıntılı tavırları ve bencilliği ile ilgili olarak verdikleri ifadeleri gösterir kutu (sekizinci bölüm 17:57-19:00)

"Arkadaşlarını kaybettiğini söyledim. Sıkıcı olmaya başlamıştı, kimsenin umurunda değildi ve başka şeylere yönelip odaklanması gerekiyordu."

Bunu hiç yaptı mı peki?

"-Hayır."

"Sahildeki evde bir parti vermiştim. Birkaç arkadaşım ve ailemle... Ve ona, boşanma hakkında konuşmasını diye yalvardım ama bir türlü vazgeçmedi. Yaptığı kabalığı ve artık herkes bıkmıştı."

"O çocukları istediğini çok iyi biliyorum. Onları alabilmek için de hayatının kontrolünü eline almaya çalışıp hayatını hizaya sokmak istiyordu."

Çocukları alıp Dan'e götürmekten bahsetmişti size, doğru mu?

"Dan'in onları alacağını düşünseydi o çocuklardan asla vazgeçmezdi. Biraz sorumluluk üstlensin diye taktik yapmıştı. Çünkü Dan çocuklarla hiç ilgilenmiyordu."

Ama şöyle demiş: "Beyefendi güzelce bekâr hayatı sürüyor. O keyif yaparken çocuklara ben neden bakacaktım?"

"Evet ama bunu neden söylediğini anlıyorum."

Bencillik duygusuyla ilişkili olarak gözlemlenen bir diğer davranış görmezden gelme davranışdır. Görmezden gelme ile anlatılmak istenen, yaşanan olaylardan bir çıkar sağlama durumu olmadığında bireyin isteksiz tavırlar sergilemesi ve yapması gerekeni yapmaktan kaçınmasıdır. Bu durum bazen sorumluluk ve inisiyatif almaktan kaçma şeklinde görülmektedir. Birey kendi faydasına olmayacağını düşündüğü olaylarda imkânı olmasına rağmen çözüm üretici pozisyonda bulunmak istememektedir. Diğer bir deyişle vurdum duymaz tavırlar sergilemektedir. Bu durum

Dan karakterinde gözlemlenmektedir. Betty'nin evine giden çocuklar evi sığınanların bastığını görmekte ve durumu Dan'e bildirmektedirler (Dördüncü Bölüm 35:40-36:12). Dan ise vakti ve imkânı olmasına rağmen duruma müdahale etmek istememektedir. Bu durum bencillik ve görmezden gelme davranışının ilişkisini ortaya koymaktadır.

Benliğe dönük duygular içerisinde ele alınan diğer bir duygu **özgüven** duygusudur. Özgüven duygusu bireyin kafasında kurduğu planları uygulamasında, diğer insanlara karşı gösterdiği tavır ve davranışlarda kendinden emin ve kararlı olmasını ifade etmektedir. Benliğe dönük olarak ele alınması bu duygunun insanı içten içe cesaretlendirdiğinin düşünülmesindedir. Özgüven duygusuyla en yoğun bağlantılı çıkan davranışlar engelleme/engellenme, kendini savunma ve uzaklaştırma davranışları olmuştur. Bu davranışlar kadar yoğun olmamakla beraber ayrımcılık, değersiz hissettirme, hesap sorma, suçlama, şantaj, tebessüm/gülme ve tehdit davranışlarının da özgüven duygusuyla bağlantılı olduğu tespit edilmektedir. Engelleme davranışı ile özgüven arasındaki bağlantı Dan'de görülmektedir. Betty'nin yaptığı protesto davranışlarına karşı kanun gücünü kullanmakta tereddüt etmemesi ve bunu yaparken gösterdiği kararlılık özgüven duygusunun varlığı hakkında ipucu vermektedir (Beşinci Bölüm 08:19-09:17 / 13:16-14:07). Dan'in bu davranışları bir yönüyle tedbir olarak görülmekte ve kendini savunma davranışı olarak da yorumlanmaktadır. Diğer yandan Betty'nin şiddet içerikli tavırlarını devam ettirmesi halinde daha ağır yaptırımlar yapacağını belirtmesi tehdit davranışı olarak gözlemlenmekte, özgüven duygusunun varlığını doğrulamaktadır.

Kendini savunma davranışını özgüven duygusuyla hissettiren bir diğer karakter Betty olmaktadır. Dan'in sert yaptırımları ve avukat konusunda yaşadığı sorunlar mahkeme sürecini ciddiye almasına sebep olmakta, yapacağı savunmaya hazırlanmasını sağlamaktadır. Toplumsal terapi merkezinden tanıdığı arkadaşıyla sohbet ettiği bir sahnede (Altıncı Bölüm 12:17-12:48) mahkemede kendi kendini temsil etme kararı alması özgüven işareti olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca bu sahnede içinde bulunduğu durumdan Dan'i sorumlu tutması suçlama davranışı olarak görülürken mahkeme sürecine yeniden odaklanması hesap sorma davranışı olarak görülmektedir. Bu durum, davranış ve duygu arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Bireylerin kendi hakimiyet alanlarıyla özgüven duygusu arasındaki ilişki de bu bulgularla doğrulanmaktadır.

Tablo 11: Dirty john: betty broderick story dizisinde benliğe dönük duygular olarak tasnif edilen duyguların davranışlarla ilişkisini gösterir kod matris tablosu

Kod Sistemi	Benliğe Dönük Duygular	Bencillik	Özgüven	Özsaygı	Yetersizlik Duygusu
☑ Davranışlar					
☑ Ağlama					■
☑ Alaya Alma		■	■		
☑ Ayrımcılık		■			
☑ Baskı Altına Alma		■			
☑ Başa Kakma		■			
☑ Çıldıırma / Çılgınlık Söylemi					
☑ Dans Etme					
☑ Değersiz Hissettirme		■	■		
☑ Derin Nefes Alma					
☑ Destek ve Yardım da Bulunma					
☑ Engelleme / Engellenme		■	■		■
☑ Görm ezden Gelme		■			
☑ Hakaret Etme					
☑ Hesap Sorma			■		
☑ İletişimden Kaçınma		■			
☑ İnatlaşma		■			
☑ İnk ar Etme		■			
☑ İtiraf					
☑ Kendini Savunma			■		■
☑ Kendini Sorgulatma		■			
☑ Kışkırtma/Tahrik					
☑ Küfür Etme					
☑ Övgüler/İltifatlar					
☑ Öz Eleştir i Yapma					
☑ Ö zür Dileme					
☑ Özverili Davranış					
☑ Protesto Etme		■			
☑ Sabotaj		■			
☑ Saldır ganlık					
☑ Suçlama			■		
☑ Şantaj			■		
☑ Şüpheye Düşürme					
☑ Tebessüm/Gülme			■		
☑ Tehdit			■		
☑ Tutarsızlıkla Suçlama					
☑ Utandırma					
☑ Uzaklaşma		■			
☑ Uzaklaş tırma		■	■		

Ayrımcılık davranışıyla özgüven duygusunu yaşayan karakter ise Dan'dir. Mahkeme sürecinde yapılan mal paylaşımlarını kendi lehine göre ayarlaması ve Amerika'da Epstein kuralları olarak bilinen kanunların gücüne güvenerek Betty'yi mal paylaşımından mahrum bırakmaya çalışması (Dördüncü Bölüm 26:58-27:43) ayrımcılık davranışı olarak yorumlanmaktadır. Özgüven duygusu Dan'i hukuksal meselelerde daha kararlı hale getirmektedir. Değersiz hissettirme davranışıyla özgüven

duygusu arasındaki bağlantı da Dan'ın mahkemede mal varlığı üzerine verdiği ifadelerde görülmektedir (Altıncı Bölüm 18:12-19:28). Betty'nin haklarını kendince küçük görmesi değersiz hissettirme davranışı ile özgüven arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır.

Benliğe dönük duygular içerisinde ele alınan ancak herhangi bir davranış kalıbıyla bağlantılı çıkmayan **özsaygı** duygusu farklı bir şekilde ele alınacaktır. Özsaygı duygusunun görüldüğü sahneler betimlenerek yorumlanacaktır. Öncelikle Betty karakteri Dan ile restoranda görüştüğü bir sahnede (Birinci Bölüm 30:24-30:32) özsaygı duygusu hissedilmektedir. Betty kendisini güçlü göstermek adına yeni bir iş bulduğunu ve iş yerinde patronu tarafından beğenildiğini Dan'e anlatmakta, bu noktada özsaygı duygusu hissedilmektedir. Özsaygı duygusunun gözlemlendiği başka bir nokta ise Betty'nin mektup yazdığı sahnedir. Bu sahnede (Sekizinci Bölüm 07:35-07:56) Betty hakkında söylenen olumsuz sözler, bir mahkum tarafından kendisine hatırlatılmaktadır. Ancak Betty umursamaz bir tavırla o sözleri söylemelerinin gerçekte öyle olduğu anlamına gelmediğini söylemektedir. Bu noktada özsaygı duygusunun mektup gibi basit iletişim araçlarıyla alınan desteklerde bile son derece hızlı yükseldiği çıkarımı yapılmaktadır.

Diğer yandan özsaygı duygusunun görüldüğü başka bir nokta mahkemede ifade veren psikoloğun sözleridir (Dördüncü Bölüm 21:12-21:35). Duygusal manipülasyona maruz kalan bireyin benlik saygısında düşüş olacağının belirtilmesi özsaygı duygusunun önemi hakkında fikir vermektedir. Ayrıca özsaygı duygusunun özgüven duygusuyla paralel geliştiğini söylemesi de benliğe dönük duyguların birbiri ile olan bağlantısını göstermesi açısından önem arz etmektedir. Bu ifadeler Kutu 4'de gösterilmektedir.

Kutu 4: Dirty john: betty broderick story dizisinde mahkemede ifade veren psikoloğun özsaygı duygusu ve duygusal manipülasyon arasındaki bağlantıyı anlattığı ifadelerini gösterir kutu (dördüncü bölüm 21:12-21:35)

Evlilik ne kadar uzun sürerse çocuklar, istikrar ve birlikteliğin temelleriyle ilgili daha çok şey riske girer. Her şeyin doğruluğu sorgulanır. Kurbanın kendine olan saygısı, kendilerine güvenme yetileri, iyi bir ebeveyn veya iyi bir insan olup olmadıkları ya da olup olamayacakları.

Benliğe dönük duygular kategorisinde ele alınan son duygu **yetersizlik** duygusudur. Yetersizlik duygusu, bireyin kendisini sıkı ve bunaltan durumlarla mücadele etme gücü kalmadığında hissettiği duygudur. Artık sıkıldığını ve bunaldığını hisseden birey ne yapacağı konusunda net fikirlere sahip olmadığında kendisini güçsüz hissedebilmektedir. Yetersizlik duygusuyla ortaya çıkan davranışlar ağlama, engelleme/engellenme ve kendini savunma davranışlarıdır. Bu duyguyu yaşayan karakter genellikle Betty olmaktadır. Kanun ve mahkeme usullerini bilmemesi, avukatının olmaması ve bütün sorumluluğun kendisinde olması yetersizlik duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Önceden hazırladığı savunmayı mahkeme salonunda okurken ağlaması (Altıncı Bölüm 33:25-34:48) yetersizlik duygusunun dışı vurumu olarak görülmektedir. İçerik olarak mektupta Dan'ın uyguladığı psikolojik baskıdan bahsetmekte, boşanma davasını evlilik yıldönümlerinde açmasını kınamaktadır. Tüm bu baskılanma durumu Betty'de yetersizlik duygusu olarak kendini göstermektedir.

Engellenme davranışının ise Betty'nin çocukların bakım yükünü üstlenmesi neticesinde ortaya çıktığı görülmektedir. Kilisede Dan ile karşılıklı fikir alışverişinde bulunma seansında (Üçüncü Bölüm 23:14-25:03) çocuklar tarafından engellenmesinin kendisini yetersiz hissetmesine neden olduğunu belirtmektedir. Çocuklarla ilgilenme durumu Betty'i kendisini geliştirecek yeterli zaman ve imkândan mahrum bırakmakta, bu durum yetersizlik duygusunun oluşturmaktadır. Yetersizlik duygusuyla kendini savunma davranışı ise bir mecburiyet olarak Betty'de görülmektedir. Kendini temsil etmek zorunda kalması ve bu durumun sonucunda başarısız olması (Altıncı Bölüm 33:25-34:48) yetersizlik duygusunu meydana getirmektedir.

Benliğe dönük duygulara benzer şekilde bu araştırmaya özgü olarak oluşturulan bir diğer duygu sınıflandırması başkasına dönük duygulardır. Bu duygular bireyin

çevresindeki insanlara bakış açısını önemli ölçüde belirlemektedir. Kendisini diğerleri ile mukayese ederek ya da diğerlerinin durumunu çevresel faktörlerle analiz ederek birey bu duyguları yaşamaktadır. Başkasına dönük duygular sınıflandırması altında ele alınan duygular empati, güvensizlik ve minnettarlık duygularıdır. Bu duyguların hangi davranışlarla ne açıdan ilgili olduğu Tablo 12’de detaylı olarak gösterilmektedir.

Öncelikle ele alınan duygu **empati** duygusudur. Bu duygu bir kimsenin kendisini başkalarının yerine koyması olarak tarif edilse de arka planında daha kompleks ve gizli yönler barındırabilmektedir. Empati duygusu başkalarının yaşadığı duyguların bir başkası tarafından hissedilmesi, o duygunun meydana getirdiği etkilerin bir başkası üzerinde daha farklı duygular oluşturmasıdır. Bu yönüyle empati bireyleri harekete geçirici, sorun olarak görülen durumları ortadan kaldırmaya teşvik edici özellikler taşımaktadır. Yapılan kodlamalar neticesinde empati duygusuyla yoğun olarak ortaya çıkan davranışlar destek ve yardımda bulunma, inatlaşma, kendini savunma, protesto etme ve suçlama davranışlarıdır. Destek ve yardımda bulunma davranışını, empati duygusunun sonucunda ortaya çıkaran karakter ise Betty’dir. Arkadaşının, eşi tarafından aldatılması sonucunda depresif hareketler sergilemesi Betty’nin dikkatini çekmektedir. Bu durumda Betty arkadaşına destek ve yardımda bulunma ihtiyacı hissetmekte, onun üzüntülü halinden rahatsızlık duymaktadır (Üçüncü Bölüm 17:35-18:15). Bu durum, Betty’nin Dan ile olan ilişkisinin aynı şekilde sonuçlanmasından duyduğu kaygının empati duygusunu ortaya çıkardığını göstermektedir.

Başka açıdan bakıldığında empati duygusuyla ortaya çıkan davranışlardan birinin de suçlama davranışı olduğu görülmektedir. Bireyler çevresindeki insanların olayları kendileri gibi yorumlamadıklarını ve sosyal ilişkilerini bu çerçevede değerlendirmediklerini gördüğünde bu insanlara karşı suçlayıcı davranışlar sergileyebilmektedirler. Bununla bağlantılı olarak tepkilerini ortaya koymak adına protesto davranışları gösterebilmekte ve aldıkları dönütlerden memnun olmadıkları takdirde inatlaşma davranışında bulunabilmektedirler. Ayrıca çevrelerine kendilerini kabul ettiremediklerinde kendi durumlarını makul bir zemine oturtmaya çalışmaktadırlar. Bu durum kendini savunma davranışı olarak değerlendirilmektedir. Empati duygusuyla tüm bu davranışlar arasındaki ilgiyi dizide gösterilen örnek olaylar üzerinden somutlaştırmakta fayda vardır (Üçüncü Bölüm 16:39-18:15). Betty’nin

arkadaşının eski kocası aynı zamanda Dan'ın samimi bir arkadaşıdır ve yeni bir evlilik yapmaktadır. Dolayısıyla Dan ve Betty düğüne davetlidir ancak Betty düğüne katılmayı reddetmekte bunu bir vefa borcu gibi görmektedir. Aynı hassasiyeti Dan göstermediği için onu suçlamakta, düğüne katılmasını ise Dan'e karşı sesini yükselterek ve bunun vicdani bir sorumluluk olduğunu hatırlatarak protesto etmektedir. Dan'ın ise katılacağını mantıklı sebepler göstererek açıklaması durumunda Betty inatlaşma davranışında bulunmaktadır. Tüm bu somut göstergeler empati duygusunun harekete geçirici özelliğini ortaya koymaktadır.

Başkasına dönük duygular sınıflandırmasında davranışlarla ilgisi ele alınan bir diğer duygu **güvensizlik** duygusudur. Bireyin diğer insanlara olan bağlılığının azaldığı, sadakatin ortadan kalktığı durumlar güvensizlik duygusuyla tarif edilmektedir. Bu durum kişiler arası ilişkilerin soğumasına, insanların birbirinden uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Kimi zaman güvensizlik duygusunun ortaya çıkmasında güven duyulan insanların yaptıkları hatalar, şüphe uyandıran olayların sık yaşanması, kıskançlık duygusunun varlığı gibi faktörler etkili olabilmektedir. Güvensizlik duygusuyla ortaya çıkan davranışlar ayrımcılık, baskı altına alma, itiraf, tehdit ve uzaklaştırmadır.

Ayrımcılık, uzaklaştırma ve baskı altına alma davranışlarını güvensizlik duygusuyla beraber gösteren karakter Dan'dir. Bu davranışların güvensizlikle beraber sergilendiği bir diğer duygunun bencillik olduğunun belirtilmesi de konunun daha iyi anlaşılması açısından önemli görülmektedir.

Tablo 12: Dirty john: betty broderick story dizisinde başkasına dönük duygular tasnif edilen duyguların davranışlarla ilişkisini gösterir kod matris tablosu

Kod Sistemi	Başkasına Dönük Duygular	Empati	Güvensizlik	Minnettarlık
☐ Davranışlar				
☐ Ağlama				
☐ Alaya Alma				
☐ Ayrımcılık			■	
☐ Baskı Altına Alma			■	
☐ Başa Kakma				
☐ Çıldıırma / Çılgınlık Söylemi				
☐ Dans Etme				
☐ Değersiz Hissettirme				
☐ Derin Nefes Alma				
☐ Destek ve Yardım da Bulunma		■		
☐ Engelleme / Engellenme				
☐ Görmezden Gelme				
☐ Hakaret Etme				
☐ Hesap Sorma				
☐ İletişim den Kaçınma				
☐ İnatlaşma		■		
☐ İnkâr Etme				
☐ İtiraf			■	
☐ Kendini Savunma		■		
☐ Kendini Sorgulatma				
☐ Kışkırtma/Tahrik				
☐ Küfür Etme				
☐ Övgüler/İltifatlar				
☐ Öz Eleştiri Yapma				
☐ Özür Dileme				
☐ Özverili Davranış				
☐ Protesto Etme		■		
☐ Sabotaj				
☐ Saldırganlık				
☐ Suçlama		■		
☐ Şantaj				
☐ Şüpheye Düşürme				
☐ Tebessüm/Gülme				■
☐ Tehdit			■	
☐ Tutarsızlıkla Suçlama				
☐ Utandırma				
☐ Uzaklaşma				
☐ Uzaklaştırma			■	

Bu duygu ve davranışlar Betty'nin verdiği zararları önlemek adına alınan tedbirlerin konuşulduğu sahnede (Beşinci Bölüm 03:58-04:42) gözlemlenmektedir. Dan Betty'e olan güvensizliğini yeni bir eve taşınma fikriyle belirtmektedir. Tüm bunları yaparken yeni eşi Linda'ya karşı daha sevgi dolu olması Betty'e duyduğu güvensizliğin sonucunda sergilediği ayrımcılık davranışı olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca Betty'nin eskisi gibi rahat davranamayacağını söylemesi baskı altına alma davranışı olarak yorumlanırken; alınan tedbirlerle Betty'i uzak tutma hedefi uzaklaştırma davranışı olarak değerlendirilmektedir.

İtiraf ve tehdit davranışlarını güvensizlik duygusuyla yaşayan karakter ise Betty'dir. Bu duygu ve davranışların aynı anda görüldüğü sahnede (Beşinci Bölüm 25:27-25:45) intikam duygusunun varlığı dikkat çekmektedir. Bireylerin güvensizlik duygusunu çok yoğun yaşadığı ve bunu nahoş duygular olarak bahsedilen duygularla aynı anda hissettiği zamanlarda, gizli tuttuğu ve yapmayı planladığı eylemleri çevresine dillendirme eğiliminde oldukları sonucu çıkarılmaktadır. Betty karakterinin psikolog seansında olduğu sahnede (Beşinci Bölüm 25:27-25:45) problemlerinden bahsederken Dan'ı öldüreceğini söylemesi tehdit ve itirafın intikam ve güvensizlik duygularıyla beraber ortaya çıktığını göstermektedir.

Başkasına dönük duygularda ele alınan son duygu ise **minnettarlıktır**. Bu duygu bireyin bir zamanlar içerisinde bulunduğu zorlu koşullardan sıyrılmasına yardımcı olan herhangi bir kişiye ya da şeye karşı kendisini borçlu hissetmesi ve vefalı olması, bağlılık hissetmesi olarak tanımlanabilmektedir. Minnettarlık duygusuyla ortaya çıkan tek davranışın tebessüm/gülme davranışı olduğu görülmektedir. Betty'nin avukat bulmakta zorlandığı dönemde bir arkadaşı tarafından güvenilir bir avukata yönlendirilmesi ve arkadaşının referans olması minnettarlık duygusunun oluşmasına sebep olmaktadır. Bu durumun tebessüm/gülme davranışını oluştururken aynı anda sevgi ve mutluluk duygularını da meydana getirmesi altı çizilmesi gereken bir nokta olarak görülmektedir.

Duyguların davranışlara etkisi başlığı altında ele alınan son duygu sınıflandırması diğer duygular olarak ele alınanlardır. Bu duygular birbirlerinden belirli yönleri itibariyle farklılık gösterdiği için bu şekilde sınıflandırılmaları uygun görülmektedir. Bu duygular acı çekme, bunalma, çaresizlik, gerginlik, mutluluk, özlem ve umuttur. Davranışlar ile arasındaki ilgi de Tablo 13'te gösterilmektedir.

Öncelikle ele alınan duygu **acı çekmedir**. Bu duygunun sınırları oldukça geniştir ancak irdelenen meseleye uygun olarak ve ilgili bir şekilde tasvir edilmektedir. İnsanların ruhen ve bedenlen sıkıntılar içerisinde olması, çözemediği sorunlardan dolayı bunalım ve depresyon gibi çeşitli problemler yaşamaları acı çekme duygusu olarak yorumlanabilir. Tüm bu problemler acıdan kurtulmak için çeşitli çözümler aramalarına sebep olmaktadır. Bu bağlamda en yoğun gözlemlenen davranışın protesto etme davranışı olması dikkat çekicidir. Dan'ın çeşitli manipülasyonları, zorluklar çıkarması ve Linda ile beraber olması Betty'nin acı çekmesine sebep olmaktadır.

Betty'nin ofiste Dan'i bulamaması üzerine eve gidip Dan'in eşyalarına zarar vermesi (Dördüncü Bölüm 18:21-18:50) duygusal olarak acı çekmenin doğal bir sonucu olarak yorumlanmaktadır. Bu sahnede acı çekme duygusuna eşlik eden duyguların ise öfke, intikam ve kıskançlık olduğu görülmektedir. Diğer taraftan acı çekme duygusunun etkisiyle protesto etme davranışına eşlik eden davranış saldırganlıktır. Bu durum bireye acının kaynağını hatırlatan herhangi bir şeye zarar verme isteğinin göstergesidir. Betty'de acı çekme duygusunun protestosu olarak görülen bir diğer durum telesekretere kaydedilen ses kayıtlarıdır. Arkadaşlarıyla beraber restoranda oturduğu ve sohbet ettiği bir sahnede (Beşinci Bölüm 09:18-11:01) acı çekmenin bir sonucu olarak bunu yaptığı, konuşmasının satır aralarından anlaşılmaktadır.

Acı çekme duygusunun davranışlarda gözlemlenen diğer bir sonucu ise ağlamadır. Ağlama davranışı rahatlama amacı taşıyan bir duygu boşaltımı, acıyı bir şekilde vücuttan dışarı atma aracı olarak gerçekleşmektedir. Betty çocuklarla vakit geçirdiği bir sırada, Dan'in çocuklara Betty için psikolojik problemleri olduğunu söylediğini öğrenir. Bu durum acı çekme duygusunu tetikler çünkü çocukları kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bunun sonucunda Dan'e telefon ederek ağlamaklı bir şekilde hakaretlerde bulunmakta, küfretmekte ve Dan'i suçlamaktadır (Birinci Bölüm 40:10-41:05). Bu durum acı çekme duygusunun oluşmasında çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunmanın etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Acı çekme duygusuyla ilgili olan diğer davranışlar ise engelleme/engellenme ve inatlaşmadır. Bireyler sevdikleri, yakın olmak ve elde etmek istedikleri şeylerden uzak tutulduklarında engellenme davranışı ortaya çıkmaktadır. Acı çekme duygusu bu sebeple meydana gelebilmekte, birey engel ortadan kalkana kadar mücadele etmeyi sürdürmektedir. Betty paskalya tatilini beraber geçirmek üzere çocukları almak için eve gittiği bir sahnede çocukların Dan tarafından götürüldüğünü görmektedir (Beşinci Bölüm 29:58-30:16). Bu durum hayal kırıklığı, öfke ve özlem duygularını beraberinde getirmekte, çocukları Dan'den almak için mücadele etmeye başlamaktadır. Arabayı Dan'in arabasının önüne kırıp çocuklarla iletişim kurmayı denemektedir. Diğer taraftan Dan ile çekişmeli bir tartışma yaşamakta, bu durum inatlaşma davranışının göstergesi olarak yorumlanmaktadır.

Diğer duygular içerisinde ele alınan başka bir duygu ise **bunalma** duygusudur. Bunalma duygusu bireyin köşeye sıkışmışlık halini ifade etmektedir. Bu durum

çözüksüz kalan meselelerin, süreklilik kazanmış olan sorunların getirdiği bıkkınlık hali olarak da ifade edilebilmektedir. Bunalma duygusu ile ilgili olan davranışlar engelleme/engellenme, ağlama, derin nefes alma ve kendini savunma davranışlarıdır. Engelleme davranışı bunalmaya sebep olması itibariyle ele alınmaktadır. Bunalma duygusunun sonucunda görülen davranışlardan öncelikle ele alınan derin nefes almadır. Bu durum bunalmanın getirdiği baskıyı bireyin üzerinden atmak için uyguladığı bir rahatlama hareketidir. Bunalma duygusuyla derin nefes alma davranışı ayrıca ağlama davranışıyla beraber gözlemlenmektedir. Betty'nin cinayetleri işledikten sonra yaşadığı duyguları ve yaptıklarını mahkemede anlattığı sahnede (Sekizinci Bölüm 22:20-23:12), bunalma duygusunun bireyi ne kadar zorladığı açık bir şekilde görülmektedir. Bu ifadeler Kutu 5'te gösterilmektedir.

Kutu 5: Dirty john: betty broderick story dizisinde betty'nin cinayetten sonra hissettiği bunalma duygusunu anlattığı mahkemedeki ifadelerini gösterir kutu (sekizinci bölüm 22:20-23:12)

- Nereye gideceğimi bilmiyordum, kimi arayacağımı ya da.
Ne yapacağımı bilmediğim için evden çıktım.
Çok fazla şey oluyordu.
Bu çılđınca düşünceler... ızdırap...
Gözüm dönmüştü sanki.
Tüm dünya kafamın içindeydi.
Sahile gidip yapacaktım.
Zaten bir hayatım kalmamıştı.

-Sahile gittiniz mi peki?

-Sahile gitmek için evden ayrıldım ama...
Sahile gitmedim, hayır.

Bunalma duygusunu ortaya çıkaran bir diğer davranış engellenmedir. Betty karakterinin avukatıyla konuştugu bir sahnede (Beşinci Bölüm 26:25-27:19) Dan'in ödemeleri kafasına göre yapmasından dolayı maddi açıdan zorlandığını ifade etmesi bunalma duygusunun varlığı hakkında işaretler barındırmaktadır. Ayrıca iş ararken çocuk bakıcılığına kendi çocuklarıyla yaşadığı çeşitli problemlerden dolayı başvurmaktan çekinmesi ağlama davranışını beraberinde getirmekte, bu durum

bunalma duygusu ile ağlama davranışı arasındaki ilgiyi göstermektedir. Engellenme durumunun bunalmayı beraberinde getirdiğinin bir başka göstergesi Betty'nin mahkemede verdiği ifade görülmektedir (Altıncı Bölüm 17:39-18:03). Bu ifadelerde Dan ile geçirdiği yılları “kuşatma altındaymış gibi” şeklinde tarif etmesi bunalma duygusu ile engellenme davranışı arasındaki ilgiyi somut hale getirmektedir.

Diğer duygular içerisinde davranışlarla ilgisi ele alınan başka bir duygu da **çaresizliktir**. Çaresizlik duygusu yapılan kodlamalar içerisinde öfke duygusundan sonra en fazla hissedilen duygu olarak kaydedilmektedir. Bireyin mücadele ettiği çeşitli zorluklar karşısında yılgınlık göstermesi, ümidini ve enerjisini yitirmesi, güçsüz olduğuna inanması ve çözüm üretme motivasyonunu kaybetmesi çaresizlik duygusu olarak değerlendirilmektedir. Kaybedecek bir şeyin kalmadığı düşünüldüğünde çaresizlik duygusu daha belirgin hissedilmekte bu durum bireyin çevresine karşı fiili birtakım tepkiler göstermesine sebep olmaktadır. Çaresizlik duygusuyla en yoğun çıkan davranış ağlama olarak görülmektedir. Ağlama kadar yoğun olmamakla beraber engelleme/engellenme, hakaret etme, inatlaşma ve protesto etme davranışları çaresizlik duygusu ile bağlantılı olarak gözlemlenmektedir. Ayrıca çıldırma/çılginlık söylemi, değersiz hissettirme, derin nefes alma, hesap sorma, itiraf, küfretme ve tebessüm/gülme davranışlarının da çaresizlik duygusuyla ilgili olduğu tespit edilmektedir.

Çaresizlik duygusunu en yoğun hisseden karakterin Betty olduğu görülmektedir. Dan tarafından aldatılmak, boşanma sürecinde çevresinden gereken desteği alamamak, depresyon ve çeşitli hastalıklarla mücadele etmek ve maddi açıdan problemler yaşamak Betty'nin kendisini çaresiz hissetmesine sebep olmaktadır. Avukatıyla görüştüğü bir sahnede (Beşinci Bölüm 26:25-27:19) Dan'nin Betty'nin maddi durumunu umursamaması bir engellenme durumu olarak görülmekte; ayrıca Betty çocuklarından ayrı kaldığını anlattığında ağlamaktadır. Çocuklarıyla yeteri kadar beraber olamaması Betty'nin çaresizlik duygusunu körüklemektedir. Bu durum Dan'e karşı daha hırçın ve tepkisel davranmasına sebep olmakta neticede inatlaşma ve protesto etme davranışları olarak gözlemlenmektedir. Dan'in çocukları alıp arabayla Betty'den uzaklaştığı sahnede (Beşinci Bölüm 29:16-30:34) çaresizlik duygusu hissedilmektedir. Aynı sahnede çocukların götürüldüğünü gören Betty trafikte arabayla hız yapmakta ve aracın önünü kesmektedir. Dan mahkeme kararını hatırlattığında ise

Betty ağlamakta, bu durum engellenme davranışıyla beraber görülmektedir. Betty'nin çaresizlik duygusunun sonucunda daha kararlı mücadeleler vermesi ise inatlaşma davranışının çaresizlik ile ilgisini ortaya koymaktadır.

Tablo 13: Dirty john: betty broderick story dizisinde diğer duygular olarak tasnif edilen duyguların davranışlarla ilişkisini gösterir kod matris tablosu

Kod Sistemi	Diğer Duygular	Acı Çekme	Bunalma	Çaresizlik	Gerginlik	Mutluluk	Özlem	Umut
☐ Davranışlar								
☐ Ağlama		■	■	■	■		■	
☐ Alaya Alma						■		
☐ Ayrımcılık								
☐ Baskı Altına Alma								
☐ Başa Kasma								
☐ Çıldırma / Çılgınlık Söylemi		■		■	■	■		
☐ Dans Etme						■		
☐ Değersiz Hissettirme				■				
☐ Derin Nefes Alma			■	■			■	
☐ Destek ve Yardımda Bulunma						■	■	
☐ Engelleme / Engellenme		■	■	■			■	
☐ Görmezden Gelme								
☐ Hakaret Etme		■		■	■			
☐ Hesap Sorma				■				
☐ İletişimden Kaçınma					■			
☐ İnatlaşma		■		■			■	
☐ İnkâr Etme								
☐ İtiraf		■		■				
☐ Kendini Savunma		■	■		■			
☐ Kendini Sorgulama								
☐ Kışkırtma/Tahrîk								
☐ Küfür Etme		■		■	■			
☐ Övgüler/İltifatlar						■		
☐ Öz Eleştirî Yapma								
☐ Özür Dileme								
☐ Özerimli Davranış							■	
☐ Protesto Etme		■		■			■	
☐ Sabotaj								
☐ Saldırganlık		■						
☐ Suçlama		■			■			
☐ Şantaj								
☐ Şüpheye Düşürme								
☐ Tebessüm /Gülme				■	■	■	■	
☐ Tehdit								
☐ Tutarsızlıkla Suçlama								
☐ Utandırma								
☐ Uzaklaşma								
☐ Uzaklaştırma								

Çaresizlik duygusunun görüldüğü başka bir nokta aileden yeteri kadar destek alınmamasıdır. Betty annesini mahkemeye davet ettiğinde annesinin gelemeyeceğini söylemesi kendisini yalnız hissetmesine sebep olmakta bu durum çaresizlik duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Tepkisel olarak ise ağlama davranışı görülmektedir. Bu sahnede çaresizlik duygusuna eşlik eden duyguların acı çekme ve hayal kırıklığı olması da dikkat çeken başka bir noktadır. Betty'nin mahkemede ifade verdiği bir sahnede (Sekizinci Bölüm 22:20-23:12) cinayetten sonra ne yapacağını bilemediğini söylemesi ve derin nefes alması da çaresizlik duygusunun bir işareti olarak değerlendirilmektedir.

Ayrıca bu durum bunalma ve intikam duygularıyla beraber yaşanmaktadır. Diğer taraftan çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunmanın da çaresizlik duygusuna sebep olduğu görülmektedir. Bu davranış özellikle değersiz hissettirme davranışıyla birleştiğinde bireyin özgüveni ve özsaygısı için yıkıcı etki oluşturmaktadır. Betty'nin aldığı mahkeme tebligatında çocuklarıyla tekrar beraber olabilmesi için psikolojik desteğe başlamasının şart olduğunun bildirilmesi (Beşinci Bölüm 06:09-06:48) çaresizlik duygusunu meydana getirmektedir. Ayrıca kendisini, suçlu bulunan başka ebeveynlerle karşılaştırmakta ve haksızlığa uğradığını beyan etmektedir. Tüm bunlar değersiz hissettirme ve çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunma davranışının sonucunda gerçekleşmektedir.

Diğer duygular içerisinde ele alınan başka bir duygu ise **gerginlik** duygusudur. Bireyin içinde bulunduğu ortamda kendisini rahat hissedememesi, kasılması, çekinmesi ve öfkelenmesi gerginlik duygusu olarak dışarı yansımaktadır. Herhangi bir olaydan ve kişiden duyulan rahatsızlık bireylerin kendilerini gergin hissetmelerine neden olabilmektedir. Gerginlik duygusu ile ortaya çıkan ve gerginliği meydana getiren davranışlar ağlama, çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunma, hakaret etme, iletişimden kaçınma, kendini savunma, küfretme, suçlama ve tebessüm gülme davranışı olarak tespit edilmektedir. Suçlama davranışının ise gerginlik ile en fazla ilgili olduğu görülmektedir. Gerginlik duygusu Betty'nin çocuklarla beraber olduğu sahnede (Birinci Bölüm 40:10-41:05) çocukların Betty'den uzak durması sonucunda görülmektedir. Betty Dan'in çocuklara kendisi hakkında söylediklerinden haberdar olduktan sonra telefon ederek Dan'in neden bunu yaptığını öğrenmeye çalışmaktadır. Telefonda akli dengesinin yerinde olduğunu söylerken kendisini savunma davranışında bulunmakta benzer şekilde asıl Dan'in psikolojik destek alması gerektiğini söylerken de suçlama davranışında bulunmaktadır. Ayrıca ağlama, küfür ve hakaret etme davranışları da görülmekte bu durum gerginlik duygusunun acı çekme ve öfke duygularıyla beraber hissedildiğinde bireyin kontrolünü kaybettiğini göstermektedir.

Gerginlik duygusuyla ortaya çıkan bir başka davranış ise iletişimden kaçınmadır. Bireyin herhangi bir olumsuzluktan şüphelenmesi ya da ters giden bir durum olduğunu hissetmesi gerginliğe sebep olmaktadır. Bu duygularla harekete geçen birey kafasında tasarladığı düşüncelerin doğruluğunu gördüğü zaman iletişim

kanallarını kapatabilmekte sonuçta kendisini bir süreliğine geri çekebilmektedir. Dan ile yemek yediği bir sahnede (Dördüncü Bölüm 15:03-15:31) restoranda uzunca süre Dan'ın gelmesini bekleyen Betty'de gerginlik duygusu hissedilmektedir. Üst kata çıktığında Dan'ın telefonda olduğunu görünce hiçbir tepki vermeden gerisin geri restorana dönmesi gerginlik duygusunun iletişim yollarını tıkadığını düşündürmektedir. Ayrıca gerginlik duygusunu daha belirgin hale getiren duygunun da kıskançlık duygusu olduğu dikkat çekmektedir. Gerginlik duygusunda görülen tebessüm gülme davranışı ise ortamı yumuşatmak adına gerçekleşmektedir. Betty ailesinin yanında aldığı kötü haberden dolayı gerginlik duygusunu yaşamakta ancak ailesine durumu sezdirmemek adına tebessüm gülme davranışı ile durumu geçiştirmektedir (Birinci Bölüm 17:32-17:50). Buradan da anlaşılacağı üzere, tebessüm/gülme davranışının duyguları gizleme amacı ile ortaya çıkan bir davranış olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bireylerin diğer insanlardan içinde buldukları duyguları saklamak istediklerinde tebessüm ettikleri söylenebilir.

Diğer duygular içerisinde ele alınan duygulardan biri de **mutluluktur**. İçerisinde bulunulan koşullardan, insanlardan ya da herhangi bir şeyin varlığından duyulan memnuniyet, haz alma ve sevinme durumu mutluluk duygusu olarak değerlendirilmektedir. Birey içinde bulunduğu şartların süregelen olmasını istemekte, kendisini güvende, rahat ve enerjik hissetmektedir. Mutluluk duygusuyla ortaya çıkan davranışlar alaya alma, çıldırma çılgınlık söylemi, dans etme, destek ve yardımda bulunma, övgüler/iltifatlar ve tebessüm/gülme davranışı olarak kaydedilmektedir. Mutluluk duygusunun en fazla bağlantılı olduğu davranışın da tebessüm/gülme olduğu tespit edilmektedir.

Betty karakterinin mahkemeye hazırlandığı sürede halktan almış olduğu destek, sürecin kendi lehine döneceğini düşündürmektedir. Bu durum Betty'nin vurdum duymaz davranmasına ve avukatının uyarılarına alaycı üslupla cevap vermesine sebep olmaktadır (Sekizinci Bölüm 09:53-10:15). Mutluluk duygusu bu yönüyle bireyin pozitif düşünmesini sağlarken olayların negatif yönlerine odaklanmasına engel olmaktadır. Çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunma davranışıyla mutluluk arasındaki ilgi ise daha çok zıt yönlü gerçekleşmektedir. Mutluluk bu davranışın yıkıcı etkisini ortadan kaldırmaktadır. Dan sürekli olarak Betty'nin çıldırma/çılgınlık davranışı içinde olduğu söylemi ile onun akli dengesinin yerinde olmadığını ima etmektedir. Bu durum

bir süre sonra Betty tarafında kısmen kabul edilmektedir ancak mutluluk duygusu bu davranışın olumsuz etkisini yok etmektedir. Esasında mutluluğun sebebi maddi refah düzeyinin yükselmesi olarak değerlendirilmekte, Betty ile arkadaşı arasında geçen konuşma (Altıncı Bölüm 36:15-36:29) Kutu 6'da gösterilmektedir.

Kutu 6: Dirty john: betty broderick story dizisinde çıldırma/çılgınlık söylemi ile mutluluk duygusunun betty'nin sözleriyle ifade edilmesini gösterir kutu (altıncı bölüm 36:15-36:29)

Delirmiş olabilirim ama uzun zaman sonra nihayet hayal kurabiliyorum. Güvенеbileceğim bir mahkemeden destek almak... Onun beni artık cezalandıramaması... Çocuklarım... Güzel bir iş... Kendime ait bir hayat...

İş mi? Ne işiymiş bu?

Bir reklam gördüm. Liz Beal'in küçük kızlarının gittiği ana okulunun öğretim asistanı olarak.

Başvurdun mu?

Hayır, ayın 12'sinde başlıyorum.

Mutluluk duygusuyla ortaya çıkan bir başka davranış dans etme olarak tespit edilmektedir. Betty arkadaşından almış olduğu destekle mutlu olmakta ve müzik eşliğinde bir süreliğine zor şartların getirmiş olduğu stresten arınmaktadır (Yedinci Bölüm 22:32-23:32). Dans etme davranışı büyük oranda mutluluğun bir işareti olarak yorumlanmaktadır. Mutlulukla ortaya çıkan bir diğer davranış destek ve yardımda bulunma davranışdır. Birey kendisini ait hissettiği yer tarafından sahiplenildiğinde ve aidiyet duygusu güçlendiğinden daha fedakâr davranışlar sergileyebilmekte, bu durum mutluluk duygusunun yoğunluğunu ve süresini etkilemektedir. Betty Dan ile olan evliliğinin ilk dönemlerinde karşılaştığı zorluklar konusunda Dan'e elinden gelen yardımı yapmakta, moral ve motivasyon konusunda destek olmaktadır (İkinci Bölüm 38:05-38:23). Bu durum Dan'in de Betty'e karşı olan sevgisinden ve mutlu etme isteğinden kaynaklanmaktadır.

Mutluluk duygusuyla iltifat etme ve övgü dolu sözler söyleme davranışını ise Dan Linda'ya karşı göstermektedir. Linda ile beraber olduğu sürecin başlarında mesleki gelişimini tamamlaması adına destekte bulunmakta ve beraber olmanın verdiği mutlulukla çeşitli övgü dolu sözler söylemektedir (Dördünü Bölüm 06:18-06:38).

Tebessüm gülme davranışını mutluluk duygusunun sonucunda gösteren karakter genellikle Betty'dir. Duyguları daha derin yaşayan Betty karakteri arkadaşından aldığı destek sonucunda (Beşinci Bölüm 20:27-20:46) tebessüm gülme davranışını göstermekte burada mutluluğa eşlik eden duyguların sevgi ve minnettarlık olduğu dikkat çekmektedir. Linda karakteri de Dan ile beraber olduğu zamanlarda (Beşinci Bölüm 34:43-32:56) mutluluğun bir belirtisi olarak tebessüm/gülme davranışında bulunmaktadır.

Diğer duygular içerisinde davranışlarla ilgisi ele alınan başka bir duygu **özlemdir**. Bir kimsenin ayrı kaldığı ve sevdiği birisinin ya da bir şeyin yakınında olmasını arzu etmesi özlem duygusu olarak değerlendirilmektedir. Özlem duygusu ağlama, destek ve yardımda bulunma, derin nefes alma, engelleme/engellenme, inatlaşma, özverili davranış, protesto etme ve tebessüm/gülme davranışlarıyla bağlantılı olarak hissedilmektedir. Betty'de geçmişe duyulan özlem şeklinde gözlemlenen duygu beraberinde ağlama davranışını getirmektedir. Özellikle anıların olduğu alanlarda hatıralar daha kolay geri getirildiği için eski evi ziyareti esnasında geçmiş özlemi ağlama davranışını ortaya çıkarmakta, bu durum derin nefes alma davranışıyla beraber görülmektedir (Birinci Bölüm 10:03-10:31). Özlem duygusu aynı zamanda çocuklara karşı da ortaya çıkmaktadır. Çocukların Dan tarafından Betty'den uzaklaştırılması (Beşinci Bölüm 29:58-30:16) özlem duygusunu daha güçlü yaşamasına neden olmaktadır.

Özlem duygusuyla bağlantılı olan diğer davranışlar da özverili davranma ile destek ve yardımda bulunmadır. Betty karakterinin evliliğin ilk dönemlerini anlattığı sahnede (Birinci Bölüm 16:44-17:14) kendisinin oldukça akıllı ve evliliği ayakta tutacak karakterde olduğundan bahsetmesi geçmişe özlem duygusunun bir işareti olarak yorumlanmaktadır. Birey fedakârlık yaptığı, destek ve yardımda bulunduğu ve özverili olduğu zamanlarda bunun gerçekten yapılmaya değeceğine inandığı için herhangi bir pişmanlık duymamaktadır. Ancak ilişkiler bozulduğu zaman yapılan fedakarlıklar göz ardı edildiği için bu durum mutlu zamanlara özlem duygusunu ortaya

çıkarmaktadır. Engelleme/engellenme davranışı ise Betty'nin özlem duygusunu daha güçlü olacak şekilde inşa etmektedir. Özellikle çocuklardan mahrum bırakılması bu durumu protesto etmesine sebep olurken inatlaşma davranışını göstermesini ve mücadele etmesini de sağlamaktadır (Beşinci Bölüm 29:58-30:16).

Diğer duygular içerisinde ele alınan son duygu ise **umuttur** ancak umut duygusu herhangi bir davranış kalıbıyla bağlantılı olarak ortaya çıkmadığı için bu duygunun gözlemlendiği sahneler tasvir edilerek yorumlanmaktadır. Öncelikle belirtilmesi gereken nokta umut duygusunun gözlemlendiği yerlerde beklenti duygusunun yoğun olarak yaşandığıdır. Betty karakteri evliliği sonlanırken sürekli olarak geri dönüş olacağına dair güçlü bir istek ve arzu duymaktadır. Bu durum arkadaşlarından Dan ile konuşmaları için ricada bulunduğu sahnede (Birinci Bölüm 32:27-32:52) görülmektedir. Umut duygusunun başka bir şekli ise yaşananların gelecekte daha iyi anlaşılacağına ve Dan'in, Betty'nin durumunu daha iyi anlayacağına yöneliktir. Betty Dan'den değil yapılanlardan nefret ettiğini belirtmekte ancak bunların bir gün düzeleceğine karşı güçlü bir inanç beslemektedir (Birinci Bölüm 44:57-45:35).

Son olarak belirtilmesi gereken ve araştırma bulgularıyla ortaya konulan nokta duygular ile sosyal ve bireysel konumlandırmalar arasındaki ilişkidir. Sosyal ve bireysel konumlandırmalar bireyin başkalarını değerlendirmesi, zihninde o kişilerin değeri üzerine mukayeseler yapması, sosyal konumlarını bu mukayeselere göre belirlemesidir ve davranış kalıpları olarak ele alınmasıdır. Bu konumlandırmalar bireylerin diğerlerine bakış açılarını en net ortaya koyan noktalardır. Bu bağlamda benliği geliştirme, benliği yüceltme, değersiz hissetme, etkisiz benlik sunumu, iyi izlenim verme, benlik sunumu, diğeri/öteki hakkındaki düşüncesi, kalıp yargı, kendilik algısı ve kendini karşılaştırma davranışlarının duygular ile olan bağlantısı incelenmiştir. Benliği geliştirme davranışı özgüven duygusuyla bağlantılı çıkmakta buna karşın değersiz hissetme davranışının da öfke duygusuyla ilişkili olduğu görülmektedir. Benliği yüceltme davranışıyla küçümseme duygusunun ilgili çıkması da ortaya konulan bir başka önemli noktadır. Etkisiz benlik sunumunun sevgi, güvensizlik ve mutluluk duygularıyla ilişkili olduğu ortaya konulmaktadır. İyi izlenim verme ve benlik sunumu olarak ifade edilen davranış kalıpları ise bireyin sürekli olarak kendisini ön plana çıkarması anlamına gelmekte bu anlamda en fazla gurur/kendine hayranlık duygusuyla bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Kalıp yargı ise bir kimse

hakkındaki ön yargılarının daha kuvvetli olması durumu olması sebebiyle küçümseme ve beklenti duygularıyla sergilenmektedir. Kendilik algısının da öfke ve çaresizlik duygularıyla ortaya çıktığı dikkat çekmektedir. Kendini karşılaştırma ise öfke çaresizlik, üzüntü ve hayal kırıklığı duygularıyla bağlantılı çıkmaktadır. Tüm bu bağlantılar daha detaylı bir şekilde Tablo 15’te gösterilmektedir.

Sosyal ve bireysel konumlandırmaların karakterler arasında ne sıklıkla sergilendiği ve hissedildiği ise Tablo 14’te gösterilmektedir.

Tablo 14: Dirty john: betty broderick story dizisindeki karakterlerin benlik algısı ile bireyler arasındaki sosyal konumlandırmalarını gösterir kod matris tablosu

Kod Sistemi	Karakterler	Betty	Dan	Linda
 Sosyal ve Bireysel Konumlandırmalar				
 Benliği Geliştirme				
 Benliği Yüceltme				
 Değersiz Hissetme				
 Etkisiz Benlik Sunumu				
 İyi İzlenim Verme				
 Benlik Sunumu				
 Diğeri/Öteki Hakkındaki Düşüncesi				
 Kalıp Yargı				
 Kendilik Algısı				
 Kendini Karşılaştırma				

Bu bağlamda Betty karakterinin benliği geliştirme, değersiz hissetme, diğerleri hakkında fikir yürütme, kendilik algısı ve kendini karşılaştırma davranışlarını sıklıkla gösterdiği tespit edilmektedir. Benliği geliştirmesi, dava devam ederken kendisini savunma kararı almasında görülmektedir. Değersiz hissetme ise Dan’ın küçümseyici davranışlarına maruz kaldığı anlarda hissedilmektedir. Kendilik algısı olarak ifade edilen nokta bireyin kendi kapasitesinin ve yapabileceklerinin farkında olması durumudur. Bu da Betty karakterinde yoğun olarak gözlemlenmektedir. Kendini karşılaştırma davranışı ise Linda’ya olan bakış açısından kaynaklanmaktadır.

Dan de görülen ise benliği yüceltme durumudur. Özellikle hukuksal meselelerde uzman olması bu şekilde davranmasına sebep olmaktadır. Diğer yandan iyi izlenim verme davranışlarını hakim karşısında kendi lehine karar çıkması için göstermektedir. Benlik sunumu Dan’ın kararlı ve kendinden emin olduğu anlarda

hissedilmektedir. Kalıp yargı ise Betty hakkında dile getirdiği düşüncelerden ve Betty'nin değismeyeceğini ima etmesinden anlaşılmaktadır. Linda'da en yoğun görölen bireysel konumlandırma ise kendini geliştirmedir. Özellikle Dan'in gözüne girmek ve kendisini ona beğendirmek adına gösterdiği çabalar, kendini geliştirme davranışları olarak yorumlanmaktadır. Linda'da görölen diğer bir durum Betty ile kendini karşılaştırmasıdır.

Tablo 15: Dirty john: betty broderick story dizisindeki karakterlerin benlik algısı ile bireyler arasındaki sosyal konumlandırmalarının duygular ile bağlantısını gösterir kod matris tablosu

Kod Sistemi	Benliği Geliştirme	Değersiz Hissetme	Benliği Yüceltme	Etkisiz Benlik Sunumu	Benlik Sunumu	İyi İzlenim Verme	Diğeri/Öteki Hakkındaki Düşüncesi	Kalp Yargı	Kendilik Algısı	Kendini Karşılaştırma	
▼ Duygular											
▼ Temel Duygular											
Üzüntü											
Beklenti											
Korku											
Neşe/Sevinç											
Öfke											
▼ Birincil Çiftler - Plutchik											
Hayal Kırıklığı											
Küçümseme											
Pişmanlık											
Sevgi											
▼ İkincil Çiftler - Plutchik											
Gurur/Kendine Hayranlık											
Merak											
Şüphesizlik											
Umutsuzluk											
▼ Üçüncül Çiftler - Plutchik											
Utanç											
▼ Nahoş Duygular - Solomon											
İntikam											
Kıskançlık											
Nefret											
▼ Benliğe Dönük Duygular											
Bencilik											
Özgüven											
Özsaygı											
Yetersizlik Duygusu											
▼ Başkasına Dönük Duygular											
Empati											
Güvensizlik											
Minnettarlık											
▼ Diğer Duygular											
Acı Çekme											
Bunalma											
Çaresizlik											
Gerginlik											
Mutluluk											
Özlem											
Umut											
Σ TOPLAM	1	13	36	6	3	6	16	45	12	31	22

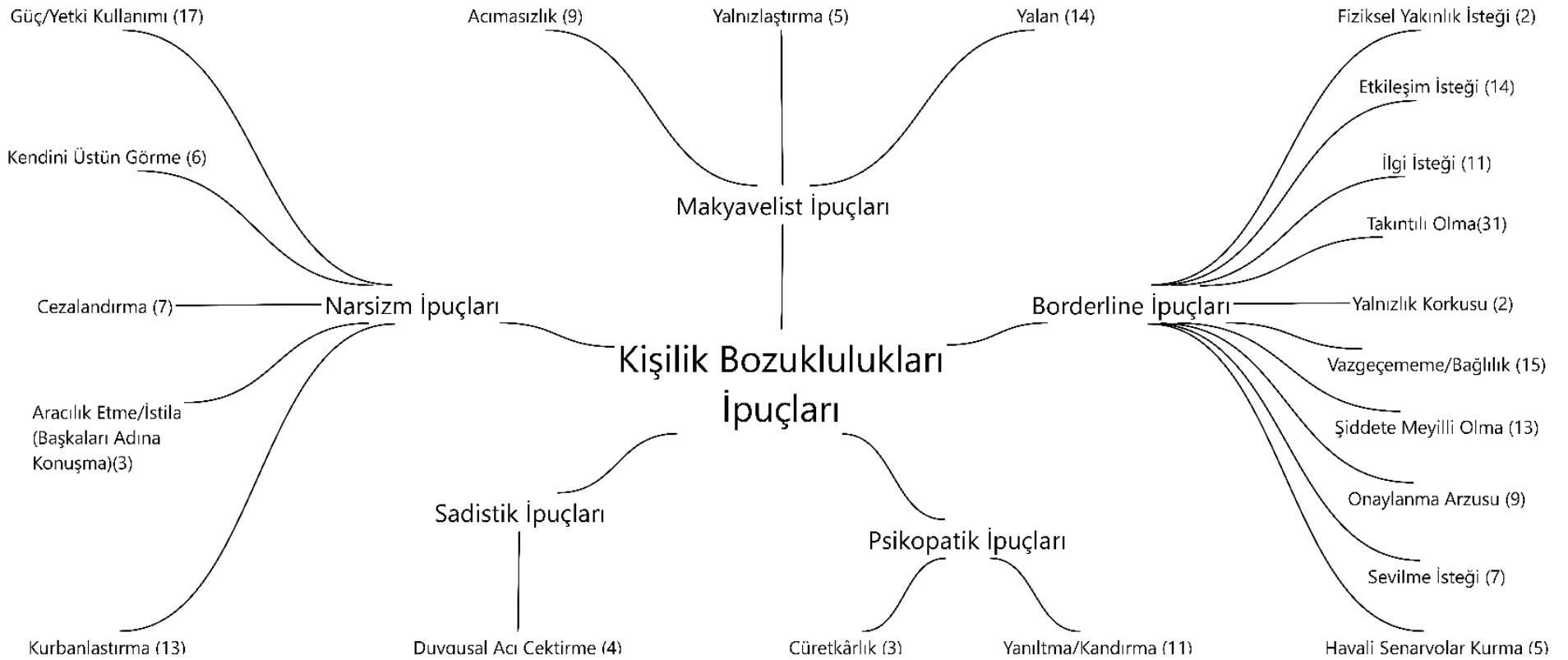
3.3. Kişilik Bozuklukları İpuçları

Araştırma bulgularıyla ortaya konulan bir başka nokta kişilik bozuklukları ile duygular ve davranışlar arasındaki ilişkinin daha görünür bir şekilde ortaya konulmasıdır. Öncelikle belirtilmesi gereken nokta bu araştırmada psikolojik bir tanı ya da tespit yapılmadığıdır. Bu psikoloji biliminin araştırma alanına giren bir konudur. Ancak sosyal bilimlerin ilgilendiği meseleler sıklıkla birbirine temas ettiği için sosyolojik çıkarımlar yapılırken psikoloji biliminin ortaya koymuş olduğu gerçeklere değinmek daha doğru sonuçlar elde edilmesi açısından faydalı olmaktadır. Aynı zamanda bu araştırmada incelenen olay ve bu olayın dizide ele alınış biçimi yoğun duyguları içermektedir. Bu bağlamda ele alınan duyguları, kişilik bozukluklarına değinmeden tam manası ile ortaya koyabilmek mümkün olmayacağı için psikoloji biliminin de alanına girmeden ancak sosyolojik boyutlarıyla konu incelenmektedir.

Bu bağlamda karakterlerin sergilemiş oldukları davranışların ve gösterdikleri duyguların hangi kişilik bozukluğunun işareti olduğu çeşitli ip uçları ortaya konularak tespit edilmektedir. Bu bölüme kişilik bozuklukları kod alt kod bölümler modeli ile gösterilmekte ve elde edilen bulgular ise yazıyla aktarılmaktadır. Dizide yapılan analizlerin sonucuna göre burada borderline, narsisizm, makyavelist, psikopatik ve sadistik olmak üzere toplamda beş tür kişilik bozukluğu ele alınmaktadır. Araştırma boyunca ele alınan kişilik bozuklukları Şekil 7’de ayrıntılı bir biçimde gösterilmektedir. Ayrıca kişilik bozukluklarının hangi karakterde ne sıklıkta ortaya çıktığı Tablo 16’da gösterilmektedir.

Tablo 16: Dirty john: betty broderick story dizisinde tespit edilen kişilik bozukluğu ipuçlarının karakterler arasında görülme sıklığını gösterir kod matris tablosu

Kod Sistemi	Karakterler	Betty	Dan	Linda
✓ Kişilik Bozuklukları İpuçları				
✓ Psikopatik İpuçları				
Cüretkârlık			■	■
Yanıltma/Kandırma		■	■	
✓ Sadistik İpuçları				
Duygusal Acı Çektirme			■	■
✓ Narsizm İpuçları		■	■	
Aracılık Etme/İstila (Başkaları Adına)			■	■
Cezalandırma			■	
Güç/Yetki Kullanımı			■	■
Kendini Üstün Görme			■	
Kurbanlaştırma			■	■
✓ Makyavelist İpuçları				
Acımasızlık			■	
Yalan		■	■	
Yalnızlaştırma			■	
✓ Borderline İpuçları		■		
Etkileşim İsteği		■		
Fiziksel Yakınlık İsteği		■		
Hayali Senaryolar Kurma		■		
İlgi İsteği		■		
Onaylanma Arzusu		■		
Sevilme İsteği		■		
Şiddete Meyilli Olma		■		
Takıntılı Olma		■		
Vazgeçememe/Bağılılık		■		
Yalnızlık Korkusu		■		

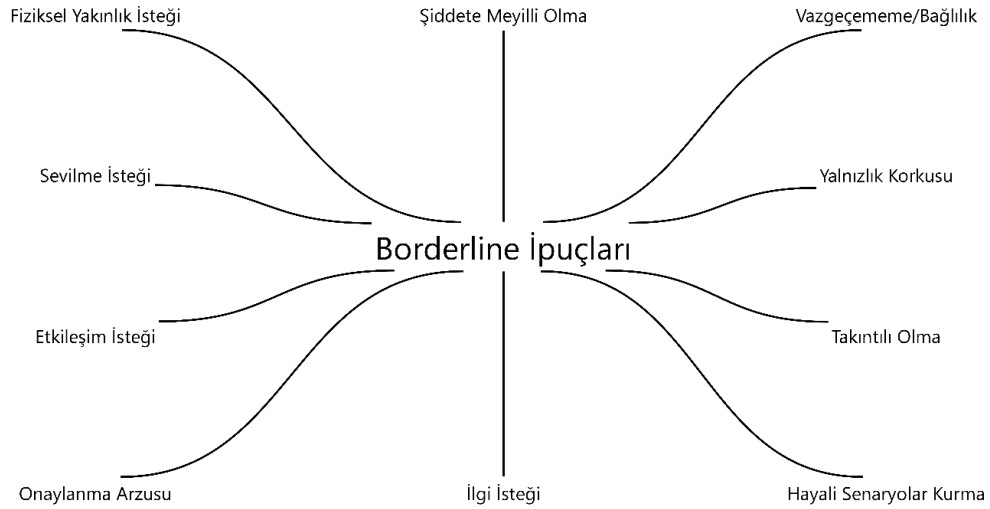

Şekil 7: Dirty john: betty broderick story dizisinde gözlemlenen kişilik bozukluğu ipuçlarının sınıflandırılmasına ilişkin kod modeli

3.3.1. Borderline İpuçları, Duygular ve Davranışlar

Borderline kişilik bozukluğu, sınırda kişilik olarak da ifade edilen bireylerin çevrelerindeki insanlara karşı derin bağlılık hissettikleri ve kaybedilme korkusunu daha yoğun yaşadıkları durumları ifade etmektedir. Bu bağlamda bireylerin çevrelerindeki insanlara karşı güçlü bir bağımlılık duydukları ve kaybedilmemek adına çeşitli olağan dışı davranışlar sergiledikleri tespit edilmektedir. Yapılan kodlamalar sonucunda borderline kişilik bozukluğu ipuçları frekans sıklıklarına göre ele alınmaktadır. Ayrıca borderline kişilik bozukluğu ipuçları gösteren karakterin çoğunlukla Betty olduğu gözlemlenmektedir. Borderline kişilik bozukluğu hakkında fikir veren ipuçları Şekil 8’de ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

Şekil 8: Dirty john: betty broderick story dizisinde gözlemlenen borderline kişilik bozukluğu ipuçlarının sınıflandırılmasına ilişkin kod modeli

Borderline kişilik bozukluğunda en yoğun kodlanan ipucunun **takıntılı olma** durumu olduğu dikkat çekmektedir. Takıntılı olma, bireylerin zihnini meşgul eden bir konunun en ilgisiz ve alakasız anlarda dahi gündeme getirilmesini ifade etmektedir. Birey kafasına taktığı ya da düşünmekten kendisini alamadığı meseleyle sürekli meşgul olmakta, çevresinde dönen olayları istemsiz bir şekilde bu meseleyle ya da kişilerle ilişkilendirmektedir. Bu bağlamda takıntılı olma durumuyla en yoğun

hissedilen duyguların üzüntü, kıskançlık ve merak olduğu görülmektedir. Birey kıskandığı ve merak ettiği herhangi bir şeyi tatmin olana kadar gündemde tutma eğiliminde olmaktadır. Diğer taraftan intikam, çaresizlik, hayal kırıklığı umutsuzluk ve nefret duyguları da takıntılı olma durumunun bir parçası olarak sergilenmektedir. Davranışsal olarak ise takıntılı bireylerin hakaret etme, inatlaşma, protesto etme ve küfretme davranışlarını gösterdikleri tespit edilmektedir. Betty karakteri Linda'ya karşı takıntılı tavırlar göstermekte sürekli olarak Linda hakkında konuşmalar yapmaktadır. Özellikle düğün hazırlıklarının olduğu dönemde Linda'nın yaptıklarını merak etmesi takıntılı olma durumu hakkında işaretler barındırmaktadır. Çocuklardan birini eve getirdiği bir sahnede (Yedinci Bölüm 07:28-08:07) yasak olmasına rağmen eve girmesi ve davetli listesini çalması, davet listesindeki kişileri arayarak Linda'nın aleyhinde konuşmalar yapması (Yedinci Bölüm 09:55-10:09) takıntılı olma durumunu göstermektedir. Ayrıca bir barda tanıştığı kadınla sohbet ettiği esnada televizyondaki maçı göstererek Dan'ın Linda ile maçta olduğunu söylemesi (Yedinci Bölüm 28:16-29:06), kızıyla sohbet ettiği esnada konuyu birdenbire Linda'ya getirmesi (Yedinci Bölüm 32:18-32:41), kızının mezuniyet töreninde Linda'nın fotoğraflarını çekmesi (Altıncı Bölüm 08:04-08:37), arkadaşlarıyla sohbet ettiği esnada konuyu ilgisiz bir şekilde Linda'ya getirmesi (Altıncı Bölüm 04:10-04:33), oğluyla telefonda görüşürken Linda'yı kastederek telefonun birileri tarafından dinlendiğini söylemesi (Beşinci Bölüm 31:14-32:24) takıntılı olma durumunun Betty tarafından yoğun şekilde yaşandığını göstermektedir.

Borderline ipucu olarak değerlendirilen bir başka durum ise **vazgeçememe/bağlılıktır**. Vazgeçememe, bireylerin sevgi bağı kurduğu, ortak hatıralarının olduğu kişilerden kopamamaları ve uzaklaşamamalarını ifade etmektedir. Bu durum birtakım ihtiyaçların karşılanmasından kaynaklanan mecburiyetten dolayı da olabilmektedir. Betty karakteri Dan'ın kazancının iyi olmasından dolayı müreffeh bir hayat tarzına alışmıştır. Ayrılma durumunda kendi kazancı, alıştığı hayat tarzını sürdürmesine ve pahalı alışkanlıklarını devam ettirmesine yetmeyecektir. Dolayısıyla ayrılmak konusunda oldukça zorlanmaktadır. Bu da borderline bireylerin bağımlılık kazandıkları şeylerden ayrılma konusunda hassas olduklarını göstermektedir. Vazgeçememe/bağlılık durumuyla birlikte en yoğun görülen duygular üzüntü ve özlem duygularıdır. Korku ve pişmanlık duyguları da kısmen vazgeçememe/bağlılık

durumuyla bağlantılı olarak görülmektedir. Davranışsal olarak ise ağlama, küfretme ve suçlama davranışları gözlemlenmektedir. Betty karakteri evliliği kurtarmak adına çeşitli girişimlerde bulunmakta, Dan boşanma konusundaki kararlılığını açıkça göstermesine rağmen arkadaşlarından Dan ile aralarını bulmaları konusunda yardım istemektedir (Birinci Bölüm 32:27-32:52). Ayrıca Dan'ın çocukları Betty'e getirdiği sahnede (Dördüncü Bölüm 42:30-43:04) Betty'nin boşanmama konusundaki ısrarlı tutumları ve Dan ile yalvarır şekilde konuşması vazgeçememe/bağlılık durumunu göstermektedir. Bu da borderline bireylerin gerçekleri kabullenme konusunda oldukça zorlandıklarını göstermektedir.

Borderline ipucu olarak ele alınan bir diğer durum ise **etkileşim isteğidir**. Bu durum kendi varlığını hissettirme, hakimiyet alanını koruma, sataşma, korkutma ve korunma amacıyla gösterilmektedir. Birey takıntılı olduğu kimselerle bir şekilde iletişim kurma çabasında olmakta, böylece rahatsızlık duyduğu kişilere çeşitli yollarla mesajlar vermektedir. Etkileşim isteğiyle bağlantılı çıkan duygular öfke, kıskançlık, çaresizlik, acı çekme ve intikam duygularıdır. Bununla bağlantılı olarak ise protesto etme, inatlaşma, hakaret etme, küfretme ve engelleme/engellenme davranışları ortaya konulmaktadır. Betty karakterinin Dan'ın evine girdiği sahnede masanın üzerindeki pastayı yatağa ve takım elbiselere sürmesi (Dördüncü Bölüm 40:56-41:40), telesekretere sürekli olarak hakaret içerikli mesaj bırakması (Beşinci Bölüm 09:18-11:15), arabaya ve eve zarar vermesi (Beşinci Bölüm 11:22-13:15), Linda'nın evine girip bazı eşyaları çalması (Yedinci Bölüm 07:28-08:07), Linda'yı tedirgin etmek amacıyla fotoğraflarını çekmesi (Altıncı Bölüm 08:04-08:37) etkileşim isteğinin dışavurumu olarak değerlendirilmektedir.

Borderline bireylerin bir diğer yönünü ise **şiddete meyilli olma** durumu oluşturmaktadır. Ellerindeki imkânların ve varlıkların, sevdikleri insanların ya da ellerindeki herhangi bir şeyin kendilerinden uzaklaştıklarını gördüklerinde şiddet içerikli birtakım hareketler sergileyebilmektedirler. Bu durum yaşanan kayıpları fiili birtakım yıkıcı hareketlerle durdurma çabası olarak yorumlanmaktadır. Bununla bağlantılı olarak şiddete meyilli olma en fazla öfke duygusuyla beraber ortaya çıkmaktadır. İntikam, çaresizlik, kıskançlık ve üzüntü duyguları da borderline bireylerin şiddet uygulama güdülerini ortaya çıkaran diğer duygular olarak tespit edilmektedir. Davranışlardan ise şiddete meyilli olma durumu en fazla saldırganlıkla

beraber görülmektedir. Protesto etme, tehdit ve itiraf da şiddet ile görülen diğer davranışlar olarak kaydedilmektedir. Borderline ipuçları çoğunlukla Betty karakterinde gözlemlendiği için şiddete meyilli olma durumunda da Betty'nin sergilemiş olduğu davranışlar ve duygular örnek olarak gösterilmektedir. Doğum gününde eşinin Linda ile dışarıda kutlama yaptığını öğrendikten sonra eve gitmesi ve Dan'ın eşyalarına zarar vermesi (Dördüncü Bölüm 18:21-18:50), arabalara bir takım fiziksel hasarlar vermesi (Beşinci Bölüm 11:22-11:32), silah dükkanından tabanca alması (Altıncı Bölüm 42:48-43:28), sürekli olarak öldürme ve tehdit içeren sözler söylemesi (Sekizinci Bölüm 20:07-20:27) borderline özelliklerin şiddete meyilli olma durumunu ortaya çıkarması olarak yorumlanmaktadır.

Duygular ve davranışlarla ilgisi ele alınan bir başka borderline ipucu ise **ilgi isteğidir**. Bireyler elde ettikleri popülaritelerini kaybetmeye başladıklarında huzursuz olabilmekte bu durum eskiye dönüş ya da mevcut olanı muhafaza şeklinde tezahür etmektedir. Böylece çevrelerindeki insanların göstermiş olduğu saygıyı, sevgiyi ve ilgiyi korumaya çalışmaktadırlar. Bu ilginin herhangi bir şekilde azaldığını gördüklerinde şiddet de dahil olmak üzere çeşitli yöntemler kullanarak kendi varlıklarını çevrelerine hissettirmeye çalışmaktadırlar. İlgi isteğinin en yoğun yaşandığı duygular beklenti ve hayal kırıklığı olarak kaydedilmektedir. Bireyler etraflarındaki insanlardan her zamanki ilgiyi görme yönünde bir beklenti içerisinde olmakta ancak kendi değişimlerini kimi zaman fark edemedikleri için ilgi eksikliği oluştuğunda hayal kırıklığı yaşayabilmektedirler. Diğer yandan korku, üzüntü, merak ve bencillik duyguları da ilgi isteğinin bir işareti olarak tespit edilmektedir. Davranışlar arasından ise protesto etme ilgi isteğiyle en yoğun ilişkili olan davranış olarak gözlemlenmektedir. Hakaret etme, inatlaşma, küfretme ve alaya alma davranışları da ilgi isteği ile ortaya çıkabilmektedir. Betty'nin boşanmanın detaylarını konuşmak için avukatıyla ofise gittiği bir sahnede araçtan inme konusunda direnmesi ve Dan'ın ne söylediği hakkında avukatına sorular sorması (Birinci Bölüm 03:57-04:04), Dan'ın çocukları Betty'nin evine getirdiği sahnede Dan'ın arabasına uzaktan bakış atması (Birinci Bölüm 38:48-38:57), arkadaşıyla yolda yürüdüğü bir sahnede sadece Dan isterse tekrar çocuk yapacağını söylemesi (Dördüncü Bölüm 26:48-26:57) ve kızının mezuniyet törenine Linda'nın katılmış olmasının kendisine olan ilgiyi azaltacağı

yönünde mesajlar vermesi (Altıncı Bölüm 06:56-07:27) borderline bireylerin ilgi isteği konusunda ısrarcı olduklarını göstermektedir.

Borderline kişilik bozukluğu hakkında ipucu veren başka bir durum ise **onaylanma arzusu** olarak tespit edilmektedir. Borderline bireylerin yaptıkları işlerde, aldıkları kararlarda ya da yapmayı düşündükleri herhangi bir işte çevrelerindeki insanlardan onay alma konusunda oldukça hassas oldukları görülmektedir. Bu durum, çevreden gelebilecek tepkilere karşı kırılabilir oldukları ve duygusal dünyalarının değişken yapısı hakkında işaretler barındırmaktadır. Onaylanma arzusu öfke, üzüntü ve empati duygularıyla daha yoğun bir şekilde bağlantılıdır. Bununla beraber beklenti, hayal kırıklığı, sevgi ve bencillik duyguları da onaylanma arzusu ile ilişkilidir. Davranışlardan ise protesto etme, destek ve yardımda bulunma, hakaret etme, itiraf, küfretme ve saldırganlık onaylanma arzusu neticesinde bireyin karşılaştığı engellenme ile ortaya çıkabilmektedir. Betty karakterinin toplumsal terapi merkezinde Dan ile arasında geçen olayları anlattıktan sonra diğer insanlar tarafından desteklendiğini görmesi ve tebessüm etmesi (Altıncı Bölüm 11:17-11:54), bir arkadaşının eski eşinin yeniden evlenmesi üzerine düğüne gitmeme konusunda Dan ile tartışması ve arkadaşını arayarak düğüne katılmayacağını söylemesi (Üçüncü Bölüm 17:35-17:47) borderline bireylerin onaylanma konusuna oldukça dikkat ettiklerini göstermesi açısından önemlidir.

Sevilme isteği de borderline kişilik bozukluğu hakkında işaretler veren ipucu olarak değerlendirilmektedir. Elbette sevilme istemek anormal bir durum değildir ancak bireylerin sevilme isteğini normalin üstünde yaşamaları, çevrelerindeki insanlarla ilişkileri bozulduğunda ve sosyal anlamda yeni ilişkiler içerisine girmeleri gerektiğinde olağanüstü tepkiler vermeleri borderline ipucu olarak değerlendirilmektedir. Sevilme isteği en yoğun, beklenti duygusuyla bağlantılı olarak görülmektedir. Ayrıca üzüntü, pişmanlık, utanç, yetersizlik ve mutluluk duyguları sevilme isteğiyle ortaya çıkan diğer duygular olarak göze çarpmaktadır. Davranışsal olarak ise ağlama davranışı yoğun olarak görülmekle beraber alaya alma ve engelleme/engellenme davranışları da sevilme isteğiyle ortaya çıkabilmektedir. Betty, kilisede Dan ile yaptığı karşılıklı itiraf sahnesinde (Üçüncü Bölüm 23:24-25:03) Dan tarafından sevilme istediğini üzerine basarak ifade etmekte ayrıca çeşitli şekillerde engellendiğini söylemektedir. Oğluyla evde sohbet ettiği bir sahnede (Yedinci Bölüm

35:49-36:25) ise neden diğer kardeşleriyle gitmediğini sorduğunda oğlunun “seninle zaman geçirebilmek için” şeklinde cevap vermesi üzerine ağlamaya başlaması sevilme isteğinin bir yansıması olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca eşiyile boşanma şartlarını konuştuğu bir sahnede sokaktaki herhangi bir yabancıya gösterdiği sevgiyi ve saygıyı istediğini beyan etmesi (Birinci Bölüm 14:58-15:17) borderline ipuçları hakkında işaretler barındırmaktadır.

Borderline kişilik bozukluğunun işareti olarak davranışlarla ve duygularla ilgisi ele alınan bir başka ipucu ise **hayali senaryolar kurmadır**. Bireylerin, bulunmadıkları ortamlarla, şahit olmadıkları anlarla ve aleyhinde düşünme eğiliminde oldukları kişilerle ilgili hezeyan sayılabilecek birtakım düşünceler geliştirmeleri hayali senaryolar kurma olarak değerlendirilmektedir. Böyle bir durumda gerçeklik algısı oldukça zayıflamakta, bireyler yaşanmayan olaylar hakkında sanki yaşanmış gibi sonuçlar çıkarmaktadır. Dolayısıyla duygular ve davranışlar da aslında yaşanmamış ancak yaşandığına inanılmış olaylar çerçevesinde inşa edilmektedir. Bu bağlamda hayali senaryolar kurma durumu ile öfke, hayal kırıklığı, küçümseme, merak, şüphe, kıskançlık ve çaresizlik duyguları ilişkili çıkmaktadır. Davranışsal olarak ise suçlama, ağlama ve alaya alma davranışları hayali senaryolar kurma durumunun sonucunda görülmektedir. Betty karakterinin arkadaşlarıyla restoranda oturduğu sahnede (Dördüncü Bölüm 11:07-12:52) bir arkadaşının nasılsın diye sorması üzerine Dan’ın asistanıyla yattığını düşündüğünü ancak buna rağmen iyi olduğunu söylemesi hayali senaryo kurma durumunu somut olarak göstermektedir. Ayrıca başka bir sahnede restoranda tanıştığı bir kadınla sohbet ederken eşi tarafından aldatıldığını ve arkadaşlarının eşlerinin de bu durumdan etkilenip daha genç kadınlarla beraber olabileceğini söylemesi (Yedinci Bölüm 28:16-29:06) bir başka örnek olarak hayali senaryolar kurma ipucunu netleştirmektedir. Tüm bu davranışlar Betty’i öfkeli hale getirmektedir.

Gözlemlenen diğer bir nokta ise borderline bireylerin çevrelerindeki insanlarla **fiziksel yakınlık kurma** istekleridir.. Fiziksel yakınlık, kaybedilme korkusu duyulan insanlarla aynı ortamda bulunma, yakın olma ve temas kurabilme imkânı olarak yorumlanmaktadır. Bireyler bu insanlarla etkileşim kurabildikleri sürece kendilerini rahat hissedebilmektedirler. Diğer taraftan fiziksel yakınlık isteği olarak ifade edilen durum bireylerin sarılma, tokalaşma, kucaklaşma, öpüşme gibi birtakım bedensel

temas davranışlarını da ihtiva etmektedir. Bununla bağlantılı olarak fiziksel yakınlık isteğiyle bağlantılı olan duyguların öfke, hayal kırıklığı, pişmanlık, utanç, acı çekme, çaresizlik ve özlem olduğu kaydedilmektedir. Bu bağlamda ağlama, engelleme/engellenme, inatlaşma ve protesto davranışları fiziksel yakınlık isteğinin bir işareti olarak görülmektedir. Betty karakterinin elbiseleri yaktığı sahnenin sonunda ağlaması ve Dan'e sarılmak istemesi (Dördüncü Bölüm 20:09-20:33), kaybetme korkusundan ve yaptığı davranıştan duyduğu utanç duygusundan kaynaklanmaktadır. Sarılma ve ağlama davranışıyla pişmanlık duygusu muhatabına gösterilmektedir.

Borderline ipucu olarak ele alınan son durum ise **yalnızlık korkusudur**. Bireylerin, çevrelerindeki insanların kendilerinden uzaklaştıklarına şahit olması paniklemelerine sebep olabilmektedir. Bu durum mevcut düzenlerinin bozulmasına, alışkın oldukları rutinlerinin değişmesine ve geleceğin belirsiz olmasına neden olmakta dolayısıyla bu durum daha fazla sorumluluk alma anlamına gelmektedir. Yalnızlık korkusu tüm bu mücadelenin daha çetin geçmesine neden olurken bireylerin görmeye alışkın olduğu destekten mahrum kalmasını da ortaya çıkarmaktadır. Böylece bireyler daha melankolik bir duygusal dünya inşa edebilmektedirler. Bu anlamda yalnızlık korkusunun bağlantılı olduğu duygular hayal kırıklığı, intikam, çaresizlik ve korku olarak tespit edilmektedir. Davranışsal olarak ise değersiz hissettirme ve çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunmanın yalnızlık korkusuyla ilişkili olduğu gözlemlenmektedir. Betty'nin boşanma tebligatını aldığı sahnede (Beşinci Bölüm 06:09-06:48) çocuklarını artık göremeyeceğini öğrenmesi yalnızlık korkusu çekmesine, boşanmanın gerçekleşmiş olması da çaresiz bir ruh haline girmesine sebep olmaktadır.

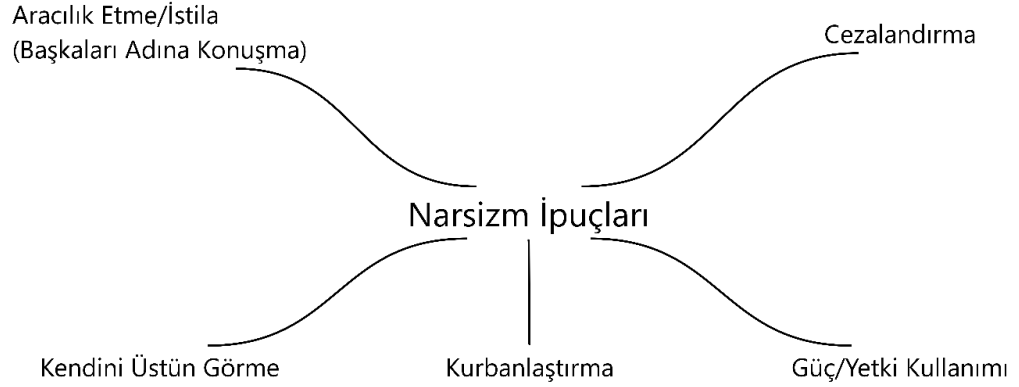
3.3.2. Narsistik İpuçları, Duygular ve Davranışlar

Kişilik bozuklukları içerisinde davranışlarla ve duygularla ilgisi ele alınan bir diğer mesele ise narsistik ipuçlarıdır. Yapılan kodlamalarda narsistik ipuçlarının çoğunlukla Dan karakteri tarafından sergilendiği görülmekte ayrıca Linda karakterinin de bazı noktalarda narsistik davrandığı tespit edilmektedir. Narsistik ipuçları, cezalandırma, güç/yetki kullanımı, kurbanlaştırma, kendini üstün görme ve aracılık etme/istila olmak üzere beş başlıkta ele alınmaktadır. Bu ipuçları Şekil 9'da ayrıntılı

bir şekilde gösterilmektedir. Ayrıca karakterlerin bu ipuçlarını ne sıklıkla yaşadığı da Tablo 16'da gösterilmektedir.

Narsistik ipuçları en yoğunndan başlamak üzere detaylı bir şekilde değerlendirilmektedir. Öncelikle ele alınan **güç/yetki kullanımıdır**. Narsist bireylerin kendi benliklerini normalin üstünde beğenmeleri ve ellerindeki imkânları kendi menfaatleri doğrultusunda orantısız bir şekilde kullanmaları narsistik kişilik bozukluğu hakkında işaretler barındırmaktadır. Bu bağlamda bir alanda güçlü olmaları bu gücü olabildiğince kendi yararları için kullanmalarına sebep olmakta ve bu güç kullanımı kimi zaman orantısız bir şekilde gerçekleşebilmektedir. Güç ve yetki kullanımı ile özgüven ve intikam duyguları oldukça yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Ayrıca kendine hayranlık, bencillik, güvensizlik ve küçümseme duyguları da güç/yetki kullanımı ile paralel bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Davranışlar açısından bakıldığında ise engelleme/engellenme davranışı en yoğun şekilde görülürken uzaklaştırma, ayrımcılık, baskı altına alma, başa kakma, değersiz hissettirme ve kendini sorgulatma davranışları da güç/yetki kullanımı ile gözlemlenmektedir. Betty'nin aracıyla Dan'ın evine çarptığı sahnenin sonunda (Birinci Bölüm 11:39-12:07) polislerle konuşan Dan, doktor unvanını belirterek Betty'nin hastaneye götürülmesi konusunda polislere telkinde bulunmaktadır. Bu da narsist bireylerin olayların akışına müdahale ederken statülerini oldukça etkili kullandıklarını göstermektedir. Dan Betty ile sohbet ettiği bir sahnede ise mesleki deneyimlerini savaşa benzetmekte ve her zaman savaşa hazır olduğunu dile getirmektedir (İkinci Bölüm 32:22-33:00). Bu da narsisizm hakkında bir başka işaret olarak yorumlanmaktadır. Dan ayrıca boşanma aşamasında olan bir arkadaşının hukuki meseleyi danıştığı bir sahnede birtakım taktikler vermekte ve mesleki gücünü oldukça etkili kullanmaktadır (Üçüncü Bölüm 05:15-05:46).

Şekil 9: Dirty john: betty broderick story dizisinde gözlemlenen narsistik kişilik bozukluğu ipuçlarının sınıflandırılmasına ilişkin kod modeli

Narsistik ipucu olarak değerlendirilen bir başka nokta da **kurbanlaştırmadır**. Kurbanlaştırma bireyin iyiliğini ya da faydasını gözetme biçiminde görülen özgür karar almayı engelleme, durumunu travmatik göstererek müstakil karar alma mekanizmalarını bertaraf etme çabası olarak yorumlanmaktadır (Kayıkçı, 2022). Bu çerçeveden ele alındığında Dan'ın Betty'nin durumunu travmatik gösterme ve böylece mahkeme kararlarını etkileme çabası kurbanlaştırmının varlığı göstermektedir. Kurbanlaştırma durumunun en yoğun ilişkili olduğu duygu ise özgüven olarak tespit edilmektedir. Daha sonra bencillik, intikam, kendine hayranlık, küçümseme, öfke ve gerginlik duygularının da kurbanlaştırma ipucuyla bağlantılı olduğu kaydedilmektedir. Davranışlar açısından bakıldığında ayrımcılık, engelleme/engellenme, uzaklaştırma, baskı altına alma, değersiz hissettirme, kendini sorgulatma davranışlarının kurbanlaştırma ile ilişkili olduğu gözlemlenmektedir. Betty'nin, Dan'den asistanını işten kovmasını, Dan'ın bunu yapmaması durumunda evden ayrılmasını istediği sahnede (Dördüncü Bölüm 07:54-08:47) asıl evden ayrılması gerekenin kendisi olduğunu Betty'e söylemektedir. Bu noktada Betty'nin ev üzerindeki söz hakkı ortadan kaldırılırken kurbanlaştırılmaktadır. Dan'ın avukatıyla boşanma sürecindeki mal paylaşımı hakkında görüş alışverişinde bulunduğu bir sahnede (Dördüncü Bölüm 26:58-27:43) Epstein Kurallarını kullanarak Betty'i mal paylaşımından mahrum bırakmaya çalışması, narsisizm ve kurbanlaştırma arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Ayrıca Betty'nin telesekretere kaydettiği ses kayıtlarını Betty'nin aleyhinde kullanarak, kullanacağı küfür içerikli kelime başına belirli oranda ceza

verme çabası da kurbanlaştırma ipucunu somut hale getirmektedir (Beşinci Bölüm 08:19-09:17).

Narsistik ipucu olarak değerlendirilen bir diğer nokta ise **cezalandırmadır**. Bireylerin, suç işlediğini düşündükleri ya da öfkelenedikleri kimseleri bağışlamaktan ziyade ceza verme yönünde irade kullanmaları ve bu cezalandırmada aşırıya kaçmaları narsistik kişilik bozukluğu hakkında işaretler vermektedir. Kasti yapılan zarar verme davranışlarına son vermek amacıyla bir dereceye kadar yapılan cezalandırma davranışı normal karşılanabilir. Ancak narsistik kişilik bozukluğu olarak ele alınan cezalandırma davranışı bireylerin acı vermek amacıyla uygulaması yönüyle farklılık göstermektedir. Cezalandırma davranışıyla ilgili olarak görülen duygular intikam, özgüven, kendine hayranlık ve bencillik olarak gözlemlenmektedir. Davranışlar boyutuyla ele alındığında ise engelleme/engellenme, uzaklaştırma, baskı altına alma, değersiz hissettirme, ayrımcılık, iletişimden kaçınma, itiraf, kendini savunma, kendini sorgulatma, kışkırtma/tahrik ve sabotaj davranışlarının cezalandırma ile birlikte görüldüğü ortaya konulmaktadır. Dan'ın uzaklaştırma içeren mahkeme kararını Betty'e sunduğu sahnede (Dördüncü Bölüm 42:08-42:20) cezalandırma durumu net bir şekilde görülmektedir. Ayrıca mahkeme sürecinde Betty'e ödediği parasal desteği kesmesi (Beşinci Bölüm 13:16-14:02), Betty'nin hakkı olmasına rağmen çocukları Betty'den uzak tutması (Beşinci Bölüm 30:16-30:25), mahkemedeki ifadesinde boşanma kararını Betty ile evlendiği gün verdiğini söylemesi (Altıncı Bölüm 21:38-22:07) Dan'ın cezalandırma teknikleri olarak net bir şekilde görülmektedir.

Narsistik kişilik bozukluğu ipucu olarak değerlendirilen bir başka mesele de **kendini üstün görme** durumudur. Bir kimsenin sahip olduğu meziyetlerden dolayı kendi benliğine duyduğu aşırı sevgi ve diğer insanlara olan küçümseyici bakışı narsistik kişilik bozukluğu hakkında güçlü işaretler olarak görülmektedir. Bu durum bir süre sonra narsist bireyin kendinden aşağı gördüğü kimselere karşı hiç de adil olmayan uygulamalar yapmasına sebep olabilmektedir. Bu bağlamda kendini üstün görme durumu en fazla küçümseme duygusuyla birlikte görülmektedir. Ayrıca bencillik ve özgüven duyguları da kendini üstün görme durumu ile birlikte ortaya çıkmaktadır. Davranışlar açısından bakıldığında ise değersiz hissettirme, kendini sorgulatma, utandırma, başa kakma, iletişimden kaçınma, inkâr etme davranışlarının kendini üstün görme durumuyla ilgili olduğu görülmektedir. Dan, Betty ile sohbet

ettiği bir sahnede (Üçüncü Bölüm 20:54-21:23) çevresindeki insanların zayıf olduğunu söylemekte, bu ise kendini üstün görme durumuna işaret etmektedir. Ayrıca asistanını kovmayacağını ve evden gitmesi gerekenin Betty olduğunu söylediği sahnede (Dördüncü Bölüm 07:54-08:47), baloya katıldıkları bir akşam Betty'nin arkadaşının ricacı olmak için Dan ile görüşmek istediği ve Dan'ın sert bir üslupla bunu reddettiği sahnede (Beşinci Bölüm 19:00-19:55), mahkemede ifade verirken Betty'nin geçmiş yaşantılarındaki fedakarlıklarını küçümsediği sahnede (Altıncı Bölüm 23:49-24:45) ve genç avukatlara mesleğin detaylarını anlatırken kullandığı üslupta (Yedinci Bölüm 03:30-03:50) narsistik ipucu olarak ele alınan kendini üstün görme durumu somut bir şekilde gözlemlenmektedir.

Narsistik ipucu olarak değerlendirilen son durum ise **aracılık etme/istiladır**. Bu durum bireylerin bir başkası üzerinde hakimiyet kurduğu dolayısıyla kendisini üstün gördüğü durumlarda görülmektedir. Herhangi bir durum ya da olay olduğu zaman üzerinde hakimiyet kurulan kişinin yerine karar alınması, o kişi adına konuşulması ve düşüncelerin ifade edilmesi aracılık etme/istila olarak değerlendirilmektedir. Narsistik kişilik bozukluğu olan bireyler kendi benliklerini ön plana çıkarma konusunda hevesli oldukları için aracılık etme/istila durumlarını daha sık yaşamaları daha muhtemeldir. Aracılık etme/istila ile ilişkili çıkan tek duygunun bencillik olduğu dikkat çekmektedir. Davranışsal olarak ise ayrımcılık, değersiz hissettirme, engelleme/engellenme, iletişimden kaçınma, kışkırtma/tahrik, sabotaj, suçlama ve uzaklaşma davranışları görülmektedir. Dan karakteri pek çok yönden güçlü olduğu için aracılık etme/istila durumunu daha sık göstermektedir. Betty'nin çocukları almak için Dan'ın evine gittiği sahnede (Beşinci Bölüm 30:16-30:25) çocukları Betty ile beraber olmak istedikleri halde çocukları zorla Betty'den uzaklaştırması istila olarak değerlendirilmektedir. Burada engelleme, uzaklaşma ve ayrımcılık davranışları görülmektedir. Dan oğluyla sohbet ettiği bir sahnede de (Beşinci Bölüm 43:12-43:38) Betty'nin kontrol problemi olduğu konusunda çeşitli çıkarımlar yapmakta dolayısıyla Betty'nin olmadığı ortamda onunla ilgili olumsuz intiba oluşmasına sebep olmaktadır. Aracılık etme/istila durumunun görüldüğü diğer karakter ise Linda'dır. Özellikle aile ile ilgili kararların alınması noktasında zamanla baskın hale gelen Linda aracılık etme/istila davranışları sergilemektedir. Telesekretere kendi sesini kaydettiği sahnede (Yedinci Bölüm 25:35-25:56) Betty'i kışkırtmaya çalışması ve bu yolla kendi

hakimiyetini ve zaferini ilan etmesi aracılık etme/istila olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca burada değersiz hissettirme davranışı da açık bir şekilde görülmektedir.

3.3.3. Makyavelistik İpuçları, Duygular ve Davranışlar

Davranışlarla ve duygularla ilgisi ele alınan bir diğer kişilik bozukluğu ise makyavelistik kişilik bozukluğudur. Bireylerin elde etmek istedikleri şeylere karşı hırslı olmaları ve bu hedeflere ulaşmak için her türlü etik değerden kendilerini soyutlamaları makyavelistik kişilik bozukluğunun gelişmesi için zemin hazırlamaktadır. Makyavelistik kişilik bozukluğu hakkında ipucu veren durumlar yalnızlaştırma, acımasızlık ve yalan olarak ele alınmaktadır. Bu durumları gösteren karakterin Dan olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle çocukların velayetini almak ve mal paylaşımından fazla pay almak Dan için nihai hedef olduğundan bu kişilik bozukluğunun gelişmesi beklenen bir durum olarak yorumlanmaktadır. Makyavelistik kişilik bozukluğunun karakterler arasında görülme sıklığı Tablo 16 'da ipuçları ise Şekil 10'da ayrıntılı bir biçimde gösterilmektedir.

Öncelikle ele alınan ipucu **yalandır**. Bireylerin aleyhlerine gelişmesi ya da zarara uğramaları muhtemel durumlarda gerçeği çarpıtmaları yalan söyleme durumu olarak tanımlanmaktadır. Yalan söyleme ipucuyla en yoğun görülen duygular bencillik ve küçümsemedir. Daha az sıklıkla görülmekle beraber pişmanlık, gurur/kendine hayranlık, özgüven ve gerginlik duyguları da yalan söyleme ipucuyla beraber görülmektedir. Davranışlardan ise değersiz hissettirme, inkâr etme ve kendini sorgulatma davranışları yoğun bir şekilde gözlemlenmektedir. Ayrıca baskı altına alma, çıldırma/çılgınlık söylemi, kendini savunma, suçlama ve utandırma davranışları da yalan söyleme ipucu ile beraber görülmektedir. Dan karakteri yalan söyleme durumunu sıklıkla yaşamaktadır. Özellikle evliliklerinin ilk dönemlerinde okuldaki başarısında Betty'nin büyük payı olmasına rağmen arkadaşlarına sükse yapmak için bu başarıyı sadece kendi çabasıyla elde etmiş gibi göstermesi (Üçüncü Bölüm 07:30-07:44) makyavelist kişilik bozukluğu ve yalan söyleme adına ipucu vermektedir.

Benzer şekilde arkadaşlarına ailesine zaman ayırdığını söylemesi ama aslında Betty'e ev işlerinde yardım etmemesi ve sürekli ders çalışması (Üçüncü Bölüm 08:10-08:26) yalan olarak yorumlanmaktadır. Betty ile restoranda yemek yedikleri sahnede

telefonda Linda ile konuştuğu halde işle ilgili olduğunu söylemesi (Dördüncü Bölüm 16:07-16:11), mahkemede ifade verirken geçmişte Betty'nin çalıştığı işlerin ailenin geçimi noktasında katkı sağlamadığını söylemesi (Altıncı Bölüm 23:49-24:45) ve Betty'den ayrılmadan önce banka hesaplarını boşalttığı halde bunu boşanmayla ilgisizmiş gibi göstermeye çalışması (Altıncı Bölüm 27:49-28:38) makyavelist düşünen bireylerin amaçlarına ulaşmak ya da gerçeği lehlerine olacak şekilde çarpıtmak istediklerinde yalan söyleme durumuna başvurduklarını göstermektedir. Ayrıca mahkemede psikolog olarak ifade veren bir tanığın, makyavelist davranışların ve yalan söylemenin bireyler ve evlilik kurumu üzerindeki yıkıcı etkisini dile getirmesi önemli görülmektedir. Bu ifadeler (Dördüncü Bölüm 33:26-33:46 / 23:07-23:21) Kutu 7'de ve Kutu 8'de gösterilmektedir.

Kutu 7: Dirty john: betty broderick story dizisinde mahkemede ifade veren psikoloğun yalan hakkındaki görüşlerini gösterir kutu I (dördüncü bölüm 33:26-33:46)

"Kurbanın, bildiğini sandığı her şey sorgulanmaya başlanır. Bu da kurbanda, varlığına dair inanılmaz bir gerçek dışılık hissi yaratır. Bilhassa da, uzatmalı bir ihanet süresince her gün başka yalanlarla dolu olduğunda.

Kutu 8: Dirty john: betty broderick story dizisinde mahkemede ifade veren psikoloğun yalan hakkındaki görüşlerini gösterir kutu II (Dördüncü Bölüm 23:07-23:21)

Anlaşılmayan şey; yalan ne kadar çok devam ederse, birisine tekrar tekrar söylendiği gibi, daha fazla beyin yıkama ve aslında gerçeğin dahi olmadığı bir düzlemde yani mağdurun daha fazla baskı altında kaldığıdır

Şekil 10: Dirty john: betty broderick story dizisinde gözlemlenen makyavelist kişilik bozukluğu ipuçlarının sınıflandırılmasına ilişkin kod modeli

Makyavelist ipucu olarak değerlendirilen bir başka nokta ise **acımasızlıktır**. Bireylerin elde etmek istedikleri şeylere ulaşmalarına engel olarak gördükleri bir kimseye karşı orantısız güç kullanmaları, zarar vermekten çekinmemeleri ve merhametsiz olmaları acımasızlık olarak yorumlanmaktadır. Bu durum hırçınlaşmalarına, adaletsiz davranmalarına bazen de acı çektirmelerine sebep olabilmektedir. Acımasızlık intikam, özgüven ve kendine hayranlık duygularıyla beraber görülmektedir. Davranışsal olarak ise engelleme/engellenme, uzaklaştırma, tehdit, şantaj, kışkırtma/tahrik, kendini sorgulatma, itiraf ve değersiz hissettirme acımasızlık ile beraber görülmektedir. Dan karakteri acımasızlık ipucunu Betty’ e karşı oldukça yoğun bir şekilde göstermektedir. Betty’nin olmadığı gün mahkemeye duruşma talebinde bulunması ve Betty’nin aleyhine olacak şekilde karar çıkmasını sağlaması (Birinci Bölüm 07:13-07:31), eşinden boşanan arkadaşına mülkiyet paylaşımı yaparken nasıl kârlı çıkacağına dair hukuki tavsiyeler vermesi (Üçüncü Bölüm 05:15-05:46), Betty’nin telesekretere bıraktığı küfür içerikli mesajları ve uzaklaştırma ihlalleri karşısında sert yaptırımlar uygulaması (Dördüncü Bölüm 26:58-27:43 / Beşinci Bölüm 13:16-14:02) ve mahkemede kârlı çıkmak adına gerçekleri inkar etmesi (Altıncı Bölüm 21:38-22:07) acımasızlık ipucunu gözle görünür bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu durum makyavelist kişilik bozukluğunun bir işareti olarak yorumlanmaktadır.

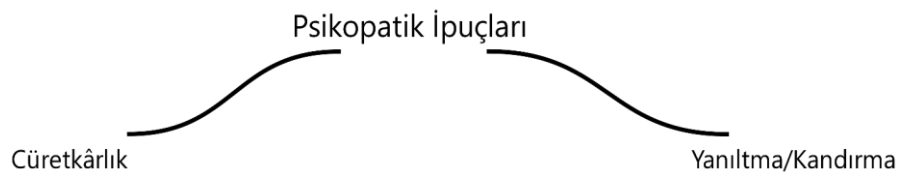
Makyavelist ipucu olarak ele alınan son durum ise **yalnızlaştırmadır**. Bu durum bir yıldırma ve bezdirme tekniği olarak gözlemlenmektedir. Bireylerin hedeflediklerini elde edene kadar, engel olarak gördükleri kimseleri çevrelerinde destek aldıkları diğer kişilerden ve kendisinden uzaklaştırarak kendisini yalnız hissetmesine sebep olmaktadır. Bu durum yalnızlaştırılan kişinin mücadele azmini

ve kararlılığını ortadan kaldırmayı ve adeta kendisine rakip olarak gördüğü kimseyi dışlamayı ifade etmektedir. Yalnızlaştırma ile görülen duygular intikam, bencillik ve özgüven olarak tespit edilmektedir. Engelleme/engellenme, uzaklaşma, uzaklaştırma, tehdit, kendini sorgulatma, itiraf ve görmezden gelme davranışları da yalnızlaştırma amacıyla ortaya koyulmaktadır. Dan'ın uygulamış olduğu hukuki stratejiler, çocuklardan uzaklaştırma, maddi destekten mahrum bırakma gibi durumlar yalnızlaştırma durumunu göstermektedir. Böylece Betty psikolojik olarak kendisini toparlayamamakta ve güçsüz hissetmektedir. Betty'nin çocuklarla Dan'ın satın aldığı eve gittikleri sahnede (Dördüncü Bölüm 35:40-36:12) evde sıçanlar olmasına rağmen Dan'ın eve gitmemesi yalnızlaştırma olarak yorumlanmakta, desteğin verilmemesi Betty'de oldukça olumsuz bir duygusal durum meydana getirmektedir. Ayrıca Betty'nin çocukları görmesini engellemesi (Dördüncü Bölüm 37:09-37:29), çocukları görmesini engellemek amacıyla uzaklaştırma kararları çıkarttırması (Dördüncü Bölüm 42:08-42:20) ve telefon mesajlarında kullandığı küfürlü kelime başına ceza almasını sağlaması Dan'ın uyguladığı yalnızlaştırma politikası olarak tespit edilmektedir.

3.3.4. Psikopatik İpuçları, Duygular ve Davranışlar

Kişilik bozuklarında ele alınan bir başka nokta ise psikopatik ipuçlarıdır. Bireylerin korkudan uzak olmalarını, empati yeteneklerinin yeterli düzeyde olmamasını buna bağlı olarak da hassasiyet yoksunluğunu ifade etmektedir. Psikopatik ipucu olarak değerlendirilen noktalar cüretkârlık ve yanıltma/kandırma olarak ele alınmaktadır. Psikopatik ipuçları Şekil 7'de gösterilmektedir. Ayrıca psikopatik ipuçlarını yaşayan karakterler Tablo 16'da gösterilmektedir.

Şekil 11: Dirty john: betty broderick story dizisinde gözlemlenen psikopatik kişilik bozukluğu ipuçlarının sınıflandırılmasına ilişkin kod modeli

Öncelikle ele alınan psikopatik ipucu **yanıltma/kandırma**dır. Bireylerin yanıltma/kandırma yapmaları, gerçekte ne olduğunu bildikleri durumları gizlemelerini, menfaat ve çıkar sağlayacak durumlarda yalan konuşmalarını ya da kasten yanlış bilgilendirme yapmalarını ifade etmektedir. Bu durum herhangi bir kimseye zarar vermek, yalnızlaştırmak, cezalandırmak ya da küçük düşürmek için gerçekleştirilebilmektedir. Yanıltma/kandırma durumuyla ortaya çıkan duygular küçümseme, bencillik, özgüven, kendine hayranlık ve gerginlik olarak tespit edilmektedir. Psikopatik bireylerin, benliklerine dönük algılarının oldukça güçlü olduğu yukarıda sayılan duygulardan da kolay bir şekilde anlaşılabilir. Yanıltma/kandırma durumuyla en yoğun paralellik gösteren davranışlar ise değersiz hissettirme, kendini sorgulatma ve inkâr etme olarak görülmektedir. Bununla beraber alaya alma, baskı altına alma, başa kakma, çıldırma/çılgınlık söylemi, engelleme/engellenme, kendini savunma ve utandırma davranışları da yanıltma/kandırma durumuyla birlikte görülmektedir. Yanıltma/kandırma durumu gösteren karakterin çoğunlukla Dan olduğu ancak kısmen Betty'nin de bu durumu yaşadığı tespit edilmektedir.

Betty'nin Dan'ın evine arabayla çarptığı sahnenin sonunda (Birinci Bölüm 11:39-12:02) Betty'yi tutuklamak için gelen görevlilere Dan'ın kendisini doktor olarak tanıtmaması ve Betty'nin hastaneye yatırılması gerektiğini söylemesi bir yanıltma/kandırma durumu olarak değerlendirilmektedir. Dan'ın Betty ile otelde yemek yediği sahnede Linda ile telefonda özel hayatıyla ilgili konuşmasına rağmen işle ilgili olduğunu söylemesi (Dördüncü Bölüm 16:07-16:11), doğum gününde Linda ile dışarıya çıkmasına rağmen Betty'e ofistekilerin pasta aldığını söylemesi (Dördüncü Bölüm 19:25-20:06) mahkemede verdiği ifadede Betty'yi açgözlü olarak nitelendirmesi ve mülk paylaşımından az pay almasını sağlaması (Altıncı Bölüm 25:52-26:06) ve çocuklara Betty'nin akıl hastası olduğunu söylemesine rağmen mahkemede bu konu gündeme getirildiğinde böyle bir şey demediğini söylemesi psikopatik kişiliğin yanıltma/kandırma durumunu sıklıkla kullandığını göstermektedir. Betty'nin yanıltma/kandırma ipucunu göstermesi ise kızının çantasından anahtarları almasına rağmen bu durumu mahkemede reddetmesidir (Sekizinci Bölüm 24:56-24:58). Bu durum köşeye sıkışmışlığın psikopatik ipuçlarını tetiklediğini de göstermektedir.

Psikopatik ipuçları olarak değerlendirilen bir başka nokta ise bireylerin uygulamaya koydukları faaliyetlerde **cüretkâr olmaları durumudur**. Bu durum biraz kendilerine olan aşırı güven durumunu ifade ederken psikopatik bireylerin ayrıca korku duygusundan uzak olduklarını göstermektedir. Bir kimsenin kendisine olan güveni, korkusunu bastırması ve cesur olması psikopatik olduğu anlamına gelmemektedir. Aradaki fark psikopatik bireylerin uygulamaya koydukları planları detaylı bir şekilde tasarlamalarından, bu planları hayata geçirirken yıkıcı sonuç meydana getirmekten çekinmemelerinden bilakis direkt olarak maddi manevi zarar vermeyi hedeflemelerinden kaynaklanmaktadır.

3.3.5. Sadistik İpuçları, Duygular ve Davranışlar

Kişilik bozukluklarının duygu ve davranış ilişkisinde ele alınan son mesele ise sadistik ipuçlarıdır. Bireylerin başkalarına çektirdiği acıdan zevk alması belirli duygusal durumların ve davranış kalıplarının geliştirilmesine neden olmaktadır. Bu anlamda ele alınan tek ipucu **duygusal acı çektirme** olarak tespit edilmektedir. Sadistik ipuçları Şekil 12’de gösterilmekte, sadistik ipuçlarını gösteren karakterler ise Tablo 16’da ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.

Sadistik ipuçlarını gösteren karakterlerin Dan ve Linda olduğu gözlemlenmekle beraber Linda’nın daha yoğun bir şekilde bu davranış bozukluğunu sergilediği görülmektedir. Duygusal acı çektirme ipucunun öfke ve intikam duygularıyla ilişkili olarak geliştiği gözlemlenmektedir. Davranışsal olarak ise kışkırtma/tahrik duygusal acı çektirme ile yoğun olarak ilişkili çıkmaktadır. Diğer yandan engelleme/engellenme, baskı altına alma, çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunma, değersiz hissettirme, inatlaşma, şantaj ve tehdit duygusal acı çektirmenin davranışları olarak görülmektedir.

Şekil 12: Dirty john: betty broderick story dizisinde gözlemlenen sadistik kişilik bozukluğu ipuçlarının sınıflandırılmasına ilişkin kod modeli

Sadistik İpuçları

Duygusal Acı Çektirme

Linda'nın Dan ile henüz evlenmediği dönemde telesekretere ses kaydını koymasını Betty'i tahrik etmek üzerinedir (Beşinci Bölüm 07:14-07:27). Bu durum duygusal acı çektirmenin yansıması olarak yorumlanmaktadır. Benzer şekilde Betty porselen yemek takımını vermesi için bir arkadaşından Linda'ya haber gönderdiğinde Linda'nın cevaben vermeyeceğini hatta takımı kıracağını söylemesi duygusal acı çektirmenin bir başka şekilde gözlemlenmesidir (Altıncı Bölüm 32:11-42:47). Linda'nın balayı dönüşünde Betty'nin dinleyeceğini düşünerek telesekretere kaydettiği ses kaydında bronzlaşmış oldukları detayını vermesi ve mutlu olduklarını göstermeye çalışması (Yedinci Bölüm 25:35-25:56) duygusal acı çektirmenin bir başka örneğidir. Dan'ın duygusal acı çektirme ipucunu göstermesi ise Betty'nin avukatı tarafından yapılan mal paylaşım teklifine verdiği cevapta açık bir şekilde görülmektedir. Betty'nin yapmış olduğu ihlalleri hatırlatan Dan, Betty'nin psikolojik olarak iyi olmadığını söyleyerek çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunmakta bu durum duygusal anlamda Betty'i oldukça rahatsız etmektedir. Tüm bu davranış ve tavırlar tahrik, engelleme/engellenme gibi bireyi küstürmeye yönelik olarak gerçekleşmekte neticede başkasının acısından duyulan zevklerle tatmin olan karakterler inşa edilmektedir.

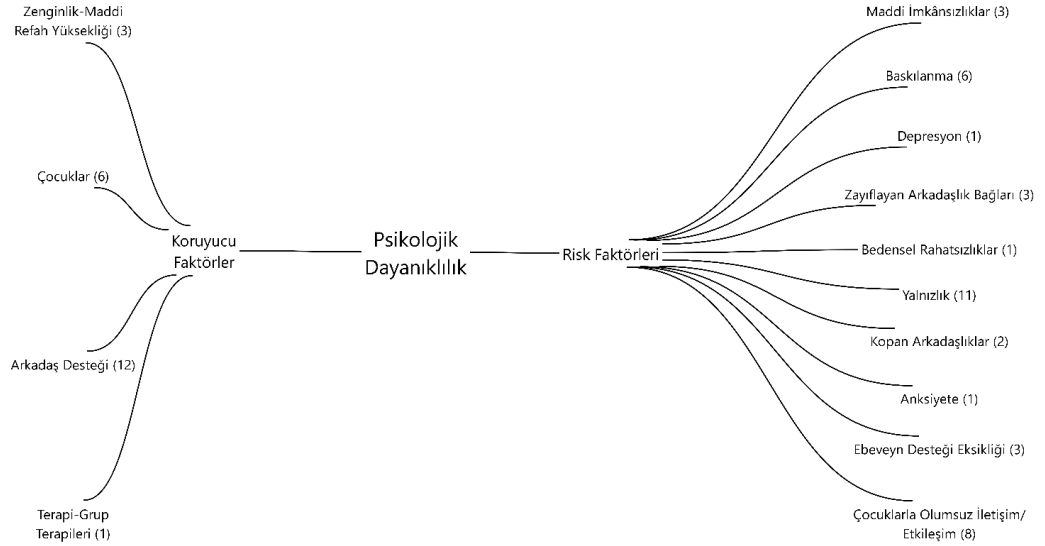
Betty'nin öfkeyle Dan'ın evine telefon açtığı sahnede (Beşinci Bölüm 07:14-07:27) Linda'nın telesekretere kendi sesini kaydettiği görülmektedir. Linda'nın kendisini ve Dan'i kastederek "Broderickler" ifadesini kullanması Betty'ye acı çektirme amacı taşımaktadır. Bir başka sahnede de ortak bir arkadaşlarının Linda'dan Betty'nin porselen setini istediği görülmektedir. Arkadaşı Linda'nın porselen setini vermesi halinde bunun Betty ile arasında bir zeytin dalı olacağını söylemesine rağmen Linda'nın bunu reddetmesi hatta porselenleri kıracağını söylemesi Betty'e duygusal acı çektirme kastı olarak yorumlanmaktadır (Altıncı Bölüm 42:11-42:47). Son olarak Linda'nın balayı dönüşü telesekretere sesini kaydederken "*bronzlaşmış olarak*

döndük” ifadesini eklemesi duygusal acı çektirmenin bir başka şekli olarak görülmektedir (Yedinci Bölüm 25:35-25:56).

3.4. Psikolojik Dayanıklılık

Psikolojik dayanıklılık kavramı, bireylerin karşılaştığı zorluklarla zihinsel olarak mücadele edebilme güçlerini ifade etmektedir. Bu mücadele edebilme gücü zaman zaman artmakta zaman zaman da azalmaktadır. Çeşitli faktörler psikolojik dayanıklılığı arttırırken, çeşitli faktörler de bireylerin zihinsel ve duygusal olarak yorgun hissetmelerine, mücadele etmeyi bırakmalarına, motivasyonlarını yitirmelerine ve çabuk pes etmelerine sebep olabilmektedir. Psikolojik dayanıklılık bu faktörlerin değişkenliğine bağlı olduğu için durağanlıktan uzak ve inişli çıkışlı bir yapıdadır. Bu bağlamda bireylerin psikolojik olarak daha dayanıklı olmalarını sağlayan, onlara güç veren ve zorlukları aşmak için istekli hale getiren faktörler koruyucu faktörler olarak ele alınmaktadır. Diğer taraftan bireylerin zihinsel olarak yorulmalarına, kendilerini çaresiz ve bitkin hissetmelerine, mevcut moral ve motivasyonlarını yitirmelerine sebep olan faktörler ise risk faktörleri olarak ele alınmaktadır. Araştırma boyunca yapılan kodlamalar neticesinde tespit edilen risk faktörleri ve koruyucu faktörler Şekil 8’de ayrıntılı bir biçimde gösterilmektedir.

Şekil 13: Dirty john: betty broderick story dizisinde gözlemlenen psikolojik dayanıklılığı etkileyen koruyucu faktörlerin ve risk faktörlerinin tasnifine ilişkin kod modeli

Bu araştırmada ele alınan koruyucu faktörler ve risk faktörleri, Betty karakterinin duygusal ve davranışsal anlam dünyası üzerindeki etkisini anlamaya yöneliktir. Bu sebeple psikolojik dayanıklılık başlığı altında ele alınan tüm mesele Betty karakteri üzerinedir.

3.4.1. Koruyucu Faktörler

İlk ele alınan nokta koruyucu faktörlerin duygularla olan ilişkisidir. Duyguların koruyucu faktörler ile ilişkisi Tablo 17’de detaylı bir şekilde gösterilmektedir. Bireylerin psikolojik durumlarına olumlu etkisi olan ve acıya toleransı arttıran bu faktörler arkadaş desteği, çocuklar, terapi-grup terapileri ve maddi refah yüksekliği olmak üzere dört farklı şekilde incelenmektedir. Koruyucu faktörler içerisinde Betty karakterini olumlu etkileyen ve mücadele azmini arttıran en önemli faktör **arkadaş desteği** olarak gözlemlenmektedir. Arkadaş desteği ile bağlantılı olarak ortaya çıkan ya da ortadan kaldırılan duygular ise üzüntü, korku, hayal kırıklığı, sevgi, şüphe intikam, nefret, özgüven, acı çekme, çaresizlik ve mutluluktur.

Şüphe duygusu Betty karakterinde, Dan ile Linda'nın birlikte olduğunu düşünme yönünde gelişmektedir. Bu durum kendisini kötü hissetmesine sebep olmaktadır. Arkadaşlarıyla beraber olduğu bir sahnede (Dördüncü Bölüm 11:07-12:52) bu şüphesini dile getirmesi arkadaşlarının bir refleks olarak destek olmasını dolayısıyla Betty'nin kendisini daha iyi hissetmesini sağlamaktadır. Arkadaşlar arasında geçen bu sohbette Dan'in davranışlarından yola çıkarak Betty'i aldatmadığı sonucuna varılması ve Betty'nin teskin edilmesi, şüphe duygusunun arkadaş desteği ile ortadan kaldırıldığını göstermektedir. Diğer taraftan üzüntü duygusunun da arkadaşlarla olunan ortamda azaldığı görülmektedir. Betty'nin, telesekretere bıraktığı ses kayıtlarından dolayı Dan tarafından köşeye sıkıştırıldığını ve bu durumdan artık ciddi anlamda rahatsız olduğunu anlattığı bir sahnede (Beşinci Bölüm 09:18-11:01) arkadaşlarının avukat tutma, terapistte gitme ya da günlük tutma gibi önerilerde bulunması, üzüntü duyulan konunun tahrip edici yönünü azaltmaktadır. Dolayısıyla bireylerin yanlış olan bir konuda ısrar etmelerinin ve sonucunda üzüntü duymalarının önü alınmaktadır. Bu yönüyle arkadaş desteği bireye mentorluk eden bir sosyal grup olarak düşünülmektedir.

Arkadaş desteğinin etkisiyle bireyden uzaklaştırılan bir diğer duygu ise korku duygusudur. Betty'nin boşanma kağıdını aldığı sahnede (Beşinci Bölüm 06:09-06:48) çocukların velayetinin Dan'e verildiğini öğrenmesi ve çocukları görmek için psikolojik tedavi almasının şart koşulması, Betty'nin çocuklardan uzaklaşmaya yönelik derin korku ve kaygı duymasına sebep olmaktadır. Bu haberi aldığı anda yanında bir arkadaşının olması ve onu teselli ederek çeşitli çözüm önerileri sunması Betty'nin olayın şokunu kolay atlatmasını sağlamaktadır. Bu durum, bireylerin kendilerini sosyal bir grubun parçası olarak hissettiklerinde korku duydukları meselelerle başa çıkma konusunda daha azimli olduklarını ortaya koymaktadır. Aynı sahnede (Beşinci Bölüm 06:09-06:48) hissedilen bir başka duygu da hayal kırıklığıdır. Bir konuya yönelik beklentinin yüksek tutulması, o konunun umulduğu şekilde gerçekleşmemesi halinde üzüntü ve hayal kırıklığı olarak tecelli edebilmektedir. Bu durum dışarıdan destek alınarak aşılabilmekte, arkadaş grubu da bu noktada koruyucu faktör olarak işlev görmektedir.

Bireylerin arkadaş gruplarında hissettiği bir başka duygu ise sevgidir. Bu durum destek ve dayanışmayı arttırmakta, bireylerin yalnız ve yardıma muhtaç

oldukları zamanlarda sorunların çözüme kavuşmasını hızlandırmaktadır. Betty'nin boşanma sürecinde yaşadığı problemlerden biri de avukat bulma konusunda yaşadığı zorluklardır. Dizide Evelyn olarak geçen bir arkadaşının, Betty'e tanıdığı bir kişiyi avukat olarak önermesi ve çeşitli tavsiyeler vermesi (Beşinci Bölüm 20:27-20:46) arkadaş grubunun sevgi yönünü göstermekte, arkadaş gurubunu bir koruyucu faktör olarak ortaya çıkarmaktadır.

Arkadaş grubu ile ilişkili olduğu tespit edilen bir başka duygu ise intikam duygusudur. Betty karakteri kendisine mahkeme yoluyla uygulanan çeşitli ambargolardan bunalmış olmanın verdiği çaresizlik duygusuyla bazı protesto davranışları sergilemektedir. Arkadaşlarıyla restoranda otururken yaptığı bir sohbet esnasında (Beşinci Bölüm 09:18-11:01) kendisine başka bir yol bırakılmadığını ifade etmekte, intikam alma kastiyla sergilediği davranışların esasında kendisi için bir terapi olduğunu söylemektedir. Betty'nin anlattıkları karşısında arkadaşları profesyonel destek alması konusunda Betty'e tavsiyede bulunmakta, ne yapması ve ne yapmaması gerektiği konusunda fikirlerini belirtmektedirler. Bu durum, bireylerin özel hayatlarında yaşadıkları sorunların intikam alma boyutuna ulaşması halinde arkadaşlarla değerlendirildiğinde daha makul çözüm önerileri bulunacağı konusunda ipucu vermektedir. Dolayısıyla arkadaş grubu intikam duygusunun azaltılması ve elde edilecek sonucun en iyi olması konusunda önemli katkılar sunmaktadır. Aynı sahnede (Beşinci Bölüm 09:18-11:01) ele alınan bir başka duygu ise nefret duygusudur. İntikam duygusunu kimi zaman besleyen bir duygu olarak değerlendirilen nefret duygusu bir başkasının zararına olacak herhangi bir şeyin gerçekleşmesini istemek olarak da kendisini gösterebilmektedir. Bireyler yalnız kaldıkları zamanlarda nefret duygusunun ortadan kalkması zorlaşmaktadır. Ancak arkadaş grubu gibi meselenin farklı yaklaşımlarla ele alındığı, değişik bakış açıları geliştirildiği bir ortamda nefret duygusunu ortaya çıkaran sebepler de kolaylıkla bertaraf edilebilmektedir. Bu yönüyle nefret ve intikam duygusu arkadaş desteğiyle minimize edilebilmektedir.

Elde edilen bulgular sonucunda, arkadaş grubunun desteğiyle ortaya çıkan duygu ise özgüven olarak kaydedilmektedir. Bu yönüyle koruyucu faktörlerin bireyin motivasyonunu düşüren duyguları yok edici ya da azaltıcı etki oluşturduğu gözlemlenirken özgüven gibi harekete geçirici duyguları arttırdığı gözlemlenmektedir. Özgüven duygusunun meydana gelmesi kaybedilen hayat standartlarını yeniden elde

etme, kişisel gelişime yönelme, pozitif düşünme gibi bireyin yaşama sevincini artırıcı etki meydana getirmesi açısından önemli görülmektedir. Betty karakterinin arkadaşlarıyla restoranda sohbet ettiği bir sahnede (Birinci Bölüm 24:41-25:56) boşanmayla ilgili fikir alışverişinde bulunurken arkadaşlarının yeni bir iş araması gerektiği, iyi bir avukat tutması ve kendisine yeni ilgi alanları bulması gerektiği yönünde tavsiyeler vermeleri Betty'nin kendisine olan inancını arttırmaktadır. Bu yönüyle arkadaşların koruyucu faktör olarak özgüven duygusu üzerinde pozitif etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 17: Dirty john: betty broderick story dizisinde tespit edilen koruyucu faktörlerin duygular ile ilişkisini gösterir kod matris tablosu

Kod Sistemi	Koruyucu Faktörler	Arkadaş Desteği	Çocuklar	Terapi-Grup Terapileri	Zenginlik-Maddi Refah Yüksekliği
▼ Duygular					
▼ Üçüncül Çiftler - Plutchik					
Utanç					
▼ İkincil Çiftler - Plutchik					
Gurur/Kendine Hayranlık					
Merak			■		
Şüphe		■			
Umutsuzluk					
▼ Temel Duygular					
Üzüntü		■			
Beklenti			■		
Korku		■			
Neşe/Sevinç					
Öfke				■	
▼ Birincil Çiftler - Plutchik					
Hayal Kırıklığı		■			
Küçümseme					
Pişmanlık					
Sevgi		■	■		
▼ Nahoş Duygular - Solomon					
İntikam		■			
Kıskançlık					
Nefret		■			
▼ Benliğe Dönük Duygular					
Bencilik					
Özgüven		■			
Özsaygı					
Yetersizlik Duygusu					
▼ Başkasına Dönük Duygular					
Empati					
Güvensizlik					
Minnettarlık		■			
▼ Diğer Duygular					
Acı Çekme		■			
Bunalma					
Çaresizlik		■			
Gerginlik					
Mutluluk		■	■		■
Özlem					
Umut					

Arkadaş desteği ile ilgisi ele alınan bir diğer duygu ise minnettarlıktır. Bireylerin başkalarından aldıkları yardım ve destek sonucunda o kişilere karşı beslediği sevgi, saygı, sevinç ve mahcubiyet hislerinin korelasyonunu ifade eden minnettarlık duygusu arkadaşlar arasında sıklıkla meydana gelebilmektedir. Bu durum kişiler arasındaki dayanışmanın ve fedakarlığın da bir göstergesi olarak yorumlanmakta dolayısıyla bireylerin toparlanma sürecine olumlu etki etmektedir. Betty'nin boşanma sürecinde zorlandığı bir konu olarak görülen avukat bulma konusunda bir arkadaşının yardım etmesi (Beşinci Bölüm 20:27-20:46) Betty'nin minnettarlık duymasına sebep olmaktadır. Bu durum arkadaşlar arasındaki yardımlaşmanın bireyler üzerindeki pozitif etkisine örnek teşkil etmektedir.

Arkadaş desteğiyle etkisi azaltılan diğer duygular ise çaresizlik ve acı çekme olarak kaydedilmektedir. Bir araya geldiğinde çözüm aranan ya da aşılması için çareler düşünülen meseleler, birey yalnız kaldığında daha ağır ve yıpratıcı olabilmektedir. Sonuç olarak acı çeken ve kendisini çaresiz hisseden birey bu meseleleri yalnızken daha fazla hissedebilmekte, bazen de acı çekmenin ve çaresizliğin etkisiyle normalde yapmayacağı davranışları sergileyebilmektedir. Bu durum daha kötü neticeler oluşmasına sebebiyet verebilmektedir. Arkadaş desteği bunu tersine çevirmekte, acı çekme ve çaresizlik duygularının bireyi kontrolden çıkarmasına engel olmaktadır. Betty karakterinin evde yalnız kaldığı zamanlarda Dan'e ve Linda'ya zarar vermek için planlar yapması, telefonda hakaretimiz ve küfür içeren sözler söylemesi bu duyguların bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan kendisini çaresiz hissetmesine ve acı çekmesine sebep olan durum ise Dan'in Betty'e uyguladığı çeşitli baskılar, çocukları Betty'den uzak tutması ve Linda ile kurduğu hızlı ve yakın ilişkidir. Betty'nin arkadaşlarıyla sohbet ettiği bir sahnede (Beşinci Bölüm 09:18-11:01) kendisine başka yol bırakmadığını söylemesi üzerine arkadaşlarının kendi hayatına odaklanması için Betty'e verdikleri tavsiyeler, arkadaş grubunun acı çekme duygusunu ortadan kaldırma işlevi üzerine somut bir örnek oluşturmaktadır. Başka bir sahnede ise (Beşinci Bölüm 15:12-15:40) maddi yönden çeşitli zorluklar çektiğini bir arkadaşına anlatması üzerine arkadaşının Betty'e çek yazmak için direktmesi arkadaş desteğinin çaresizlik duygusunu ortadan kaldırıcı etkini somut bir şekilde göstermektedir.

Koruyucu faktörler içerisinde arkadaş desteğiyle en yoğun ortaya çıkan duygu ise mutluluk olarak tespit edilmektedir. Bireyi olumsuz etkileyen herhangi bir durum

arkadaşların desteğiyle düzeltilmekte üstelik bu olumsuz durum birey için mutluluk duygusunun sebebi olarak yeniden tasarlanabilmektedir. Betty bir sahnede arkadaşlarıyla sohbet ederken (Birinci Bölüm 24:42-25:56) arkadaşlarının dışarıda odaklanması gereken farklı bir dünya olduğunu Betty'e hatırlatmaları ve kendisini yeniden inşa etmesi için halen fırsatının olduğunu söylemeleri Betty'nin yüzünü güldürmektedir. Bu durum mutluluk ile arkadaş desteği arasındaki ilişkiyi somut olarak göstermektedir. Ayrıca bir arkadaşıyla sahilde yürüyüş yaparken ilişkisini düzeltmesi için verdiği tavsiyeler (Dördüncü Bölüm 16:24-16:49), bir diğer arkadaşının avukat tutmasında yardımcı olması, ayrıca bir arkadaşıyla dertleşikten sonra dans etmeleri (Yedinci Bölüm 22:32-23:32) mutluluk ile arkadaşlar arasındaki bağlantıyı gözler önüne sermektedir.

Koruyucu faktör olarak tespit edilen bir diğer nokta ise **çocuklardır**. Aile için birleştirici ve bütünleştirici bir etkisi olan çocuklar ebeveynlerin duygu dünyaları için de önemli ölçüde belirleyici rol üstlenmektedirler. Bu anlamda merak, beklenti, sevgi ve mutluluk duygularının çocuk faktörünün koruyucu yönü ile ilişkili olduğu ortaya konulmaktadır. Bu duygular içerisinde mutluluk, çocuklar ile en yoğun ortaya çıkan duygu olarak göze çarpmaktadır. Betty'nin çocuklarıyla beraber olduğu sahnelerde yaşadığı zorluklardan bir miktar sıyrıldığı, üzüntüsünü ve acılarını bu süre zarfında unuttuğu göze çarpmaktadır. Bu durum çocuklarına duyduğu sevgiden ve onlarla beraber olmasıyla oluşan mutluluktan kaynaklanmaktadır. Çocuklarıyla evde kâğıt oyunu oynarken onların kendi aralarında yaptığı muhabbete hayranlıkla bakmasında ve tebessüm etmesinde (Birinci Bölüm 23:36-24:00) mutluluk ve sevgi duyguları görülmektedir. Ayrıca oğluyla arabada yaptığı muhabbette kahkaha atmasında (Beşinci Bölüm 23:51-24:19), bir arkadaşıyla sohbet ettiği esnada (Altıncı Bölüm 36:15-36:29) artık çocuklarını görebileceğini söylerken takındığı yüz ifadesinde ve hapisanede çocukların kendisini ziyaret ettiği sahnede çocuklara seslenmesinde (Sekizinci Bölüm 15:52-16:40) görülen mutluluk duygusu, koruyucu faktör olan çocukların Betty'nin duygusal dünyasındaki etkisinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Çocuk faktörüyle ilgili olarak görülen diğer duygular ise beklenti ve sevgi olarak tespit edilmektedir. Beklenti duygusunun, çocukların ebeveynler arasında bir yakınlaşma oluşturması yönüyle ortaya çıktığı görülmektedir. Dan'in, çocukları Betty'e getirdiği bir sahnede (Birinci Bölüm 38:48-38:57) arabadan izlediği ve bu

durumun Betty’de bir heyecan oluşturduğu gözlemlenmektedir. Bu noktada Betty Dan’in arabadan inmesini ve yanına gelmesini beklemektedir. Bu beklentiye girmesine sebep olan durum ise çocukların iki birey arasında sevgi bağıni yeniden kurabilecek ve yakınlaşma sağlayabilecek bir faktör olmasından kaynaklanmaktadır.

Tüm bunların yanı sıra Betty’nin merak duygusunu gidermek amacıyla çocuklardan bilgi almaya çalıştığı da gözlemlenmiştir. Merak duygusuyla çocuk faktörünün bir arada görüldüğü tek sahne Betty’nin oğluya arabada görüştüğü sahnedir (Beşinci Bölüm 23:51-24:19). Bu buluşmada Dan’in dava sürecinde izlediği yolları öğrenmek adına oğluna bazı isimler hakkında soru sormaktadır. Bu durum çocukların, ebeveynler arasında kimi zaman bilgi almak için kullanıldığını ve bir diğeri üzerinde izleyici ve gözlemleyici olarak düşünüldüğünü göstermektedir.

Koruyucu faktör olarak değerlendirilen diğeri bir nokta ise **terapi-grup terapileridir**. Terapi-Grup terapileri olarak değerlendirilen koruyucu faktör Betty karakterinin arkadaşlarının tavsiyesiyle psikolojik danışmandan destek almasını ve gönüllü olarak katılım sağlanan toplumsal terapi merkezini ifade etmektedir. Terapi-Grup terapisi ile ilişkili olduğu tespit edilen duygu ise öfkedir. Betty’nin yaşadıklarını anlattığı HALT isimli sivil toplum örgütünün grup terapisinde, Dan için küfür ve hakaret içerikli sözler söylediğinde diğeri insanların gülüşmeleri Betty’i rahatlatmaktadır (Altıncı Bölüm 11:17-11:54). Bu durum Betty’nin yaşadığı olaylar karşısında verdiği tepkinin bir grup insan tarafından onaylanmasını dolayısıyla öfke boşaltım yönteminin doğru olduğuna Betty’nin kendisini inandırmasını sağlamaktadır. Böylece Terapi- Grup terapileri olarak ele alınan koruyucu faktörün bireyin duygu dünyası üzerinde olumlu etkisi olduğu görülmektedir.

Koruyucu faktör olarak ele alınan son nokta ise **zenginlik-maddi refah yüksekliğidir**. Bireyin gelecek kaygısı taşımaması, ekonomik özgürlüğe sahip olması ve konforlu bir hayat sürmesi zenginliği ve maddi refah yüksekliğini ifade etmektedir. Dolayısıyla bireylerin çevrelerindeki insanlar da nispeten aynı statüye ve refah düzeyine sahip olacağı için birey sosyal ve duygusal anlamda kendisini tamamlamış bir toplumsal çevreye sahip olacaktır. Bu anlamda zenginlik-maddi refah yüksekliği ile ilişkili olarak ortaya çıkan duygunun mutluluk olduğu tespit edilmektedir. Betty’nin evde arkadaşıyla sohbet ettiği bir sahnede (İkinci Bölüm 29:53-30:12) arkadaşının Dan’in ne zaman geleceğini sorması üzerine Betty “*Martinle (arkadaşının eşi) beraber*

oldukları için aynı soruyu ben sana soracaktım.” cevabını vermektedir. Bu durum bireylerin sosyal olarak kendisine yakın insanlarla beraber olma eğilimini de göstermektedir. Aynı zamanda geçmişte yaşadıkları zorluklardan bahsetmekte ve artık para problemlerinin olmadığı söylemektedir. Tüm bunları söylerken tebessüm etmesi ve neşeli tavırları zenginliğin mutluluk ile olan ilgisini ortaya koymaktadır. Başka bir sahnede ise Betty nafaka alabileceği ve Dan tarafından cezalandırılmayacağı için çok mutlu olduğunu söylemektedir (Altıncı Bölüm 36:15-36:29). Bu durum da zenginlik-maddi refah yüksekliği ile mutluluk arasındaki ilişkiyi doğrulamaktadır.

3.4.2. Risk Faktörleri

Psikolojik dayanıklılığı etkileyen diğer faktörler ise risk faktörleri olarak ele alınmaktadır. Koruyucu faktörlerin aksine risk faktörleri bireyin mücadele azmini azaltmakta, yaşanan olumsuzluklarla baş etmesini engellemekte ve kimi zaman bireyin yılmasına ve vazgeçmesine sebep olabilmektedirler. Araştırma boyunca tespit edilen risk faktörleri anksiyete, zayıflayan arkadaşlık bağları, baskılanma, bedensel rahatsızlıklar, çocuklarla olumsuz iletişim/etkileşim, depresyon, ebeveyn desteği eksikliği, kopan arkadaşlıklar, maddi imkânsızlıklar ve yalnızlıktır. Tüm bu risk faktörleri ile duygular arasındaki bağlantı Tablo 18’de ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

Öncelikle ilk ele alınan risk faktörü **anksiyetedir**. Bireyin kafasına taktığı kimi durumlara karşı kaygılanması anksiyetenin işareti olarak yorumlanmaktadır. Duygular içerisinde ise anksiyete ile bağlantılı çıkan tek duygu bunalma olarak kaydedilmektedir. Dan’ın uyguladığı yıldırma politikaları Betty’nin çocuklar, gelecek, özgürlük, maddi durum, aile, arkadaşlar gibi maddi ve manevi destek aldığı noktalara karşı kaygılar oluşturmasına sebep olmaktadır. Betty günlük yazdığı bir sahnede (Beşinci Bölüm 25:49-26:23 / Kutu 9’da deşifresi verilmiştir) bedensel olarak acı çektiğini, dişlerini birbirine sürttüğünü, depresyon ve anksiyete içerisinde yaşadığını, parasız kaldığını ve arkadaşlarının düzenlediği partilere katılmadığını ifade etmektedir. Bu durum bunalma ve yılma duygusu olarak yorumlanmakta, bireylerin kaygı bozukluğu yaşadığı dönemlerde daha içine kapanık ve sosyal hayattan soyutlanmış yaşamaya yatkın olduklarına işaret etmektedir.

Kutu 9: Dirty john: betty broderick story dizisinde betty'nin yaşadığı zorlukları günlük yazdığı sahnede ifade etmesini gösterir kutu (beşinci bölüm 25:49-26:23)

Uyuyamıyorum, sırtım ağrıyor, dişlerimi gıcırdatıyorum, başım ağrıyor, canım sıkın, huzursuzum.
Hillary'yi 10.00'da aradım.
Kontrolden çıkmış gibiyim, hâlâ param yok.
Ülserim mi var?
Casey'nin ve Ireland Fund partisini kaçırdım.
Millikan partisiyle Armstrong aile partisini de.
Kızlar ne geliyor ne arıyor.
Sanırım evde böcek var.
Çatı akıyor, korkuyla köşeye sıkışmış gibiyim.
Bu tecrit hapsi, elektrikli sandalyeden sonraki en acımasız ceza.

Risk faktörü olarak ele alınan bir diğer nokta da **zayıflayan arkadaşlık bağlarıdır**. Bireylerin çevresinde sıklıkla görüştüğü, destek aldığı, sohbet ettiği, fikir alışverişinde bulunduğu insanlarla arasına mesafe girmesi bireylerin psikolojik dayanıklılığını olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda zayıflayan arkadaşlık bağları ile bağlantılı çıkan duygular bencillik ve bunalma olarak tespit edilmektedir. Betty'nin arkadaşlarıyla bulunduğu zamanlarda tek gündem maddesi olarak Dan'i ve Linda'yı konuşması, alakasız zamanlarda konuyu birdenbire boşanmasına getirmesi arkadaşlarının Betty'den uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Bu durum Betty'nin kendi hayatını sürekli olarak ön plana çıkarması, bencilce bir tutum olarak yorumlanmaktadır (Sekizinci Bölüm 17:57-19:00). Neticede arkadaşlarının zamanla Betty'den uzaklaşmasına ve Betty'nin yalnız kalmasına sebep olmaktadır. Zayıflayan arkadaşlık bağlarıyla ilgili olarak meydana gelen bir diğer duygu bunalma olarak tespit edilmektedir. Betty mahkemede verdiği ifadede (Sekizinci Bölüm 04:45-05:18) mahkeme kararlarından yıldıdığı için etrafındaki her şeyden vazgeçtiğini söylemektedir. Bu durum bunalmanın etkisiyle arkadaşlar ile olan bağların ortadan kaldırıldığını göstermektedir. Her şeyden yılmış olan Betty artık evliliğinin bitmesinden başka konuşabilecek bir şey bulamadığından arkadaşları da yavaş yavaş Betty'den uzaklaşmaktadırlar.

Psikolojik dayanıklılığı etkileyen bir diğer risk faktörü de **baskılanma** olarak ele alınmaktadır. Bireyin bir zamanlar hayatının gündelik parçası olan bir şeyin elinden

alınması, özgürlüğünün kısıtlanması ya da bir şeyi yapmaya veya yapmamaya zorlanması baskılanma olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda baskılanma ile daha yoğun ortaya çıkan duygular üzüntü ve çaresizlik olarak tespit edilmektedir. Ayrıca beklenti, öfke ve bunalma da baskılanma ile bağlantılı olarak ortaya çıkan duygular olarak gözlemlenmektedir. Betty'nin arabasıyla Dan'ın evine çarptığı sahnede (Birinci Bölüm 10:37-10:46) üzüntü ve öfke duygusu oldukça net bir şekilde hissedilmektedir. Öncesinde yıllarca yaşadığı evi ziyaret eden Betty eski anılarını hatırlamakta, artık bu yaşamışlıkların tekrarının mümkün olmayacağını hissetmesi, üzülmeye ve öfkelenmesine sebep olmaktadır. Bu durum psikolojik olarak daha dengesiz davranmasına neden olmakta ve Betty şiddet içeren birtakım davranışlar sergilemektedir. Başka bir sahnede ise Betty arkadaşıyla sohbet ederken (Beşinci Bölüm 15:12-15:40) Dan'ın tüm nafakaya borç karşılığı el koyduğunu üstelik 1300 dolar da ekstra Dan'e ödemesine hükmedildiğini söylemektedir. Bu noktada maddi imkânsızlıklar baskı aracı olarak kullanılmakta, üzüntü ve çaresizlik olarak psikolojik dayanıklılığa zarar vermektedir.

Baskılanmanın psikolojik dayanıklılığa olumsuz etkisi Betty'nin avukatıyla sohbet ettiği bir sahnede de oldukça net bir şekilde görülmektedir (Birinci Bölüm 26:25-27:19). Faturalarının biriktiğini, iş aradığını ancak çocuklarından ayrı birisi olarak öğretmenlik veya dadılık yapmayı iş verenlerine açıklayamayacağını söylemektedir. Bu noktada baskılanma, üzüntü, çaresizlik ve bunalma biçiminde Betty karakterinde ortaya çıkmaktadır. Beklenti duygusunun baskılanma ile görüldüğü nokta ise Dan ile Betty'nin restoranda bulunduğu sahnedir (Birinci Bölüm 29:28-29:44). Dan Betty'e avukatın parasını neden ödemediğini sormakta Betty ise Dan'den aldığı tek parayı avukata veremeyeceğini söylemektedir. Burada alt metinde Betty Dan'ın verdiği paranın yetersizliğinden yakınmakta, para vermesini ister bir üslup kullanmaktadır. Bu da baskılanmanın bireyi kimi zaman beklenti içine soktuğunu göstermektedir.

Risk faktörü olarak değerlendirilen bir diğer nokta da **bedensel rahatsızlıklardır**. Bireylerin çeşitli hastalıklarla mücadele ederken aynı zamanda sosyal ve duygusal zorluklarla karşılaşmaları psikolojik dayanıklılığı zayıflatmaktadır. Bu bağlamda bedensel rahatsızlıklarla beraber seyreden duygu bunalma olarak kaydedilmektedir. Betty'nin günlük yazdığı sahnede (Beşinci Bölüm 25:49-26:23)

sırtındaki ağrılardan, midesindeki rahatsızlıklardan ve baş ağrılarından bahsetmesi ayrıca uykusuz kalması sosyal hayattan izole olmasına sebep olmakta ve acı çektirmektedir. Dolayısıyla tüm bu sorunların çözüme kavuşma süresi uzamakta ve Betty kendisini güçsüz hissetmektedir. Bu durum psikolojik dayanıklılığın vücut sağlığıyla doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Psikolojik dayanıklılığı olumsuz olarak etkileyen bir diğer risk faktörü de **çocuklarla olumsuz iletişim/etkileşim** olarak ele alınmaktadır. Ebeveynler için çocukların bağlılığı, sevgisi ve ilgisi son derece etkili bir motivasyon kaynağı olarak görülmektedir. Diğer taraftan bu sevginin ve ilginin zayıflaması ve ortadan kalkması da ebeveynlerin kendilerine olan inançlarını kaybetmelerine, yalnızlık çekmelerine ve duygusal olarak yıkım sayılabilecek hisler yaşamalarına sebep olabilmekte dolayısıyla psikolojik dayanıklılık için oldukça olumsuz neticeler meydana getirebilmektedir. Bu bağlamda çocuklarla olumsuz iletişim/etkileşim ile bağlantılı olarak gözlemlenen duygular üzüntü, öfke, hayal kırıklığı, küçümseme, kıskançlık, acı çekme, bunalma, çaresizlik ve özlem olarak kaydedilmektedir. Betty avukatıyla sohbet ettiği bir sahnede (Beşinci Bölüm 26:25-27:19) biriken faturalardan ve masraflardan bahsetmekte ve öğretmenlik tecrübesi isteyen bir dadılık işine başvurmayı düşündüğünü söylemektedir. Ancak kendi çocuklarına bakamayan birisi olarak durumu açıklayamayacağını söylemekte ve ağlamaktadır. Sahnede bunalma, çaresizlik ve üzüntü duyguları somut bir şekilde görülmektedir. Bu noktada çocuklarla yaşanan problemlerin, bireylerin diğer hayat tecrübelerine de sirayet ettiği dolayısıyla psikolojik dayanıklılık için olumsuz etkisi olduğu düşünülmektedir.

Çocuklarla olumsuz iletişim/etkileşim ile bağlantılı gelişen bir diğer duygu ise öfkedir. Dan'ın Betty üzerinde uyguladığı yıldırma stratejilerinden biri de çocukları Betty'den uzak tutmaktır. Bu şekilde Betty daha kontrolsüz davranışlar sergilemekte ve Dan bu davranışları mahkemede Betty'nin aleyhine kullanmaktadır. Betty paskalyada beraber vakit geçirebilmek için çocukları Dan'ın evinden almaya giderken (Beşinci Bölüm 29:16-30:32) Dan'ın çocukları arabayla götürdüğünü görmektedir. Bu durum karşısında öfkelenmekte ve aracını hızlı bir şekilde Dan'ın aracının önüne kırmaktadır. Bu noktada öfke duygusuyla beraber özlem duygusu da net bir şekilde görülmekte aynı zamanda çocuklarla beraber olamamanın getirdiği hayal kırıklığı, acı çekme ve çaresizlik duyguları da hissedilmektedir.

Risk faktörü olarak görülen çocuklarla olumsuz iletişim ve etkileşimin küçümseme ve kıskançlık duygularıyla da bağlantılı olduğu gözlemlenmektedir. Çocuklarla geçirilen süre içerisinde sürekli olarak yakınma ve şikâyet içerikli bir üslup kullanılması ve üst perdeden konuşmalar yapılması çocuklarla geçirilen zamanın kalitesini düşürmekte ve bir iletişim problemi olarak bireyin hayatına yansımaları olmaktadır. Betty'nin kızıyla kahvaltı yaptığı bir sahnede (Yedinci Bölüm 32:18-32:41) Linda'nın geçmişte yaptığı bir hareketi abartarak gündeme getirmesi ve Linda hakkında küçümseyici ifadeler kullanması kızının Betty'e tepki göstermesine sebep olmakta, Betty'nin konuyu kapatmaması üzerine kızı yanından ayrılmaktadır. Kıskançlık ve küçümseme duygularının uzun süreli olması bir noktadan sonra bireyleri çekilmez hale getirmekte ve çevrelerindeki insanların tahammül sınırlarını zorlamaktadır. Betty'nin çocuklarıyla olan iletişiminde bu durum daha görünür bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Benzer şekilde oğluyla telefonda konuştuğu bir sahnede (Beşinci Bölüm 32:24-33:29) herhangi bir problem olmamasına rağmen telefonu birisinin dinlediğini söylemekte ve Linda'nın aleyhinde konuşmalar yapmaktadır. Sonuç itibarıyla oğluyla olan iletişiminin bozulmasında da kıskançlık duygusu ve inatçı tavırları etkili olmaktadır. Tüm bu duygular ve davranışlar çocukların bir şekilde Betty'den uzaklaşmalarına sebep olmakta ve psikolojik dayanıklılık için risk oluşturmaktadır.

Tüm bu duyguların Betty'nin psikolojisi üzerindeki etkisi elbette olumsuz olarak gerçekleşmekte ve Betty'nin kendisiyle olan iç hesaplaşmaları yıpratıcı bir hal almaktadır. Çocuklarla olumsuz iletişim ve etkileşim acı çekme, bunalma ve çaresizlik duygularını yoğun yaşamasına sebep olmaktadır. Bu duyguları yaşamasının Betty üzerindeki etkisi (Yedinci Bölüm 03:58-04:32) kendi ağzından Kutu 10'da verilmektedir.

Kutu 10: Dirty john: betty broderick story dizisinde çocuklarla olumsuz iletişim/etkileşim kurmanın oluşturduğu etkinin betty'nin sözleriyle aktarımını gösterir kutu (yedinci bölüm 03:58-04:32)

Katlandığım aşağılanmalar...
...hakkımda duyduğum hikâyeler...
"Çocuklarımla ne Noel ne de doğum günleri..."
"Cefasını çektiğim her şey, tepki göstermediğim her şey,"
Göğüs germediğim, savaşmadığım...
Alice Harikalar Diyarı'ndayı bilir misin?
Düştüğü karanlık tünel vardı ya hani?
O sensin işte.

Risk faktörü olarak ele alınan bir diğer nokta da **depresyondur**. Bireylerin psikolojik bunalım yaşamaları akıllı hamleler yapmalarına engel olmakta hatta gündelik ihtiyaçlarını gidermelerine ve doğru kararlar verebilmelerine dahi fırsat tanımamaktadır. Bu şekilde hayat yaşayan bir insanın başına gelen ve mücadele etmesi gereken konulara yoğunlaşması zorlaşmaktadır. Yapılan kodlamalar neticesinde depresyon ile bağlantılı olarak gelişen duygunun bunalma olduğu tespit edilmektedir. Betty günlük yazdığı bir sahnede (Beşinci Bölüm 25:49-26:23) bedensel rahatsızlıklarından bahsetmekte, depresyon ve anksiyeteden şikâyet etmektedir. Ayrıca normalde görüştüğü insanlarla artık görüşmediğini ve sosyal hayattan soyut, münzevi bir biçimde yaşadığını söylemektedir. Bu durum Betty karakterinin yaşadığı bunalma duygusunu dolayısıyla psikolojik dayanıklılığındaki zayıflamayı gözle görünür şekilde belirginleştirmektedir.

Psikolojik dayanıklılığı olumsuz etkileyen bir diğer risk faktörü de **ebeveyn desteği eksikliği** olarak ele alınmaktadır. Ebeveynler çocuklar için her zaman sığınabileceği güvenli liman olarak görülürler. Dolayısıyla hayatta karşılaşılan yorucu ve zorlayıcı süreçler, yıpratıcı olaylar, aşılması gereken engeller ebeveynlerin desteğiyle ve yol göstermesiyle çözüme kavuşturulmaktadır. Tüm bu olumlu etkiler ebeveynlerin psikolojik dayanıklılığı güçlendiren yönünü ihtiva etmektedir. Diğer taraftan ebeveynlerin zor zamanlarda yanlarında olmaması bireylerin psikolojik dayanıklılığı için risk teşkil edebilmektedir. Bu bağlamda ebeveyn desteği eksikliği ile bağlantılı olduğu tespit edilen duygular üzüntü, beklenti, hayal kırıklığı, acı çekme ve çaresizliktir.

Betty arabasıyla Dan'ın evine çarpmasından sonra gözetim altına alınmaktadır. Serbest bırakılmasının ardından eve gittiğinde annesini ve babasını göremeyince babasına telefon etmektedir (Birinci Bölüm 15:55-16:39). Babası telefonda acilen ayrıldıklarını söylemekte, Betty telefona annesini istemesine rağmen annesinin telefona gelemeyeceğini, ayrıca Betty'e utanç verici bir hareket yaptığını söylemektedir. Tüm bu davranışlar ve telefon konuşmaları Betty'nin desteğe ihtiyaç duyduğu anda gerçekleşmekte, neticede Betty ağlamakta ve açık bir şekilde üzüntü duygusu gözlemlenmektedir.

Başka bir sahnede ise (Altıncı Bölüm 37:47-38:23) Betty annesiyle konuşurken mahkemede yalnız olmadığını hakime göstermek için yanlarında olmalarını

istemektedir. Hatta uçak parasını da karşılayacağını, sadece kendisini önemseyen bir ailenin parçası olmak istediğini söylemektedir ancak annesi bu olayın bir parçası olmak istemediklerini dile getirmektedir. Bu durum Betty'nin ailesine karşı bir beklenti içinde olduğunu göstermektedir. Beklentisi gerçekleşmeyen Betty hayal kırıklığı yaşamakta ayrıca acı çekme ve çaresizlik duyguları da açık bir şekilde gözlemlenmektedir. Ailesinden aldığı tüm bu olumsuz geri dönüşler Betty'nin duygusal anlamda kendisini yalnız hissetmesine, acısını paylaşacak ve ona güç verecek kimseyi bulamamasına sebep olmaktadır. Ebeveyn desteğinden mahrum kalmak netice itibariyle psikolojik dayanıklılık için oldukça önemli bir risk oluşturmaktadır.

Bireylerin psikolojik dayanıklılığını etkileyen bir diğer nokta ise **kopan arkadaşlıklardır**. Herhangi bir sebeple görüşülmeyen, araya mesafe konulan, uzaklaşan arkadaşlar bireylerin yalnızlık duygularını derinleştirmektedir. Diğer taraftan ilişkinin koparıldığı arkadaşların başına gelen kimi olaylar da bireylerin psikolojilerini etkilemektedir. Bu anlamda kopan arkadaşlıklar kodu ile kesişen duygu bunalma olarak kaydedilmektedir. Betty'nin, eşinden boşanan arkadaşını gördüğü bir sahnede (Üçüncü Bölüm 37:26-37:43) görmezden gelmesi yanına gitmemesi bir mesafe koyma hamlesi olarak yorumlanmaktadır. Bir anlamda Betty boşanan arkadaşından değil ancak boşanma fikrinden uzaklaşmak istemekte, arkadaşının yanına bu sebeple gitmemektedir. Bunalma duygusu ile kopan arkadaşlıkların kesiştiği bir başka an Betty'nin günlük yazdığı sahnede görülmektedir (Beşinci Bölüm 25:49-26:23). Kaçırıldığı partiler gündemden uzak kalmasına sebep olmakta, biriken dertlerinden kurtulmaktan ziyade arkadaşlarından ayrı kalmak hayatın zorluklarını daha fazla hissetmesine yol açmaktadır.

Risk faktörü olarak ele alınan başka bir durum da **maddi imkânsızlıklardır**. Maddi olarak iyi durumda olmak ve para probleminin olmaması bir anlamda güçlü olmak demektir. Diğer taraftan yeterli maddi kaynağa ve kaynak sağlayacak yeterli vasıflara sahip olmamak psikolojik durumun negatif yönlü şekillenmesinde belirgin bir etkiye sahip olmaktadır. Betty karakteri üniversite eğitimi alan ya da bir alanda gelir getirecek yetkinliği olan bir karakter olmadığı için maddi imkânsızlıklar psikolojik dayanıklılığı için önemli ölçüde risk faktörü olmaktadır.

Bu anlamda maddi imkânsızlıklar ile bağlantılı olarak gelişen duygular üzüntü, bunalma ve çaresizlik olarak tespit edilmektedir. Betty'nin ihtiyaçlarını gideremediği,

faturalarla boğuştuğu hatta alışkın olduğu lüks harcamalarından bir anda vazgeçtiği bir yaşam tarzı, dikkat vermesi geren işleri aksatmasına sebep olabilmektedir. Arkadaşıyla sohbet ettiği bir sahnede Dan'ın aylık giderlerini karşılamadığını hatta 1300 dolar ödemek zorunda kaldığını ifade etmektedir (Beşinci Bölüm 15:12-15:40). Bu sahnede üzüntü ve çaresizlik duyguları belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Ayrıca avukatıyla görüştüğu bir sahnede de (Beşinci Bölüm 26:25-27:19) Dan'ın bazen ayın sonuna kadar bile para göndermediğini söylemekte, parasız olmanın getirdiği zorluklardan bahsetmektedir. Bu sahnede de bunalma, üzüntü ve çaresizlik duyguları net bir şekilde gözlemlenmektedir.

Psikolojik dayanıklılık için risk oluşturan son faktör **yalnızlık** olarak ele alınmaktadır. Risk faktörleri içerisinde duygularla en yoğun şekilde bağlantılı olan da yalnızlık olarak kaydedilmektedir. Esasında yalnızlık diğer risk faktörlerinin de doğal bir sonucu olarak gözlemlenmektedir. Ebeveyn desteğinden mahrum kalan, çocuklarıyla çeşitli problemler yaşayan, arkadaşlarıyla arası bozulan bir kimsenin yalnız kalması kaçınılmaz olarak gerçekleşmektedir. Dolayısıyla dertlerini ve sıkıntılarını paylaşacak, karar verme sürecine fikirleriyle destek olacak bir çevreden mahrum kalması bireyin mücadele verdiği konularda zorlanmasına neden olmaktadır.

Yalnızlıkla en yoğun gözlemlenen duygular ise çaresizlik, bunalma, acı çekme, üzüntü ve beklenti olarak kaydedilmektedir. Ayrıca öfke, hayal kırıklığı, intikam, kıskançlık ve nefret duyguları da yalnızlıkla beraber gözlemlenen duygular olarak görülmektedir. Betty karakteri aslında evliliğinin ilk yıllarında yalnızlıkla mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Dan Harvard Üniversitesinde hukuk bölümünü okurken Betty evde çocuklarla ve ev işleriyle meşguldür. Üç çocukla ilgilenmek zorunda kalmak Betty'nin kendisini çaresiz ve bunalmış hissetmesine sebep olmaktadır (İkinci Bölüm 25:16-25:29 / 25:45-25:51). Ayrıca arkadaşlarıyla restoranda sohbet ettiği bir sahnede (Beşinci Bölüm 09:18-11:01) neden telesekretere bu kadar sık mesaj bıraktığı sorulduğunda kendisine bir şey bırakılmadığını, parasız olduğunu ve çocuklarının da olmadığını ifade etmektedir. Bu sahnede intikam ve çaresizlik duygularının yanı sıra üzüntü, nefret ve acı çekme duyguları da gözlemlenmektedir.

Betty'nin yalnız kaldığı bir diğer durum da ailesini mahkemede kendisine destek vermeleri için çağırđığı sahnede gözlemlenmektedir (Altıncı Bölüm 37:47-38:23). Ebeveynlerinden zor gününde yeterli desteği göremeyen ve fiili olarak yanında

olmalarını istemesine rağmen reddedilen Betty beklenti ve hayal kırıklığı duygularıyla beraber acı çekme ve çaresizlik duygularını da hissetmektedir. Diğer taraftan Betty'nin yalnızlığı en yoğun hissettiği anlardan biri de hapisane sürecidir. Mektup yazarken kullandığı *“Kimsenin nelere katlanmam gerektiği ile ilgili hiçbir fikri yok.”* cümlesinde hissettiği yalnızlık, bunalma, acı çekme ve çaresizlik duyguları somut bir şekilde gözlemlenmektedir (Sekizinci Bölüm 06:56-07:00).

Yalnızlık psikolojisinin Betty üzerinde oluşturduğu etkinin bir sonucu olarak gözlemlenen bir diğer duygu da öfkedir. Yıllarca yaşadığı evi ziyaret ettikten sonra ani bir öfkeyle Dan'ın evinin kapısına arabasıyla çarpması bu etkinin bir sonucu olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca bu sahnede üzüntü duygusu öfke duygusuyla beraber görülmektedir (Birinci Bölüm 10:37-10:46). Betty'nin kendisini yalnız hissettiği bir diğer durum da Dan'ın doğum günü için ofisine gittiğinde karşısına çıkmaktadır. Onunla beraber vakit geçirme hayalleriyle ofisine gittiğinde Dan'ın Linda ile dışarı çıktığını öğrenmesi Betty için beklenmedik bir durumdur. Bu olaydan sonra Betty eve giderek Dan'ın elbiselerini ateşe vermekte ve arkadaşlarına da bağırılmaktadır. Bu sahnede yalnızlığın etkisiyle görülen duygular intikam, öfke, kıskançlık, üzüntü ve acı çekme olarak kaydedilmektedir (Dördüncü Bölüm 18:21-18:50). Sonuç olarak yalnızlık bireylerin psikolojik dayanıklılığı için önemli bir risk faktörü olarak görülürken diğer risk faktörlerinin etkisiyle inşa edilmektedir.

3.5. Gaslighting

Araştırma kapsamında ele alınan son nokta da gaslightingdir. Gündelik hayatta bireyler arasında gözlemlenen duygusal manipülasyon olarak gaslighting yönlendirme, yönetme, tahakküm kurma, istek ve arzuları tatmin etme, kar ve kazanç elde etme gibi farklı amaçlar taşımaktadır. Ancak bu yönlendirme ve yönetme temelde karşıda bulunan kimselere kendilerini kötü hissettirme yöntemine dayandığı için sosyolojik bir çerçevede ele alınması, bireyler arasındaki somut ilişkilerle irdelenmesi, duygu ve davranış boyutlarıyla incelenmesi ve detaylarıyla ortaya konulması bir zorunluluk olarak görülmektedir. Bu bağlamda duygusal manipülasyon yöntemi olarak gaslighting, gaslighting yapma ve gaslightinge maruz kalma şeklinde iki yönlü olarak ele alınmaktadır. Araştırma boyunca yapılan kodlamalar neticesinde gaslighting ve

duygusal manipölasyon uygulayan karakter Dan olarak görölürken, Betty'nin daha çok gaslightinge maruz kalan taraf olduğu göze çarpmaktadır. Ortaya konulan bu durum Tablo 19'da gösterilmektedir.

Tablo 19: Dirty john: betty broderick story dizisindeki karakterlerin gaslighting yapma ve gaslightinge maruz kalma sıklığını gösterir kod matris tablosu

Kod Sistemi	Gaslighting Yapma	Gaslightinge Maruz Kalma
Karakterler		
Betty		■
Dan	■	
Linda		

Öncelikle ele alınan mesele duygusal manipölasyon yöntemi olarak gaslighting ile duygular arasındaki bağlantıdır. Bu bağlantı detaylı bir şekilde Tablo 20'de gösterilmektedir. Gaslighting yapılan durumlarda küçümseme, intikam ve özgüven duyguları gözlemlenmektedir. Gaslighting temelde karşı tarafa sezdirmeden onun yetersizliğini hissettirme, kapasitesinin düşük olduğunu düşündürme, zayıflığını ortaya çıkarma, eksik yönlerini hatırlatma ya da olmayan bir durumu varmış gibi ya da olan bir durumu yokmuş gibi gösterme şeklinde gerçekleşmektedir. Tüm bu durumlar gaslightinge maruz kalan tarafın kendisinden şüphe duymasına ve gerçekte olmasa bile bu durumları kabul etmesine sebep olabilmektedir.

Gaslighting yapan bireyde gözlemlenen en önemli duygulardan biri küçümseme olarak kaydedilmektedir. Dan hayatta elde ettiği kazanımlarla Betty'den çok daha donanımlıdır. Betty ise yüksek öğrenim sahibi olmayan ve vakti çocuk büyütmeyle, ev işleriyle uğraşmakla geçen bir kadındır. Bu durum Dan'ın Betty'e zaman zaman küçümseyici yaklaşımlarda bulunmasına sebep olmaktadır. Dan'ın Betty'e sekreter olarak Linda'yı aldığını söylemesi üzerine Betty, Linda'yı işten çıkarmasını istemekte aksi takdirde eve gelmemesini söylemektedir. Ertesi akşam Linda'yı işten çıkarıp çıkarmadığını sorduğunda Dan Betty'e, harcadığı bütün paraların ve içinde yaşadıkları evin yaptığı işten kazanılan parayla karşılandığını söylemekte ve asıl evden ayrılması gerekenin Betty olduğunu belirtmektedir (Dördüncü Bölüm 07:54-08:47). Bu noktada küçümseme duygusu belirgin olarak

hissedilmekte ve Betty'nin söz söylemeye hakkı olmadığı ima edilmektedir. Gaslighting yöneldiği hedefini susturma ve saf dışı etme aracı olarak kullanılmaktadır.

Küçümseme duygusunun gaslighting yaparken uygulandığı bir başka sahne de Dan'ın mahkemede verdiği ifadede görülmektedir. Betty gençlik yıllarında, Dan'ın okula gittiği dönemlerde ona çok fazla destek vermesine rağmen mahkemede bu durum sorulduğunda “hiç desteği yoktu” şeklinde cevap vermesi ve harcamaları hatırlatıldığında “rezalet” cevabını vermesi küçümseme duygusunun bir yansıması olarak yorumlanmaktadır (Altıncı Bölüm 18:12-19:28). Gaslighting, Betty'nin geçmişte yaptığı fedakarlıkları hedef almakta ve bu yolla mahkemeden lehte bir karar çıkması için bir araç olarak kullanılmaktadır.

Gaslighting ile ilişkili olarak gelişen bir diğer duygu intikam olarak tespit edilmektedir. Gaslighting yapan bireyler, karşıda bulunan insanların duygularını ve hayatta karşılaştıkları mücadeleleri görmezden gelerek direkt olarak onları saf dışı bırakma amacıyla gaslighting uygulamaktadırlar. Ayrıca yaşananların öcünü alma hırsıyla hareket eden bireyler duygusal manipülasyonu araç olarak kullanabilmektedirler. Dan'ın, Betty'nin yaptığı çeşitli protesto davranışlarına karşılık acımasız ve merhametsiz tutum ve sözleri, ortak geçmişlerinde Betty'nin yaptığı müspet davranış ve fedakarlıkları görmezden gelmesi ve Betty'yi köşeye sıkıştırma çabaları intikam hırsıyla hareket etmesine sebep olmaktadır. Betty'nin mahkemede Dan'e yönelttiği “Bu boşanma aslında ne zaman başladı?” sorusuna “12 Nisan 1969” yanıtını vermesi derin bir intikam davranışı olarak yorumlanmaktadır (Altıncı Bölüm 21:38-22:07). Çünkü söylenen tarih Betty ile Dan'ın evlendikleri tarihtir. Aslında bu sözün derininde bütün evlilik yıllarının pişmanlık olduğu hissettirilmekte dolayısıyla ortak geçmişin bütün birikimleri inkâr edilmektedir.

Gaslighting uygulayan bireylerde gözlemlenebilen son duygu da özgüven olarak tespit edilmektedir. Özgüven, gaslighting uygulayan kişilerin herhangi bir tavır içindeki cesaretini, kendilerinden emin ve kararlı olmalarını ifade etmektedir. Bir diğer değişle özgüven korkusuz olmak demektir. Konuşmaların içeriğindeki ve ses tonundaki netlik, davranışlardaki kesinlik ve kararlılık özgüven işreti olarak değerlendirilen noktalardır. Özgüven, gaslighting uygulayan bireylerin karşı taraf üzerindeki etkisini arttıran, konuşmalarındaki inandırıcılığı ön plana çıkaran, anlatılmak istenilen meseleden ödün verilmeyeceğini ima eden bir duygudur. Dan'ın

mahkemede ifade verdiği bir sahnede Betty'nin harcamalarından bahsederken kullandığı ifadelerde özgüvenli oluğu dikkat çekmektedir. Mal paylaşımıyla ilgili sorulan sorulara net cevaplar vermesi özgüven işareti olarak yorumlanırken Betty'nin harcamaları sorulduğuunda a gözlü olmasıyla ilgili kullandığı ifadeler ve geçmişten beri elde ettiği kazanımlarda bir katkısının olmadığını söylemesi gaslighting olarak değerlendirilmektedir (Altıncı Bölüm 18:12-19:28).

Tablo 20: Dirty john: betty broderick story dizisindeki gözlemlenen gaslighting yapma ve gaslightinge maruz kalma durumlarının duygular ile ilişkisini gösterir kod matris tablosu

Kod Sistemi	Gaslighting Yapma	Gaslightinge Maruz Kalma
▼ Duygular		
▼ Üçüncül iftler - Plutchik		
Utanç		
▼ İkincil iftler - Plutchik		
Gurur/Kendine Hayranlık		
Merak		
şüphce		
Umutsuzluk		
▼ Temel Duygular		
Üzüntü		
Beklenti		
Korku		■
Neşe/Sevinç		
Öfke		■
▼ Birincil iftler - Plutchik		
Hayal Kırıklığı		■
Küçümseme	■	
Pişmanlık		
Sevgi		
▼ Nahoş Duygular - Solomon		
İntikam	■	
Kıskançlık		
Nefret		
▼ Benliğe Dönük Duygular		
Bencillik		
Özgüven	■	
Özsayđı		
Yetersizlik Duygusu		
▼ Başkasına Dönük Duygular		
Empati		
Güvensizlik		
Minnettarlık		
▼ Diğer Duygular		
Acı ekme		■
Bunalma		
Çaresizlik		■
Gerginlik		■
Mutluluk		
Özlem		
Umut		

Gaslighting ile duygular arasındaki ilişki incelenirken ele alınan bir başka mesele de gaslightinge maruz kalan bireylerin hissettikleri duygulardır. Gaslightinge maruz kalan bireylerde gözlemlenen duygular korku, öfke, hayal kırıklığı, acı çekme, çaresizlik ve gerginlik olarak tespit edilmektedir. Tüm bu duyguların gaslighting ile olan bağlantısı Tablo 20’de detaylı bir şekilde gösterilmektedir.

Gaslightinge maruz kalan bireylerin yaşadığı duygulardan biri korku olarak ele alınmaktadır. Temel duygu olarak değerlendirilen korku duygusu gaslighting ile birleştiğinde bireyin birtakım konulara yönelik kaygı duymasını, endişelenmesini, tedirgin olmasını ifade etmektedir. Geleceğe, kendi benliğine, kararlarına ya da sahip olduğu şeylere karşı şüpheye düşürülen birey korku duygusunu hissedebilmektedir. Korku duygusu bireyin garantiye almak istediği meselelerin kontrolünden çıkması sonucu oluşmaktadır. Özellikle bu kontrolden çıkma durumunun sorumlusu olarak bireyin suçlanması gaslightingin korku duygusu ile beraber gerçekleşmesine sebebiyet vermektedir.

Diğer taraftan hayal kırıklığı ve çaresizlik duyguları da gaslighting uygulanan bireylerde korku duygusuyla beraber gözlemlenen duygular olarak göze çarpmaktadır. Hayal kırıklığı, iyiye gitmesi umulan durumların beklenen şekilde sonuçlanmamasını ifade etmektedir. Birey, kendisinden kaynaklanan birtakım sebepler bahane edilerek engellenmekte ve ulaşmayı beklediği şeylerden mahrum bırakılmaktadır. Hayal kırıklığının meydana gelme sebebi bireyin kendisi olarak gösterildiği için gaslighting ortaya çıkmaktadır. Ayrıca çaresizlik duygusu da gaslightinge maruz kalan bireylerin hissettiği duygulardan biridir. Gerçekleşen olayları değiştirememeye ya da kabullenmek zorunda kalma durumu bireyin kendisini çaresiz hissetmesine sebep olmaktadır. Değişimin kendi lehine olmasını isteyen birey olumsuz durumun meydana gelme nedeni olarak gösterildiğinde gaslighting ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla birey olumsuz seyreden gelişmeleri değiştirmeye olan inancını yitirmekte, kendisinin de bu durumun bir parçası olduğu söylendiği için kendisinden şüphe duymaya başlamaktadır. Betty’nin boşanma kağıdını eline aldığı sahnede (Beşinci Bölüm 06:09-06:48) mahkemenin, çocuklarını görebilmesi için psikolojik destek alması yönünde karar verdiğini öğrenmesi korku, hayal kırıklığı ve çaresizlik duygularını hissetmesine buna paralel olarak yoğun bir gaslightinge maruz kalmasına sebep olmaktadır. Çaresizlik duygusunun gaslighting ile beraber gözlemlendiği bir başka sahne de Betty’nin

mahkemede hakime sunduğu savunmasında gözlemlenmektedir (Altıncı Bölüm 26:26-26:33). Dan'ın tek argümanının kendisinin deli olduğu ve psikolojik destek alması gerektiği yönündeki söylemleri olduğunu ifade eden Betty kendisinin bu yolla çocuklardan uzak tutulmaya çalışıldığını belirtmektedir. Bu noktada gaslighting'in çaresizlik duygusu ile bağlantısı açıkça görülmektedir.

Gaslightinge maruz kalan bireylerde gözlemlenen diğer duygular da öfke, acı çekme ve gerginliktir. Öfke duygusunun ortaya çıkması bireyin, çevresinde kendisi hakkında ortaya atılan iddialardan ve söylentilerden, gerçekliğini sorgulamaya zorlandığı her türlü suçlama ve yargılamadan kaynaklanmaktadır. Birey sürekli olarak aklını kaçırdığı, deli olduğu, paranoyak davrandığı, halüsinasyon gördüğü, çıldırdığı, aklını oynattığı, hayal gördüğü yönünde telkine maruz kaldığında kendisini savunmaktan ve şüphe içinde kalmaktan bıkmakta ve öfkelenmektedir. Ayrıca öfke beraberinde, bireyin acı çekmesine ve sürekli olarak gergin hissetmesine neden olmakta duygusal kontrolünü sağlamasını zorlaştırmaktadır. Sürekli olarak suçlanma endişesiyle yaşayan birey çevresindeki kişiler tarafından gaslightinge maruz kalmanın verdiği acıyı ve gerginliği hissetmektedir. Betty'nin evde çocuklarıyla beraber vakit geçirdiği bir sahnede (Birinci Bölüm 39:46-41:06) çocukların kendisine karşı soğuk davrandıklarını fark etmekte ve bu durumun nedenini onlara sorduğunda Dan'ın kendisi hakkında çocuklara deli diye bahsettiğini öğrenmektedir. Bunun sonucunda Dan'e telefon ederek kendisinin deli olmadığını söylemekte, neden çocuklara böyle şeyler söylediğini sormakta ve o an hissettiklerinin etkisiyle küfür ve hakaret içerikli sözler kullanmaktadır. Gaslightinge maruz kalmak öfke duygusunu net bir şekilde ortaya çıkarmakta buna ek olarak bireyler kendilerini gergin hissetmekte ve bu durum onlar için acı verici olmaktadır.

Bu noktaya kadar ele alınan mesele gaslighting ile duygular arasındaki ilişkidir. Ortaya konulması gereken bir diğer nokta da gaslighting ile davranışlar arasında nasıl bir bağlantı olduğu, gaslighting uygulayan ya da bu duruma maruz kalan bireylerin davranışsal olarak nasıl tepkiler vermeye eğilimli oldukları ya da hangi davranışlarla karşılaştıklarıdır. Gaslighting ile davranışlar arasındaki ilişki Tablo 21'de ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

Gaslightinge maruz kalmak duygusal bir çerçeve inşa ettiği gibi davranışsal olarak da bireyleri belirli tepkiler vermeye zorlamakta ya da belirli davranışlarla sürekli olarak karşılaştırmaktadır. Bu bağlamda ağlama, çıldırma/çılgınlık söylemiyle karşılaşma, değersiz hissettirme davranışına uğrama, hakaret etme, kendini savunma, küfür etme ve suçlama davranışları gaslightine maruz kalan bireylerde görülen davranışlar olarak dikkat çekmektedir.

Gaslightinge maruz kalmayla en yoğun ilişkili çıkan davranışlar çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunma ve değersiz hissettirme davranışlarıdır. Bir kimseyi duygusal olarak manipüle edebilmenin yolu o kimsenin kendisine yönelik algısını bozmak ve içinde bulunduğu şüphe durumunu kullanarak üzerinde kontrol kurmaktan geçmektedir. Bu şekilde bireyin benlik algısı bozulmakta ve dışarıdan yönlendirilmeye açık hale getirilmektedir. Çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunma davranışı gaslightinge maruz kalan bireylerin sıklıkla karşılaştıkları bir durumdur. Birey, çevresindeki insanların kendisine sürekli deli gözüyle baktıklarına şahit olmakta, psikolojik olarak yardım almaya ihtiyacı olduğuna inandırılmaktadır. Gerçekte böyle olmasa bile psikolojik destek alması gerektiğine ya da düşüncelerinin hatalı olduğuna bir süre sonra kendisi de inanmaktadır.

Bu davranışlar beraberinde değersiz hissettirme davranışını getirmekte dolayısıyla birey kendisinin çıldırdığına inandırılmakta bu yolla özsaygısı ortadan kaldırılmakta ve yönetilmeye açık hale getirilmektedir. Betty'nin çocuklarıyla evde vakit geçirdiği bir sahnede (Birinci Bölüm 40:10-41:05) çocukların kendisinden uzak durma sebebinin Dan'in, Betty hakkında psikolojik sorunları olduğu yönünde çocuklara konuşmalar yapması olduğu gösterilmektedir. Bu noktada gaslightinge maruz kalan Betty'nin çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunma davranışıyla baş etmek zorunda olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca boşanmayı öğrendiği sahnede çocukları görmek için psikolojik destek alma zorunluluğu getirilmesi ve Betty'e haber vermeden mahkeme kurulması (Beşinci Bölüm 06:09-06:48) çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunmayla beraber değersiz hissettirme davranışının da gaslightinge maruz kalmayla ilgisini ortaya koyması açısından önemlidir.

Betty'nin kızıyla tartıştığı bir başka sahnede de (Altıncı Bölüm 20:19-21:04) kızının Dan ve Linda'nın Betty'e taktıkları "deli" lakabını hatırlatması çıldırma/çılgınlık söyleminin gaslightinge maruz kalan bireylerdeki etkisini göstermesi

açısından önem arz etmektedir. Çıldırma çılgınlık söylemine maruz kalan birey bir süre sonra bu durumu gerçek gibi kabul etmektedir. Betty'nin arkadaşıyla evinin balkonunda sohbet ettiği sahnede boşanmayla ilgili meseleyi konuşurken “*Belki deliyim ama...*” şeklinde cümleye başlaması bu gerçeği doğrulamaktadır (Altıncı Bölüm 36:15-36:29). Çıldırma çılgınlık söyleminde bulunmanın bireylerin ruh sağlığı üzerindeki etkisi mahkemede ifade veren psikoloğun tespitleriyle de ortaya konulmaktadır (Dördüncü Bölüm 17:55-18:20). Bu ifadelerin deşifresi Kutu 11’de detaylı bir şekilde gösterilmektedir.

Kutu 11: Dirty john: betty broderick story dizisinde mahkemede ifade veren psikoloğun çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunma davranışı ile gaslighting arasındaki ilgiyi ortaya koyduğu sözlerini gösterir kutu (dördüncü bölüm 17:55-18:20)

Bu süreçte kurban kendini, altüst olmuş hisseder. İhanet eden kişinin doğru olmadığını iddia ettiği ve kendisinin de inanmak istemediği şeyler öğrenir. Bu yüzden paramparça olur. Bu zaman zarfında, çoğunlukla ihanet eden kişinin davranışları kurbanı çıldırır. İhanet eden kişi ortada bir sorun olmadığını, saçma sapan düşüncelere kapıldığını ve onun delirdiğini söyler.

Gaslighting’e maruz kalma durumuyla beraber gözlemlenen diğer davranışlar ağlama, hakaret etme, küfretme ve suçlama davranışlarıdır. Uzun süreli olarak kendisini ifade etmesine fırsat verilmeyen birey karşılaştığı damgalanmalar karşısında çeşitli reddetme davranışları sergilemektedir. Bu reddetme boyunca kullandığı cümleler içerisinde, karşı tarafı aşağılayıcı ve yüksek tonlu ifadeler kaydedilmektedir. Artık kendisini mantıklı cümleler kurarak savunamayacağını anlayan hatta kurduğu mantıklı cümlelerin bile içeriğini sorgulamaya mecbur edilen birey sesini yükselterek ve sözlerini sertleştirerek savunmayı tercih etmektedir. Bu savunmayı yaparken kullandığı üslup, karşı tarafı içerisinde bulunduğu durumdan sorumlu tutma hatta kimi zaman suçlama olarak da tezahür etmektedir. Betty'nin çocuklarıyla vakit geçirdiği bir sahnede (Birinci Bölüm 39:46-41:06) Dan'in çocuklara kendisi hakkında “*psikolojik*

desteğe ihtiyacı var.” şeklinde bahsettiğini öğrenmesi üzerine Dan’e telefon etmektedir. Konuşma boyunca deli olmadığını ifade ederken kendisini bu hale getirenin Dan olduğunu söylemektedir. Bu noktada kendini savunma davranışıyla beraber suçlama davranışı da görülmektedir. Ayrıca küfretme, hakaret etme ve ağlama davranışları da bu savunmanın bir parçası olarak sergilenmektedir.

Tablo 21: Dirty john: betty broderick story dizisinde gözlemlenen gaslighting yapma ve gaslightinge maruz kalma durumlarının davranışlar ile ilişkisini gösterir kod matris tablosu

Kod Sistemi	Gaslightinge Maruz Kalma	Gaslighting Yapma
☐ Davranışlar		
☐ Ağlama	■	
☐ Alaya Alma		
☐ Ayrımcılık		
☐ Baskı Altına Alma		
☐ Başa Kakma		■
☐ Çıldırma / Çılgınlık Söylemi	■	■
☐ Dans Etme		
☐ Değersiz Hissettirme	■	■
☐ Derin Nefes Alma		
☐ Destek ve Yardım da Bulunma		
☐ Engelleme / Engellenme		■
☐ Görmezden Gelme		
☐ Hakaret Etme	■	
☐ Hesap Sorma		
☐ İletişimden Kaçınma		
☐ İnatlaşma		■
☐ İnkâr Etme		■
☐ İtiraf		
☐ Kendini Savunma	■	
☐ Kendini Sorgulatma		■
☐ Kıskırtma/Tahrik		■
☐ Küfür Etme	■	
☐ Övgüler/İltifatlar		
☐ Öz Eleştirî Yapma		
☐ Özür Dileme		
☐ Özverili Davranış		
☐ Protesto Etme		
☐ Sabotaj		
☐ Saldırganlık		
☐ Suçlama	■	
☐ Şantaj		
☐ Şüpheye Düşürme		■
☐ Tebessüm/Gülme		
☐ Tehdit		
☐ Tutarsızlıkla Suçlama		
☐ Utandırma		■
☐ Uzaklaşma		■
☐ Uzaklaştırma		

Davranış boyutuyla ele alınan son nokta gaslighting yapma durumudur. Gaslighting uygulayan bireyler çeşitli davranış kalıplarıyla hareket etmekte, belirli stratejiler ve yöntemler izlemektedirler. Araştırma boyunca yapılan kodlamalar

neticesinde gaslighting uygulayan bireylerin yoğun bir şekilde değersiz hissettirme davranışında buldukları tespit edilmektedir. Buna ek olarak çıldırma/çılgnlık söyleminde bulunma, başa kakma, engelleme/engellenme, inatlaşma, inkâr etme, kendini sorgulatma, kışkırtma/tahrik, şüpheyeye düşürme, utandırma ve uzaklaşma davranışları da gaslighting uygulayan bireylerin sıklıkla başvurdukları davranış kalıpları olarak gözlemlenmektedir.

Değersiz hissettirme davranışı gaslighting uygulayan bireylerin en sık başvurduğu davranış olarak görülmektedir. Belki kasten belki de farkında olmadan uygulanan bu davranış kalıbı muhatabının düşüncelerini, duygularını, sözlerini, inançlarını, bir konu hakkındaki görüşlerini, aldığı kararları, hatıralarını, geleceğe yönelik planlarını ya da hayatının parçası haline getirdiği ve önemli gördüğü herhangi bir şeyi hedef alarak gizli bir şekilde saldırma amacı taşımaktadır. Bireyler gaslighting uygularken değersiz hissettirme davranışını açık bir şekilde göstermekten ziyade ima yoluyla hissettirmeyi tercih etmektedirler. Böylece kurban kendi zihninde “*acaba*” sorusuyla baş başa kalmakta ve ima edilen kısımdan yol çıkarak kendisinden şüphe duymaya başlamaktadır. Betty’nin, Dan ile aralarının bozuk olduğu dönemde ayrılma ya da boşanma kelimesini kullanıp kullanmadığı sorusuna (Altıncı Bölüm 30:57-31:05) “*Duygusal sorunlarınız olduğunu ilk ne zaman anladığımı bilmiyorum ama uzun zaman önceydi.*” şeklinde cevap vermesi Betty’nin sorusunu cevaplama amacından ziyade değersiz hissettirme davranışı olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca Betty’nin boşanma kararını ne zaman verdiğini sorması üzerine Dan’in evlendikleri tarihi söylemesi de ortak geçmişin inkârı olarak değerlendirilmekte ve değersiz hissettirme davranışı olarak yorumlanmaktadır (Altıncı Bölüm 21:38-22:07).

Gaslighting yapmanın diğer davranışları da başa kakma ve çıldırma/çılgnlık söyleminde bulunma olarak kaydedilmektedir. İkili ilişkilerde bireyler arasında yaşanan tartışma ve kavgalarda bir tarafın yaptığı iyilikleri karşı tarafa sert bir dille hatırlatması başa kakma olarak yorumlanmaktadır. Bu davranışın uygulanması, karşıda bulunan kimseye dayatılan bir isteğin gerçekleşmesi ya da karşı tarafın bir isteğinin gerçekleştirilmek istenmemesi durumlarında sahnelenmektedir. Köşeye sıkıştığını anlayan birey ani bir şekilde geçmişte yaptığı iyilikleri hatırlatmakta, fedakarlıklarından bahsetmekte, kendince bahsettiği birtakım nimetlerden bahis açmaktadır. Neticede bu durum bir hakimiyet alanı oluşturma ve sindirme gayesiyle

ortaya konulmaktadır. Betty'nin Lindayı işten çıkarmasını istemesine rağmen Dan'in bunu yerine getirmemesi Betty'i öfkeliendirmektedir. Bunun üzerine Betty Dan'e eve gelmemesini söylemektedir. Bu tartışma esnasında Dan'in evi asıl terk etmesi gerekenin Betty olduğunu söylemesi, harcadığı paraları bu iş sayesinde kazandığını ve hayatındaki lüksü bu işe borçlu olduğunu Betty'e hatırlatması başa kakma davranışı olarak değerlendirilmektedir (Dördüncü Bölüm 07:54-08:47)

Gaslighting uygulayan bireylerin sıklıkla başvurduğu bir diğer davranış kalıbı da çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunma olarak tespit edilmektedir. En ufak bir tartışmada ya da çekişmede karşı tarafın psikolojik desteğe ihtiyacı olduğunu söyleme, çıldırdığını ya da delirdiğini ima şeklinde sergilenen bu davranış bir savunma davranışı olmakla beraber saldırı amacı da taşımaktadır. Linda'yı işe aldığını söylediği sahnede Betty'nin itiraz etmesi üzerinde Dan'in Betty'ye çocukça davrandığını hatta çıldırdığını ve delirdiğini söylemesi gaslighting ile çıldırma söylemi arasındaki ilişkiyi göstermektedir (Üçüncü Bölüm 36:40-36:51). Ayrıca bu sahnede inatlaşma, utandırma ve inkâr etme davranışları da gözlemlenmektedir. Bu tartışmanın ertesinde Dan ile Betty arasında yaşanan ikinci bir tartışmada Betty'nin Dan'e Linda ile beraber olup olmadığını sorması üzerine *“Eğer istediğini elde edemediğinde aklına bunlar geliyorsa asıl sorun budur. Bunun için profesyonel destek almalısın.”* şeklinde cevap vermesi (Dördüncü Bölüm 07:54-08:47) çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunma davranışı olarak yorumlanmaktadır.

Gaslighting yapan bireylerin sıklıkla başvurduğu diğer davranışlar da kendini sorgulatma ve şüpheye düşürmedir. Bireylerin yaptıkları eylemlerin sonuçları ya da sebepleri kendilerine hatırlatılarak şüpheye düşürme davranışıyla beraber gerçekleştirilen kendini sorgulatma davranışı sonucundan ya da amacından emin olunan durumlarda bile kararsız kalınmasına, tereddüt edilmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla birey kendisini şüpheye düşüren kişinin yönlendirmesine açık hale gelmekte, fikir almak konusunda bağımlı olmaktadır. Dan'in, boşanan arkadaşının düğününe gitme konusunda tartıştığı sahnede Betty'nin kız arkadaşına destek olmak için düğüne katılmama kararı aldığı Dan'in ise katılmak istemesi görülmektedir. Bu tartışma esnasında Dan'in *“Eğer dürüst olsaydın ikisini de tanımadığını kendine itiraf ederdin.”* şeklinde cevap vermesi şüpheye düşürme ve kendini sorgulatma davranışları olarak yorumlanmakta bu şekilde Betty'nin kararlarını sorgulaması sağlanmaktadır.

İncelenen bir diğere mesele de engelleme/engellenme ve uzaklaşma davranışıyla gaslighting yapma arasındaki bağlantıdır. Bireylerin sahip oldukları birtakım değerlerden, maddi ve manevi güç aldıkları noktalardan ayrı bırakılmaları gaslighting yapan bireylerin sıklıkla başvurdukları bir yöntemdir. Özellikle sorumluluk alanlarındaki başarısızlıklarının hatırlatılmak istenmesi ve bu alanlardan uzaklaştırılmaları bireylerin kendilerini başarısız ve yeteneksiz hissetmelerine sebep olmakta böylece manipüle edilebilir hale getirilmektedirler. Betty'nin çocukları almak için Dan'ın evine gittiği sahnede Dan'ın çocukları kampa gönderdiğini ve en yakınları olarak kendi ismini verdiğini söylemesi bir engelleme davranışı olarak yorumlanmakta bu şekilde Betty'nin annelik duygularından şüphe etmesi sağlanırken uzaklaşma davranışı da sergilenmektedir (Dördüncü Bölüm 37:09-37:29).

Gaslighting yapan bireylerin sergiledikleri davranışlardan biri de inkâr etmedir. Bir yönüyle gerçekleri çarpıtma ve yalan söyleme davranışı olarak da değerlendirilen inkâr etme davranışı gerçekliği bilinmesine rağmen bir durumun reddedilmesi ve çarpıtılarak yeniden yorumlanmasıdır. Muhtemel olumsuz sonuçlardan kurtulma amacıyla gerçekleştirilen inkâr etme davranışı muhatabının aklını karıştırma, kandırma, tereddüt ettirme gayesi taşımaktadır. Betty'nin mahkemede, çocuklara ilk ne zaman kendisinden akıl hastası olarak bahsettiğini sorması üzerine Dan'ın *“Böyle bir şey söylediğimi hatırlamıyorum.”* şeklindeki cevabı inkâr etme davranışı olarak yorumlanırken gaslighting ile bu davranış arasındaki ilişki de doğrulanmaktadır (Altıncı Bölüm 25:52-26:06).

Son olarak gaslighting ile bağlantısı değerlendirilen kışkırtma/tahrik davranışıdır. Öfkelenen, kızdırılan ya da hüznelenen bir kimsenin yaşadıklarını sorgulama ihtimali yükselecektir. Bu yolla kendi davranışlarını yeniden ele alacak, emin olduğu konularda dahi şüpheye düşmeye eğilimli hale gelecektir. Diğer taraftan bu duyguların etkisiyle davranışlarının kontrol edemeyeceği için hatalı davranışlarda bulunma ve telafisi mümkün olmayan sözler söyleme ihtimali olacaktır. Kışkırtma/tahrik davranışını sergileyen bireylerin amaçları da genellikle bireyleri kontrolden çıkarmaktır. Böylece kurbanlarının bu duyguların etkisiyle yaptıkları davranışları kullanarak suçlamanın dozunu artırma fırsatı elde etmekte ve kendilerini haklı gösterme fırsatını elde etmektedirler. Betty'nin mahkemede Dan'e yönelttiği

boşanma kararının zamanıyla ilgili soruya Dan'ın evlendikleri tarihi vermesi kışkırtma/tahrik davranışı olarak yorumlanmaktadır (Altıncı Bölüm 21:38-22:07).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma boyunca duygular temelinde davranışlar, kişilik bozukluğu ipuçları, psikolojik dayanıklılık ve duygusal manipülasyon derinlemesine ele alınmaktadır. İnsanın duygusal dünyasını bütünsel olarak ele almak ve matematiksel bir formüle aktarmak mümkün değildir. Çünkü her insanın duyguları yaşama şekli, belirli yönleriyle benzerlik gösterirken belirli yönleriyle ayrışmakta bu durum bireylerin anılarıyla bütünleştiğinde analiz edilmesi son derece zorlaşan bir saha meydana gelmektedir.

Bu araştırmada 1965 yılında 17 yaşında bir barda tanışan Dan ve Betty Broderick çiftinin evliliklerinin sona erme süreci ve Betty'nin Dan ile yeni eşi Linda'yı 1989 yılında öldürmesi incelenmektedir (www.esquire.com.tr, 2020). Cinayetle sona eren bu evlilik Netflix'te yayınlanan *Dirty John: The Betty Broderick Story* dizisine konu olmuş böylece yaşanmış bir olayın film çözümlemesi yöntemiyle irdelenme fırsatı elde edilmiştir. Gaslighting ve duygusal manipülasyon boyutu daha yoğun görüldüğü için dizinin ikinci sezonu araştırma için tercih edilmektedir. (Saunders, 2020). Evliliğin sona ermesinden sonra Betty'nin Dan'i ve yeni eşi Linda'yı öldürmesi arka planında farklı sosyal ilişkiler, duygusal taktikler, davranışsal dışavurumlar ve toplumsal gruplar içerisinde bireyin rolüne etki eden etkenler barındırmaktadır. Bu bağlamda araştırma boyunca bireylerin içerisinde buldukları duygular tespit edilmekte, bağlantılı olarak duyguların davranışsal sonuçları ortaya konulmaktadır. Bununla beraber kişilik bozuklukları hakkında ipucu niteliği taşıyan noktalar, psikolojik dayanıklılığın sürece etkisi ve duygusal manipülasyon taktikleri dizide karakterleri canlandıran oyuncuların rolleri üzerinden okunmaktadır.

Bireyin duygularına etki eden ve aynı zamanda tek tek bireylerden etkilenen arkadaş topluluğu, aile, iş arkadaşları, toplumsal terapi merkezleri, ebeveynler ve çocuklar gibi küçük gruplar birer sosyal ağ olarak işlev görmektedir. Bu ağlar içerisindeki tüm etkileşimlerin birey üzerindeki etkisi meselenin sosyolojik boyutunu ortaya koymaktadır. İnsan, toplumsal bir canlı olmanın getirdiği zorunluluklar dolayısıyla bu sosyal ağlar içerisinde kimi zaman uyumla kimi zaman da çatışmayla varlığını devam ettirmektedir. Bu çatışma ve uyum dengesi özelde bireyi, genele yayıldığında toplumun dinamiklerini etkilemektedir. Bundan dolayı duyguların ve

davranışların dışı vurumu toplumun getirdiği alışkanlıklarla ve verdiği rollerle de bağlantılıdır.

Araştırma boyunca elde edilen veriler yirminci yüzyılın ikinci yarısında bir Amerikan ailesinin kurulmasını ve yıkılmasını anlatan diziden elde edildiği için özgünlük oluşturmakta farklı zamanda farklı şartlar altında ve farklı topluluklarda daha farklı sonuçlar elde etmek ve çıkarımlar yapmak mümkün olabilmektedir. Bu da araştırmanın ortaya koyduğu sonuçların tüm yönleriyle genel geçer kabul edilmemesi ancak belirli yönleriyle genellenebilir olmasını mümkün kılmaktadır.

Öncelikle üzerinde durulan konu bir ilişkide duygusal manipülasyonun ve gaslighting'in varlığını gösteren noktalardır. Araştırma boyunca yapılan analizler ve değerlendirmeler neticesinde bireylerin ben merkezci tutum takınmaları ve bir diğeri üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmaları duygusal manipülasyonun varlığını gösteren iki işaret olarak tespit edilmektedir. Ayrıca davranışsal olarak değersiz hissettirme, suçlama, küfretme ve hakaret etme, inkâr, şüpheye düşürme, kışkırtma davranışları ile küçümseme duygusu duygusal manipülasyon aracı olarak gözlemlenmektedir. Pascale Chapaux-Morelli ve Pascal Couderc'in duygusal manipülasyonu ele aldığı çalışmalarında da duygusal manipülasyon aygıtı olarak ele aldıkları şantaj ve tehdit, suçluluk duygusu uyandırma, yalan, değersiz hissettirme ve bağımlı kılma davranışları bu çalışmada elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir (Chapaux-Morelli & Couderc, 2020). Ayrıca engelleme/engellenme davranışı, kurbanlaştırma, yanıltma ve kandırma davranışları da duygusal manipülasyonun varlığını gösteren diğer noktalar olarak tespit edilmekte bu teşhis ve tespitler yazındaki diğer bulgularla da örtüşmektedir (Yılmaz, 2018).

Gaslighting'in gözlemlendiği ilişkilerde bireyler arasında farklı aşamalarda gelişen iletişim stratejileri bulunmaktadır. Gaslighting uygulayan birey öncelikle kurbanının kendisinden şüphe duymasını böylelikle benlik algısının bozulmasını hedeflemektedir. Bu arada gaslightinge maruz kalan birey kendisini açıklamaya, kendisinde sorun olmadığını ispat etmeye çalışmaktadır. Ortada sorun olmasa bile bahse konu olan mesele abartılmakta ve kurban giderek ilişkinin suçlu, hatalı ya da sorunlu tarafı olduğuna inandırılmaktadır. Dozu gittikçe artan bu manipülasyon türü karşısında birey son aşamada hatalı, deli, çıldırılmış, sorunlu olduğuna kendisi de inanmakta ve dayatılan durumu kabul etmektedir. Bu durum bireyin başkalarına

bağımlı hale gelmesine, aldığı kararlarda desteğe ihtiyaç duymasına, herhangi bir meselede onaylanma gereksinimi duymasına neden olmaktadır (Nazir & Özçiçek, 2022). Bu araştırmada tespit edilen noktalar ile literatürdeki diğer bulgular ele alındığında gaslighting bireyi kontrolden çıkarma yöntemi olarak uygulamaya konulmaktadır. Başlangıçta masumane hata aramalar şeklinde görülen gaslighting, zamanla bireyin onurunu zedeleyici hakaret etme noktasına varmakta, birey kendisini anlatmak ve açıklama yapmak yerine atfedilenleri kabul etmeyi tercih etmektedir.

Duygusal manipülasyonun bireyler üzerindeki duygusal ve davranışsal etkileri incelendiğinde itaat ettirmeye, hizaya getirmeye, yönetmeye, boyun eğdirmeye kısacası tahakküm altına almaya yönelik gerçekleştirildiği ve temelinde muhatabının öz saygısını ortadan kaldırmayı hedeflediği anlaşılmaktadır (Akiş & Öztürk, 2021). Gaslightinge uğrayan bireyler partnerleri tarafından güçsüz olduklarına inandırılmakta genellikle de bu güçsüz yönleriyle manipüle edilmektedirler. Bu durum sürekli bir kıyaslama ve karşılaştırma içinde bulunmalarına ve neticede gergin ve güvensiz hissetmelerine sebep olmaktadır. Manipülatörler diğer taraftan kurbanlarını sürekli olarak ikileme bırakmakta, onlara sıklıkla yalan söylemekte ve kandırmakta, çeşitli bahanelerle sosyal çevrelerinden izole etmekte, başlarda güzel sözler söylerken zamanla ağır hakaretler kullanmakta, onlara değersiz olduklarını hissettirmekte, kaba davranış ve sözlerle rencide etmeye çalışmaktadırlar (Öğülmüş & Saltürk, 2022). Araştırmada elde edilen bulgularda gaslightingın kışkırtma, tahrik etme, sabote etme, tehdit, şantaj, suçlama, utandırma, inkâr, başa kakma, iletişimi kesme, uzaklaşma gibi bireyi köşeye sıkıştırma ya da açıklama yapması gereken bir noktaya getirme aracı olarak kullanıldığı ortaya konulmaktadır. Tüm bu tavır ve davranışlara maruz kalan bireyin de başlarda inkâr etme devamında özür dileme ve son olarak da kabullenme davranışları sergilediği gözlemlenmektedir.

İstismar kavramı sömürme, bir kişinin iyi niyetinden faydalanma, iyi niyeti kötüye kullanma gibi anlamlara gelmektedir (Dictionnaire Larousse, 1993e). İnsan, çocukluktan yaşlılığa sosyal konumu ve cinsiyeti gözetilmeksizin hayatının her döneminde istismara maruz kalabilmektedir. Yapılan araştırmalarda ekonomik, fiziksel, cinsel ve duygusal olmak üzere dört temel istismar türünden bahsedilmektedir. Bu istismar türleri arasında duygusal istismarın daha kapsayıcı ve sosyal yaşamda daha geniş bir alanda yer aldığı düşünülmektedir. Bu anlamda sosyal ilişkileri oldukça

etkilediği, bireyin sosyal bir varlık olarak yaşamını sürdürmesinde belirleyici olduğu düşünülmektedir. Çevresindeki kişilerden hakaret ve küçümseme içeren sözler duymak, bu kimselerden başkalarının yanında normalden fazla olumlu söze ve davranışa maruz kalmak, küsme, uzaklaşma, engelleme, aşağılama, uzaklaştırma davranışları birer duygusal istismar aracı olarak kullanılmaktadır. Bu durum zamanla bireyin sosyal ilişkiler kurmasını zorlaştırmakta, psikolojik olarak içine kapanık ve toplumdan izole bir ruh haline girmesine sebep olmaktadır (Ersanlı vd., 2013). Araştırmada elde edilen bulgularda duygusal istismara uğrayan bireyin yakın çevresinde bulunan çocukları, ebeveynleri, yakın arkadaşları gibi küçük gruplardan yeteri kadar destek alamadığında, buna ek olarak bir de dışlandığını hissettiğinde saldırganca davranışlar göstermeye eğilimli olduğu ortaya konulmaktadır.

Duygusal istismara uğrayan bireyin hayatını normal seyrinde sürdürmesi bir takım dışsal ve içsel etkenlerin varlığıyla mümkün olmaktadır. Psikolojik dayanıklılık olarak tanımlanan bu durum bireyin kişisel özelliklerinden etkilenmekle beraber çevresel faktörlere göre de değişim göstermektedir. Bireyin hayatta karşılaştığı zorluklarla, stresli durumlarla, mücadele etmesi gereken meselelerle başa çıkmasını kolaylaştıran faktörler koruyucu faktörler olarak tanımlanırken, bu zorlukların şiddetini arttıran ya da stres kaynağı olarak psikolojik dayanıklılığı olumsuz etkileyen faktörler risk faktörleri olarak değerlendirilmektedir (Kararımak, 2006). Yapılan araştırmalarda bireyin psikolojik dayanıklılığını etkileyen risk faktörleri bireysel, ailesel ve çevresel olarak sınıflandırılmaktadır. Erken doğum, yaşam şartlarındaki olumsuzluklar ve kronik hastalıklar gibi unsurlar bireysel risk faktörleri olarak görülürken ebeveynlerin ölümü, ayrılması ya da terk etmesi ve ergenlik döneminde ebeveyn olma durumu ailesel risk faktörleri olarak ele alınmaktadır. Çevresel risk faktörleri olarak görülen durumlar ise ekonomik zorluklar ve yoksulluk, çocuklarla yaşanan sorunlar, toplumsal felaketler ve doğal afetler ile evsizlik olarak kaydedilmektedir (Gizir, 2007). Bu araştırmada ele alınan risk faktörlerinden anksiyete, zayıflayan arkadaşlık bağları, çocuklarla olumsuz iletişim/etkileşim, depresyon, ebeveyn desteği eksikliği, kopan arkadaşlıklar ve maddi imkânsızlıklar literatürde ele alınan noktalarla benzerlik göstermekle beraber yalnızlığın çok boyutlu bir risk faktörü olarak ele alınması ortaya koyduğu yönler açısından farklılık oluşturmaktadır.

Psikolojik dayanıklılığı güçlendiren durumlar ise koruyucu faktörler olarak tanımlanmakta ve bu faktörlerin bireyin duygusal dünyası üzerinde olumsuzlukları önleyici, iyileştirici, güçlendirici, geliştirici etkileri olduğu görülmektedir. Bireyin karşılaştığı zorlukların üstesinden gelmesini, uyum sağlamasını, hızlı ve etkili reaksiyon vermesini kolaylaştıran bu faktörler risk faktörlerinin meydana getirdiği kaygı, korku ve stresi ortadan kaldıracı işlev görmektedir (Öz & Yılmaz, 2009). Bu anlamda bireysel koruyucu faktörler bireyin problem çözme becerisi, mizacı, benlik algısı, öz saygısı, gelişimine ve geleceğe yönelik amaçları olarak sıralanabilmektedir. Diğer taraftan ailevi olarak ebeveynlerden alınan destek, çocukların gösterdiği sevgi ve bağlılık, eşlerin birbirine bağlılığı ailevi koruyucu faktörler olarak görülmektedir. Sosyal ilişkiler içerisinde arkadaş ve akran desteği, bir topluluğun parçası olma, faydalı ve bireyin gelişimine katkı sağlayan gruplarla beraber olma durumu da sosyal koruyucu faktör olarak işlev görmektedir (Altundağ, 2020). Araştırmada incelenen koruyucu faktörler içerisinde çocuklar ailesel koruyucu faktör olarak ele alınırken arkadaş desteği ve terapi/grup terapileri sosyal koruyucu faktör olarak değerlendirilmekte, zenginlik/maddi refah yüksekliği de bireyin içinde bulunduğu ortamı doğrudan etkileyeceği için çevresel koruyucu faktör olarak konumlandırılmaktadır.

Araştırmada geniş bir çerçevede ele alınan bir nokta da duygular ve davranışlar arasındaki ilişkidir. Duygular bireyin dış dünyasını anlamasını ve anlamlandırmasını sağlayan içsel bir etken olarak ele alınmakta dolayısıyla davranışların belirlenmesinde başat faktör olarak değerlendirilmektedir. Duyguların temelde dört bileşenden meydana geldiği kabul edilmektedir. Bunlardan ilki dış dünyadan gelen bir uyarandır. Birey bu uyarıyı alır ve yorumlar. İkinci olarak birey bu uyarıyı kendi benliği ve sosyal dünyası içinde anlamlandırmakta, anılar ve tecrübeler ise bu aşamada etkili olmaktadır. Üçüncü aşamada fizyolojik olarak kalp çarpıntısı, vücut ısısında artış, titreme gibi bedensel tepkiler vermekte ve son aşamada kaçma, saldırma, gülümseme, bağırma gibi davranışsal bir etki meydana gelmektedir (Kısacık, 2020). Duyguların birey üzerindeki psikolojik etkisini inceleyen bir araştırmada da kaygı, üzüntü, tiksinti, suçluluk, öfke, neşe ve sakinlik duyguları benzer şekilde ele alınmıştır. Elde edilen verilerde duyguların psikotizm, obsesif kompulsif bozukluk, kişiler arası ilişkiler, fobik kaygı, paranoid düşünceler ve düşmanlık ile bağlantısı irdelenmiş, duyguların birey davranışı

üzerinde belirleyici olduğu ve psikolojik durum hakkında öncül işaret verici etkisi olduğu saptanmıştır (Vatan, 2017). Bu tez çalışmasında da ele alınan duygular literatürde tasnif edildiği şekilde ayrıştırılmış, bireyin belirli dışsal etkenler altında sınırları çizilmiş bir alanda benzer duyguları ve ardıl olarak benzer davranışları gösterdiği tespit edilmiştir.

Psikolojik dayanıklılık, duygular, davranışlar ve manipülasyon bağlamında meseleye dahil edilen bir diğer konu da kişilik bozuklukları ipuçlarıdır. Borderline, narsistik, psikopatik, makyavelistik ve sadistik olmak üzere beş farklı kişilik bozukluğunun birey üzerindeki duygusal ve davranışsal analizi yapılmaktadır. Borderline birey olarak ele alınan kimselerin duygusal dünyalarının inişli çıkışlı olduğu ve öfke duygusunu sıklıkla yaşadıkları gözlemlenmektedir. Bu kimselerin en önemli özelliği kaybedilme korkusu duymaları ve bunun paralelinde kaygı, depresyon, suçluluk ve aşağılık duygularını yoğun bir şekilde yaşamalarıdır (Millon vd., 2019).

Ele alınan bir diğer kişilik bozukluğu da narsistik kişilik bozukluğudur. Narsistik bireyler kendi benliklerine aşırı derece hayranlık duyan bunun paralelinde diğer insanlara küçümseyici tavırlarla yaklaşan kimseler olarak göze çarpmaktadır. Etraflarındaki insanların kendilerinden şüphe duymalarını istemedikleri için sosyal ilişkilerinde mesafeyi korumaya özen gösterirler. Bu durum çevrelerindeki insanları idare etmek ve yönetmek için gerekli olan alanı onlara sağlamaktadır. Böylece eksik yönlerini gizleyecekleri bir alana da sahip olmakta ve kendilerini kusursuz gösterme ayrıcalığını elde edebilmektedirler (Wardetzki, 2018). Ayrıca narsist bireylerin sahip oldukları vasıfları abartma ve çevreleri tarafından üstün özelliklere sahip bir kimse olarak bilinme kaygıları da bulunmaktadır. Bu durum araştırma boyunca ortaya konulan verilerle desteklenmekte ve narsist bireylerin çevrelerindeki insanlar üzerinde güç ve yetki kullanma konusunda daha hevesli olduklarını, gerektiğinde cezalandırma davranışında bulunmaktan çekinmediklerini göstermektedir (Karaaziz & Erdem Atak, 2013). Elde edilen bulgularda özgüven ve intikam duygularının narsistik kişilik bozukluğu ile yoğun ilişkili çıkması ve borderline kişilik bozukluğu ile takıntılı olma durumunun kesişmesi araştırmanın tutarlılığı açısından da önemli görülmektedir.

Üzerinde analiz yapılan bir diğer kişilik bozukluğu da makyavelistik kişilik bozukluğudur. Özellikle manipülasyonla bağlantısı açısından değerlendirilmesi gereken makyavelistik kişilik bozukluğuna sahip bireyler şüpheli, etik değer kaygısı

taşımayan, hedefe ulaşmak adına fayda getireceğine inandıkları her türlü uygulamaya tevessül eden düşünce yapısındadırlar. Araştırma boyunca makyavelist bireylerin acımasızlık, yalan ve yalnızlaştırma davranışlarını sıklıkla sergiledikleri görülmektedir (Saltoğlu & Irak, 2020). Diğer taraftan psikopatik kişilik bozukluğu ve sadistik kişilik bozukluğu da duygular ve davranışlar açısından ele alınmaktadır. Bireylerin duygusuz olmalarının yanı sıra ahlaki normları hiçe saymaları, vicdani yönden herhangi bir rahatsızlık duymamaları, agresif ve sıkılğan hareketleri, başkaları ile geçinmede sorunlar yaşamaları, alay ve küçümseme içeren sözler kullanmaları psikopatik bireylerin öne çıkan özellikleri olarak değerlendirilmektedir (Özsoy & Ardıç, 2017). Son olarak ele alınan kişilik bozukluğu ise sadistik kişilik bozukluğudur. Acıdan ve şiddetten zevk almayı ifade eden sadizm özellikle duygusal anlamda başkalarına duygusal veya fiziksel olarak zarar vermekten, cezalandırmaktan ya da zaiyat vermekten alınan hazzı ihtiva etmektedir. Bu anlamda yapılan analiz ve değerlendirmelerde öfke ve intikam duygularının sadistik kişilik bozukluğuyla önemli ölçüde kesişmesi araştırmanın tutarlılığı açısından önemli görülmektedir (Aytaç, 2022).

Kişilik bozuklukları, duygular, davranışlar, psikolojik dayanıklılık çerçevesinde ele alınan son mesele ise özel bir manipülasyon türü olan gaslightingdir. Gaslighting itaat ettirme, yönlendirme ve yönetme, baskı altına alma ve kontrol kurma amacıyla gerçekleştirilmektedir. Mağdurun kendisinden şüphe duyması yoluyla gerçeklik algısını bulanık hale getirme, sistematik olarak mağdurun algısını bozma amacını taşımaktadır. Mağdur gaslightinge maruz kaldığı süre boyunca yaşanan olumsuzluklardan kendisini sorumlu tutmaktadır (Akiş & Öztürk, 2021). Özellikle öfke duygusunun etkisiyle patlamalar şeklinde ortaya çıkabilen sözler, jest ve mimikler ve beden dilinin diğer uyarıcıları gaslighting uygulamanın bir yöntemi olarak gözlemlenmektedir. Araştırma boyunca elde edilen bulgularda küçümseme, intikam ve özgüven duygularının gaslighting yapmanın etkisiyle görüldüğü bunun yanı sıra korku, öfke, hayal kırıklığı, acı çekme, çaresizlik ve gerginlik duygularının gaslightinge maruz kalmakla ilgili olduğu tespit edilmektedir (Nazir & Özçiçek, 2022).

KAYNAKÇA

- Abramson, K. (2014) Turning up the Lights on Gaslighting. *Philosophical Perspectives*, 28, 1-30
- Akar, H. (2019). Durum Çalışması. İçinde A. Saban & Ali Ersoy (Ed.), *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri*. Anı Yayıncılık.
- Akhtar, S. (2020). Acının Kaynakları Korku, Açgözlülük, Suçluluk, Kandırma, İhanet ve İntikam (E. O. Gezmiş, Çev.; 2. Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akiş, A. D., & Öztürk, E. (2021). Patolojik Narsisizm: Duygusal İstismar ve “Gaslighting” Perspektifinden Kapsamlı Bir Değerlendirme. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 6(2), 1-31.
- Al, E. (2017). Algı Yönetimi ve Manipülasyon: Kanmanın ve Kandırmanın Psikolojisi. *İnsan ve Toplum*, 7(2), 206.
- Altundağ, Y. (2020). Zor Zamanlarda Ayakta Kalabilme: Psikolojik Dayanıklılık. İçinde S. Bulut (Ed.), *Pozitif Psikoloji*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aronson, E., Wilson, T. D., & Akert, R. M. (2012). *Sosyal Psikoloji* (O. Gündüz, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Ayan, A., Ünsar, S., & Kahraman, G. (2013). A Research on the Determination of Machiavellian Personality Tendencies. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 103-121.
- Aydemir, C. (2021). Duygusal Manipülasyon Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Global Journal of Economics and Business Studies Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 10(9), 87-94.
- Aytaç, M. B. (2022). Karanlık Dörtlü (The Short Dark Tetrad-SDT4) Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması ve Karanlık Dörtlünün Pazarlama Araştırmalarındaki Yerinin Tartışılması. *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 129-149. <https://doi.org/DOI: 10.33416/baybem.1041>
- Baytaç, A. B. (2013). Onarıcı Adalet’e Genel Bir Bakış. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 71(1), 117-129.
- Blanco, J. I. (1997). Elisabeth Anne “Betty” Broderick. *Murderpedia*. <https://murderpedia.org/female.B/b/broderick-betty.htm>

- Bovsun, M. (2010, Ocak 30). Betty Broderick, jailed for murdering ex-husband and new wife, an icon for scorned women. Nydailynews.Com. <https://www.nydailynews.com/news/crime/betty-broderick-jailed-murdering-ex-husband-new-wife-icon-scorned-women-article-1.459222>
- Chapaux-Morelli, P., & Couderc, P. (2020). İkili İlişkilerde Duygusal Manipülasyon: Narsist bir partnerle yüzleşmek (I. Ergüden, Çev.; 13. Baskı). İletişim Yayınları.
- Chloe Waddell, George Van Doorn, Evita March, & Rachel Grieve. (2020). Dominance or deceit: The role of the Dark Triad and hegemonic masculinity in emotional manipulation. *Personality and Individual Differences*, 166. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110160>
- Creswell, J. W. (2017). Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları (S. B. Demir, Çev.; 3. Baskı). Eğiten Kitap.
- Çaylak, G. (2021). Depresif Belirtiler, Psikolojik Dayanıklılık ve Sıkıntıya Toleranssızlık Bağlamında Anne Kız Benzerliği [Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Programı]. <http://acikerisim.fsm.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11352/3917/%c3%87aylak.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Çelik, H., & Ekşi, H. (2008). Söylem analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), 99-117.
- Çetin, F., Yeloğlu, H. O., & Basım, H. N. (2015). Psikolojik Dayanıklılığın Açıklanmasında Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Rolü: Bir Kanonik İlişki Analizi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75).
- De Brito, S. A., Forth, A. E., Baskin-Sommers, A. R., Brazil, I. A., Kimonis, E. R., Pardini, D., Frick, P. J., Blair, R. J. R., & Viding, E. (2021). Psychopathy. *Nature Reviews Disease Primers*. <https://doi.org/10.1038/%20s41572-021-00282-1>
- Demirtaş, A. S. (2021). Beliren Yetişkinlikte Psikolojik Dayanıklılık ve Affedicilik: Bilişsel Kontrol/Esnekliğin Paralel Çoklu Aracılığı. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(35), 1-1. <https://doi.org/10.26466/opus.790362>
- Derrida, J. (2020). Bağışlamak: Bağışlanamaz Olan ve Zaman Aşımına Uğramayan (M. Erşen, Çev.). MonoKL Yayınları.
- DeWyze, J. (1989, Kasım 16). Betty Broderick tells her version of marriage to Dan Broderick. *San Diego Reader*.

<https://www.sandiegoreader.com/news/1989/nov/16/cover-till-death-do-us-part/>

DeWyze, J. (1993, Haziran 17). Three writers cash in on Betty Broderick. San Diego Reader. <https://www.sandiegoreader.com/news/1993/jun/17/cover-written-to-death/>

DeWyze, J. (1998, Kasım 5). Three Bullets and Nine Years Later: Betty Broderick Talks About Her Life In Prison. San Diego Reader. <https://www.sandiegoreader.com/news/1998/nov/05/cover-three-bullets-and-nine-years-later-betty-br/>

Dictionnaire Larousse. (1993a). Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük. İçinde Duygu (C. 2). Milliyet Gazetecilik AŞ.

Dictionnaire Larousse. (1993b). Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük. İçinde İntikam (C. 3). Milliyet Gazetecilik AŞ.

Dictionnaire Larousse. (1993c). Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük. İçinde Bağışlamak (C. 1). Milliyet Gazetecilik AŞ.

Dictionnaire Larousse. (1993d). Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük. İçinde Arabuluculuk (C. 1). Milliyet Gazetecilik AŞ.

Dictionnaire Larousse. (1993e). Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük. İçinde İstismar (C. 3). Milliyet Gazetecilik AŞ.

Duman, N. (2018). Duygusal İstismarı Anlamak (Birinci Basım). Gece Akademi.

Elisabeth Anne “Betty” BRODERICK. (t.y.). Murderpedia. Geliş tarihi 13 Mart 2021, gönderen <https://murderpedia.org/female.B/b/broderick-betty.htm>

Ernas, Ş. (2017). Özerklik ve Psikolojik Dayanıklılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi [Yüksek Lisans Tezi, T.C. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <http://acikerisim.gelisim.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11363/880/525589.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ersanlı, K., Yılmaz, M., & Özcan, K. (2013). Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği (ADİÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty, 32(1), 147-164.

Fett, S. E. (2016, Aralık 10). Bir İstismar Yöntemi Olan Gaslighting Hakkında Öğrendiğim 10 Şey (E. Kayış, Çev.). Bianet - Bağımsız İletişim Ağı. <https://www.bianet.org/biamag/toplumsal-cinsiyet/181577-bir-istismar-yontemi-olan-gaslighting-hakkinda-ogrendigim-10-sey>

- Freedman, J. L., Sears, D. O., & Carlsmith, J. M. . (1993). Sosyal Psikoloji (A. Dönmez, Çev.; 3. Baskı). İmge Kitabevi.
- Froelich, J. D. (2005, Ekim 11). "A Woman Scorned' is a story flawed. Tampa Bay Times. <https://www.tampabay.com/archive/1992/02/28/a-woman-scorned-is-a-story-flawed/>
- Gass, G. Z., & Nichols, W. C. (1988). Gaslighting: A marital syndrome. *Contemporary Family Therapy*, 10(1), 3-16. <https://doi.org/10.1007/BF00922429>
- Gizir, C. A. (2007). Psikolojik Sağlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler Üzerine Bir Derleme Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 113-128.
- Gore, D. R. (2013a, Nisan 10). No Remorse by Either Side...The Infamous Betty & Dan Broderick. *Lady Justice*. <https://donnagore.com/2013/04/10/no-remorse-by-either-sidethe-infamous-betty-dan-broderick/>
- Gore, D. R. (2013b, Nisan 10). No Remorse by Either Side...The Infamous Betty & Dan Broderick. *Lady Justice*. <https://donnagore.com/2013/04/10/no-remorse-by-either-sidethe-infamous-betty-dan-broderick/>
- Guilé, J. M., Boissel, L., Alaux-Cantin, S., & Rivière, S. G. de L. (2018). Borderline personality disorder in adolescents: Prevalence, diagnosis, and treatment strategies. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics*, 199-210. <https://doi.org/10.2147/AHMT.S156565>
- Gunderson, J. G. (2011). Borderline Personality Disorder. *New England Journal of Medicine*, 364(21), 2037-2042. <https://doi.org/10.1056/NEJMc1007358>
- Güdücü, B. (2016). "Erkek" Cinsel Kimliği, Sadizm Mazoşizm Üzerine Bir Saha Araştırması. *Aydın Toplum ve İnsan Dergisi*, 2, 33-45.
- Hiwell. (2022, Ocak 23). Her Yönüyle Duygusal Şiddet. Hiwell. <https://www.hiwellapp.com/her-yonuyle-duygusal-siddet/>
- Hogg, M. A., & Vaughan, G. M. (2014). Yedinci Edisyon Sosyal Psikoloji (İ. Yıldız & A. Gelmez, Çev.). Ütopya Yayınevi.
- Karaaziz, M., & Erdem Atak, İ. (2013). Narsisizm ve Narsisizm ile ilgili Araştırmalar Üzerine Bir Gözden Geçirme. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1(2), 44-49.
- Kararımak, Ö. (2006). Psikolojik Sağlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 129-142.

- Kararımk, Ö., & Çetinkaya, R. S. (2011). Benlik Saygısının ve Denetim Odağının Psikolojik Sağlık Üzerine Etkisi: Duyguların Aracı Rolü. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 4(35), 30-43.
- Karakaş, S. (2017). Homeostasis—Homeostaz. İçinde Prof. Dr. Sirel Karakaş Psikoloji Sözlüğü: Bilgisayar Programı ve Veritabanı. www.psikolojisozlugu.com
- Kaya, F. (2021, Ekim 25). Duygular Sosyolojisi Bağlamında Öfke ve Öfkenin Bir Sonucu Olarak Fanatizm [Blog Sitesi]. www.sosyologer.com.
<https://www.sosyologer.com/duygular-sosyolojisi-baglaminda-ofke-ve-ofkenin-bir-sonucu-olarak-fanatizm/>
- Kayıkcı, M. (2022). Çevre Söylemi Açısından Uygunsuz Gerçek ve Darwin'in Kâbusu Filmleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *İdealkent*, 13(37), 1566-1588.
<https://doi.org/10.31198/idealkent.1116634>
- Kervankıran, İ., Kurnaz, Z., & Başcı, E. (2021). Bir Yer Olarak Göbekli Tepe'nin Ötekileş(tiril)en Son Sakinleri. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 24(3), 29-63.
- Kısacık, E. (2020). Nörobilim Perspektifinden Duygular. İçinde F. G. Cirhinlioğlu (Ed.), *Duyguları Anlamak* (ss. 231-257). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kışlak, Ş. T., & Göztepe, I. (2012). Duygu Dışavurumu, Empati, Depresyon ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişkiler. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 27-46. https://doi.org/DOI: 10.1501/sbeder_0000000044
- Koçak, Ö. (2021). Robert Plutchik'in Duygu Çemberi Kavramı [Blog Sitesi]. www.psikolojiyazilari.com. <https://psikolojiyazilari.com/robert-plutchikin-duygu-cemberi-kavrami/>
- Kutlu, M. A. (2018). Borderline Kişilik Bozukluğu: Bir Gözden Geçirme. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 11-20.
- Lieb, K., Zanarini, M. C., Schmahl, C., Linehan, M. M., & Bohus, M. (2004). Borderline personality disorder. *The Lancet*, 364(9432), 453-461.
- Littlefield, D. (2017, Ocak 4). San Diego killer Betty Broderick denied parole for second time. *San Diego Union-Tribune*.
<https://www.sandiegouniontribune.com/news/courts/sd-me-broderick-hearing-20170104-story.html>
- Manne, A. (2020). Ben Hakkında Bir Kitap Yeni Narsisizm Kültürü (E. A. Uncu, Çev.; Birinci Baskı). Kaplumbaa.
- McGraw-Hill Education. (2017). *Aklımın Aklı: Psikoloji* (M. Durak, E. Ş. Durak, & U. Kocatepe, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

- Merriam, S. B. (2018). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber (S. Turan, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Millon, T., Grossman, S., Millon, C., Meager, S., & Ramnath, R. (2019). Modern Yaşamda Kişilik Bozuklukları (D. Çetinkasap, Ed.; E. O. Gezmiş, Çev.; 1. Basım). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mitchell, M. (2020a, Eylül 11). Betty Broderick: Did the phone call between Betty and her son happen in real life? Express.Co.Uk. <https://www.express.co.uk/showbiz/tv-radio/1334260/Betty-Broderick-children-true-story-phone-call-son-recording-Dirty-John-season-2>
- Mitchell, M. (2020b, Ekim 21). Betty Broderick: Where are Betty Broderick's children today? Express.Co.Uk. <https://www.express.co.uk/showbiz/tv-radio/1333413/Betty-Broderick-where-are-Betty-Broderick-children-today-Kim-Broderick-Dan-Broderick-Jr>
- Monaco, J. (2002). Bir Film Nasıl Okunur? Sinema Dili, Tarihi ve Kuramı Sinema Medya ve Multimedya Dünyası (E. Yılmaz, Çev.). Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti.
- Müderrişoğlu, S. (2010). Psikolojik Gelişim, Yoksulluk ve Hak-Temelli Yaklaşım: STK Uygulamalarında İlkelerden Yönteme Doğru. İçinde P. U. Semerci (Ed.), İnsan Hakları İhlali Olarak Yoksulluk (ss. 93-128). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Nazir, T., & Özççek, A. (2022). Gaslighting: İki Yüzlü Bir Duygusal İstismarla Yüzleşmek. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(3), 241-250.
- Neuman, W. L. (2014). Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar (S. Özge, Çev.; C. 1). Yayıncısı.
- Öğülmüş, S., & Saltürk, A. (2022). Zihinsel Karartma: Bir Literatür Derlemesi (M. Güçlü, Ed.).
- Öz, F., & Yılmaz, E. B. (2009). Ruh Sağlığının Korunmasında Önemli Bir Kavram: Psikolojik Sağlık. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 16(3), 82-89.
- Özsoy, E., & Ardiç, K. (2017). Karanlık Üçlü'nün (Narsisizm, Makyavelizm ve Psikopati) İş Tatminine Etkisinin İncelenmesi. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 24(2), 391-406.
- Öztürk, İ. (2019). Örgütlerde Karanlık Dörtlü—Dark Tetrad. Turkish Studies Economics, Finance, Politics, 921-933. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.30244>

- Pfattheicher, S., Keller, J., & Knezevic, G. (2017). Sadism, the Intuitive System, and Antisocial Punishment in the Public Goods Game. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 43, 337-346. <https://doi.org/10.1177/0146167216684134>
- Plutchik, R. (1980). A General Psychoevolutionary Theory of Emotion. İçinde R. Plutchik & H. Kellerman (Ed.), *Theories of Emotions* (ss. 3-33). Academic Press.
- Plutchik, R. (2001a). The Nature of Emotions: Human emotions have deep evolutionary roots, a fact that may explain their complexity and provide tools for clinical practice. *American Scientist*, 89(4), 344-350. JSTOR.
- Plutchik, R. (2001b). The Nature of Emotions: Human emotions have deep evolutionary roots, a fact that may explain their complexity and provide tools for clinical practice. *American Scientist*, 89(4), 344-350. JSTOR.
- Polatçı, S., & Tınaz, Z. D. (2021). Kişilik Özelliklerinin Psikolojik Dayanıklılık Üzerindeki Etkisi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(36), 1-1. <https://doi.org/10.26466/opus.827411>
- Ryan, M., & Lenos, M. (2012). Film Çözümlemesine Giriş Anlatı Sinemasında Teknik ve Anlam (E. S. Onat, Çev.; C. 1-295). De Ki Basım Yayım Ltd. Şti.
- Saban, A., & Ersoy, A. (Ed.). (2019). *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri* (3. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Saktanber, B. (2021, Haziran 27). Biz sana inanıyoruz Britney! <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-pazar/biz-sana-inaniyoruz-britney-41840668>
- Salle, K. (2020, Ağustos 25). What You Need To Know About Gaslighting. Kelle's Space. <https://itskellesspace.com/2020/08/25/examples-of-gaslighting/>
- Saltoğlu, S., & Irak, D. U. (2020). Kişiliğin Karanlık Üçlüsü: Narsisizm, Makyavelizm ve Psikopati. *Türk Psikoloji Yazıları*, 23(45), 42-62.
- Saunders, J. (2020, Ağustos 19). Dirty John cover-up: Why Betty Broderick's secret relationship is hidden from Netflix show. *Express.Co.Uk*. <https://www.express.co.uk/showbiz/tv-radio/1324869/dirty-john-news-netflix-betty-broderick-secret-relationship-dan-linda-murder-crime-tv-spt>
- Sayın, B. C. (2022, Aralık 31). Nedir bu gaslighting: Sönlendirme mi, yönlendirme mi, öz yıkıcı istismar mı? <https://www.gazeteoksijen.com/>
<https://gazeteoksijen.com/turkiye/nedir-bu-gaslighting-sonlendirme-mi-yonlendirme-mi-oz-yikici-istismar-mi-167723>

- Selvi, K. (2020). Öfke. İçinde E. İnan & E. Yücel (Ed.), Psikoloji Penceresinden Duygular Kuramdan Uygulamaya (ss. 239-268). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sepetçi, M. (2019). Yetişkinlerde Bilişsel Duygu Düzenleme, Kişilerarası İlişki Problemleri, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkiler [Yüksek Lisans Tezi, T.C. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <https://openaccess.maltepe.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12415/2896/1027496.pdf?sequence=1>
- Solomon, R. C. (2016). Duygulara Sadakat Hislerimiz, gerçekte bize ne anlatıyor? (F. Çoban, Çev.). Nika Yayınevi.
- Soykan, Ç. (2003). Öfke ve Öfke Yönetimi. *Kriz Dergisi*, 11(2), 19-27.
- Sponville, A. C. (2019). Büyük Erdemler Risalesi (I. Ergüden, Çev.; 5. Baskı). İletişim Yayınları.
- Stevens, C. (2020, Ağustos 8). The divorce that divided America: Whose side are you on? *NZ Herald*. <https://www.nzherald.co.nz/entertainment/the-divorce-that-divided-america-whose-side-are-you-on/qfjvhilrwqqij46icojvycquny/>
- Sweet, P. L. (2019). The Sociology of Gaslighting. *American Sociological Review*, 84(5), 851-875. <https://doi.org/10.1177/0003122419874843>
- Şahin, Y. (2021). Uyuşmazlıkların Çözümünde Üçüncü Taraf Rolü Olarak Arabuluculuk. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 23(2), 220-242. <https://doi.org/10.54627/gcd.991276>
- Tokdemir, S. (2017). Ceza Adaleti Sistemine Yeni bir yaklaşım: Tamamlayıcı Bir Sistem Olarak “Onarıcı Adalet” Mekanizması. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1-2), 75-114.
- Toplu Yaşlıoğlu, D., & Atılğan, Ö. (2018). Karanlık Üçlü Ölçeği: Türkçe’ye Uyarlama, Güvenirlilik ve Geçerlilik Çalışması. 5(3), 725-739. <https://doi.org/10.30798/makuiibf.435604>
- Vatan, S. (2017). Duygular ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkiler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(1), 45-62.
- Wallace, A. (1990, Haziran 3). Till Murder Do Us Part: Dan and Betty Broderick’s divorce played out over five vicious years. *Los Angeles Times*. <https://www.latimes.com/la-me-broderick3jun0390-story.html>
- Wallace, A. (2009, Kasım 1). One Angry Betty *Los Angeles Magazine*. *Los Angeles Magazine*. <https://www.lamag.com/longform/one-angry-betty1/>

Wardetzki, B. (2018). Siyasette ve Toplumda Narsisizm, Ayartma ve İktidar (T. Bora, Ed.; D. Cankoçak, Çev.; 2. Baskı). İletişim Yayınları.

www.esquire.com.tr. (2020, Haziran 3). Betty Broderick'in gerçek hikayesi. Esquire. <https://www.esquire.com.tr/ekstra/kultur-sanat/2020/06/03/betty-broderickin-gercek-hikayesi>

Yılmaz, H. (2018). İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(3). <https://dergipark.org.tr/en/pub/mjss/issue/43010/520792>

Yücedağ, İ. (2018). "Sonsuzluk Teorisi" Filmi ve Genetik Yapısalcı Bir Analiz. Mukaddime, 9(2), 67-78. <https://doi.org/DOI: 10.19059/mukaddime.447046>

TABLULAR LİSTESİ

- Tablo 1:** Dirty john: betty broderick story dizisinde karakterleri canlandıran oyuncularını gösterir tablo.....23
- Tablo 2:** Dirty john: betty broderick story dizisinin bölüm başlıklarını, yazarı ve yönetmeni ile yayınlanma tarihini gösterir tablo 23
- Tablo 3:** Plutchik'in duyguların gelişimi ile bireyin öznel yorumlaması arasındaki bağlantıyı gösterdiği tablo 64
- Tablo 4:** Plutchik'in duyguların gelişimini ve davranışa dönüşüm sürecini gösterir tablo 65
- Tablo 5:** Dirty john: betty broderick story dizisinde geçen duyguların ana karakterlere göre tasnifini gösterir kod matris tablosu 73
- Tablo 6:** Dirty john: betty broderick story dizisinde tespit edilen temel duyguların davranışlarla ilişkisini gösterir kod matris tablosu..... 79
- Tablo 7:** Dirty john: betty broderick story dizisinde plutchik'in birincil çift olarak tasnif ettiği duyguların davranışlarla ilişkisini gösterir kod matris tablosu..... 83
- Tablo 8:** Dirty john: betty broderick story dizisinde plutchik'in ikincil çift olarak tasnif ettiği duyguların davranışlarla ilişkisini gösterir kod matris tablosu 87
- Tablo 9:** Dirty john: betty broderick story dizisinde plutchik'in üçüncül çift olarak tasnif ettiği duyguların davranışlarla ilişkisini gösterir kod matris tablosu..... 90
- Tablo 10:** Dirty john: betty broderick story dizisinde solomon'un nahoş duygular olarak tasnif ettiği duyguların davranışlarla ilişkisini gösterir kod matris tablosu 94
- Tablo 11:** Dirty john: betty broderick story dizisinde benliğe dönük duygular olarak tasnif edilen duyguların davranışlarla ilişkisini gösterir kod matris tablosu 100
- Tablo 12:** Dirty john: betty broderick story dizisinde başkasına dönük duygular tasnif edilen duyguların davranışlarla ilişkisini gösterir kod matris tablosu..... 105
- Tablo 13:** Dirty john: betty broderick story dizisinde diğer duygular olarak tasnif edilen duyguların davranışlarla ilişkisini gösterir kod matris tablosu..... 110
- Tablo 14:** Dirty john: betty broderick story dizisindeki karakterlerin benlik algısı ile bireyler arasındaki sosyal konumlandırmalarını gösterir kod matris tablosu..... 116

Tablo 15: Dirty john: betty broderick story dizisindeki karakterlerin benlik algısı ile bireyler arasındaki sosyal konumlandırmalarının duygular ile bağlantısını gösterir kod matris tablosu	118
Tablo 16: Dirty john: betty broderick story dizisinde tespit edilen kişilik bozukluğu ipuçlarının karakterler arasında görülme sıklığını gösterir kod matris tablosu	120
Tablo 17: Dirty john: betty broderick story dizisinde tespit edilen koruyucu faktörlerin duygular ile ilişkisini gösterir kod matris tablosu	144
Tablo 18: Dirty john: betty broderick story dizisinde tespit edilen risk faktörlerinin duygular ile ilişkisini gösterir kod matris tablosu	154
Tablo 19: Dirty john: betty broderick story dizisindeki karakterlerin gaslighting yapma ve gaslightinge maruz kalma sıklığını gösterir kod matris tablosu.....	159
Tablo 20: Dirty john: betty broderick story dizisindeki gözlemlenen gaslighting yapma ve gaslightinge maruz kalma durumlarının duygular ile ilişkisini gösterir kod matris tablosu.....	161
Tablo 21: Dirty john: betty broderick story dizisinde gözlemlenen gaslighting yapma ve gaslightinge maruz kalma durumlarının davranışlar ile ilişkisini gösterir kod matris tablosu.....	167

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Dirty john: betty broderick story dizisinin karakterlerini ve karakterlerin birbiri ile ilişkisini gösterir şema 24
- Şekil 2:** Robert plutchik'in "duygu çemberi" 63
- Şekil 3:** Plutchik'in bir duygunun gelişimi ile ilgili olaylar dizisini gösterir modeli ... 66
- Şekil 4:** Plutchik'in korku duygusunun gelişimi ile ilgili olaylar dizisini gösterir modeli 66
- Şekil 5:** Plutchik'in üzüntü duygusunun gelişimi ile ilgili olaylar dizisini gösterir modeli 66
- Şekil 6:** Dirty john: betty broderick story dizisinde geçen duyguların sınıflandırılmasına ilişkin kod modeli 68
- Şekil 7:** Dirty john: betty broderick story dizisinde gözlemlenen kişilik bozukluğu ipuçlarının sınıflandırılmasına ilişkin kod modeli 121
- Şekil 8:** Dirty john: betty broderick story dizisinde gözlemlenen borderline kişilik bozukluğu ipuçlarının sınıflandırılmasına ilişkin kod modeli 122
- Şekil 9:** Dirty john: betty broderick story dizisinde gözlemlenen narsistik kişilik bozukluğu ipuçlarının sınıflandırılmasına ilişkin kod modeli 130
- Şekil 10:** Dirty john: betty broderick story dizisinde gözlemlenen makyavelist kişilik bozukluğu ipuçlarının sınıflandırılmasına ilişkin kod modeli 135
- Şekil 11:** Dirty john: betty broderick story dizisinde gözlemlenen psikopatik kişilik bozukluğu ipuçlarının sınıflandırılmasına ilişkin kod modeli 136
- Şekil 12:** Dirty john: betty broderick story dizisinde gözlemlenen sadistik kişilik bozukluğu ipuçlarının sınıflandırılmasına ilişkin kod modeli 139
- Şekil 13:** Dirty john: betty broderick story dizisinde gözlemlenen psikolojik dayanıklılığı etkileyen koruyucu faktörlerin ve risk faktörlerinin tasnifine ilişkin kod modeli 141

KUTULAR LİSTESİ

- Kutu 1:** Dirty john: betty broderick story dizisinde öfke ve korku duygularının gelişim sürecine ilişkin analizi gösterir kutu (üçüncü bölüm 16:34-17:48) 76
- Kutu 2:** Dirty john: betty broderick story dizisinde intikam duygusu ile öfke ve kıskançlık duygularının betty karakterinin davranışları üzerinden analizini gösterir kutu (dördüncü bölüm 18:21-18:50) 92
- Kutu 3:** Dirty john: betty broderick story dizisinde mahkeme tanıklarının betty'nin takıntılı tavırları ve bencilliği ile ilgili olarak verdikleri ifadeleri gösterir kutu (sekizinci bölüm 17:57-19:00) 98
- Kutu 4:** Dirty john: betty broderick story dizisinde mahkemede ifade veren psikoloğun özsaygı duygusu ve duygusal manipülasyon arasındaki bağlantıyı anlattığı ifadelerini gösterir kutu (dördüncü bölüm 21:12-21:35)..... 102
- Kutu 5:** Dirty john: betty broderick story dizisinde betty'nin cinayetten sonra hissettiği bunalma duygusunu anlattığı mahkemedeki ifadelerini gösterir kutu (sekizinci bölüm 22:20-23:12)..... 108
- Kutu 6:** Dirty john: betty broderick story dizisinde çıldırma/çılgınlık söylemi ile mutluluk duygusunun betty'nin sözleriyle ifade edilmesini gösterir kutu (altıncı bölüm 36:15-36:29)..... 113
- Kutu 7:** Dirty john: betty broderick story dizisinde mahkemede ifade veren psikoloğun yalan hakkındaki görüşlerini gösterir kutu I (dördüncü bölüm 33:26-33:46) 134
- Kutu 8:** Dirty john: betty broderick story dizisinde mahkemede ifade veren psikoloğun yalan hakkındaki görüşlerini gösterir kutu II (Dördüncü Bölüm 23:07-23:21)..... 134
- Kutu 9:** Dirty john: betty broderick story dizisinde betty'nin yaşadığı zorlukları günlük yazdığı sahnede ifade etmesini gösterir kutu (beşinci bölüm 25:49-26:23) ... 149
- Kutu 10:** Dirty john: betty broderick story dizisinde çocuklarla olumsuz iletişim/etkileşim kurmanın oluşturduğu etkinin betty'nin sözleriyle aktarımını gösterir kutu (yedinci bölüm 03:58-04:32) 153
- Kutu 11:** Dirty john: betty broderick story dizisinde mahkemede ifade veren psikoloğun çıldırma/çılgınlık söyleminde bulunma davranışı ile gaslighting arasındaki ilgiyi ortaya koyduğu sözlerini gösterir kutu (dördüncü bölüm 17:55-18:20) 165

EKLER

EK 1. TURNITIN BENZERLİK RAPORU

23.03.2023 17:09

Turnitin - Orijinallik Raporu - Yüksek Lisans Tezi

Turnitin Orijinallik Raporu	
İşleme konda: 23-Mar-2023 5:08 05 +03	
NUMARA: 2044451606	
Kelimeler Sayısı: 42657	
Gönderildi: 1	
Yüksek Lisans Tezi Fatih Kaya tarafından	
Benzerlik Endeksi %5	Kaynağa göre Benzerlik İnternet Sources: 9/4 Yayımlar: 6/2 Öğrenci Ödevleri: 9/4

< 1% match (17-Ağu-2022 tarihli İnternet) https://demilark.org.tr/tr/pub/elsat/issue/64722/974886
< 1% match (28-Ara-2022 tarihli İnternet) https://demilark.org.tr/tr/pub/deubefid/issue/63276/871905
< 1% match (23-Eki-2022 tarihli İnternet) https://demilark.org.tr/en/pub/omunfd/issue/20246/214793
< 1% match (29-Eyl-2022 tarihli İnternet) https://demilark.org.tr/en/pub/sosars/article/1014205
< 1% match (23-Mar-2023 tarihli İnternet) https://demilark.org.tr/tr/pub/ksa/ent/issue/72507/1116634
< 1% match (19-Haz-2020 tarihli İnternet) https://demilark.org.tr/tr/pub/miss/issue/43010/520792
< 1% match (11-Kas-2022 tarihli İnternet) https://Demilark.Org.Tr/tr/pub/real/issue/20262/919630
< 1% match (24-Kas-2022 tarihli İnternet) https://demilark.org.tr/en/pub/tedof/issue/61022/905972
< 1% match (13-Mar-2022 tarihli İnternet) https://demilark.org.tr/tr/pub/mukadime/issue/40691/447046
< 1% match (28-Mar-2022 tarihli İnternet) https://demilark.org.tr/en/pub/ubfm/issue/9188/115162
< 1% match (03-Ağu-2022 tarihli İnternet) https://demilark.org.tr/en/download/issue-file/59274
< 1% match (16-Haz-2022 tarihli İnternet) https://demilark.org.tr/en/pub/issresearch/issue/33589/364138
< 1% match (23-Eyl-2022 tarihli İnternet) https://ackbillim.vok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/309063/vokAckBillim_10100950.pdf?isAllowed=v\$sequence=1
< 1% match (02-Eki-2022 tarihli İnternet) https://ackbillim.vok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/463590/vokAckBillim_10101098.pdf?isAllowed=v\$sequence=1
< 1% match (01-Eki-2022 tarihli İnternet) https://ackbillim.vok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/4631021/vokAckBillim_10222713.pdf?isAllowed=v\$sequence=1
< 1% match (24-Eyl-2022 tarihli İnternet) https://ackbillim.vok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/462129/vokAckBillim_10200932.pdf?isAllowed=v\$sequence=1
< 1% match (25-Eyl-2022 tarihli İnternet) https://ackbillim.vok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/32531/vokAckBillim_10182688.pdf?isAllowed=v\$sequence=1
< 1% match (22-Eyl-2020 tarihli İnternet) https://www.express.co.uk/showbiz/tv-radio/1324869/dirty-john-news-netflix-betty-broderick-secret-relationship-dan-john-murder-crime-tv-sit
< 1% match (22-Eyl-2020 tarihli İnternet) https://www.express.co.uk/showbiz/tv-radio/1334260/Betty-Broderick-children-true-story-iphone-call-son-recording-Dirty-John-season-2
< 1% match (22-Eyl-2020 tarihli İnternet) https://www.express.co.uk/showbiz/tv-radio/1333413/Betty-Broderick-where-are-Betty-Broderick-children-today-Kim-Broderick-Dan-Broderick-3
< 1% match (21-Ara-2021 tarihli İnternet) http://ackbillim.gelisim.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11363/2027/681863.pdf?isAllowed=v\$sequence=1
< 1% match (06-Oca-2022 tarihli İnternet) https://www.oskoloksporluou.com/homeostazik-homeostaz
< 1% match (22-Eyl-2022 tarihli İnternet)

https://www.turnitin.com/newreport_printview.asp?eq=0&eb=0&em=0&cid=2044451606&aid=0&n=0&m=2&svr=20&r=96.15217318359089&lang=tr

1/37

ÖZGEÇMİŞ

Fatih KAYA, ilk ve orta öğrenimini Kastamonu'da tamamladı. Kastamonu Abdurrahmanpaşa Lisesi'nden mezun olduktan sonra 2014 yılında Gazi Üniversitesi Sosyoloji bölümünü kazandı. 2018 yılında Gazi Üniversitesi'nden mezun oldu. 2020 yılında Karabük Üniversitesi Sosyoloji bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı.